فیلسوف محترم احمد مدحت افندی حضرتلرینه عاجزانه

هدیه‌در
رضاء الدین
بن فخر الدین
٢٤ شعبان
١٣٢٣
اوفا

مشهور خاتونلر

اسلام اثرلرنده واهل اسلام آره‌سنده مشهور اولان، اوشنداق علم یاکه مال ایله کندی ملتمزه کوبمی آزمی خدمت کوسترن خاتونلرك ترجمهٔ حاللری بیان ایدلن بر کتابدر.

اثر
رضاء الدین بن فخر الدین
(اوفا)

ناشری
محمد صالح بن محمد کاشف
محمد شریف

اورنبورغ
محمد فاتح بن غلمان کریموف مطبعه‌سی
١٩٠٤

مشهور خاتونلر

اسلام اثرلرنده و اهل اسلام آره‌سنده مشهور اولان٬ اوشنداق علم یاکه مال ایله کندی ملتمزه کوبسی آزمی خدمت کوسترن خاتونلرك ترجمهٔ حاللری بیان ایدلن بر کتابدر.

فلا التأنيث لاسم الشمس عيبٌ * ولا التذكيرُ فخرٌ للهلال

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

« قزم زینب ایچون یازدم »

فكنْ حديثًا حسنًا ذكره * فانما الناسُ اَحاديثُ

اثر:
رضاءالدین بن فخرالدین
(اوفا)

ŞEMSEDDİN GÜNALTAY'IN
TÜRK TARİH KURUMU'NA
ARMAĞANIDIR

ناشری
محمد صالح بن محمد کاشف
محمد شریف

Оренбургъ, типографія М.-ф. Г. КАРИМОВА.
محمدفاتح کریموف مطبعه‌سی شهر اورنبورغده

Дозволено цензурою С.-Петербургъ, 13 Іюня 1903 года.

3850.6
АН 8981

اخطار

اوشبو كتابى ترتيب ايتدكمز وقت، سند طوتديغمز واستفاده ايلدكمز كتابلر بونلردر:

١) الاحاطة فى اخبار غرناطة. (٧٧٦) تاريخنده (فاس) شهرنده شهيد اولان وزير محمد لسان الدين بن الخطيب اثريدر. (٣٧٥) بيتدن عبارت اولان برنچى جلدى (قاهره)ده (١٣١٩)ده طبع اولندى.

٢) اسد الغابة فى معرفة الصحابة. (٦٣٠)ده (موصل)ده وفات اولان الحافظ عزالدين ابو الحسن على بن محمد عبدالكريم الجزرى ابن الاثيرك بيش جلد اوزرنده (١٢٨٥ — ١٢٨٦)ده (قاهره)ده باصلمش اثرى.

٣) تاج العروس شرح القاموس. (١٢٠٥)ده (قاهره)ده وفات اولان ابو الفيض السيد محمد بن محمد بن محمد بن عبد الرزاق الحسينى نك اون جلد اوزرنده (١٣٠٦ — ١٣٠٧)ده (قاهره)ده باصلمش اثرى.

٤) تاريخ ابن خلدون. (٨٠٦)ده (قاهره)ده وفات اولان ابو زيد عبدالرحمن بن محمد الحضرى نك (كتاب العبر وديوان المبتداء و الخبر فى ايام العرب والعجم والبربر ومن عاصرهم من ذوى السلطان الاكبر) اسملو اثريدر. (١٢٧٤ — ١٢٨٤)ده (قاهره)ده باصلمشدر.

٥) تاريخ دولة آل سلجوق. الفتح بن على البندارى الاصبهانى طرفندن اختصار ايدلن بركتابدر. (١٣١٨)ده (قاهره)ده باصلمشدر.

٦) تاریخ الکامل (کامل التواریخ). اسد الغابه صاحبینك. (١٣٠٣)ده (قاهره) ده اون ایکی جلد اوزرنده باصلمشدر. اشبو ابن الأثیرك وفات سنه‌سی مرتب سهوی اوله‌رق قاموس الاعلامده (٣٠٨) رسمنده کوسترلمشدر (٥٩٩) بیت. اوشنداق کشف الظنون (ج٢ ص٢٥٦)ده (٦٣٨)ده وفات دیبولمشدر. درستی ایسه (٦٣٠) سنه‌در. وفیات الاعیان تاریخنه مراجعت اولنه (ج١ ص٣٤٧ — ٣٤٨).

٧) تاریخ مروج الذهب ومعادن الجوهر. (٣٤٦)ده وفات اولان ابوالحسین علی بن الحسین بن علی المسعودی اثریدر. بونك بزده اولان نسخه‌لری، تاریخ الکامل ایله نفح الطیب هامشلرنده باصلمشدر.

٨) تاریخ مصر الحدیث. جرجی زیدان نام مؤلفك (١٣٠٦)ده ایکی جلد اوزرنده (قاهره)ده نشر ایتدرمش اثریدر.

٩) التبر المسبوك فی ذیل السلوك. (١٨٣١)ده (مدینه)ده وفات اولان الحافظ محمد بن عبدالرحمن بن محمد بن ابی بکر بن عثمان السخاوی اثری اولوب (١٨٩٦)ده (قاهره)ده باصلمشدر.

١٠) تحفة الاحباب وبغیة الطلاب فی الخطط والمزارات والتراجم والبقاع المبارکات. نفح الطیب هامشنده اوله‌رق مطبوع.

١١) تذکرة الحفاظ. (٧٤٨)ده وفات اولان الحافظ ابو عبدالله شمس الدین محمد بن احمد بن عثمان بن قایماز الذهبی‌نك (حیدر آباد)ده سکز جلد اوزرنده باصلمش اثریدر. (ذهبی‌نك وفاتی «کشف الظنون» ك کوب اورننده درست کوسترلدیکی حالده «تاریخ الذهبی» اسمی آستونده سهو اوله‌رق «٧٤٦» دیه کوسترلمشدر).

١٢) تزیین الاسواق. (١٠٠٨)ده وفات اولان الحکیم داود بن عمر البصیر الأنطاکی، اثریدر. (١٣٠٨)ده (قاهره)ده باصلمشدر.

١٣) حسن المحاظرة فی اخبار مصر والقاهرة. (٩١١)ده وفات

اولان جلال الدين ابو الفضل عبد الرحمن بن ابي بكر السيوطى اثريدر . (١٢٩٩)ده ايكى جلد اوزرنده (قاهره)ده باصلمشدر .

١٤) خط وخطان . استانبول انجمن معارف اعضالرندن حبيب اثريدر . (١٣٠٥)ده (استانبول)ده باصلمشدر .

١٥) الدر المنثور فى طبقات ربات الخدور . زينب فواز خانمك (١٣١٢)ده (قاهره)ده نشر ايتدرمش اثريدر .

١٦) ديوان الصبابة . (٧٧٦)ده وفات اولان شهاب الدين احمد بن ابى حجلة المغربى اثريدر . (قاهره)ده مطبوع .

١٧) شجرهٔ ترك . (١٠٧٤)ده وفات اولان ابو الغازى بهادر خان بن عرب محمد خان اثريدر . (١٢٨٧)ده بارون ده ميزون نام مستشرق اهتماميله (پيتربورغ) آكا ديميه مطبعه سنده باصلمشدر .

١٨) فتوح البلدان . (٢٧٩) ده وفات اولان ابوبكر احمد بن يحى البلاذرى اثرى اولوب (١٣١٨) ده (قاهره) ده باصلمشدر . دى‌جويه نام مستشرقك اوچ (جلد) اوزرنده (١٨٦٤-١٨٦٦)ده (ليدن) ده نشر ايتدرمش ؛ اوشنداق اهلوارت نام مستشرقك برجزء اوزرنده (١٨٨٣) ده (فتح الامصار) اسمى اوزره نشر ايتدرمش اولان اثرلرى، اوشبو فتوح البلدان كتابينك عينى اولەچغى ظن ايدلنور .

١٩) الفخرى فى الآداب السلطانية والدول الاسلامية . محمد بن على بن طبا طبا المعروف بابن الطقطقى نك (٧٠١) ده تمام اولمش اثريدر . (١٣١٧) ده (قاهره) ده طبع اولنمشدر .

٢٠) فوات الوفيات . (٧٦٤) ده وفات اولان فخر الدين محمد بن شاكر الحلبى اثريدر . (١٢٩٩) ده ايكى جلد اوزرنده (قاهره)ده باصلمشدر .

٢١) قاموس الاعلام . فاضل شهير شمس الدين سامى بك افنديڭ

(٤٨٣٠) بيتدن عبارت و (١٣٠٦ — ١٣١٦) ده (استانبول) ده نشر ايتدرمش اثريدر.

٢٢) الكامل. (٢٨٥) ده وفات اولان ابو العباس محمد بن يزيد المبرد اثريدر. (١٣٠٨) ده ايكى جلد اوزرنده (قاهره) ده باصلمشدر.

٢٣) مجمع الامثال. (٥١٨) ده (نيسابور) ده وفات اولان ابو الفضل احمد بن محمد بن احمد الميدانى اثريدر. (١٣١٠) ده ايكى جلد اوزرنده (قاهره) ده باصلمشدر.

٢٤) مستفاد الاخبار. (١٣٠٦) ده (قزان) شهرنده وفات اولان فاضل مرجانى نك (١٣٠٣ — ١٩٠٠) ده ايكى جلد اوزرنده (قزان) شهرنده باصلمش اثريدر.

٢٥) مشاهير النساء. فاضل محمد ذهنى افنديىنك ايكى جلد اوزرنده (١٢٩٤ — ١٢٩٥) ده (استانبول) ده نشر ايتدرمش اثريدر.

٢٦) معجم البلدان. (٦٢٦) ده (حلب) شهرنده وفات اولان شهاب الدين ابو عبدالله ياقوت بن عبدالله الحموى الرومى البغدادى اثريدر. آلمانيا عالملرندن ووستنفلد نام بيوك بر مستشرق تصحيحى اوزره (١٨٦٦ — ١٨٧٣) ده (ليپسغ) ده دورت جلد اوزرنده باصلمشدر. بو كتاب، شو مرتبه ده اعتبار اوزرنده درستلنمشدركه، بويله عملرك قيمتنى تقدير ايده بيلورلك قوتى اولان ذاتلر حيران قالەچقلاردر. بوندن اوستون مفصل صورتده فهرستلر ترتيب ايدلنه رك، ذيل صورتنده نشر ايدلمشدر. كاشكى ياقوت الحموى حضرتلرى، قبرلرندن قايتوب، كنديىنك كوز صولرنى توگوب ترتيب ايلمش اولان بو تأليفينك بويله صورتده تربيه ايدلنه رك نشر اولنديغنى كوره ايدى! . . . . حەوى ايسه بويله خدمتلرى هيچ كيمدن اميد ايتماماش، حتى خيالينه اولسون كلمامشدر، ظن ايدرم. مسلمانلرك كووه (كويه) دن آشادوب بوزوق ويوش هوالرده چردوب، طوزانلره غرق ايدوب طوتمقده

اولان آثارعلمیه‌لرنی، بویله عجیب روشده تربیه ایدرك دنیایه نشر ایدن مستشرقلره تحسین اوقومق بورچمزدر.

۲۷) نفح الطیب من غصن الاندلس الرطیب وذکر وزیرها لسان الدین بن الخطیب. (۱۰۴۱) ده (قاهره) ده وفات اولان احمد محمد المقری التلمسانی اثریدر. (۱۳۰۲) ده دورت جلد اوزرنده (قاهره) ده باصلمشدر.

۲۸) وفیات الاعیان. (۶۸۱) ده (دمشق) ده وفات اولان قاضی القضاة شمس الدین ابو العباس احمد بن ابی بکر بن خلکان الاربلی اثریدر. (۱۳۱۰) ده ایکی جلد اوزرنده (قاهره) ده باصلمشدر.

بو کتابلردن باشقه، هرکون اوقومقده اولدیغمز جریده ومجله‌لردن، ادبی رساله ومجموعه‌لردن، کوب شیلر استفاده ایتدك؛ شبهه‌لی اورنلرده متعدد اثرلره قات قات مراجعت ایتدك. شویله ایسه‌ده سهو وخطالرمز اولور. عصمت ایسه، یالکز جناب اللهك مخصوص بنده‌لرینه احسان ایدلمش بر نعمتدر. بزم کبی مشوش خاطرلی وپراکنده فکرلی کیمسه‌لر، یا کاتبلرینه کوره، طوغری سوزلری کوبرك اولور ایسه، کندیلرنی بختیار عد ایدرلر.

رضاء الدین

خاتونلر حقنده تأليف ايدلن اثرلردن بعضيلرينك اسملرى ومؤلفلرى كيملر ايدكى طوغرسنده بيان :

١) آماء الشواعر . (٢٥٠) ده وفات اولان ابوالفرج على بن الحسين الاصبهانى نك .

٢) الاحتجاب . (مطبوع) .

٣) احكام النساء . يوز اون باب اوزرنده يازلمشدر . ابوالفرج عبدالرحمن الجوزى نك .

٤) اسبال الكساء على النساء . سيوطى نك .

٥) اسلام خانملرى . (مطبوع) .

٦) اوجاع النساء . بقراط حكيمك .

٧) باكورة الكلام على حقوق النساء فى الاسلام . (مطبوع) . حمزة فتح الله المصرينك (استوقهولم) ده جمعيت علميه ده سويلمش اولان نطقى در .

٨) بهجة الرؤساء فى علاج امراض النساء . (مطبوع) احمد بن حسن الرشيدى المصرى نك .

٩) تاج الحرة . (٤٤٩) وفات اولان ابوالعلاء احمد بن عبدالله المصرى نك .

١٠) تاريخ نساء الخلفاء من الحرائر والآماء . (٦٧٤) ده وفات اولان تاج الدين على بن انجب البغدادى نك .

١١) تحرير المرأة . (مطبوع) . قاسم امين افندى المصرى نك .

١٢) تحفة الجلساء . سيوطى‌نك .
١٣) تحفة العروس . (پاريزده مطبوع) . محمد بن احمد التيجانى‌نك .
١٤) التربية والحجاب . (مطبوع) .
١٥) تربية المرأة والحجاب . (مطبوع) .
١٦) ترك خانملرى . (اورنبورغده مطبوع) .
١٧) الثغور الباسمة فى مناقب السيدة فاطمة . سيوطى‌نك .
١٨) الجليس الانيس عما فى تحرير المرأة من التلبيس . (مطبوع) .
١٩) حسن الأسوة بما ثبت من الله ورسوله فى النسوة . (مطبوع) .
صديق بن حسن البهوپالى القنوجى‌نك .
٢٠) حلية البنت . (مطبوع) . حسنى العامرى المصرى‌نك .
٢١) الدر المنثور فى طبقات ربات الخدور . (مطبوع) .
٢٢) خاتونلر وظائفى . (اورنبورغده مطبوع) .
٢٣) الدفع المتين فى الرد على حضرة قاسم بك امين . (مطبوع) .
٢٤) رفع الاسى على النساء . سيوطى‌نك .
٢٥) عجائب النساء . ابن الجوزى‌نك .
٢٦) فصل الخطاب فى المرأة والحجاب . (مطبوع) .
٢٧) فاطمه عليه خانم . (مطبوع) . احمد مدحت افنديك .
٢٨) كلمة عن النساء . (مطبوع) . اصلى المانيا فيلسوفلرندن
آرثر شوپنهورك ، وعربى ترجمه‌سى حسن رياض ابن احمد حاذقك .
٢٩) المرأة . اصلى ارسطونك وترجمه‌سى حجاج بن مطرك .
٣٠) المرأة الجديدة . (مطبوع) ، قاسم امين افندى المصرى‌نك .
٣١) المرأة المسلمة . (مطبوع) . محمد فريد وجدى تأليفى
اولوب ، اك كوزل و اك لذتلى بر كتابدر .
٣٢) النساء الشاعرات . حسن بن الطراح اثرى .
٣٣) النساء الشاعرات . ابو الفرج الشاجى الكعبرى‌نك .

٣٤) النساء الشاعرات . (٤٢١)ده وفات اولان ابن بنان محمد ابن الحاجب ك .

٣٥) النساء واخبارهن . اون جلد ایمش .

٣٦) كنز الجوارى فى الحسان من الجوارى . (٨٧٥)ده وفات اولان شهاب الدين احمد بن محمد الحجازى الشاعرک .

٣٧) مشاهير النساء . (مطبوع) .

٣٨) مناقب ام المؤمنين عائشة . (٦٩٣)ده وفات اولان محب الله احمد بن عبد الله الطبری‌نك .

٣٩) مناقب فاطمة الزهراء . سيوطى‌نك .

٤٠) نزهة الابصار والاسماع فى اخبار ذوات القناع . (مطبوع) .

٤١) نزهة الجلساء فى اشعار النساء . سيوطى‌نك .

٤٢) نزهة الملوك والاعيان فى اخبار القينات والمغنيات الدواخل الحسان . ابو الفرج الاصبهانى‌نك .

٤٣) نسوان اسلام . (مطبوع) . فاطمه عليه خانمك .

عبدالغنى النابلسى‌نك :

لابد للنفس احيانا اذا سئمت ان تستريح الى الاداب والملح
فخص بها من احاديث الكرام اذا اعيت مذاهبها فى كل مقترح

باشقه‌نك :

وكانت بالعراق لنا ليال سرقناهن من ريب الزمان
جعلناهن تاريخ الليالى وعنوان المسرة والامانى

قال ابن هشام ذاكرت الامام الشافعى رضى الله عنه مرة وهو بمصر فى انساب الرجال فقال لى بعد ساعة : دع هذا فانه لا يذهب حفظه عنا ولا عنك ولكن خذ فى انساب النساء .

مشهور خاتونلر

بسم الله الرحمن الرحیم

«آ»

آرام بانو بیکم

هندستانده تیمور شاه نسلندن اولان پادشاهلردن (١٠١٤) تاریخنده وفات اولان اکبر شاه ابو الفضل جلال الدین محمد بن همایون شاهك قزیدر. قرق یاشنده اولدیغی حالده، برادری میرزا سلیم [١] نور الدین محمد جهانکیر سلطنتی زماننده وفات ایتدی. (اکره)ده (سکندره) آدلو اورنده، آتاسی اکبر شاهك تربه‌سی یاننده دفن اولنمشدر. تربه‌سی ایسه مرمر تاشندن غایتده تکلفلی صورتده بناء ایدلمشدر. آناسی (بی‌بی دولتشاه) وطوغمه‌سی‌ده (شکر النساء بیکم) ایدی. حسن وفراستیله مشهور اولان (آبدار بیکم) نام خاتون، بونك اوگی آناسی اولسه کرك.

(فائده) — بیکم، سوزی ترکچه اولدیغی حالده ترکی پادشاهلر ایله هندستانه واروب، حتی بو کونه قدر استعمال ایدلمکده‌در. (بك) یاخود (بیك) سوزلرینك مؤنثی کوبرك وقت بزم آره‌مزده (بیکه) صورتنده اولدیغی حالده، هندستانده

---

[١] جهانکیر دیمکله مشهور اولان بو پادشاه (١٠٣٧)ده وفات ایتدی. [لاهور] ایله [اکره] آره‌سینه، ایکی طرفینه آغاچ اوطورتدروب الوغ یول یاصاتدی.

(بیکم) صورتنده استعمال ایدلنه‌در. اصلی الوغ ومرتبه صاحبی دیمك اولان (بیوك) کلمه‌سی، یاکه صاقلاوچی معناسنده اولان (بیك) کلمه‌سی اولسه کرك. ارلر ایچون بعض وقت (بی) وبعض وقت (بای) صورتنده استعمال ایدلنور. بزلرده، (بای)ماللی کیمسه‌لره آیتولدکی حالده، تونس مملکتنده حکمدارلره خاص برلقبدر. (بی) استانبول ترکلرنده علم ومعرفت هم مرتبه اهللرینه اطلاق ایدلدکی حالده، بزلرده، خاتونلر طرفندن ارباقینلرینه آیتولنور: (بی آتا، بی آغا، بی آنا) کبی. (بیکه‌چ) اوشنداق (بیچه) (بی بی) (بی چه) وآندن تخفیفی ایله (بچه) جمله‌سی، (بیك) و(بیکه) سوزلرندن آلنمشدر. ماللی آدم معناسنده اولان (بای ار) سوزمزی روسلر آلوب حتی (بارین)، (بارینه)، (بارشنه)، (بویارین) دیه اشتقاق وتصرف ایتمشلردر.

آرسلان خاتون

سلجو قیلردن طغرل بك قارنداشی اولان داود بن میکائل بن سلجوق قزی (خدیجه)در. (٤٤٨) تاریخنده عباسی خلیفه‌لردن القائم بامراللهه نکاح ایدلمشیدی. بروقتده خلیفه ایله آره‌لری بوزولوب، عمّی اولان طغرل طرفندن (٤٥٥) تاریخنده (ری) شهرینه کیرو آلندی ایسه‌ده، (٤٥٩)ده ینه (بغداد)ه خلیفه سراینه اعاده ایدلدی. القائم بامر الله خلیفه، (٤٦٧) تاریخنده (١٣)نچی شعبانده وفات اولمغله، آرسلان خاتون، امّی اولان (اوقور یازار دگل) علی بن ابی منصور فرامز بن علاءالدولة ابو جعفر بن کاکویه وارمشدر. ادیب، فصیح، عباسیلر آره‌سنده فضل ایله شهرتلی اولان بر خلیفه

صوكنده، بويله جاهل اولان ديلمی يه وارمه سی، هركيمك تعجبنه، وبيوك بر حادثه كبی ديللرده سويلنمه سينه سبب اولمشدر.

آزاد

رسول اكرم افندمز صلی الله عليه وسلم طرفندن، (صنعا) واليسی اولان شهر بن باذانك خاتونی، وفيروز ابو عبدالله الديلمی رضی الله عنه نك عمزاده سيدر. زمان سعادتده يمنده ظهور ايدرك بر طاقم حقه بازلقلری معجزه يرينه صاته رق، (يمن) و (نجران) ده بر فرقه خلقی اغفال ايتمكله پيغمبرلك دعواسی ايدن اَسْود [١] عَنسی ذوالحمار [٢] عبهله بن عوف، صنعايی ضبط ايدوب، شهر بن باذانی قتل وخاتونی آزادی كوچلك اوزرنده نكاحلنمشيدی. بوتأسفلی خبر، رسول اكرم صلی الله عليه وسلم حضرتلرينه حج وداعدن صوك ايرشدكده، لازم اولان جزاسنی ويرمك ايچون، طرف باهرشرفلرندن، معاذ بن جبل ايله ابوموسی الاشعری مأمور اولديلر. قيس بن عبديغوث نام كيمسه بونلره هم شريك اوله رق، اوشبو خاتون (آزاد) ياردميله اسودی قتل ايتديلر، واوراده اولان فتنه يی باصدرديلر. بوشادلق خبر، (مدينه) گه هرنه قدر، رسول اكرم وفاتنه قدر يتشمادی ايسه ده، بويله اولنه چغی، رسالتپناه حضرتلری طرفندن، صحابه لره خبر ويرلمشيدی. اسملری مذكور اولان فيروز ايله شهر بن باذان جنابلری، اصللری

---

[١] اسود عنسی حادثه سی، تاريخ الكامل وابن خلدونده مفصل صورتده بيان بيورلمشدر. بخاری شريفده هم ذكری واردر. (ج٥ص١١٩)

---

[٢] ذوالخماردیه معجمه خاء ايله يازلان نسخه لر هم واريسه ده قاموس تصحيحنه اعتماد ايدرك ذوالحمار يازدق. فقط (عبهله) باء ايله می يوقسه (عيهله) يعنی ياء ايله می، آچق بيلنمادی.

ایران مملکتندن اولوب، بر آره‌لق یمنه مستولی اولان حبشلیلری قووب چقارمق ایچون کسری طرفندن یبارلمش فرس عسکرینك قوماندانلرندن ایدیلر. یمنده یرلشه‌رك قالوب، زادگان (میرزالر) صفتیله باشقه‌لردن ممتازاوله‌رق کون کچررلر ایدی. رسول اکرم مبعوث اولدیغی صوك، ایمانـله مشرف اوله‌رق حقیقی امتیازی احراز ایتمشلردر [١].

آزرمی دخت

ایران قدیم پادشاهلرندن ساسانیان سلاله‌سنه منسوب اولان خسرو پرویز بن هرمز قزیدر. فخر کائنات افندمز رسول اکرم حضرتلری زماننده ایران تختنه چقوب، آلتی آی پادشاهلق ایلدی. گوزل، زیرك، تدبیرلی اولمغله، حتی وزیر قوللانمای، مملکتی طوغریدن طوغری کندیسی اداره ایتمشدر. خراسان والیسی وایران بیوکلرینك اك نفوذلیسی اولان فُرُّخ بن هرمز، کندیسنه عرض عبودیت ایچون کلدکنده عاشق اوله‌رق تزوج ایتمك استمشیدی. آزرمی دخت ایسه فرخك بویله جسارتنی کندی عظمتنه مناسب کورمادکندن، آچولانوب، بر کیجه‌ده فرخی قتل ایتدردی. (بویله‌ایدن خاتون پادشاهلر، یالکز آزرمی دخت دکلدر)، بوخبر خراسانه یتشدکده فرخك اوغلی رستم، آتاسینك آچونی آلمق ایچون عسکریله آزرمی دخت اوستنه کلوب (مداین) شهرنی محاصره ایلدی. شهری ضبط ایتمکله آزرمی دختی انواع عذابله قتل ایتمشدر. ایران عسکرینه قوماندان اوله‌رق (١٥)

---

[١] آزاد، اسد الغابه‌ده خاتونلر فصلنده ذکر اولنمامش ایسه‌ده، استطراد یوللو، شهر بن باذان اسمی آسترنده مذکوردر. طبعخانه سهوی اولسه کرك اسد الغابه‌نك بواورنده باذان، (باذام) صورتنده باصلمشدر.

تاریخنده (قادسیه) ده سعد ابن وقاص (رضی الله عنه) ریاستنده اولان اسلام عسکریله محاربه ایدرك مقتول اولان رستم، اوشبو ذاتدر. آزرمی دختك آتاسی اولان خسرو پرویز (۳۸) سنه حکومت سوروب، سفاهتله مبتلا اولدیغندن تختندن دوشرلوب، حبس اولندی. (شیرین) اسمنده اولان برقزله معاشقه‌سی مشهوردر. بعض کیمسه‌لر فکرینه‌کوره خاتونی اولان روم ایمپرا طورینك قزی (مریم)ك اصل اسمی (ایرن) اولمغله (شیرین) اسمی (ایرین) دن محرفدر. بو تقدیرچه معشوقه‌سی اولان (شیرین) کندی خاتونی اولور. فخر الانبیاء رسول الله افندمز صلی الله علیه وسلمك مکتوب شریفلرنی یرتمق کبی بدبختلك ایدن کسری اوشبو خسروپرویز اولسه‌کرك. آزرمی دختك اسمی بعض اورنلرده (آرزمی دخت) صورتنده وبعض نسخه‌لرده (أزرمی دخت) صورتنده یازلمشدر (۱)

آسیه

مزاحم آدلو برکیمسه‌نك قزی وفرعونك خاتونیدر. ایمان ازلیسنی اظهار ایتمکله، فرعونك الوهیت دعواسنه انکار ایتدکی سببندن فرعون طرفندن الوغ عقوبت چیکمکله عزیز جاننی فدا ایلدی. بنو اسرائیل خاتونلرندن طوغمش بالالر، فرعون حکمیله قتل ایدلدکی برزمانده حضرت موسی علیه السلام، مصرك قدیم پایتختی اولان (منف) بلده‌سنده دنیایه کلمشیدی. یاشروب صاقلامق ممکن اولمادیغندن، آناسی، بر صندوق ایچنه صالوب (نیل) یلغه‌سنه آتدی. نیلده صندوقی آعزوب، فرغون بغچه‌سنه کتوردی. سرای خدمتکارلری

[۱] عمدة‌القاری نسخه‌سنده (اوزیمدخت) صورتنده (ج۸ص۴۳۷) ومقدمة وفیة الاسلافده (اذرمیدبخت رسمنده (ص۱۳۷) یازلمه‌سی مرتب سهوی اولسه کرك.

طرفندن صندوق چقارلوب، ایچنده اولان یاش بالایی کوردکیله، آسیه حضرتلری کندسنبچون سلامت قالدرمقلری طوغروسنده فرعوندن رجا ایلدی. نه قدر سوت آنالری کتوردیلر ایسه‌ده، موسی علیه السلام، هیچ برینك ایمچکنی قبول ایلمدی. بو حالدن خبر آلوب، بلکه فرصتی غنیمت بیلەرك، کندی آناسی فرعون سراینه کلبکله سوت آناسی اولمق قصدنده ایدکنی عرض ایلدی. حضرت موسی علیه السلام بونك ایمچکنی درحال قبول ایتدی وحرصله ایممیه باشلادی. وبو سببدن کندی آناسی، سوت آناسی صفتیله حضرت موسایی فرعون سراینك تربیه ایدوب اوسدردی. واقعه‌نك بوندن زیاده‌سی یعنی موسی علیه السلام حضرتلرنی تربیه ایدن فرعونله (بحر احمر) ده غرق اولان فرعونك ایکیسی بر ویاکه ایکی کیمسه اولدیغی، ونیچه‌نچی عائله‌لره منسوب اوله‌رق اسملری نیچوك ایدکی طوغرولری برقدر قارانغوده قالمشدر. اهل اسلامك بو کونکی مؤرخلری وخصوصا آثار قدیمه وفنون جدیده‌یه منسوب اولان بیوك عالملری طرفندن الوغ تدقیقلر اجرا ایدلمکده‌در. انشاء الله تعالی بر وقت کلور، بو اجتهادلرینك ثمره‌سی اوله‌رق دنیایه واسلام عالمنه نادر معلوماتلر هدیه ایدرلر.

دیدکمز مسئله‌لرك سلفلره واسلام مؤرخلرینه مستور قالمه‌سی، آچق مأخذ اولنمادیغندندر. زیرا مصر تأریخنه مصّدّر اوله‌چق شیء (هیر وغلیف) یازوی ایله یازلان اثرلر اولوب، بو یازو وایسه آنجق کچن قرن علماسی طرفندن کشف ایدلمشدر [١]. تورات وانجیل اهلینك فکرینه کوره، آسیه حضرتلری فرعونك خاتونی دکل، قزیدر [٢].

[١] هیر وغلیف اثرلرندن استفاده ایلمك یولنی آچوچیلرك اك مشهورلرندن بریسی فرانسزلردن „فرانسوا شمبیلیون“ نام کیمسه‌در.

[٢] آسیه‌نك نبوتنده خلاف واردر. عون الباری (ج ٦ ص ٨٤).

آسیه

جارالله بن صالح بن المنصورك قزی ، ومکهء مکرمه قاضیسی اولان محمد الجمال بن الضیانك آناسیدر . امام سیوطی حضرتلرینك استاذی ومشهور محدثهلرك بری اولوب ، (٧٩٧) تاریخنده مکه شهرنده دنیایه کلمشیدی .

آلانقوا

توران قومینك اک بیوکلرندن وترکلره قارندش اولان مغول قومی آرهسنده مشهور بر خاتوندر . خرافاتله مختلط اولان تاریخلر بیاننه کوره ، زوجی اولان دبون بیان (٣٠) یاشی حدودنده وفات اولمغله یدی یاشنده اولان بلکدای ، وآلتی یاشنده اولان بکجدای ، یاکه بلکنوت ویاکه برکنوت نام ایکی اربالاسیله طول قالمشیدی . آتاسیده یاشلکنده وفات اولدیغندن الوغ باباسی یولدز خان بن میکلی خواجه خان وفات اولدیغنده دبون بیان ، خانلق مسندینه اوطوردی . صوکره دبون بیان خان ارتحال ایتمکله عمزادهسی همده زوجهسی اولان اوشبو آلانقوا تخته چقوب حکومت سورمیه کرشدی . یولدز خان احفاد وانسابندن اولان پادشاه وشهزادهلر ، هر نه قدر آلانقوانك نکاحنی استدیلر ایسهده : « مملکتی اداره ایده بیلورم ، اوغللرم یکت اولدقلرنده پادشاهلغی آنلره تابشررم ، اوشبونك

ایچون هیچ کیم ایله ازدواج ایلمم » دیه آلانقوا طرفندن رد ایدلنورلر ایدی. بر آره‌ده آلانقوا حامل اوله‌رق هر کیمك دقتنی جلب ایتدی. لکن آلانقوا هیچ محجوب اولمای حملینك آدم بالاسندن اولمای، بلکه اویقولامقلی اولان اوینه هر کون کلمکده اولان بر نوردن ایدکنی دعوا ایلدی. کویا مغول خلقی کیچه‌ده، آلانقوا یاتمقده اولان اوك تونلکندن بر نورك کلوب، کیدوب یوردکنی کورمشلر ایمش! (یالانچینك شاهدی‌ده یاننده! . . . . .). کونلرك برنده آلانقوا ایکیز اوله‌رق اوچ ار اوغلان کتوردی. مغوللر زعمنه کوره بو بالالر، نوردن اولدیغچون اریغ تخم وصلب پاك معناسنده اولان « نیرون » دیمکله لقبلندیلر. مذکور اوچ بالانك بری بودنجر موناق اسمنده اولوب، نچه مشقتلرله وجوده کلمش اولان آثار اسلامی، وعلم دکزی اولان مدرسه وکتبخانه‌لری تلف ایدن چنکیزخان [١] بونك نسلندندر.

آمنه

فخر کائنات سید المرسلین رسول کبریاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك حرمتلو آنالریدر. بنو زُهْرَه قبیله‌سینك سیّدی اولان وهب بن عبد مناف بن زهره بن حکیم (کلاب) بن مُرّه بن کعب بن لُؤَیّ بن غالب بن فهر بن مالك بن النضر بن کنانه بن

---

[١] اصل اسمی تموچین اولوب (٥٤٩) تاریخنده مغولستانده دنیایه کلمشیدی. (٥٩٩)ده بتون مغول وتتار خانلری طرفندن (خاقان) عنوانده پادشاه طانیله‌رق (قره قروم) ده تخته جلوس ایتدی. (٦٢١) تاریخنده قره قرومده وفات ایتدی. روسیه مملکتنه‌ده کلوب بر قدر ظلملر اجرا ایلمشیدی،

خُزَيْمه بن مُدركه بن اِلْيَاس بن مُضَر بن نزار بن مَعَدّ بن عدنان، قزى ايدى .

زوج محترملرى اولان عبد الله بن عبد المطلب ايله، نسبلرى حكيم بن مره‌ده جمع اولنوب، هر ايكيسى‌ده عرب آره‌سنده الك معتبر والك حرمتلو عد ايدلن قُرَيش قبيله‌سنه منسوبلردر . بونلك ذكر ايدلن بابالر آره‌سنده (قريش) ديمكله مشهور اولانى، نضر بن كنانه، در.

آمنه حضرتلرينك آناسى (بُرَّه) بنت عبد العُزّى بن عثمان بن عبد الدار بن قُصَىّ بن حكيم اولوب، آتاسى، آناسينك نسبلرى هم حكيم بن مره‌ده قوشلنه‌در .

بره بنت عبد العزى‌نك آناسى (ام حَبيب) بنت اَسَد بن عبد العزى بن قُصَىّ بن حكيم اولوب، ام حبيبك آناسى (بُرَّه) بنت عَوْف بن عَبيد بن عَويج بن عدى بن كعب، در . بره بنت عوفك آناسى (قلابه) بنت الحارث الْهُذَلِيّه اولوب، قلابه‌نك آناسى‌ده (هند) بنت يربوع الثقفيّه، در .

آمنه حضرتلرينك آتاسى اولان وهب بن عبد منافك آناسى (عاتكه) بنت الأَوْقَص بن مره بن هلال اولوب، حكيم بن مره‌نك آناسى‌ده (هند) بن سرير بن ثعلبه، در .

مره بن كعبك آناسى (محشيه) [١] بنت شيبان بن محارب بن فهر، وكعبك آناسى (ماريه) بنت كعب بن القين بن جَسْر القضاعيّه اولوب، لوى‌نك آناسى‌ده (عاتكه) بنت يَخْلد بن النضر بن كنانه‌در.

غالبك آناسى (ليلى) بنت الحارث بن تيم بن سعد بن هذيل

[١] (نحشمه) و (وحشيه) نسخه‌لرى هم كورلدى .

بن مدركه، وفهرك آناسى (جندله) بنت عامر بن الحارث بن مضاض الجرهمى اولوب، مالكك آناسى ده (عاتكه) بنت عدوان، در.

نضرك آناسى (بَرَّه) بنت مر (ذكر ايدلنور) وكنانه نك آناسى (عوانه) بنت سعد بن قيس عيلان اولوب، خزيمه نك آناسى ده (سلمى) بنت اسلُم بن الحاف بن قضاعه، در.

مدركه نك آناسى (خندف) ديمكله مشهور اولان (ليلى) بنت حلوان بن عمران، والياْسك آناسى (رباب) بنت جندة بن معد اولوب، مضرك آناسى ده (سوده) بنت عك، در.

نزارك آناسى (معانه) بنت جوشم بن جلهمة بن عمرو بن جرهم اولوب، معدك آناسى ده (مهدة) بنت لهم بن حاجب بن جديس، در.

آمنه جنابلرى، فضيلت ايله ادبى جامع اوله رق، حضرت عبدالله [١] بن عبدالمُطَّلب بن هاشم بن عبدمناف بن قصى بن حكيم (كلاب) بن مره اوزرينه نكاح ايدلنوب، اوندورت ياشلرنده اولدقلرى حالده، ايكى ياخود سكز آيلق يوكلى ايكى، زوج محترم وحبيب مكرملرى اولان عبدالله حضرتلرى وفات ايتديلر. مدينهٔ منوره ده الحارث بن ابراهيم بن سراقة العدوى، ياكه بنو النجارده النابعة [٢] الجعدى، دارنده دفن اولندى.

[١] عبدالله حضرتلرينك كنيه سى ابواحمد اولوب، آناسى ده (فاطمه) بنت عمرو بن عائذ بن عمران بن مخزوم القرشية ايدى. عبدالمطلبك اسمى عاص اولوب، آناسى (سلمى) بنت عمرو بن زيد بن لبيد بن خداش بن عامر بن غنم بن عدى بن النجار المدنيه، در. هاشمك اسمى عمرو اولوب، آناسى (عاتكه) بنت مره بن هلال ايدى. عبدمنافك اسمى المغيرة اولوب، آناسى (حبى) بنت حليل بن حبشيه بن سلول بن خزاعه در. قصى نك اسمى زيد اولوب، آناسى ده (فاطمه) بنت سعد بن سيل بن حمالة ايدى. قرق ياشندن توبان اولره كرمك جائز اولميان، مكهٔ مكرمه ده (دار الندوه) نام مشهور خانه يى بناء ايدن ذات، اوشبو قصى، در. عربلرك نكاحلرى، مخصوص بوخانه ده اجرا ايدلنور ايدى.

[٢] عبدالله حضرتلرينك وفات اولان خانه صاحبنك اسمى، بخارى شريف شرحى عمدة القارى ده (ج ٨ ص ٥٢)، اسد الغابه ده (ج ١ ص ١٤)، تاريخ الكامل ده (ج ٢ ص ٤)، وغيرلرده (النابغه) رسمنده باصلمش ايسه ده، السير الحلبيه نك تصحيحنه اعتماد ايدرك (ج ١ ص ٥٤) تأوعين مهمله ايله (التابعه) صورتنده يازلدى.

آتاسی عبد المطلب مدینه شهرینه خرما کتورر ایچون یبارمشیدی، وبر روایته کوره سوده ایله شامه کوندرمش ایدی، شامدن خسته اولهرق کلوب، مدینهده ارتحال ایلدی. بو وقتده یاشلری یکرمی سکزده اولمشدر. آمنه ایله جناب رسالتپناه افندمزه قالدرمش اولان میراثی بیش دانه دوه وبرقدر قوی وبر قلنج و(ام ایمن) کنیهسنده اولان بر جاریهدن عبارت ایدی.

زوج محترملرینک وفات خبری ایرشدکنده، آمنه جنابلری: « عبدالله وفات اولمهسیله هاشم قبیلهسنده آنک یرنی طوتهچق کیمسه قالمادی کفنلره اورالدیغی وچرنالدیغی حالده؛ اولم حکمنه رضا اولهرق لحده کتدی. لکن اولم، آنک کبی بر کیمسهیی آنک یرینه قالدرمادی. کوب اولدقلری سببلی، خلقلرده، نوبت اوزره بر برینک الندن آلهرق جنازهسنی اوزدروب کتدیلر یاش حالنده وفات اولدیغیچون خالقده تأسف ایلسون!. زیرا غایت جومرد وزیاده مرحمتلی ایدی!..» مضموننده منظوم اولهرق مرثیه سویلمشدر.

آمنه حضرتلری، فخر کائنات، سید مخلوقات افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرنی، عرب آرهسنده (عام فیل) دیه شهرت بولنان سنهنک شهر ربیع الاول طقوزنچی دوشنبه کون تاک وقتنده (میلادی ایله ۵۷۱ نه فرنکی حسابله یکرمنچی؛ رومی وروسی حسابله اون یدنچی کون آپریل) مکهء مکرمهده (الرائعة) یاخود (شِعْب ابی دُبّ) اسملو اورنده دنیایه کتوروب، عرب آرهسنده شائع دکل بر اسمله (محمد) تسمیه ایلدی.

(فائده) — تاریخ ولادت نبوی ایله مدینهیه هجرت ایدوب کرمکلری خصوصنده، سیر علماسی آرهسنده بربرینه خلاف اولهرق بر چوق روایت واردر. درست اولمهسی لازم اولان تاریخلرک، بویله بربرینه خلاف اولان روایتلر آرهسنده مستور اولهرق قالمهسینک باشلوچه

ایکی تورلی سببی واردر. بریسی، سلف مؤرخلری، بوکونکی تاریخ یازوجیلر قبیلندن محاکمه ایله اشتغال ایتمازلر، حادثه‌لر وماجرالری تطبیق ایتمك یولنده چندان اهمیت ویره‌مازلر ایدی. شوکا کوره درکه بونلرك اثرلری یالکز نقل، وکندیلرینه واصل اولان شیلری، مناسب یرلرنده ضبط ایتمکدن عبارتدر. بونچه بیوك وبوقدر جلدلردن عبارت اولان اسلام تاریخلرنده، تاریخ فلسفه‌سینه عائد شیلره تصادف ایدلمیور. وایکنجیسی، سلف مؤرخلری عصرنده علوم ریاضیه زیاده ناقص بر حالده اولدیغندن، واقعه‌لری تطبیق ایده‌جك صورتده، تقویم وفلانلر بولنماز ایدی. شو سببدن، کندی مسلکلرینه موافق اولان روایتلر وخبرلر، کتابلره نقل ایدلنور، لکن تطبیق ایدلماز ایدی. حاضرکی زمانمزده حال بویله دکلدر. هر تورلی فن وعلم ترقی ایندکی کبی، هرنه قدر غایه‌سینه ایرشوب توقتامامش ایسه‌ده، حساب وهیئت فنلری، اوّل حاللرینه نسبتله فوق الحد تربیه اولنمشدر. بونك ثمره‌سی اوله‌رق بیك سنه دکل، بیکلر ایله سنه‌لر، مقدم اولان حادثه‌لری تطبیق ایتمیه یاردم ویره‌جك، ویوز تورلی مختلف روایتلر آره‌سندن، درست اولان برینی آیروب کوستره‌جك، صورتده تقویملر نشر اولنمشدر. بناءً علیه، چوك عالملر، ولادت وهجرت کونلرنی تعیین ایتمیه موفق اولمشلردر. شویله که: زیاده شاذ اولدقلری ایچون برایکی تورلی روایتی ترك ایدلنور ایسه، بر برینه خلاف اولان روایتلر، ولادتك شهر ربیع الاولك اولـــی اونبش کونی ایچنده اولان بر دوشنبه کونی ایدکی حقنده اتـ ق واقعدر. آنجق خلاف، سکزنجی، اوننجی، یاخود اون ایکنجی، کونلری آره‌سنده یورمکده‌در. حالبوکه بوکونلرك هیچ بری، دوشنبه کون اولمای، بونلر آره‌سنده اولان دوشنبه کون طقوزنجی ربیع الاولدر. بناءً علیه اوشبوکون اوزرینه قرار ویرلمه‌سی لازم کلور. سکزنجی ربیع الاول روایتی، ربیع الاول باشنی بر کون

صوك، واوننجی ربیع الاول روایتی، وقتندن بر کون مقدم، حساب ایتمك سببندن میدانه كلدكی آز بر تأمل ایله ظاهر اولور. آی باشلری حقنده، خصوصا جاهلیت عصرنده اولان کیمسه‌لر آره‌سنده (زیرا بونی روایت ایدنلردن اصل راویلر جاهلیت عصرنده اولان حادثه‌یی روایت ایتمکده‌لردر) بویله اختلاف اولمق مستبعد کورلماز.

اوشنداق، هجرت تاریخنده رسول اکرم جنابلرینك مدینه‌یه کردكلری کونی تعیین ایتمك طوغروسنده، مؤرخلر وسیر عالملری آره‌سنده اولان اختلاف ربیع الاولك ایکنجی، سکزنجی، اون ایکنجی، کونی آره‌سنده ایسه‌ده ربیع الاولك اولـكی اونبش کونی آره سنده بر دوشنبه کونی اولمقنده متفقلردر [١] بناءً علیه بر برینه خلاف اولان بو روایتلر آره‌سندن، درست اولاننی تابمق ایچون، مذکور کونلرك قانغیسی دوشنبه کون اولدیغنی بیلمك لازم اولور. هجرت سنه‌سینك ربیع الاول اولـكی اونبشنده اولان دوشنبه کونلر، برنجی، سکزنجی، اونبشنجی، کونلریدر. رسول اکرم مدینه‌یه تشریف بیوردقلری وقت، یهودیلرك، (تشری) اوننجی کوننده اولان عاشوره روزه‌سنی طوتمقده‌لر، یاخود بو روزه‌نی طوتمق ایچون حاضرلنوب کوتوب طورمقده‌لر ایدی. اونبشنجی ربیع الاول، یهودیلرك مذکور سنه‌ده اولان عاشوره روزه‌لرندن صوك كلدكی جهتله، طبیعی اوله‌رق، اونبشنجی کونگی دوشنبه اولمق احتمالی رد اولنور. بناءً علیه تردد آنجق، برنجی ربیع الاول ایله سکزنجی آره‌سنده قالور. سکزنجی ربیع الاول مدینه‌یه كلدكنی بیوك مورخلر اختیار ایتدكلری کبی، برنجی ربیع الاول، (غاردن چقدقلرنی) دخی بعض عالملر تصریح ایتمشلردر. بو تقدیرچه برنجی ربیع الاول اولان دوشنبه احتمالی ترك ایدلنوب، سکزنجی ربیع الاول اولان دوشنبه

[١] صحیح البخاری (ج ٤ ص ٢٥٨)، اسد الغابه (ج ١ ص ٢١)، ابن خلدون (ج ٣ ص ١٥)، وغیرله مراجعت بیوراه‌در.

روایتنی قطعی صورتده ترجیح وآنکله جزم ایلمك لازم کلور، فقط بوکون افندمز حضرتلرینك قبایه کردکلری کون اوله‌چقدر. قباده ایسه دوشنبه، سه‌شنبه، چهارشنبه، پنجشنبه، کونلری طوروب، اون ایکنچی ربیع الاول جمعه کون ابتداء مدینه‌یه تشریف ایتمشلر وبلیغ خطبه اوقومقله برنچی مرتبه اوله‌رق جمعه نمازنی اداء بیورمشلردر. قبایه کردکلری کون میلادی ایله (٦٢٢) ییل سنتبرك فرنکی حسابله (٢٠)نچی رومی وروسی حسابله (١٧)نچی؛ ومدینه‌یه کردکلری کون ایسه (٢١)نچی کونلره مصادف اولور [١]. هرنه قدر آز برمناسبت ایله اولسه‌ده:

«اعد ذکر نعمان لنا ان ذکره * هو المسك ما کررته یتضوع»

مصداقنچه جناب رسول الله سیرندن اولان بو بحثی بو یره درج ایتدك. حالبوکه بو مسئله‌بز اهل اسلام ایچون زیاده مهم وفائده‌لیدر. فائده‌مز هم بو یرده تمام اولدی، ومقصوده قایتدق:

رسول اکرم حضرتلری آلتی یاشلرنده ایکن، آناسیله ایکیسنی باباسی اولان عبدالمطلب بن هاشم، وبر روایته کوره عمی اولان ابو طالب بن عبدالمطلب، مدینه شهرنده اولان قارنداشلرنی وحضرت عبداللهی زیارت ایلمك قصدیله سفر ایلدی. آمنه جنابلری هر سنه ده بر دفعه اوله‌رق مدینه‌یه واروب، زوج محترملری عبدالله حضرتلرنی زیارت ایدر ایدی. مذکور سفرنده کوبمی آزمی [٢] مدینه‌ده قالدقلرندن صوك مکه‌یه قایتوب کلدکلرنده، مدینهٔ منوره‌دن

[١] بو تقدیرچه رسول اکرم مدینه‌یه اون ایکنچی ربیع الاول دوشنبه کون کردی دیمك قبا ایله مدینه‌یی بربرینه قاتشدرمق سببندن اولور. بهوپالینك جمعه کون مدینه‌یه کرمك روایتنی رد ایتمه‌سی کندی علمیله اصلا متناسب دگلدر. عون الباری (ج٦ ص٢٥٢). مذکور جمعه کوننی برنچی ایلول ایله مصادف کوسترمه‌سی فاضل مرجانی‌نك نه سببه‌مبنی ایدکینه فکرمز ایرشمادی. مقدمة وفیة الاسلاف (ص ١٠١ـ٣٩٠).

[٢] وعن ابن عباس وغیره ان رسول الله صلی الله علیه وسلم لمابلغ ست سنین خرجت به امه الی اخواله بنی عدی بن البخار بالمدینة تزور هم ومعه ام ایمن فنزلت به دار التابعة فاقامت به عندهم شهرا . . . . الانوار المحمدیة ص ٣٣.

يكرمی اوچ ميل مسافه‌ده ومدينه‌يه تابع اولان (أَبْواءْ) نام قريه‌يه يتدكلری وقت ، حضرت آمنه‌نك اجل موعودی ايرشوب وفات ايتدی . قبر شريفلری مذكور قريه‌ده ، وايكنچی روايته كوره مكهٔ مكرمه‌يه نقل اولنمشدر .

افندمز سلطان الانبياء وشفيع يوم الجزاء حضرتلری ، بو كونده آتا ايله آنادن يتيم اولوب قالمشدر .

آمنه جنابلری ، جان تسليم ايتدكی وقتده حامل ايكن حالنده ، كوردكی علامتلر ، ومشاهده ايتدكی دليللره اعتماد ايدراك ، احتمال‌كه كوكلينه صالنمش الهام وبرهانلره قناعت ايليه‌رك : « يتيم قالمقده اولان اوغلی ، محض رحمت اولمق اوزره مبعوث اولنه‌چغنی ؛ حلال وحرامی اوشنداق دين ابراهيم عليه السلام اولان اسلام اوزره حق يولی بيان ببوره‌چغنی ؛ وآدم اوغللری‌ده پتلره تابنمق كبی مسخره‌لك وبدبختلكلردن نجات اوله‌جغنی ، وكنديسی‌ده الله تعالی مرحمتی سايه‌سنده معصوم ومصون اولنه‌چغنی » بيان ايدن منظوم شعرلر سويلمشدر . وبوندن صوك : « هر ترك كيمسه وفات ايده‌چك ؛ بو كوندن صوك بن‌ده اولكلر عدادينه داخل اوله‌چغم ؛ فقط اسمم قاله‌چقدر ؛ پاك اوغلان طوغدروب صوكمه بر خير قالدردم » ديه سويلدكی مرويدر .

« نبكی الفتاة البرة الامينة   ذات الجمال العفـة الرزينة »
« زوجـة عبدالله والقرينة   ام نبی الله ذی السكينة »
« وصاحب المنبر بالمدينة   صارت لدی حفرتها رهينة »

شعرلری ، آمنه حضرتلری حقنده سويلنمش اولان مرثيه‌لر جمله‌سندندر . مضمونی : « وقار ، عفت . جمال صاحبی ، امينه ، اطاعتلی اولان ياش بر خاتونك وفاتی ايچون آغلايالم ! . ديدكمز خاتون ، عبد اللهك خاتونی وحبيبه‌سی ، هم‌ده مدينه‌ده منبری اولان سكينه

صاحبی اولان رسول اللهك آناسیدر. مرقومه، قبر چوقرینه امانت ایدلنه‌رك ترك اولندی!» دیمکدر.

حضرت عبدالله بن عبدالمطلب آمنه‌دن باشقه خاتون آلمادیغی کبی، حضرت آمنه‌ده عبدالله‌دن غیری کیمسه‌یه وارمامش ورسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن باشقه اولادلری‌ده اولمامشدر.

رسول اکرم فخر المرسلین افندمزك پیغمبرلك نوری، عبدالله حضرتلرینك مبارك یوزلرنده ظاهر اولدیغندن، بتون قریش قزلری کندسیله ازدواج ایتمه‌یی آرزو ایلرلر ایمش. بو طوغروده بعض ماجرالری هم مرویدر. لکن بو کبی الوغ بر شرافت آنچق آمنه حضرتلرینه نصیب اولمشدر. آمنه حضرتلری، ادب، جمال، عفت وکمال‌ده قریش قزلری آره‌سنده امثالسز ایدی. عبدالله حضرتلریله کورشدکلری صوکنده پیغمبرلك نوریله هم مشرف اولمغله کوزللکی دخی نیچه مرتبه آرتوب، عرب خاتونلرینك حسد وغبطه‌لرینه مظهر اولمشدر. وقت وفاتلرنده یاشلری یکرمی حدودنده اولدیغی مرویدر.

آمنه

ابن دُمَینه دیمکله معروف اولان صدر اسلام شاعرلرندن عبدالله ابو السری بن عبیداللهك خاتونیدر. ابن دمینه ایله معاشقه‌لری اولوب، صوکره ازدواج هم ایتدیلر. لکن اولکی خاتونی (حماء)نك یمان اسمی چقدیغی اوزره، یاننده مزاحم بن عمرو نام کیمسه‌یی کورمکله، ابن دمینه‌ده تاش ایله اوروب قتل ایلدی. بوندن خبردار اولدقلرنده مزاحمك اقرابالری‌ده ابن دمینه‌یی دنیادن کچردیلر. شو سببدن آمنه‌نك، ابن دمینه ایله برلکده یاشامقلری چوق

اولمامشدر . آمنه ، شعرنده فصاحتله شهرتلی بر خاتون اولوب ، محبت وعتاب بابارنده عاشقنه سویلمش شعرلری کوزلدر . اوزون بر قصیده سندن :

تجاهلت وصلی حین لاحت عمایتی

فهلا صرمت الحبلَ اذ انــا ابصر

ولی من قوی الحبل الذی قد قطعته

نصیب ولی رأی وعقـل موفَّــر

ولکنما آذنــتَ بالصرم بغتة

ولستُ علی مثل الذی جئتَ اقدر

دیدکی ابیاتلری کوزل دکلمی ؟ . . بعض اوراقلرده بونک اسمی (امیمه) رسمنده یازلمشدر . (دُمَینه)ده عبدالملک آناسی اسمیدر . بو برده اسمی ذکر ایدلن مزاحم بن عمروک آناسی (ام آبان)ده مشهور شاعرهلردن ایدی . اوغلی مزاحـم قتل اولندیغنده منظوم اولهرق مرثیهلر سویلمش ومصعب نام دیکر اوغلنی تحریض ایتمکله ابـن دمینهیی ده قتل ایتدرمشدر .

آمنه

آبان بـن کلیب بن ربیعه نک قزی ، واُمَیَّه بـن عبد شمسک خاتونیدر . امیهدن یدی اوغل کتوردکنده ، امیه وفات اولمغله جاهلیت عادتی اوزره اوکی اوغلی ابو عمرو بن امیهیه نکاحلنوب ابو معیط نام اوغلنی دنیایه کتوردی . بو کبی نکاح قرآن شریفی حکمیله منع ایدلمشدر . جاهلیت زماننده ده کوزل بـر اش عد ایدلماز ایدی .

آمنه

بو اسمده ایکی محدثه مشهور اولوب، بری (آمنه بنت شرف الدین موسی بن احمد بن محمد الانصاری الدمهوجی)در. علم حدیثده امام سیوطی‌یه استاذ اولمشدر.

ایکنچیسی (آمنه بنت علی بن عبدالعزیز الدمشقیه)در. (اسماء بنت صصرا، محدث عبدالله بن ابی التائب، وغیرلرك علم مجلسلرینه مداومت ایدر، وکندیسی هم حدیث شریفی تعلیم ایلر ایدی. (٧٩٨) تاریخنده وفاتدر.

آمنة الرملية

قدس شریفی ناحیه سنده اولان رمله شهرنده (٢٠٠) تاریخنده سلامت اولان برخاتوندر. زهد وتقوالق ایله معروف اولوب، حتی بشر بن حارث حضرتلری هروقت زیارتنه کلدکی؛ واحمد بن محمد بن حنبل رضی الله عنه، ایزکو دعاسنی صوردیغی مرویدر.

آمنه سمیه

ترکیانك بیوك عالملرندن ومشهور محررلرندن اولان جودت پاشا قزیدر. همشیره‌سی (فاطمه علیه) خانم کبی معلوماتی چوق وقوه

تحریریه‌سی یرنده اولان ادیبه‌لردندر. یازدقلرینك اکثری تهذیب اخلاق وتربیهٔ اطفاله دائر ایدکی مرویدر. بعض مقاله‌لرینك اختصار اوزرنده ترجمه‌سی بویله‌در:

« بالا، یرده اولان برجوهر کبیدر، بونی انسان ایلمك آتا وآناسنك
« تربیه‌سنه محتاج اولور. جوهری توپراقدن آیروب آله‌چق کیمسه
« آناسی اولوب، اشلاب بازاره چقاروچیسی ده آتاسی اوله‌چقدر.
« ناگاه بوطوغروده آتا وآنا مساهله ایدرك، کندیلرینه لازم اولان
« خدمتلری اداء ایتمازلر ایسه، جوهر دیدکمز بالا، عادی برتاش
« اولور قالور » ذات عالیه‌لری بوکونده سلامت اولسه کرك.

آنی فاطمه

تاج التواریخ صاحبی خواجه سعدالدین حسنجانی نسلندن استانبوللی برادیبه‌در. (۱۱۲۲) تاریخنده یکیشهرده ارتحال ایتمشیدی. مرتب بردیوانی اولوب، اوشبو بیتلر مزبوره‌یه منسوبدر:

خیال عارضکله دیده صحن گلستانمدر
آچلمش شرحه‌لر سینه‌مده نخل ارغوانمدر
امید وصلنك ای قاشلری یاسینه‌دن کیچماز
خیال تیر غمزه‌ك «آنیا» خاطر نشانمدر

زوجی امیر آغا اسمنده برذات ایدی. اوغلی امیر آغا زاده یکیشهر قاضیسی اولدیغنده، آنی فاطمه، اوغلیله یکیشهره واردی، واوراده وفات اولدی. شعری ایسه، شهرتی قدر یوقدر، دییورلر.

آی ملك

ابراهیم بن خلیل بن محمودك قزی ، ومشاهیردن شیخ جمال الدینك همشیره سیدر. ابن امیله و باشقه محدثلردن حدیث شریف استماع ایدوب ، کندسینه ابن حجرالعسقلانی حضرتلری شاکرد اولمشدر.
اصلی بعلبکلی اولدیغی حالده شامده طوردی و(٨١٥) تاریخنك شهر ربیع الأخیرده ارتحال ایلدی.

«١»

اخت المُزَنی

امام ابو ابراهیم اسماعیل بن یحی بن اسماعیل بن عمرو بن اسحاق المزنی [١] حضرتلرینك همشیره سیدر. امام شافعی درسلرینه مداومت اینمکله علم فقهده مهارت کسب ایلمشیدی. کبار حنفیه دن اولان ابو جعفر طحاوی حضرتلرینك آناسی اولهچغی ظن ایدلنور.

ارجمند بانو بیکم

هندستانده تیمور سلاله سندن اولان شاهجهان شهاب الدین

[١] امام شافعی حضرتلرینك اك بیوك شاکردلرندن اولوب (٢٦٤) تاریخنده وفات اولدی.

محمد صاحب قران ثانی پادشاهك خاتونی ، ووزیر آصف خان بن میرزا رفیع الزمان بن آقاملانك قزیدر . (١٠٠٠) تاریخنده دنیایه كلوب (١٠٢١)ده مشار الیه پادشاهه وارمشیدی . قرق یاشنده ایكن (١٠٤٠) تاریخنده (زین آباد) شهرنده وفات ایدوب ، جنازه سی (اكره) شهرینه كوچرلدی . مزارینه‌ده بتون هندستان بنالری آره سنك اك مصنع ، ودنیاده نظیری اولمیان (تاج محال) اسمنده برتربه بناء ایدلدی . روایتلره كوره مذكور بنایی یكرمی ایكیبیك كیمسه ، یكرمی سنه مدتنك اوله‌رق بناء ایتمشلردر . (نه قدر بایلق صرف ایدلمه سی لازم كله‌چگی بوندن قیاس ایدلسون . اكرده مذكور بناء عموم اهل اسلامك فائده آله‌چغی صورتده جامع شریفی ایسه ، البته بر دیه‌چك یوق . اكرده مجرد بر مصر اهراملری قبیلندن بر بناء ایسه ، بونك ایچون تأسف ایتمامك قابل دكلدر . زیرا ، بویله مصرف ایله برر دار العلم ومدرسه بناء اولنه ایدی ، هندستان مملكتی بر علم دكزینه چویرلمش اولور ایدی . لكن نه حكمتدركه نه یرده اولسه‌ده اولسونلر ، اهل اسلام « لهم قلوب لا یفقهون بها ولهم اعین لا یبصرون بها ولهم آذان لا یسمعون بها » حكمنه مصداق اولمقدن خلاص اوله بلمیورلر !...) . ارجمند بانو بیكم تربه سی اولان (تاج محال) بناسی بو كون روسی حسابله تخمینا یوز میلیون روبله قیمتنده اولنه‌چغی روایت ایدلنور . مادی بر فائده‌سی اولمادیغی سببندن بعض بر انكلیز بیوكلری ، سوتوب وبوزوب ، صاتلمه سنی كندی دولتلرینه اشارت یوللو یازدقلری بعض رساله‌لرده كورلدی .

ارجوان

عباسی خلیفه‌لردن قائم بامر الله‌ك اوغلی ذخیرة الدین محمد ابو العباس جاریه‌سی (قرة العین) در. ابو العباس آتاسی قائم بامر اللهك سلامت وقتنده وفات اولدیغنده، خلیفه‌نك باشقه اولادی بولنمادیغی جهتله، خلافت کندی خانه‌سندن انتقال ایده‌چکنی فکرله، زیاده تأسف ایتدکی وقت ارجوان‌ده ابو العباس‌دن حامل ایدکنی اخبار ایتدی، وآلتی آی صوکنده مقتدی باللهی طوغدروب، خلیفه‌نك زیاده مسرتنه سبب اولدی. ارجوان ایسه اوزون عمر سوروب، اوغلی مقتدی، وآنك اوغلی مستظهر، وآنك اوغلی مسترشدك خلافتلرینه ایرشدی. بغداد وحرمینده بر چوق خیرات براقمشدر. (٥١٢) تاریخنده ارتحال ایلدی. اصلی بر ارمن قزی ایدی.

اردوجا

سرای [١] خانلرندن (٧٤١) تاریخنده وفات اولان اوزبك خان بن طغر خانك خاتونی وعیسی بکك قزیدر. کورکام خلقلی ودیانتلی بر خاتون اولوب، اوز مالندن مسجد وتکیه‌لر بناء ایدر ایدی. یدنجی عصرك آخرنده وسکزنجی عصرك اوّلنده سلامت ایدی.

---

[١] سرای شهری، ساراتوف ایله استرخان آره‌سنده اتل یلغه‌سی اوزرنده اولوب، اسلام خانلری حکومت ایدر ایدی. بوکونده ویراندر.

اروى بنت الحارث

حارث بن عبد المطلبك قزى وفخر كائنات افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك عمزادەسى صحابيه بر خاتوندر . ابو وداعة السهمى نكاحندە اولەرق مطلب ايله ابو سفيانى طوغردى . حضرت على المرتضى رضى الله عنه ارتحالندە بر حيات اولوب ، اهل بيت حقندە ارتكاب ايلدكلرى معاملەلر ايچون معاويه ، مروان بن الحكم وعمرو بن العاصه قارشو تكدير ايلمشدر .

اروى بنت عبدالمطلب

فخر كائنات رسول اكرم افندمز صلى الله عليه وسلمك عمەسى بر خاتوندر [١] . آناسى (فاطمه بنت عمر بن عائذ) اولوب ، عبدالله وابو طالب ايله بر آنادن ، ياكه (صفيه بنت جندب) اولوب ، حرث وقثم ايله بر آنادندر . عمير بن وهب بن عبد بن قُصَىّ يه نكاحلنوب طليب نام اوغلنى وكلدة بن هاشمه نكاحلنوب (فاطمه) نام قزنى دنيايه كتوردى . شاعره بر خاتون اولوب ، آتاسى مرثيه سندە سويلمش اولان شعرلردن بعضيلرى بونلردر :

بكت عينى وحق لها البكاء
علـى سمح سجيتـه لحيـاء

[١] واما عاتكه واروى فقد اختلف فى اسلامهما . الانوار المحمدية ص ١٩١

على سهل الخليقة ابطحى
كريم الخيم نيته العلاء

معناسى : «بنم كوزم حق اولدیغی حالده آغلادى ، شوسماحت صاحبى ايچونكه حياخلقتلى ، نازوك طبيعتلى ، منشأى شريف ، حصلتى كريم ، نيتى ايذكو» .

اسماء بنت ابى بكر

ابوبكر الصديق رضى الله عنه‌نك قزى وزبير بن العوام رضى الله عنه‌نك خاتونى (ذات النطاقين) ديمكله مشهور اولان (ام‌عبدالله) در. آناسى بنى عامر ابن لؤى‌دن (قتيله) بنت عبد العزى بن اسعد ايدى . ولادتى هجرتدن (٢٨) ييل مقدم اولوب ، اون سكزنچى ذات اوله‌رق اسلامه كلمشيدى . ام‌المؤمنين (عائشه) رضى الله عنهادن اون ياش مقدارى الوغ اولوب ، عبدالله بن ابى‌بكر ايله آتا وآنالرى بر ، وجناب (عائشه) وعبدالرحمن ايله آنالرى باشقه ايدى . حضرت (زبيرك ابو عبدالله عروه [١] وعبدالله ايله‌المنذر، نام اوغللرى اوشبوندن دنيايه كلمشلردر. عبدالله نام اوغلى ، مدينه‌يه كلوب ايكى آى طورديغى صوكنده دنيايه كلدكندن ، مدينه‌يه هجرت ايدن اصحاب آره‌سنده الك الك طوغمش بالا اولمشدر. فخر المرسلين صلى الله عليه وسلم طرفندن عبدالله ديمكله اسم ويرلوب ، آتاسينك كنيه‌سيله ابوبكر ديه كنيه‌لندى . مشار اليه عبدالله ، يزيد بن معاويه صوكنده مكه شهرنده طقوز ييل خلافت منصبنده اولمشيدى . حجاج ظالم طرفندن

---

[١] هجرتدن (٩٣) تاريخنده وفات ايدن بيوك برآدم ايدى .

محاصره ایدلدکده آناسی اسماء ایله اولان مشاوره‌لری بویله اولمشدر:

عبدالله : ای آنام! طرفمده اولانلر بندن یوز چوردیلر، برابرمده آز بر جماعت قالدی‌که آنلرك ثباتلری ده بر ساعتدن زیاده اوله‌ماز، حالبوکه بیعت ویرر اولسه‌م، دشمنلرم نه قدر استر ایسه‌م، ویره‌چکلردر. بوطوغروده نه دیبورسکز؟

اسماء : اگرده حق یولده اولور، وخلقی‌ده [illegible]، دعوت ایدر ایسه‌ك ثابت قدم اول! سنك اصحابك حق یول ایچون مقتول اولدیلر، بنوامیه‌یه اطاعت ایلمه! اگرده مرادك مجرد دنیا ایسه نه بیوك بوزوق آدم ایمشسن‌که اصحابکی‌یوق یره هلاك ایلدك! اگرده: «بن حق اوزرنده ایدم لکن اصحابمه ضعیفلك کلدکندن بن‌ده ضعیف اولدم» دیبور ایسه‌ك، یکتلر وغیرتلی کیمسه‌لر قاشنده عیب اوله‌جق بر سوزی سویلمش اولورسن. فرض ایتدك بو کون سلامت قال، لکن بونکله دنیاده ابدی قاله‌جقمیسن؟ اولوم ایسه، قاچان اولسه‌ده برکله‌چکدر!...

عبدالله : ای آنام! قورقارم‌که شام عسکری بنی عذاب ایله قتل ایدرلر وصوکره آصارلر!...

اسماء : اوغلوم! بوغازلنمش قوی، اوستوندن تیرسی صویلدیغنده الم چیکمز، همان جناب اللهدن استعانت ایله‌ده، اشکده دائم اول!......

عبدالله : اوز فکرم هم بویله ایدی، بو کونه قدر دنیایه حریص اولمادم، اوزون یشامقنی قیمتلی حساب ایتمادم، بنم مطلوبم ایسه جناب اللهك رضاسیدر، فقط سزك خاطرکزی اوکرنوب بیلمك قصدم ایدی، بویله مشورتکز ایله بنی راحتلندردکز، ایمدی، بو کون دنیادن اوته‌چکم، جناب اللهه تفویض ایله وبنم ایچون آرتق غم ییمه؟ اوغلك ایسه حرام اشه مرتکب

اولمادی ، وفاحش عمل ایتمادی ، جناب الله حکمنه رضاسزلق کوسترمادی ، مسلمانه ظلم ایلمادی ، الله تعالی رضاسندن قدرلی نرسه وارنی اعتقاد ایتمادی ، بونی ایسه مدح یوللو سویلمیورم ، بالکه سز محترمه آنامه تسلیه یوللو حکایت ایدرم .

اسماء : انشأ الله سنك ایچون صبر ایدرم ، جناب اللهه بندن مقدم وارر ایسه‌ك ، اوکمدن کتمش بر هدیه‌م کبی حساب ایلارم ، اکرده ظفر میسر اولور ایسه مسرور اولورم ، یور ! اللهه تابشردم ! . . .

عبدالله : جناب الله سزلره خیرلی جزاء ویرسون ! بنی ایسه دعا کزدن اونوتمه‌کز ! . .

اسما : اونوتمق احتمالی هیچ اولورمی ؟ . حالبوکه حق ایچون شهید اولمقده‌سن ! . . (جناب اللهه مناجات ایدرك) : ای الله ! کیچه‌لرده عبادتکده دائم اولان ، وکوندز مکه اسسیلرینه صبر ایدن ، آتا وآناسینه اطاعتلی وخدمتکار اولان ، اوشبو قلکه مرحمت ایله ! . . شیمدی سکا تفویض ایتدم ، حکمکه راضی اولدم ، ثوابکدن الوش امید ایتمکده یم ! . . (قوچاقلاب اوبمك استدکنده) یانمه یاقین کل ! . . وداع ایدچکم ! . . .

عبدالله : دنیاده اولان آخر کونمدر ، وداع ایچون کلدم ؟ .

اسماء : (قوچ قلاب اوبدکنده ، قوللری عبداللهاوستونده اولان تیمر کوبه‌که تیدکنده) بونی نه ایچون کیدك ! سنك کبی الله راضی اولسون ایچون جانلرنی فدا قصدنده اولان شجیع آدملره بویله تیمر کیوملر کیمك هیچ یاراشرمی ؟ . .

عبدالله : سزك کوکلکزه قوت کلسون دیه کیمشیدم ! .

اسماء : بویله شیلر کیماز ایسه‌ك کوکلم قوتلی اولور ! . . بو سوزی ایشتدکده عبدالله ده ، تیمر کیومنی صالوب ، آناسی اسماء حضورنده

چقوب کتدی . اسماء ایسه ، آردندن : « صبرلی اول ، سنك آتالرك ابوبکر ایله زبیردر ، آناك‌ده (صفیه) در (حضرت زبیر آناسی) . اوشبوکون (۷۳) تاریخی جمادی‌الاخیره سنده (میلادی ایله — ۶۹۲ — نچی ییل سنتبر یاکه اوکتابر آینده) یتمش اوچ یاشنده اوله‌رق ، عبدالله‌ده حجاج طرفندن شهید ایدلدی ، باشی کیسلوب شامه عبدالملك اوزرینه یبارلدی ، وبدنی مکه‌ده آصلدی . حجاج ایسه کندی حضورینه اسماءنی چاقرتدی واکنچی مرتبه آدم یباروب البته کلسون ، یوقسه ساچندن سوره‌دوب کتوردرم ، دیه آیتدی ایسه‌ده همیشه کلمادی . اخیرنده کندیسی اسماء حضورینه واردی واسماءیه‌ده ، « اوغلکی نیچه ایتدم کوردکمی ؟ . » دیدی . اسماء ایسه : « بوندن حیران اولمادم ، اوغلك فقط دنیاسنی بوزدك ، اما اوزکنك دینکی بوزدك ، ایشتدم‌که اوغلمه مسخره ایتمك اولوب (ابن النطاقین) دیبور ایمشسن (نطاق اش وقتنده ، خاتونلر کولمکلرنی کیوب وکوتاروب باغلامقده اولان نرسه‌لری اولدیغندن حجاج‌ده اسمائی اسراو وخادمه خاتونلر منزلنده کورر وعبداللهه‌ده ، اشچی خاتون بالاسی دیمکنی قصد ایدر ایمش ، جناب رسالتپناه طرفندن هم‌ده اك عسرتلی واك پراکنده وقتنده ، نائل اولمش مبارك لقبنی ، مسخره اورننده یورتر ایمش ، مسلمان ایچون بویله اش هیچ مناسب دکل ایسه‌ده ، محاربه وقتندن باشقه ، یالکز حبسخانه‌لردن چقاروب قتل ایلمش کیمسه‌لری — ۱۲۰۰۰۰ — حسابنه بالغ اولان بر ذات ایچون [۱] مستبعد دکلدر) والله بن ذات النطاقین م ، ایکی نطاقمك بری ایله رسول اکرم ایله ابوبکرك طعاملرنی باغلادم (هجرت سفرلری ساعتنده) وبری ایله اوز کولمکلرمی باغلادم ، خبرك اولسونکه :

---

[۱] مشکات المصابیح امام ترمیذی‌دن نقل ایده‌در . (ج ۲ ص ۴۵۱).

جناب رسول الله صلى الله عليه وسلم ثقيف قبيله‌سنده بيك يالانچى ايله بدبخت بر مفسدك ظهورندن خبر ويرمشيدى، يالانچينى كوردك (مختار نام كيمسه‌نى قصد ايده‌در) اما بدبخت مفسد سن ايمشسن!...» ديدى. حجاج ايسه بر سوز جواب ويرمای چقوب كتدى. اسماء جنابلرى، اوغلينك بدننى كندى ايله يووب دفن ايتدرمش، وبوندن اون كون ياكه بر آى صوڭنده اجل موعودى ايرشوب، يوز ياشنده ايكن، مكهء مكرمه‌ده وفات ايتدى. كوزلرى صوقرايمش ايسه‌ده، ديشلرى بتون وعقلى كامل سلامت ايدى. رسول اكرم ايله ابو بكر طعاملرنى باغلار ايچون بر شىء اولمادیغنده نطاقنى يرتوب آلوب باغلامش اولديغندن (ذات النطاق) ياكه (ذات النطاقين) كنيه‌لنمشيدى [۱] جنابلرندن ايللى آلتى حديث شريف روايت ايدلنوب، بوندن اوندوردنده بخارى ايله مسلم متفقلردر.

اسما بنت عميس الخثعمية

صحابيات آره‌سنده حرمتلو بر خاتوندر. صدر اسلامده زوجى جعفر بن ابى طالب ايله برلكده حبش مملكتنه هجرت ايتمشيدى. خيبر فتح ايدلدكى كونده زوجيله برابر مدينه‌يه عودت ايتديلر. روم عسكريله اولان (مؤته) محاربه‌سنده (مؤته بر قريه اسمى اولوب، بو كونده شامدن مكه‌يه يصالنه‌چق تيمور يول اوستونده‌در) قرق بر ياشنده اولديغى حالده زوجى جعفر حضرتلرى وفات اولمغله ابو بكر صديقه، وآنك [وفاتندن صوڭ‌ره] حضرت على جنابلرينه واردى. برنچى زوجندن

[۱] بخارى شريف. (ج ۳ ص ۲۵٦—۲۵۸).

عبدالله، محمد، عون؛ وایکنجیسندن محمد؛ اوچونجیسندن یحیی، محمد اصغر، اسمنده آلتی اوغلی اولدی. برنجی اوغلی محمد جناب رسالتپناه ایله برلکده اولان حج سفرلرنده (ذوالحلیفه) نام اورنده طوغمشیدی. کندیسندن حضرت عمر؛ ابو موسی الاشعری، عبدالله ابن عباس، کبی اولوغ صحابه‌لر حدیث روایت ایتمشلردر. اسماء جنابلری، عالیقدر صحابه‌لر نکاحیله مشرف اولدیغی کبی، طوغمه‌لری ده زوجیت بابنده پک بختلولر ایدی. زیرا طوغمه‌لرندن (میمونة بنت الحارث) ازواج مطهراتدن اولوب، (ام الفضل لبابه) حضرت عباس بن عبدالمطلب نکاحنده، و (سلمی بنت عمیس) حضرت حمزه بن عبدالمطلب نکاحنده ایدی. بونلرك جمله‌سینك آنالری عوف الکنانی قزی (هند) در. حضرت اسماء رضی الله عنها حضرت علی کرم الله وجهه خلافتلرنده وفات اولمشدر.

اسماء بنت یزید

بو اسمده صحابیات آره‌سنده ایکی خاتون مشهوردر. بری انصاردن (خطیبة الانصار) دیه‌که مشهور اولان یزید بن سکن اشهلی قزی (ام سلمه) در. سویلرکه ماهره وفصیح برخاتون اولوب، خاتونلر طرفندن ایلچیلك صفتیله کله‌رك؛ سید المرسلین افندمزه اوشبو روشده بر سوز سویلمشیدی:

«ای الله تعالانك رسولی! آتام وآنام سکا فدا اولسون! بن، خاتونلر
«طرفندن حضرتکزه ایلچیلك خدمتیله کلدم. الله تعالی حضرتی
«سنی ارلر و خاتونلرك جمله سنه پیغمبر ایدوب یباردی. بز،
«سکا وسنك اللهکه ایمان کتوردك. لکن بزلر، سزلرك

« اولر کزده بیکنوب قالمقده ، وخدمتلر کزی اوتامکده ،
« وبالالرکزی قارنلرمزده یوکلمکدهمز. سزلر (ارلر) ایسه جمعه نمازی
« اوقومقده وجماعت نمازینه‌دوام ایتمکده ٬ وخسته‌لر حضورینه واروب
« حاللرنی صورمقده ؛ جنازه نمازلری اوقوب ٬ حج شریفه وارمقده ؛
« وبونلرك جمله‌سندن ارتق ثوابلی اولان جهادده هم یورمکده ٬ سز.
« حالبوکه بووقتلرده حال صاقلاب طوروچیلر، کیوم تکوب حاضرلوچیلر،
« بالالری تربیه ایدوچیلر بزلرمز. ایمدی حال بویله اولدیغنده ارلرك
« ایزکو عملرینه شریك (اورتاق) اولمق حقی بزلرده یوقمیدر؟!...» .
بو سوزی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم اصحاب کرام حضورنده
استماع ایدرك فوق العاده تحسین ایدوب، خاتونه خطابا : « ای خاتون
« آگله! وطرفلرندن ایلچی اولدیغك خاتونلرهده آکلات! خاتونلر
« اکرده ارلریله کوزل ترکلك ایدوب ٬ — شریعته خلاف اش اولماز
« شرطیله — آنلرك رضالقلرنی تحصیل ایدرلر ایسه، ذکر ایدلمش
« فضیلتلرك جمله‌سنه شریك اوله‌بیلورلر» دیمشدر. (خاتونلره‌سونچ!...).

ایکنچیسی ٬ مشهور صحابه‌لردن معاذ بن جبل حضرتلرینك خاله‌سی
وبر روایتده خاله زاده‌سی اولان (اسماء) در. حمیتلی وغیرتلی بر خاتون
اولوب، حضرت ابوبکر وعمر رضی الله عنهما زمانلرنده ظهور ایدن
مشهور (یرموك) وقعه‌سنده طقوز دشمن قتل ایتدکی مرویدر.

٣٧ اسماء عامریه

اندلسده اشبیلیه شهرنده یازوغه استاذ وشاعره بر خاتوندر.
(٥٣٥) تاریخنده جلوس ایدن، موحدین پادشاهلرندن عبد المؤمن
بن علی‌یه یازمش رساله‌سی واخیرنده اولان قصیده‌سی مشهوردر. اوشبو
ایکی بیت مذکور قصیده‌دندر :

عرفنا النصر والفتح المبينا
لسيدنا امير المؤمنينا
اذا كان الحديث عن المعالی
رأيت حديثكم فيها شجونا

معناسی : « نصرت وظاهر اولان فتح ، امير المؤمنين اولان عبد المؤمنك ايدكنی بيلدك . شرافتلر حقنده سوز اولديغنده ، سزلره متعلق سوزلری پك اطرافلی كوررم » ديمكدر .

اسماء عبرت

استانبولك برنجی درجه ده كوزل يازوچيلرندن بر خاتوندر .
احمد اسملو كيمسه نك قزی ومشهور خطاط محمود جلال الدينك خاتونی ايدی ، صوك وقتلرده رسم خطنی برمرتبه ترقی ايتدرمشيدی كه استاذی اولان محمود جلال الدين خطندن فرق ايدلماز ايدی .
(۱۲۲۲) تاريخنده يازمش اولان برحليهء شريفه سی حميديه تربه سنده محفوظ اولديغی مرويدر .

الف

بو اسمده ايكی مشهور محدثه اولنوب ، هر ايكيسی امام سيوطی شيخه لريدر . بری شريف نسابه حسام الدين حسن قزی اولوب علم حديثی (لطيفه بنت الاماسی) و(عائشه بنت الشرائحی) ومحمد بن محمد المحب وغيرلردن آلمشيدی .

ایکنچیسی حنبلی مذهبده معروف عالملردن اولان الجمال عبدالله بن علی العسقلانی الـکنانی قزیدر . بونك (ام عبدالله نشوان) یا که (سوده) نام همشیرەسی هم سکزنجی عصر محدثەلرندن اولوب ، امام سیوطینك استاذی ایدی .

امامه بنت ابی العاص

فخر کائنات سلطان الانبیاء حضرتلرینك محترمه قزلری (زینب) ایله زوجی ابو العاص کریمەلریدر . صبی وقتنده رسول اکرم حضرتلرینك محبتلرینه مظهر اولدغله بعض نمازلرنی بونی حامل اولدیغی حالده اوقودیغی مرویدر ، حضرت (فاطمه) رضی الله عنهانك وقت ارتحاللرنده اولان وصیتلرینه بناءً امام محترم علی المرتضی طرفندن نکاح ایدلنوب ، وآنك وفاتندن صوك مغیره بن نوفله وارمغله یحیی نام اوغلی اولدی . بونك نکاحنده وفاتدر .

٤١ امامه بنت الحارث

ربیعه قبیله سنده عوف بن محلم الشیبانی خاتونیدر . قزی (ام اناس) ی کنده پادشاهلرندن حارث بن عمر وبن حجر (آکل المرار) ه ویردکنده بویله بر نصیحت سویلمشدر :

« قزم ! تربیەلی ونسبلی کیمسەلره نصیحت ویرمك تیوشسز اولسه

« ایدی ، بنم طرفمدن سکا نصیحت ویرلمك لازم کلور ایدی . لکن

« نصیحت ویرلمکده بیلکان وبیلمکان کیمسەلرك جملەسی ایچون بر

« ضررده یوقدر . قزم! اکرده آتا وآنا بایلقی سببندن اره وارمقدن
« قزلر مستغنی اولسه‌لر ایدی‌ ایك مقدم ، اره وارمقدن سن مستغنی
« اولور ایدك ! . لکن بویله اولمای ، ارلر ایله خاتونلر بر برلری‌چون
« یارادلنوب ، معیشت طوغر وسنك بر برینه قوشلنمیه مجبور اولمقلقلردر .
« ای قزم! سن شمدی آتا وآنانك یورتندن وتربیه‌لندکك اورندن
« کوچوب ، بیلش اولمادقك بر کیمسه حضورینه وارمقلقسن . ایمدی ،
« شول کیمسه‌نك رضاسنی تحصیل ایدر ایچون جاریه‌سی کبی اطاعتلی
« اولمقك لازم کلور . اکرده سن بویله اولور ایسه‌ك زوجك‌ده سکا
« قل اولور . خصوصا آشامق ، ایچمك وکیمك ایچون سکا نه شیء کتورر
« ایسه جان وتنله قبول ایله ! . اوست ، باشکی صاف وخوش طوتوب ،
« اویقو وآشامق وقتلرنی اعتبار اوزرنده آنك عادتنه موافق حاضر
« ایله ! . مالنی اسراف ایتمکدن وسرنی‌ده فاش ایلمکدن صاقلانوب ،
« هیچ وقتده آکا خلاف اولمه ! . آنك قایغولی وقتنده شادلق اظهار
« ایتمکدن ، وشاد وقتنده قایغولی طورمقدن احتیاط ایله ! . اکرده بو
« وعظلرمی یرینه کتورر ایسه‌ك ، ارك ایله کوزل ترکلك ایده
بیلورسن ! . » . (قز ویروچی آناله ، اره واروچی قزلره‌ اره نکاح
ایدلن خاتونلره عبرت!) . بو کیمسه‌لر ، ظهور اسلامدن کوب
زمان مقدم‌ در .

امامه بنت خزرج

عرب شاعره‌لرندن بر خاتون اولوب ، اجواد عربدن اسود بن
فنان حقنده بو شعرلری نظم ایلمشدر :

ادا شئت ان تلقى فتى لو وزنته
بكل معدى وكل يمانى
وفى بهما فضلا وجودا وسوددا
وزيا فذاك الاسود بن فنان
فتى لايرى فى ساحة الارض مثله
ليوم ضراب او ليوم طعان

معناسى: «كزيدهٔ عرب اولان معدى ويمانيلره، سخاوت وشرف، زى وقيافت هم سيادت جهتچه، برابر اولهچق بر كيمسهيه ملاقت ايتمك استر اولسهك، اوذات، اسود بن فناندر. اسود بن فنان شو ذاتدركه حرب وضرب زمانلرنده ير يوزنده آنك مثلى كورلمش دكلدر». عرب شاعرهلرندن اولان (امامة بنت ذى الاصبع) وصحابياتدن اولان (امامة مريديه) بوكا باشقهلردر.

ام اناس

ربيعه قبيلهسينك محترملرندن اولان عوف بن محلّم الشيبانى ايله خاتونى (امامه) دن دنيايه كلمش قزلريدر. حارث بن عمرو بن حجر (آكل المرار) بوقزك حسن وجمال، تربيه وكمالنى، ايشندكنده نكاحلنمك قصديله، كوروب قايتمق ايچون (عصام) اسمنده بر خاتونى [۱] يبارمشيدى. ام اناسى كوروب قايتوب، عصامده فوق العاده

[۱] كنده قبيلهسنده معلوماتلى وفصاحتلى برخاتون ايدى. قزى كوروب قايتديغنده، حارث (نه خبر ايله كلدك؟) معناسنده اولان (ماوراءك ياعصام!) ديه صورمشيدى. صوكره مذكور سوز بر نسنهدن استخبار يرنده ضرب مثل اولهرق استعمال ايدلمشدر. مجمع الامثال ج ۲ ص ۱۴۳

لذتلی صورتده تعریف ومدح ایلدی . قزك آتاوآناسنی رضاالندروب حارث هم ام اناسی نكاحلندی . وعمرو اسمنده بر اوغلی اولمغله ابن ام اناس دیمكله شهرت بولدی [۱] .

ام انوك

مصر پادشاهلرندن ، ناصر محمد بن قلاوونك خاتونی ومحبوبه‌سی ، امیر انوك بن ناصرك آناسی (خوند طغای) در . اول حالنده پادشاهك جاریه‌سی اولوب ، صوكره آزاد ایدلمكله نكاحلی خاتونی اولدی . كامل درجه كوزل ، عقلی هم جمالی ایله متناسب اولمغله زوجی طرفندن قرارسز حرمت كورر ایدی . الوغ پادشاهلر مثالنده سلطنت ایله حج ایدوب ، مصرده كوب خیرات وصدقهٔ جاریه قالدروب (۷٤۹) تاریخنده وفات اولدی . كندی بناء ایدن خانقاه یاننده دفن اولنمشدر . بوندن باشقه بر خاتونده پادشاهك محبتی دائم اولمادیغی روایت ایدلنور . اصلی بزم ترك نسلندن ایدی .

ام الیمن

فخر كائنات افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك حاضنه‌سی (تربیه ایدوچیسی) صحابیه‌خاتون (بركه بنت ثعلبه) در . اصلی حبشلی بر جاریه اولوب ، رسول اكرم حضرتلرینك حرمتلو آتالری عبداللهك ملكنده ،

[۱] المستطرفده بو قزك اسمی (ام ایاس) وزوجی‌ده عمرو بن حجر اولەرق سهو كوسترلمشدر (ج ۲ ص ۲۷۹) .

وعبيد اسملو كيمسه‌نك نكاحنده ايدى . زوجى وفات اولديغنده رسول اكرم صلى الله عليه وسلم طرفندن (خديجه ام المؤمنين) رضى الله عنهانك آزادليسى اولان زيد بن حارثه جنابلرينه نكاح ايدلنوب ، اسامه جنابلرنى دنيايه كتوردى . هجرتدن (٨) نجى سنه‌ده حنين محاربه سنده شهيد اولان ايمن [١] بن عبيد بن عمروايله ، اسامه جنابلرى آنا بر طوغمه قارنداشلردر . (آمنه) حضرتلرى (ابواء) ده وفات اولديغنده حضرت رسول صلى الله عليه وسلم ، اوشبو ام ايمن قوچاغنده اوله‌رق مكه‌يه قايتميشيدى . رسول اكرم حضرتلرى كنديسنى زياده سور و«ام ايمن آنام صوكنده اولان آنام» ديبور ايدى . رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى ارتحال ايتدكلرنده طوتاشدن يغلاديغنى كوروب ، بعض كيمسه‌لر طرفندن صبره دعوت ايدلنسه‌ده : « پيغمبر حضرتلرينك وفات اوله‌چغنى بيلميانلردن دگلم ، بن ايسه هر كون كلوب طورمقده اولان وحينك كيسلمه‌كندن يغلامقده يم » ديبور اولمشدر [٢] .

ام البنين

بو كنيه‌ده قريشده ايكى خاتون مشهوردر . برى امويلردن عمر بن عبد العزيزك طوغمه‌سى ، ووليد بن عبد الملك خاتونى اولوب ، كوركام ، جومرد ، ديندار ، فصيح سوزلى ايدى . روايتلره كوره بعض وقتده وضاح اليمن نام كوزل وشاعر كيمسه‌يى مجلسنه چاقروب آلور وسويلشوب اوطورر ، اكرده بر بر كيمسه كلور اولسه الوغ بر

[١] مذكور ايمن حقنده سلفلرك بر نزاعى واردر. فتح القديرده برقدربيان ايدلمشدر . (ج٤ص٢٢٢) .

[٢] زاد المعاد فى هدى خير العباد لابن القيم الجوزى رحمه الله . (ج١ ص ١٩) .

صندوقغه کرکزوب بیکلاب قاچروب قالور اولمش . سرای خادملرندن
بری بو حالی کوروب طوروب حتی فلان صندوقه صالدی، دیه
صندوقنی تعریف ایدرك خلیفه‌یه بیان ایلمشیدی . خلیفه‌ده شو دقیقه
ایله ام المؤمنین بولمه‌سنه کلوب کوزکی قارشوسنده ساچ تاراب مشغول
اولدیغنی کوردی وخادم طرفندن تعریف ایدلان صندوق اوستنه
اوطوردی . وبو روشده سویلشمیه باشلادیلر :

عبدالملك : ام‌البنین ! سز نه سبب ایچون بو بولمه‌نی اختیار ایتدکز!

ام البنین : بونده هر نرسه‌مه اورون وار، کرك شیلرمی قویمیه وآلمیه قولایدر .

عبدالملك : بو صندوقلردن بررسنی بکا ویرسه‌کزچی !

ام البنین : مرحمت ایدکز، صندوقلر کلسی سزه اولسون !

عبدالملك : کلسی کرك دکل، بلکه یالکز بریسی !

ام البنین : ای امیر المؤمنین استه‌دککی آله بیلورسن .

عبدالملك : اوستونده اولدیغم صندوقی آله‌چغم .

ام البنین : باشقه‌سنی مرحمت ایدکز، اوستونده اولدیغکز صندوقده کرکلی شیلرم وار!

عبدالملك : باشقه‌سنی استه‌مم .

ام البنین : اویله ایسه آلوکز!

عبدالملك‌ده خادملردن کوتاردوب آلوب چقوب، تیران قازامش
رقیبونك ایچه (بیکلی حالنچه) صالدردی و: «ای صندوق سنك حقکده
ر فنا خبر ایشتدك، اکرده راست اولسه جزاکی یرینه کتوردك، اکرده
صلسز برخبر ایسه، فقط برصندوقی دفن ایتمش اولورز» دیه سویلاب
وزدن کومدی . اولوم ایله آیرلدقلری کونه قدر، بو واقعه حقنده
ربرینه کلوب برسوز سویلمشلر واصلاچهره‌لرنی بوزمامشلردر [۱] .

[۱] حدیقه الافراح صاحبی باشقه‌چه روایت ایده‌در، (ص ۲۳۷) .

ایکنچیسی حضرت علینك رضی‌الله عنه حضرت (فاطمه) جنابلرندن صوك الك نکاح ایلمش خاتونی حزام قزی اولوب، امام حضرتلرندن عباس، جعفر، عبدالله، عثمان، اسمنده دورت اوغلی اولدی. مذکور ذاتلر جمله‌سی، کرب وبلا اولان (کربلا) حادثه‌سنده حضرت حسین رضی الله عنه ایله برابر شهید اولدیلر.

ام جعفر

انصاردن صلاح وعفت؛ عقل ودرایتله موصوف، بر خاتوندر. کندیسنی مشهور شاعر احوص عبد الله بن محمد الانصاری شعرلرنده ذکر ایتمکله اسمنی چقارمش ایدی. کونلرك برنده احوص حضورینه بر خاتون کلوب: « بزدن آلمش اولان قیونلرك (قویلرك) آقچه‌سنی مرحمت ایدوب ویرکز! » دیه صوردیغنده، احوص‌ده: « والله بن سنی تانمیورم کیم اولورسن! » دیه انکار ویمینلر ایتمیه باشلادی. خاتون: « ای اللهك دشمنی! بنی تانمیورسکده نیچون شعرلرکده — ام جعفر بکا بویله دیدی؛ بن آکا شویله سویلدم — دیه یاد ایلیورسن، ایشته (ام جعفر) بنم! » دیه، خلق آره‌سنده، کندیسینك کناهسز ایدکنی اثبات ایلمش واحوصی‌ده فوق العاده اوتاندرمشدر.

ام جمیل

ابو سفیان بن حربك همشیره‌سی وابو لهب بن عبدالمطلبك خاتونی اولوب، قرآن شریفده (حمالة الحطب) دیه یاد اولنمش ذاتدر.

فخر المرسلين افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه كامل دشمنلغندن، بولى اوزرينه تيكانكلر تاشوب دوشه‌دكندن ويا كه خلق آره‌سنده سوز يورتدكندن [١] بويله ياد اولنمشدر .

ام حبيبه

فخر المرسلين افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك زوجات طاهره‌لرندن، ابوسفيان الاموى نك قزى ومعاويه‌نك آتا برهمشيره‌سى (رمله)در . آناسى عثمان بن عفان عمه‌سى اولان (صفيه بنت العاص) ايدى . الك حالنده عبيدالله بن جحش نكاحنده اولوب، اسلام ظهور ايندكى وقت، ايرله برابر اسلامه كلدى . مكه‌ده مشركلرك اذا وجفالرينه طاقت كتورمك ممكن اولماديغى وقت، دينلرنى صاقلامق ايچون هجرت ايدن صحابه‌لر ايله برلكده، ايرله برلكده حبش مملكتنه هجرت ايتديلر . اوراده (حبيبه) اسمنده قزلرى دنيايه كلوب، (رمله)ده (ام حبيبه) ديه كنيه‌لندى . ايرى عبيدالله [٢] حبشده تنصر ايدرك (ام حبيبه) جنبلرى اسلامده ثابت حالنچه قالدى . آتا وآنا، اوشنداق جمله اقرباسى رسول اكرم حضرتلرينه برنچى مرتبه

[١] سوز يورتوچى كيمسه‌يه عرب آره‌سنده (اوطون تاشوچى) ديرلر ايمش . (تفسير كشاف ج ٢ ص ٥٦٦) سوز يورتوچى، ايكى كشى آره‌سينه دشمنلق اوتى ياندرديغندن اوطون تاشوچى ديمك غايت مناسبدر.

[٢] مشكات المصابيح نسخه‌لرنده (ج ٢ ص ١٨) بوكيمسه عبدالله صورتنده يازلمه‌سى، سهو ديبورلر. زيرا ام حبيبه‌نك زوجى عبدالله دكل بلكه آنك برطوغمه‌سى عبيدالله ايدى؛ عبدالله بن جحش بيوك صحابه‌لرك برى اولوب، احد محاربه‌سنده شهيد اولدى. تنصر ايدنى ايسه عبيدالله، در. (اسد الغابه ج ٣ ص ١٣١ وج ٥ ص ٥٧٣). عجيبدركه محمد بن على الشوكانى علم حديث ومير اصحاب هم اسماء رجالده بودرجه بيوك برعالم اولديغى حالده، ام حبيبه‌نك زوجنى بيان وقتنده عبدالله بن جحش، ديه يازمشدر. نيل الاوطار (ج ٦ ص ٨٥). عبدالله ايله عبيدالله هر ايكسى ام المؤمنين (زينب بنت جحش) ايله برطوغمه‌لردر.

دشمن اولدقلری حالده، زوجی‌ده کندیسنی تاشلادی. دیار غربتك، صبیه بر قزی ایله الك مشکل بر حالده قالدی. هجرتك آلتنجی ییلنده رسول اکرم حضرتلری، عمرو بن امیة الضمری نام کیمسه‌یی نجاشی (اصحمه) یه ایلچی صفتیله یباروب، (ام حبیبه) نك نکاحنی طلب ایلدی. (ام حبیبه) نك هیچ شیدن خبری یوق ایکن، نجاشینك (ابرهه) اسمنده اولان جاریه‌سی، حضور شریفلرینه کلمکله نجاشی طرفندن: «رسول اکرم حضرتلری طرفندن عقد نکاح ایتمیه وکیل ومأمور اولمشم، اکرده رضا اولورلر ایسه کندی طرفندن، عقد ایچون برینی وکیل ایلسون!» دیه تبلیغ ایلمشیدی. بو خبردن (ام حبیبه) شوقدر سونمشدرکه، اللرنده اولان ایکی کموش بیله‌زکلریله بارماقلرنده اولان حلقه‌لرنی، سونچ اوله‌رق جاریه‌یه هدیه ایتمشدر. واقعا حبش کبی دیار غربتده قز بالاسیله برابر ارندن جدا دوشوب وجمله اقربالرندن کیسلوب طوردیغی حالده، وبوندن باشقه الوغ بر فامیلیه اعضاسی اولدیغندن کندینه تزوج ایچون برر کفو اولنه‌چغی مأمول اولمادیغندن، بویله بر خبر، ذات محترمه‌لری ایچون، فوق العاده مسرتی موجب اولمشدر. (ام حبیبه) حضرتلری اوز طرفلرندن خالد بن سعید بن العاص نام صحابه‌یی وکیل ایدرك نجاشی وجعفر طیار وباشقه اصحاب کرام حضورنده عقد نکاح اجرا ایدلمشدر. نجاشی کندی مالندن مهر اوله‌رق دورت یوز دینار آلتون ویردکی مرویدر. بوندن صوك نجاشی طرفندن احضار ایدلن کمه‌لره یوکلانوب (ام حبیبه) وباشقه صحابه‌لرك جمله‌سی برلکده اوله‌رق عربستانه یوللاندیلر. و (ام حبیبه) ده زوجات مطهره‌لر جمله‌سنه کرمکله مسعود اولدی. (ام حبیبه) نك دین اسلام ورسول اکرم حضرتلرینه اخلاص ومحبتلری شو درجه‌ده ایدی‌که، مکه شهری فتح ایدلمازدن مقدم، مدینه‌یه کلن آتاسی ابو سفیانی رسول اکرم فراشنه

اوطورتمامشدر. (٤٤) تاريخنده مدينه ده ارتحال ايتدى. قزى (حبيبه) رسول اكرم جنابلرينه اوكى قز اولمشدر.

ام حكيم بيضا

عبدالمطلب بن هاشمك قزى، كريز بن ربيعه [١] بن حبيبك خاتونى، و (اروى)نك طوغمه سيدر. شاعره برخاتون اولوب، آناسى عبدالمطلب مرثيه سنده سويلمش اولان شعرارى متداولدر. بدنينك نزاكتى وكندسينك كوزللكى سببندن عربلر آره سنده مدح مقامنده (بيضا) و (قبة الديباج) لقبلريله شهرتى شايع اولمشيدى. افندمز رسول اكرم صلى الله عليه وسلم آتالرى عبدالله ايله ايكيز قارنداشلر ايدى. زوجى كريزدن (ارنب) اسمنده اولان (ام طلحه) و (اروى) اسمنده اولان (ام عثمان) ى طوغدردى. اوشبو (ام عثمان) صحابيه بر خاتون اولوب عثمان بن عفان رضى الله عنه وليد بن عقبه نك آناسى ايدى.

ام حكيم خارجيه

خوارج مذهبنده ازارقه طائفه سينك رئيسى اولان نافع [٢] بن ازرق خاتونيدر. كوزل بر خاتون اولوب، زوجنى ترغيب وتشويق

---

[١] بعض يرده كريز بن حبيب بن ربيعه بن عبد شمس بن عبد مناف، ديه كورلدى.

---

[٢] وكان نافع شجاعا مقدما فى فقه الخوارج وله ولعبد الله بن عباس مسائل كثيرة، كتاب الكامل للعلامة ابى العباس المبرد. ج ٢ ص ١١٩

ایتمکله (٦٥) تاریخنده (دولاب) واقعه‌سی دیمکله مشهور [١] اولان محاربه‌یه سبب اولدی. زوجی اوشبو محاربه‌ده قتل اولندی. «ام حکیم محبتندن باشقه شی‌ایله کوکل متسلی اولماز، قلبی هم آنك محبتندن آیرمق ممکن کورلماز» مضموننده اولان:

اذا قلت تسلوا النفس اوینتهی المنی
ابی القلب الا حب ام حکیم

بیتی اوشبو خاتون حقنده سویلنمشدر.

ام حکیم مخزومیه

قریش قبیله‌سنده حارث بن هشامك قزی اولوب، صحابیاتدندر. عمزاده‌سی اولان عکرمه بن ابی جهله وارمشیدی. مکه فتح ایدلدکی کونده اسلامه کلدی. زوجی عکرمه ایسه اهل اسلامه قارشو کوسترمش اولان قباحتلری سببندن، مکه‌دن چقوب یمن طرفنه قاچمشیدی. ام حکیم اری حقنده رسول اکرم حضرتلرینه اوتنوب عفو ایتدردی، وآردندن یتشوب: «ای عکرمه! اك مرحمتلی وشفقتلی ذاتدن سنك ایچون امان آلدم» دیه، زوجنی مکه‌یه قایتاروب، اسلامه کلمسنه سبب اولدی. حضرت ابو بکر الصدیق رضی الله عنه زماننده ظهور ایدن (یرموك) محاربه‌سنده عکرمه شهید اولمغله، ام حکیم، خالد بن سعید حضرتلرینه واردی. لکن بو ساعتده یعنی هجرتك اون اوچونجی سنه‌سی (اجنادین) واقعه‌سی حادث اولدیغندن یولده زفاف ایلمك قصدیله ام حکیمی، زوجی اولان خالد بن سعید برابر آلدی. دشمن

---

[١] دولاب لفظی، معجم البلدانده دالك فتحیله تصحیح ایدلمشدر. ج ٢ ص ٦٢٢

عسکر یله محاربه باشلاندیغنده خالد حضرتلری شهید دوشدی ،وام حکیم بالذات محاربه یه کروب یدی دشمنی قتل ایتدی .

ام حکیم واصله

امویلردن عبدالعزیز بن مروان خاتونیدر . الوغ نسبلی ، وآناسی (زینب بنت عبدالرحمن) مثالنده فوق العاده حسنی اولدیغندن (واصله) دیه شهرت اولدی . خمر ایچمیه غایتده حریص اولدیغی مرویدر . (ارلری ادبسز اولان طائفه‌نك خاتونلری ادبسز اولمه‌سی عجب دکلدر [۱]

ام الخیر

بو کنیه‌ده ایکی محدثه مشهور اولوب ، بری (جمال النساء بغدادیه)در . فقه وحدیثده ید طولاسی اولدیغ کبی زاهده ، متقیه ، فاضله ، ایدی . اکابر علمادن اولان : اسماعیل بن عساکر ، ابن شحنه ، ابن البطی ، ابو المظفر الکاغدی ، شجاع الحربی ، قاضی تقی الدین سلیمان ، ابن سعده ، (فاطمه بنت سلیمان) کبی ذاتلر ، کندسنه شاکرد اولمشلر ایدی . نیچه مرتبه‌لر حج ایدوب ، (٦٤٠) تاریخنده ارتحال ایتدی . —

ایکنجیسی ، (ضوء الصباح) دیمکله شهرت اولمش (خدیجه) در.

[۱] شعر : اذا کان رب البیت بالطبل ضاربا فلا تلم الصبیان فیه علی الرقص .

انشاء ویازی یازمقده اولان کمالتی فوق العاده اولوب ، اجازت نامه‌لرنی کندیسی یازار اولمشدر . (٧٣٤) تاریخنده وفات أولدی .

ام الخیر

حریش بن سراقه قزی اولوب ، تابعیه بر خاتوندر . کوفه اهالیسندن اولوب سویلرکه فوق العاده ماهره ایدی .

(صفین) صوغشنده حضرت امام علی المرتضی رضی الله عنه طرفنده اولان عسکری ترغیب وتشویق ایدرك سویلمش سوزلری محیر عقولدر . صوك وقتده معاویه طرفندن شامه احضار اولنوب ، اوّل امرده بر قدرتکدیر ایدلنوب ، صوکره هدیه‌لر ایله تلطیف ایدلنه‌رك وطننه اعاده اولندی .

ام الخیر بنت صخر

صحابیاتدن اولوب ، ابوبکر الصدیق حضرتلرینك آناسی (سلمی) در . ابوبکر رضی الله عنه‌دن صوك اسلامه کلوب ، اوزون عمر سوردی ، زوجی ابو قحافه‌دن مقدم واوغلی ابوبکر حضرتلرندن صوك وفات ایتمشدر .

ام رعلة القشيريه

فصيحه وشاعره بر صحابیه‌در . فخر المرسلین افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتی ارتحالنده جنت یکتلری واهل اسلامك کوز نورلری اولان حسن ایله حسین رضی الله عنهما حضرتلرنی برابر آله‌رق مدینه اوراملرنده آغلاب یورمشیدی . کونلرك برنده حضور نبوی‌یه کلوب ، سلام وتحیه ایتدکندن صوکره : « ای رسول الله ! بزلر پرده اهللری اولدیغمز کبی ارلرمز حکملری آستونده اوله‌رق ، آنلرك بالالرنی تربیه ایدوب وبیشکلرنی تبرادوب عمر کیچرمکده‌یز . بزلره محاربه‌لره واروب ، اجر تحصیل ایتمك میسر اولمیور . بناءً علیه جناب اللهه تقرب ایده‌چك بر شیء بزلره هم تعلیم بیورمازمیسز ؟ . . » دیمشیدی . رسول اکرم حضرتلری ' مشار الیهایه : « اجنبیلره بوزوق نیت ایله باقمه‌کز ' سوزلرکزی آنلره ایشتدرمه‌کز ، الله تعالی ذکرینه مداومت ایله‌کز ، الله تعالی حضرتنه تقرب ایده‌چك شیلر بونلردر » دیه بیوردیلر .

ام الدرداء

اصحاب کرامدن وامت اسلامیه‌نك حکماسندن اولان ابو الدرداء عویمر بن زید الانصاری الخزرجی خاتونی (هجیمة) الاوصابیه ' بر فقیهه ' عالمه ، عابده ، ملیحه ، جمیله بر خاتون اولوب ' فوق العاده

علملی وعقللی ایدی، زوجی ابو الدرداءدن، سلمان الفارسی و(عائشه) هم غیرلردن، کوب حدیث روایت ایتدی. وکندیسندن مکحول، سالم بن ابی الجعد، زید بن اسلم، اسماعیل بن عبیدالله، ابوحازم المدینی، کبی کبار علماء، علم تحصیل ایتمشلردر. ابو الدرداء وفاتندن صوك، عصرینك پادشاهی اولان معاویه بن ابی سفیان صورمش ایسه‌ده، قبول ایتمامشدر. (٨١) تاریخنده حج ایلمشیدی. زوجی اولان ابو الدرداء صحابه اولدیغی حالده، بو خاتون تابعیه ایدی. بعض وقت بو خاتونی (الصغری) دیه هم توصیف ایدرلر. زیرا ابو الدرداءنك بوندن باشقه وبوندن یاشلی دخی بر خاتونی وار ایدیکه، آنك هم کنیه‌سی (ام الدرداء) ایمش. اسمی (خیره) بنت ابی حدرد اولوب، صحابیه ایدی، وابو الدرداءدن مقدم وفات ایتدی.

ام زرع

عرب خاتونلرندن (عاتکه) اسمنده اولان (ام زرع) بنت اکیمل بن ساعدة الیمنیة، در. (حدیث ام زرع) دیه مشهور اولان حدیث شریف [١] مزبوره‌یه منسوبدر. بونك واقعه‌سی بویله اولمش ایمش که: بر وقتده عرب خاتونلرندن اونبر دانه‌سی بر یره جمع اولنه‌رق، هیچ بر یاشرمای، ارلرینك حال وعادتلرنی حکایت ایتمك اوزره عهد ایتدیلر، وبری صوکنده بری اوشبو روشچه سویله‌دیلر:

١) بنم ارم، تاغ باشنده اولان آرق دوه کبیدر. اولندیغی یر دوز دکلدرکه یانته وارلسون، سمیز دکلدرکه بر فائده امیدیله ایسته‌لنسون!..

٢) (عمره بنت عمر التمیمی) ارم عیبلرنی سویلر ایسم جمله‌سنی

---

[١] بخاری شریف (ج ٦ ص ١۴٦) وعمدة القاری (ج ٩ ص ۴٦۴).

سویلمك لازم کلور . بونلری سویلب بتورمکمه امین اولمادیغم ایچون هیچ سویلهمم ! . . .

۳) (هبی بنت کعب الیمانی) ارم بر احمقدر ، حالنی سویلر ایسهم طلاق اولنورم، سویلماز ایسهم ارندن فائده کورهیان بر خاتون اولور ، طوررم .

٤) (مهدد بنت ابی هرومه) ارم تهامه مملکتینك کیجهسی کبی قزوده دکلدر ، صالقون ده ! بویله بر خوشحالده اولدیغی ایچون کندیسندن نه قورقولنور ، ونه یالقلنور ! . . .

٥) (کبشه) ارم اوه کرر ایسه یولبارس کبی اویور، طشره چقسه آرسلان کبی بهادرلق کوسترر ، اوده اولان اسباب ومتاع حقنده هیچ بر تفتیش اجرا ایتماز .

٦) (هند) ارم آشادیغنده قومسزلنوب آشار ، ایچهچك اولسه ، صاوتده صو قالمیانه قدر ایچار . یاتدیغنده بر یالکزی بورینوب یاتور ، قوللرنی صوزوب قایغو وحسرتلرمی هیچ تفتیش ایله بیلماز .

۷) (حبی بنت علقمه) ارم عاجز وهر حالی مجهولدر ، کندیسنده هر خستهلك وار . انسانك یا باشنی یارر ، یاکه باشقه بر اعضاسنی صندرر ، یاخود ایکیسنیده بر یولی اشلر .

۸) (یاسر بنت اوس بن عبد) ارم ، بدنی قویان کبی یومشق، ایسیده زرنب کبی اندتلیدر. انسانلره غالب اولدیغی حالده بکا مغلوبدر .

۹) ارم بلند بنالی واوزون بویلی جومرد کیمسهدر . مسافرلری سودکی ایچون ، خانهسی مجمع ناسدر .

۱۰) (کبشهبنت الأرقم) ارم مالك ، اما نه مالکدر ـ طقوزنچی خاتون ارینك صفتلرینه اشارتله ـ آندن خیرلو سنه مالکدر . ضیافتی مبذول اولدیغندن ، طوتوب بوغازلمق قولای اولسون ایچون، دوهلری

خانه‌سی اطرافنده یاتمقده‌لر وسیراك وقتلر، اوتلار ایچون مرعالره کتمکده‌لردر.

(١١) (ام زرع) ارم ابوزرع، اما نه کبی ابوزرعدر، بنی قوی کنوچیلری هم مشقت آره‌سندن آلوب، آت ودوه اصحابی آره‌سنه کتوردی. قولاقلرمی زینت ایله وبیله‌کلرمی مای ایله طولدردی، (سمیرتدی دیه‌کنی بیلدره). هرنه سویلرایسه‌م آنك قاشنده مقبولدر. استراحتمه مانع اولمادیغی ایچون تاك وقتنه قدر اویورم، ایسترایسه‌م ایچه بیلورم. اش بویله اولدیغی حالده، کونلرك برنده ابوزرع بنم یانمدن چقوب کتدی وبرگوزل خاتون کوروب، محبتی دوشمکله آنی نکاح ایدوب بنی طلاق ایلدی. بنده ایکنچی بر الوغ ذاته واردم، بو ذات بنی نعمته غرق ایتدی، بکا هرکرك اشیامی ویردی فقط هیچ بری کوزمه کورنمیور، کوکلمده ابوزرعدن آیرلمیور!.. [١].

ام سلمه

زوجات طاهراتدن وقریشده جومردلك ایله مشهور اولان ابوامیه [٢] بن المغیرة بن عبدالله بن عمرو قزی (هند) در. ابتداء صحابه‌لردن ورسول اکرم حضرتلرینك رضاعا قارنداشی اولان ابوسلمه عبدالله بن عبدالاسد المخزومی‌یه نکاح ایدلنوب، سلمه آدلو اوغلی دنیایه کلدی وبووقتده (ام سلمه) دیه کنیه‌لندی، سلمه‌دن

[١] ابو زرع خاتونی اولمادیغی حالده «ارم ابو زرع» دیه سوزه کرشمه‌سی‌ده، کوکلی ابو زرعده اولدیغینه دلیلدر. ام زرع حدیثنی تمثیل یوللو بر شی ایدکنی فکر ایدنلر هم وار.

[٢] اسمی حذیفه یا خود سهل، در.

باشقه (زینب) عمر [١] و (درة) اسمنده بالالری وارایدی. (ام سلمه) حضرتلری، زوجیله برابر الك الك مرتبه اوله‌رق حبش مملکتنه وصوکره مدینه‌یه هجرت ایتدی (لکن مدینه‌یه هجرت وقتنده مشرکلر مانع اولدیغی سببلی، ارندن براز وقت صوکره‌سنه قالدیغی مرویدر). ابو سلمه، هجرتدن اوچونجی ویا دردنجی سنه‌ده وفات اولدیغنده، شوال آینده رسول اکرم حضرتلرینه نکاح ایدلمکله مشرف اولدی. زوجنه غایتده اطاعتلی وصداقتلی بر خاتون اولمش ایمش. زوجی وفات اولدیغنده بری، صوکنده بری اوله‌رق ابوبکر ایله عمر حضرتلری صورمشلر ایسه‌ده، ابو سلمه‌دن صوك بر کیمسه‌یه خاتون اولمه‌چغنی بیانله اعتذار ایلمش. حتی جناب رسول اللهك، زوجی وفات اولدیغی وقتده: «الله تعالی مصیبتکزی خیرلی ایتسون، صبرکز برابرینه ثواب احسان ایلسون، وابوسلمه‌دن خیرلی اولان بری نصیب اولسون!...» دیه دعاء ایتدکنده: «یا رسول الله؛ ابو سلمه‌دن خیرلو کیمسه‌می اولور؟!..» دیدکی مرویدر. کندیسی افراط درجه‌ده عقللی، گوزل وطوغری فکرلی برخاتون اولوب [٢]، شعر سویلمك قوه‌سی وارایدی. ولید بن ولید بن المغیرة (مشهور خالد بن الولیدك بر طوغمه‌سی) وفات اولدیغنده مرثیه نظم ایلمشیدی. وقت خلافتنده اولان حادثه حقنده ذوالنورین عثمان بن عفان رضی الله عنه حضرتلرینه خطابا سویلمش اولان نصیحتی مشهوردر. (عاتکه) بنت المطلب اوغلی اولان آنا بر طوغمه قارنداشی زهیر بن ابی امیه، مکهء مکرمه‌ده، رسول اکرمی جفا واذا ایدن کیمسه‌لر جمله‌سندن ایدی. (ام سلمه) دن اکابر تابعیندن اولان سلیمان بن یسار حضرتلری حدیث روایت ایلدی. فخر کائنات سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن کوچرمش اولان

[١] فقهاء آره‌سنده بوکا دائر بر نزاع واردر. فتح القدیره مراجعت اولنه (ج ٦ ص ١١١).

[٢] مذیلة الدرایة لمقدمة الهدایة الشیخ عبدالحی اللکنوی (ص ٥).

حدیثلری اوچیوز یتمش سکزه بالغ اولوب، بونلرك اون اوچنده بخاری ایله مسلم رضی الله عنهما متفقلردر. اك درست روایتده کوره (٦٣) تاریخندن صوك وفات اوله‌رق، جنت بقیعده مدفون اولدی. ابوسعید الحسن بن ابی الحسن یسار البصری حضرتلرینك [١] آناسی اولان (خیره) مشار الیها حضرتلرینك جاریه‌لری اولوب، خدمتله شغللندکلری وقتلرده، اوغلی حسنی، مزبوره ام سلمه حضرتلری تربیه ایدر ایمش. حسن بصرینك بویله نادر عالملردن اولمه‌سنی ام المؤمنین جنابلرینك برکاتی سایه‌سنده اولمشدر، دیبورلر. (خیره) تابعیاتدن اولوب، دیندار وزاهده برخاتون ایدی.

ام سلمه

عباسی خلیفه‌لرینك برنجیلرندن اولان ابوالعباس عبدالله بن محمد بن علی بن عبدالله بن عباس بن المطلب السفاحك خاتونی، وبنو مخزوم قبیله‌سندن یعقوب بن سلمه بن عبدالله بن الولید بن الولید بن المغیرةنك قزیدر. ام المؤمنین (ام سلمه) ایله مغیرة بن عبدالله‌ده برلشه‌لر. الك حالنده عبدالعزیز بن الولید بن عبدالملك نكاحنده ایدی. آنك صوکنده هشام بن عبدالملك اوزره تزویج ایدلدی. هشام (١٢٥) تاریخنده وفات اولدیغنده، ابوالعباس عبدالله بن محمد السفاحی کوروب، محبت ایدرك، کندیسی‌صوروب واردی. سفاح ایسه بو وقت، مالسز وفقیرلکن غایت گوزل یوزلی ومحبوب بر یکت ایدی. اول کورشدکلری کیچه‌ده، ام سلمه‌ده،

[١] آناسی یسارده زید بن ثابت الانصاری‌نك قلی ایدی. حسن البصری (٢١) تاریخنده دنیایه کلوب، (٨٩) یاشنده ایکن (١١٠) ده وفات اولدی. فوق العاده فصیح و معلوماتلی برذات ایدی دیبورلر.

اوستینه هیچ بر خاتون آلماز وجاریه آسرامازسزلغی خصوصنده محکم
یمین ایتدردی . (۱۳۲) تاریخنده (۱۳) نچی ربیع الاولده (میلادی
ایله - ۷۴۹ ییل - ۸ نچی اوکتابر پنجشنبه کون) خلافت اسلامیه ،
عباسیلره کوچوب سفاح اوزرینه بیعت ویرلدکنده (ام سلمه) ده خلیفه
خاتونی اولدی . غایت تدبیرلی ، وعقللی ، برخاتون اولوب ، سفاحک
بتون اختیارنی کندی یدنه آلەرق ، بتون الوغ وکیچوك اشلرنده ،
بونك مشهورتندن باشقه بر اش اجراء ایتمادکی مرویدر . محمد ایله
(ریطه) اسملوبالالری سفاحدن دنیایه کلمشدر . ایتدکی آندینه موافق ،
بیوك بر خلیفه اولدیغی حالده ، نه برجاریه آسرامش ونه خاتون
آلمشدر . روایتلره کوره ، برخلوت وقتنی طوغری کتوروب ، خالد بن
صفوان نام کیمسه ، سفاح اوزرینه : «یا امیر المؤمنین ! . بوکبی دولت
وبوکبی سعادته مالك اولدیغك حالده ، یالکز برخاتون اوزرینه قناعت
ایدوب طورمقدەسن ، خاتونك خسته اولدیغنده سن هم خسته حساب
ایدلمکده ، خاتونك بریره چقدیغنده ، خاتونسز بر کیمسه کبی ، مشکل
حالده کون کچرمکدەسن . بو حال شایان تأسف برحالدر . یوقسه دنیاده
خاتونمی یوق ظن ایدرسن ! . کموش کبی آق یوزلی ، نارات کبی
توز بویلی ، بومشاق اللی ، سەیزبدنلی ، خوش ایسلی ، لذتلی سوزلی ،
کوزل یوزلی ، سورمەلی کوزلی ، خاتونلر واردرکه ، بونلر ایچون بتون
دنیایی فداء ایتمك کوب دکلدر» دیەشدر . خلیفەنك یوزنده شادلق
ورضالق علامتی کوروب ، خالد چقوب کتمش ، تیز وقت خلیفه
طرفندن زور هدیەلر کلسه کرك دیه ، قاراب وکوتوب اوطوردیغنده ،
سرای خادملری کلوب تایاق ایله اورمیه باشلامشلرکه بیك بلا ایله
قاچوب اوینه کروب بیکلانمش ، بتون تنی جراحتلنوب وفات اولمای
آز قالمش . دورت بیش کون صوکره سنده خلیفه طرفندن آدم کلوب ،
کندیسنی برابرنده آلوب کتمش ، وخلیفه ایله بویله صورتده سوز
اولمش :

خليفه : يا خالد ! بو كونلرده بزه كلمادكز، يوقسه اوده كلمى ايدكز !..

خالد : يا امير المؤمنين بر آز خسته‌لنوب طوردم، اودن چقمادم.

خليفه : بر كون، صوك مجلسمزده خاتون وقزلر حقنده زياده مرغوب سوز سويلمش ايدكز، كوكلم زياده راحتلندى، رجا ايدرم بر دخى تكرار ايدكز !.

خالد : باش اوستى يا امير المؤمنين ! « دنيانك جمله بلاسى ايكى خاتونلى كيمسه‌يه‌در، ايكى خاتونلى آدمه راحت يوزى كورمك محالدر » ديمشيدم.

خليفه : نه سويليورسن ؟ بويله ديمامش ايدك ! . .

خالد : يا امير المؤمنين ! شويله سويله‌دم ، هم : « اوچ خاتون اوچ آياق، كبى اوت ايچنده قايناب طوره‌در » ديمشيدم .

خليفه : بويـله ديمش اولسه‌ك، رسول اللهه ياقينلغم بتسون ! هيچ بويله ديمادك ! . . .

خالد : درست، شويله سويله‌دم هم : « دورت خاتون آدمى وقتسز قارتاينه‌درو وقتسز اوتره‌در» ديمشيدم .

خليفه : اى بدبخت ! بنى يالانه‌مى نسبت ايده‌سن؟ . . .

خالد : اى امير المؤمنين ! جانم كنديمه قيمتليدر .

خليفه : سويله :

خالد : « صحبت ادبنى و دنيا حالنى بيلمادكلرى ايچون باكره قزلرده بر حكمت‌ده يوق . حالبوكه جناب الله سزلره كوزل واعلى اولان بر الما احسان ايتمشدركه دنياده بوكا نظيره اولمق ممكن دكلدر » ديمشيدم ،

خليفه ; كوزمه كورنمه ! يانمدن كيت ! .. بويله سوزلرى نه يردن اوگرندك ؟ ! . . . .

خالد : «يا امير المؤمنين سوز سويله‌رگه تاياق بيك بخشى اوگرته‌در».

اوشبو سوزی دیيوب چقوب كتمش ، وخلیفه طرفندن آغر جزاء ویرله‌چكنده شبهه ایتمای اوینه قایتوب كتمشدر . سرای خادملری اونبیك درهم ، قللر ، كوزل آتلر هدیه كتوردكلری حالده بونی كوتوب طوردقلرنی كوروب (ام سلمه) طرفندن هدیه ایدكنی آكلاب شاد اولمشدر . بو خاتونك غیری واقعه‌لری‌ده كوبدر . خالد بن صفوان نام كیمسه ایله اولان واقعه‌سی ، بزم مملكتمزده اولان بعض خاتونلره هم عائد اولدیغی جهتله بو یرده یازلدی .

ام سُلَیم

خزرج قبیله سنده ملحان بن خالد قزی ، صحابیاتدن (رمیصا) یاخود (غمیصا)در [١] . آناسی (ملیكه) بنت مالك بن عدی ایدی . زوجی مالك بن نضر ، شام طرفنه كیدوب وفات اولدیغنده ، اسلام ظهور ایتمكله ، (ام سلیم) اسلامه كلدی . شو اثناده كیدیسنی مدینه‌لی ابو طلحه زید بن سهل الانصاری نامده بر بهادر كیمسه صوردیغنده: « ای ابو طلحة ! سنك كبی حرمتلو ذاتی قبول ایتمازسزلك اولماز ، لكن بن مسلمان وسن‌ده مشرك اولدیغك ایچون مرادكزه اجابت ایلمك ممكن دكلدر ، اگرده مسلمان اولور ایسه‌ك ، اسلامك مهركده اولور ، بن‌ده خاتونك اولورم [٢] » دیدی . بونك اوزرینه ابوطلحه اسلامه كلدی [٣] وام سلیم حضرتلرنی نكاح ایلدی . رسول اكرم سلطان

---

[١] بونك اسمنده بعضیلر (سهله) یاكه (رمیلة) ویاكه (انیفه) یاخود (رمیثه) دیمشلردر.

[٢] المجتبی، للامام ابی عبدالرحمن احمد النسائی. (ج ٢ ص ٨٧).

[٣] ابو طلحة بدر وقعه سنده رسول اكرم ایله برلكده حاضر اولان جلیل القدر برصحابه‌دره عمدة القاری. (ج ٢ ص ٥٥).

الانبياء افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلری مدینه یی تشریف بیوردقلرنده . اون یاشنده اوغلی انسی برابر آله‌رق ، رسول اکرم حضورینه کرمکله : « یا رسول الله ! بو بالا (انس) مالك اوغلنی خدمتکزده اولسون ایچون حضرتلرکزه کتوردم ؛ بنم اوغلوم وسنك خادمکدر ؛ هر نه قدر قیمتسز بر شیء ایسه‌ده قبول بیورکز ، وخادمکزه دعاء ایدکز ! . . » دیه تقدیم ایلدی . بو وقتده افندمز حضرتلری ؛ انس رضی الله عنه‌یه اوزون عمر وزور بایلق ایله دعاء ایتمشدر . اولـگی ارندن انس ؛ وصوك اری ابوطلحه‌دن ابو عمیر [١] ایله عبدالله اسملو اوغللری وار ایدی . ابو عمیر صبی ایکن وفات اولدیغندن زوجی ابوطلحه زیاده اسف چیکمشیدی ، صوکره عبدالله نام اوغلی وجوده کلوب ابوطلحه‌یه تسلیه اولدیغی کبی نسلی ایچون‌ده مبارك اولدی . زیرا عبدالله‌دن اسحاق واندن غیری طقوز عدد بالا اولوب ؛ جمله‌سی اهل علم اولمشلردر . (ام سلیم) حضرتلری قدر بیوك مهر آلان خاتون ؛ بلکه دنیا یوزنده اولمامشدر .

مشار الیها حضرتلرینك برده (ام حرام) دیه کنیه‌لنمش بر قز قارنداشی اولوب ، اکابر اصحابدن عباده بن الصامت نکاحنده ایدی . ام سلیم کبی بو خاتون هم رسول اکرم حضورنده حرمتلی بر خاتون ایدی . هجرتك (٢٨-٢٩) تاریخنده حضرت عثمان خلافتی وقتنده (قبرس) آطه‌سینك فتحنه یوللانمش اسلام عسکریله زوجی عباده برلـکده اوله‌رق ، حیواندن یقلوب دوشوب شهید اولدی . قبری (قبرس)ده در .

---

[١] بوبالانك ؛ بخاری شریفده اسمی مذکوردر . (ج ٧ ص ١٠٢) .

ام عاصم

عاصم بن ثابت بن ابی الأفلح الانصاری‌نك قزی یاخود قز قارنداشی [۱] (جمیله)در. حضرت عمر رضی الله عنه یه نكاحلنوب عاصم اسملو اوغلی اولدیغنده آنكله كنیه‌لندی. صوكره طلاق ایدلنوب، یزید بن جاریه یه واردی واوغلی عبدالرحمن آندن دنیایه كلدی. جاهلیت عصرنده اولان اسمی (عاصیه) اولوب، رسول اكرم طرفندن (جمیله) یه تبدیل اولنمشیدی. امویلردن عمر بن عبدالعزیز حضرتلرینك آناسی (ام عاصم) وآنك آتاسی عاصم بن عمر اولدیغندن، جده‌ء بعیده‌سی اوشبو (ام عاصم) اوله‌در [۲]. حضرت عمر خلیفه ایكن؛ بر وقت مدینه اورامنده یوردكنده [۳] بر خاتونك، سوته صو قاتشدرمق طوغروسنده قزینه حیله اوكرتدكنی، وبویله سویلشدكلرنی، اوزلرینه بیلدرمای دكلامشدر. قز: حیله یارامازشیدر، خصوصا امیرالمؤمنین بویله شیلردن بزلری منع ایلمكده‌در.

آناسی: قزم! بویله آولاقده اولان اشلرمزی امیرالمؤمنین بیلماز.

قز: ظاهرده اطاعت ایدوب‌ده یاشرنده عصیانمی ایده‌چكز؟!..

خلیفه حضرتلری، قزك بویله طوغریلقده اصرار ایتدكنی كوروب، زیاده محظوظ اولمش ومحدملری اولان عاصم جنابلرینه تزویج بیورمشدر.

[۱] ابن الاثیر، اسد الغابه ده (ج۵ ص۴۱۷) صوكغی، وكامله ده (ج ص۲۱) اولـكسینی، اختیار ایتمشدر.

[۲] مطبعه سهوی اولسه كرك، تذكرة الحفاظ ده (وام عمر بن عبدالعزیز هی ام عاصم بنت عمر بن الخطاب) دیمشدر.

[۳] بو حكایه، وفیات الاعیانده برآزباشقه چه در. (ج۲ ص۲۷۳).

وبوندن‌ده حضرت عمرك حفيده‌سى وعمر بن عبدالعزيزك والده‌سى اولان ايكنجى (ام عاصم) طوغمشدر.

ام عطيه

صحابيات‌دن، كعب ياخود الحارث قزى (نُسَيْبه)در. قدر وعزت صاحبه‌سى معتبر بر خاتون اولوب، فخر المرسلين افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك محاربه‌لرنده برلكده اولور، خسته ويا كه وفات ايدن مسلمانلرى تربيه وتجهيز ايدر ايدى [١]. رسول اكرم افندمزك كريمهٔ محترمه‌لرى (زينب) رضى الله عنهايى، حضور نبويه‌ده غسل ايتدكندن، غسل اموات كيفيتى مزبوره‌دن نقل اولنور. كنديسندن قرق عدد حديث شريف مرويدر.

ام عقبه

غسان بن جهضم نام كيمسه‌نك زوجى وعمزاده هم محبوبه‌سيدر. پك كوزل اولديغندن باشقه، حسن خلق وحيا صاحبه‌سى بر ذات ايدى. زوجى اولان غسان حال احتضارنده مشار اليهايه باقوب آغلايه‌رق: «اى ام عقبه! بنم وفاتمدن صوك، بنم حسن معاشرتم حقلرنى حفظ ايده‌جكميسن؟ يوقسه بن توپراق آستونده غربتده

---

(٢) بوخصوصده هم حديث شريف (ربيع بنت معوذ)دن‌ده منقولدر. بخارى (ج٧ص١٢) بوكونده اولان "سيسترا ميلو سيرديه"لر، عصر سعادتده هم اولمشدر. فيه دليل على انه يجوز للمرأة الاجنبية معالجة الرجل الاجنبى للضرورة. نيل الاوطار، ج٧ص١٤١).

اولدیغم حالده مال وجمال صاحبی بر کیمسه‌می آرایه چقسن؟ نیتك نه کبی اوله‌چغنی بکا خبر ویره بیلورسکمی؟!..» دیدکنده، ام عقبه‌ده: «بنم طوغروم‌ده نه جهتدن قورقدیغکی آکلادم، کوردکم حسن معاشرت حقنی الك زیاده حفظ ایده‌چك خاتون بن اولورم. عمرم اولدقچه سنك ایچون مرثیه‌لر اوقوب آغلایه‌چغم، وحسرتکی چیکه‌چکم» دیدی. بونك صوکنده غسان‌ده روحنی تسلیم ایتدی. ام عقبه‌یی صوروچیلر ظهور ایتدی ایسه‌ده، جمله‌سنه: «غسان ایله اولان عهدمی، کندیسیله حشرده ملاقات اوله‌چغم صونه قدر حفظ ایدرم، عمرم اولدقچه غسان ایچون آغلارم» مضموننده ابیاتلر ایله جواب ویرر ایدی. هر نه ایسه بر وقتده بر کیمسه‌یه وارمق اولوب سوز ویردی، وزفاف کیچه‌سی‌ده تعیین ایدلدی. کیچه‌لرك برسنده، ام عقبه اویقوسندن قورقوب طوردی وآغلامیه باشلادی. بونك سببنی سؤال ایدن خاتونلره: «دوشمده غسان کلوب بکا خطاب ایدرك: — ای ام عقبه! زوجك حقنی حفظ ایتمادك، یمین ایدرك ویرمش عهدلرکی بر ییل اولسون طورا آلمادك، زوجك لحدکه کردکی ساعتده آلداك، توپراق آستنه کردکدن صوك هر کیم بویله اونودلنور! مضمونده اولان بیتلری اوقودی — دیه تکرار آغلایه‌رق، شمدی نکاحلنمك بکا حرامدر» دیدی، وقصدندن هم واز کچدی. یاننده اولان خاتونلرده بو حاله حیران قالدیلر.

ام العلا

اندلس ادیبه‌لرندن اولوب، وادی الحجارة شهرنده یوسف نام بر سوداکر قزیدر. آلتنچی قرن هجریده وفات اولدیغی مرویدر. زیرك، فصیح اولوب، اوشبو شعرلر بونکدر:

كل ما يصدر عنكم حسن
وبعلياكم تحلى الزمن
تعطف العين على منظركم
وبذكراكم تلذ الاذن
من يعش دونكم في عمره
فهو في نيل الاماني يغبن

مآلی : « سزدن نه صادر اولورسه اولسون گوزلدر . سزك شرافتكزله زمانلر زينتلنمشدر . كوزلر ، سزی كورمكه وقولاقلر ذكر جميلكزله لذتلنميه ميل ايتمكدهدر . سز سز ، بو دنياده ياشابده مقصودينه يتمش ظننده اولان كيمسه آلدانمقدهدر » ديمكدر .

ام علقمه

خوارج طائفه‌سندن سويلرگه ماهر بر خاتون ايدی . الوغ صوغشلره سبب اولەرق ، اخيرنده اسير آلنوب حجاج امريله قتل اولندی . حجاج حضورينه كردكنده بويله سويلشمشدر :

حجاج : ای اللهدن قورقماز خاتون ! بونچه آدميلرك قانی آقميه سبب اولدك ! .

ام علقمه : الله تعالی‌دن قورقوم شو درجەده دركه ، بو قدر كبر وجبروتكله بنم نظرمده ، چبن قدری اولسون كورلميورسن ! .

حجاج : چيت طرفه دكل ، بگا باقوب سويله ! .

ام علقمه : الله تعالی حضرتی باقماديغی بر يوزه باقميه نفسم تنزل ايتماز .

حجاج : (اصحابنه قاراب) بو خاتونك قانی حقنده نه دییورسز ؟ .
اصحابی : البته حلال ! .
ام‌علقمه : قارندشك فرعون اصحابی سنك اصحابکدن خیرلو ایمشلر ، زیرا فرعون ، حضرت موسی علیه السلام حقنده سنك مشورتك کبی بر مشورتی آنلره عرض ایتدکنده « صبر ایله‌کز فکر ایده‌لم ! » مضموننده مشورت ورأی ویرمشلر ایدی [١] .
حجاج حضورینه کردکنده کندیسینك ایتدشلری : « خوف وقتنده کفر کلمه سنیده اظهار ایلمك جائزدر ، شونکچون حجاجك کوکلنه موافق اوله‌جق سوزلری سویله ! » دیه نصیحت ایتمشلر ایدی ، آنلره ایسه جواب اوله‌رق : « اویله اولسهم حق یولدن آیرلمش بر کیمسه اولورم ! » دیمشدر .

ام عمرو

عرب شاعره‌لرندن ایکی خاتون بری (اخت ربیعه) دیمکله معروف ایدی . (ام سنان) کنیه‌سنده اولان شاعره بر خاتونك قزی اولوب ، برادری اولان ربیعه بن مکدم (ام سنان) اوغلی مقتول اولدیغنده منظوم بر مرثیه سویلمشیدی . اوشبو بیتلر مذکور مرثیه‌دندر :

مابال عینك منها الدمع مهراق
سحا ولا غارب لالا ولا راقی
ابکی علی هالك اودنی فاوردنی
بعد التفرق حزنا بعده باقی

---

[١] بعض یرلری بوقصه‌یه مشابه اولان بر ایکنجی قصه هم حدیقة الافراحده مذکوردر (ص١٠٩).

مائی : « کوزلرکه نه اولدی که هیچ کیسلمای وطوقنامای، قاینایاب یاش قویلوب طورمقده‌در. بن، هلاکی سببیله بنی الم وحسرت اوزرنده قالدرمش اولان بر مقتول ایچون آغلارم » دیمکدر.

ایکنجیسی (بنت وقدان) دیمکله شهرت اولان شاعره‌در. اشعاری ادبا آره‌سنده متداول اولوب، بو بیتلر آنکدر :

فان انتم لم تطلبوا باخیکم
فذروا السلاح ووحشوا بالابرق
وخذوا المکاحل والمجاسد والبسوا
نقب النساء فبئس رهط المرهق

مائی : « سز اکرده قارنداشکز اوچنی آلورغه سعی ایتماز ایسه‌کز، قالچلرکزی تاشلاکزده ابرق اسملو اورنغه واروب وحشی حیوان اولوکز ! زیرا سزلر انسان دکلسکز. یا که کوزلرکزه سرمه تارتوب، زعفرانلی کیوملر کیوکز ! چونکه سزلر، ار دکل خاتونلرسز، اما نه همتسز قوملرسز ! » دیمکدر. معلقه صاحبی اولان عمرو بن کلثوم محبوبه‌سی (ام عمرو) بونلره باشقه‌در.

ام عیسی

امام ابراهیم بن اسحاق حربی قزیدر. فقه‌ده ید طولاسی اولوب، علمی اعتمادلی، وخلقلره فتوا ویرر ایدی. (٣٢٨) تاریخنده وفات اولمشدر.

ام الفتح

احمد بن خلف بن شجرة بن منظور البغدادی قزی (بنت السلام) در. علم حدیثده مشهور بر عالمه اولوب، اوزون عمر یاشادی، عمرینك کوبرکنی علم حدیث درسنده کیچروب (٦٨٠) تاریخده وفات اولدی.

ام الفضل

حضرت عباس بن عبد المطلب رضی الله عنه خاتونی وصحابیاتدن (لبابه) در. خالد بن الولید آناسی اولان همشیرەسی (لبابة الصغری) دن تفریق ایچون (لبابة الکبری) دیمکله معروف اولمشیدی [١]. مزبوره لبابة الکبری حضرتلرنی فخر کائنات افندمز حضرتلری زیاده حرمت ورعایه ایدر اولمشدر. ام المؤمنین (خدیجه) رضی الله عنها صوکنده اك اللك ایمانه کلن خاتون بودر. زوجات طاهراتدن اولان (میمونة بنت الحارث بن حزن الهلالیة) ایله آتا وآنا بر و(اسماء بنت عمیس) ایله آنا بر طوغمه قارنداشلر ایدی. حضرت عباس رضی الله عنه‌دن: فضل، عبد الله، معبد، قثم، عبید الله، عبد الرحمن، اسمنده بالالری اولوب؛ اولکسینك قبری شامده، ایکنچسینك طائفده، اوچونچی ایله آلتنچسینك آفریقه‌ده، دورتنچسینك سمرقندده، بشنچیسینك مدینه‌ده اولمغله بر آتا وبر آنا وبر خانه‌ده دنیایه کلوبده قبرلری بر برندن بویله روشده یراق

[١] بونلرك (ام حفید) کنیه سنده دخی برطوغمه لری وار ایدی. عمده القاری ج ٩ ص ٦٦٣

اولدیغندن عرب آره‌سنده (قبور اولادام الفضل) دیه مشهور اولدی. حضرت عباسك حارث، کثیر، عون، تمام، اسمنده اولان بالالری، ام الفضل لبابه‌دن باشقه خاتوننددن ایدی. عم رسول اولان ذاتدن، بو کبی حرمتلی وبیوك ذاتلر طوغدورب اوسدرمك شرافتی لبابه‌دن باشقه‌سنه میسر اولمامشدر.

ام کجه [١]

صحابیاتدن اولوب، اوس بن ثابت الانصاری رضی الله عنه‌نك خاتونیدر. احد صوغشنده زوجی شهید اولمغله اوچ قزیله طول ویتیم قالمشیدی. جاهلیت عصرنده خاتون ویاش بالالره میراث مالی ویرلمك اولمادیغندن عمزاده‌لری اولان سوید ایله عرفطه، یاخود قتاده ایله عرفجه جمله ترکه‌سنی جیوب آلوب بونلری محروم ایتمشلر ایدی [٢]. ام کجه‌ده بو حالی حضوری نبوی یه کلوب شکایت ایدنکدن، خاتون وقز بالالره هم ترکه‌دن نصیب اولدیغن بیانله آیت شریفه نازل اولدی [٣].

رسول اکرم حضرتلری، مشار الهایه سکزدن بر الوش وقزلره اوچدن ایکی الوش، وقالاننی عمزاده‌لرینه ویرمك اوزرینه، بیان حکم شرعی ایلدی [٤].

---

[١] اسد الغابه‌ده جیم ایله (ام کجه) یازلمشدر. ج ١ ص ٦١١ و ج ٢ ص ٩٧.

[٢] تفسیر کشاف. ج ١ ص ١٩٢

[٣] سورة النساءده (٦)نجی آیت.

[٤] صاحبة ترجمه ام کجه‌نك زوجی اوس بن ثابت اولدیغی حالده تفسیر کشافده (ج ١ ص ١٩٢) و آکا تبعا قاضی بیضاوی تفسیرنده (ج ١ ص ١٠٥) سهوا اوس بن الصامت یازلمشدر. بو وقعه‌یی، منتقی الاخبارده سعد بن الربیع خاتونی ایله قزلری حقنده دیه نقل ایلمشدر. (ج ٥ ص ٣٠٦).

ام الكرام

اندلس طوائف ملوكندن مريه پادشاهی اولان و (٤٨٤) تاريخنده وفات ايدن معتصم بن صمادح ابويحيی محمد بن احمد التجيبی قزيدر. اندلسك اك بيوك اديبه وشهرتلی ظريفه‌لرندن اولوب، عصرينك ادباسيله ماجراسی واردر. سمسار اسمنده بر دانيه‌لی يكنه كوكلی محبت ايتدكی سببندن چوق ابيات سويلمشدر.

ام كلثوم

سلطان الانبياء رسول كبريا افندمز صلی الله عليه وسلم حضرتلرينك اوچونجی قزلريدر. اصل اسمی نيچوك ايدكی بيلنمدی. (رقيه) رضی الله تعالی عنها ارتحالندن صوكره حضرت عثمانه تزويج اولنوب، هجرتك طقوزنجی ونكاحينك آلتنجی ييلنده وفات ايتدی. رسول الله حضرتلرينك محترمه كريمه لرندن ايكی عددينی نكاحلندكی سببندن عثمان بن عفان رضی الله عنه حضرتلرينه (ذوالنورين) دينلمشدر. بوكبی بيوك بر شرافت باشقه بر كيمسه يه نصيب اولمامشدر. ام كلثوم جنابلرندن ذريت قالمادی.

ام کلثوم

امام علی المرتضی حضرتلرینك، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ارتحال ایتمازندن مقدم حضرت (فاطمه) رضی الله عنهادن دنیایه کلمش اولان قزلریدر. صبیه ایکن امیر المؤمنین عمر بن الخطاب حضرتلرینه ویرلمشیدی. بونك وفاتنده عون بن جعفر طیاره، وآنك وفاتنده محمد بن جعفره وآنك وفاتنده عبدالله بن جعفره واردی. حضرت عمردن زید، (رقیه) نام ایکی عدد بالاسی اولوب، بونلردن زید، حضرت عمر ایله حضرت علی بالاسی اولدیغی سببندن (ذوالهلالین) دیمکله معروف اولدی. (ام کلثوم) قیصر (هراقلیوس) خاتوننه مدینه دن هدیه یباردکی، وقارشو هدیه آلدیغی مرویدر. حضرت علینك ایکنجی بر (ام کلثوم) کنیه سنده قزی اولوب، آندن تفریق اولسون ایچون بونسینه (ام کلثوم الکبری) دییورلر.

ام کلثوم

عقبه بن ابی معیط قزی صحابیه بر خاتوندر. مکهء مکرمه ده اسلامه کلوب، جناب رسول اللهك قریش مشرکلریله مصالحه عقدی ایتدکلری کونه قدر مکه ده قالمشیدی. صوکره پیاو اوله رق مدینه یه هجرت ایتدی وزید بن حارثه حضرتلرینه وآنك وفاتنده زبیر بن العوامه نکاح اولندی. صوك ارندن طلاق اولنمغله عبدالرحمن بن

عوفه وآنك وفاتنده عمرو بن العاصه نكاحلنوب وفات اولدی .
(زینب) نام قزی زبیردن ؛ ابراهیم ایله احمد اسملو اوغللری
عبدالرحمن بن عوفدندر. ابراهیم بن عبدالرحمن (٧٦) تاریخنده
وفات اولان مشاهیردندر. کندیسی یازی یازان صحابیه‌لردن ایدی [١]

ام محمد

قاضی القضات نجم‌الدین بن صصرا همشیره‌سی (اسماء) در .
زمانینك اك بیوك عالمارندن تحصیل ایلمش برزاهده ایدی . کوب
رتبه حج ایدوب طقسان بیش یاشنده (٧٣٣) تاریخنده ارتحال ایتدی.

ام معبد

خالد خزاعینك قزی وابو معبد خزاعینك خاتونی صحابیاتدن
(عاتکه) در. سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم مدینه‌یه
هجرتلرنده (قدید) آدلو اورنده بونك خیمه‌سنه نزول ایدوب ،
مذکوره‌نك غایتده آرق اولان قوینی مبارك اللریله صاومشلر ایدی.
روایت اولنورکه مذکور قوی تا حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه
زماننه قدر یاشامش ، واك قحط ییللرده ، هیچ بر حیوانك سوتی
اولمادیغی وقتلرده بونی ایرته وکیچ صاوارلر ایمش . رسول اکرم
افندکندن بر آز کونلر صوك‌ ، اری ابومعبدله برابر مدینه‌یه واروب،
شرف اسلامله مشرف اولدیلر .

[١] فتوح البلدان لاحمد بن یحیی البلاذری . (ص٤٧٨) .

ام موسى

عباسی خلیفه‌لردن مقتدر باللهك [۱] ام الولد جاریه‌سی (قهرمانه) در. عقلی ایله تدبیری، حیله ایله مکری فوق العاده اولدیغندن حکومت امرلرینه مداخله ایدر، استدکنی اجرا ایلر ایدی. آره‌لرینه منافرت دوشدکی ایله خلیفه‌نك علی بن عیسی نام وزیرنی (۳۰٤) تاریخنده عزل ایتدردی. حالبوکه مذکور وزیر اك بیوك محررلردن اولدیغندن باشقه، امثالسز بر فاضل، متورع، عفیفی، حافظ قرآن، محسن، بر کیمسه اولوب، خلافهء عباسیه‌ده بونك درجه‌سنده هیچ بر وزیر کورلمادکی روایت ایدلنور [۲].

ام نحیف

سعد بن قرط بن جذیمه آناسیدر. اوغلی اولان اوشبو سعد، آناسی رضا اولمادیغی حالده بر قزی نکاحلنوب ایدی. لکن قز بونك کوکلنه نه سببدندر موافق کلمادی، اوشبونك ایچون طلاق ایلمك فکرینه دوشدی. بوندن خبردار اولدیغنده آناسی اولان ام نحیفی، اوشبو مضمونده شعرلر سویلب نصیحت ایلدی:

« ای اوغلوم! جانمله یمین ایدرمکه بنم رضالغمدن باشقه خاتون آلوب

---

[۱] هجرتك (۳۰۹) تاریخنده بزم بلغار شهرینه ایلچی هیئتی یبارمش اولان خلیفه‌در.

[۲] کتاب الفخری (۲۴۱).

« بنی حسرتلی ایتدك . اشلرکده اوکمادی اوکنچلیده اولدك . ایمدی
« طلاق ایتمکله اوصال اسم چقارمقدن صاقلانوب ، خاتونکده اولان
« کمچیلکلردن کوز یوموب، مروتلی آدملر روشنده کورکام معامله
« ایله ! . ای سعد ! هرنه قدربوزوق خلقلی‌واحمق خاتونه طوغری
« کلدك ایسه‌ده ، طلاق نیتندن قایتوب ، صبر ایله ! . احتمالکه
« دنیا ، آنك جاننی جهنمه اوزادوب، سکاده راحتلك کوننی کتورر .
« زیرا زمانه جفاسی سببندن بداخلاق ورغبتسز، اوصال خاتونلره
« مبتلا اولمش کوب اصل کیمسه‌لر ، رضا وصبردن آیرلمادقلری
« برکاتندن، الله تعالی حضرتینك لطفنه مظهر اولدقلری کورلور. یعنی
« اوصال خاتونلری توپراق آستینه کروب بوغالورلر، اوزلری‌ده
« یومشاق تنلی، پاکیزه دیشلی ، محبوبه‌لر ایله راحت عمر سوررلر».

(دار الفنونده یاکه شهرتی بتون دنیایی طوتمش بیوك ذات حضورنده، یاخود پادشاه سرایلرنده تربیه آلمش دکل ، بلکه قرلرده مال کتوب یروچی بر خاتونك نصیحتنی دکلاکز دکل ، کوکلکز ایله دقت ایدکز ! . . .) .

ام هاشم

صحابیات وانصاردن اولوب ، حارث نعمان قزیدر . کوب علملی ، سوزی اشانچلی، علم اهلی آره‌سنده قدری بلند بر خاتون اولوب، هجرتك (٩٨) تاریخنده ارتحال ایتدی . کندیسندن الوغ محدثلر ، حدیث شریف روایت ایتمشلردر. بعض اورنلرده (ام هشام) صورتنده یازلمشدر .

ام هانیء

عم رسول الله صلى الله عليه وسلم اولان ابو طالب بن عبد المطلبك قزى وعلى رضى الله عنه‌نك آنا وآنا بر همشیره‌سی اولان (فاخته) یاکه (هند) یاخود (عاتکه) ویاکه (فاطمه) در. ابن هبيرة بن ابى وهب بن عمر بن عائذ بن عمران المخزومی‌دن هانیء نام اوغلی اولدیغنده (ام هانیء) دیه کنیه‌لندی. هانیء‌دن باشقه عمر، یوسف، جعدة [١]، نام اولادی وار ایدی. زوجی هبیرة مشرکلرك اشدلرندن اولمغله فتح مکه کوننده قاچوب کتدی، وام هانیء‌ده ایمان ازلیسنی اظهار ایتمکله اسلامه کلدی. کندیسنی بر وقتده رسول اکرم حضرتلری نکاحلنمك اولوب استدی ایسه‌ده، اعتذار ایلمشیدی، صوکره زوجات طاهرات عدادینه کرمك نیتنده اولدیغنی جناب رسالتپناه حضرتلرینه بیلدردی ایسه‌ده نبی محترم طرفندن عذر کوسترلدی. اوشبو سببدن مذکور شرافتی احراز ایلمك کندیسینه نصیب اولمامشدر. بونك ایله امام اکرم على المرتضى رضى الله عنه آره‌سنده (جمانه) اسمنده بر قز اولوب، ابوسفيان بن الحارث بن عبد المطلب نکاحنده ایدی. ام هانیء جنابلرندن قرق آلتی حدیث شریف مرویدر.

ام هانیٔ

بو کنیه‌ده امام سیوطی حضرتلرینك اوچ استاذی اولوب، بونلردر:

---

[١] واستخلف على رضه حين ضربه ابن ملجم جعدة بن هبيرة وهو ابن اخته ام هانیء وشلى الغداة باللاس. ابن خلدون (ج ٢ ص ١٨٥).

١) (ام هانیء بنت ابی الفوارس) ابوالیسر احمد بن عبدالله وغیرلردن (٨٠٧) تاریخنده اجازت آلمشیدی .

٢) (ام هانیء بنت فهد) مکهء مکرمه‌ده (٨١٧) تاریخنده ذوالقعده (١٨) ده پنجشنبه کون [١] دنیایه کلمشیدی . بونك آتاسی اولان حافظ تقی‌الدین محمد بن محمد بن محمد بن فهد الهاشمی هم امام سیوطی شیخلرندندر .

٣) (ام هانیء مریم) نورالدین ابوالحسن علی بن عبدالرحمن الشافعینك قزی ، وعلامه سیف‌الدین الحنفینك آناسیدر . (٧٧٨) سنه شعباننده دنیایه کلوب قرأن شریفی ، ونحوده اولان ملحه کتابنی ، وشافعی فقهنده ابن شجاع مختصرنی حفظ ایتدی . آناسی طرفنده اولان باباسی فخرالدین القایاتی اجتهادی سایه‌سنده مشهور محدثلردن اوقوب ، حتی سکز یاشنده ایکن وقتنده اجازت آلمغه باشلامشدر . بتون عمرنی علم یولینه صرف ایدوب ، (٨٧١) سنه صفرنده ارتحال قوهء شعریه‌سی هم اولوب ، بو بیتلر بونکدر :

فکن حامدا لله شاکر فضله
علی سائر الاحوال فی السر والجهر
وکن ساجدا لله ما دمت قادرا
لعلك تحظی بالسیادة والفخر

مضمونی : « جناب اللهه ظاهر وباطننده حمد ایدوب فضلنه شکر ایله ، قدرتك یتدکنچه عبادت اوزرنده دوام ایله ، شایدکه ظفر وفخر بولورسن » .

---

[١] کوز اوکمزده اولان تقویملره کوره بنجشنبه کون ، ذوالقعده (١٥)نجی کوننه مصادفدر.

امة الخالق

عبداللطيف بن صدقه بن عوض المناوی قزیدر (۹۰) یاشنه قریب ترکلك ایدوب، (۹۰۲) تاریخنده ذوالقعده (۳) ده وفات ایتدی. هر علمده وخصوصا حدیثده بیوك مهارتی وار ایدی. (الفی) آتاسی اولان الجمال عبدالله العسقلانیدن، امام احمد ابن حنبل مسندنی وطبرانی معجم صغیرنی وابن هشام سیرتنی اوقومشیدی. اوزون عمر سوردکندن دنیادن اوتمش شیخلردن، حدیث روایت ایتمکده یالکز اولوب قالمشیدی. نظم ایلمش اشعاری وکوب محدثلردن اجازتی اولوب، علم حدیثده امام سیوطی بوکا شاکرد اولمشیدی.

امة العزیز

بولقبده مشهور اولان محدثهلر بونلردر:

۱) (امة العزیز بنت صلاح الدین العلا) مشهور محدث حجاردن وغیرلردن استماع حدیث ایدوب، (۷۹۴) تاریخنده شوالده رفات اولدی. بو خاتون (امة الرحیم) دیمکله هم معروف ایدی. (اسماء) نام همشیرهسی بونکله بر سنهده شوال (۲۰) سنده وفات ایتدی.

۲) (امة العزیز مسندة الشام) محدث نجم الدین قزی اولوب، عصرنده حدیث شریفلری اسنادلریله رسول اکرم جنابلرینه اسناد ایلمکده، شام ولایتنده اقرانی اولمادیغچون بویله برلقب فاخر (مسندة الشام) دیمکله شهرت بولدی.

٣) (امة العزيز بنت محمد بن يونس الانبابي) امام سيوطي شيخه‌سى اولوب، امام مشار اليه بوندن ثلاثيات بخاري وغيرلرى اوقومشدر .

٤) (امة العزيز بنت شمس الدين الحافظ الذهبي) محدث عيسى المطعم وباشقه‌لرك تحديث مجلسنه حاضر اولوب، مشهور محدث حجاردن هم روايتى واردر. (٧٨٥) تاريخنده وفات ايتدى .

امة العزيز بغداديه

بغدادده قيّم قزى (خديجه)در . آلتنجى قرنك شامده وعظ ايتمكله شهرت اولدى . آتاسى مونچه ناظرى اولديغى حالده، قزينك زيركلكنى كوروب، تربيه ايلمك حقنده صرف اجتهاد ايتدى. معلملره تابشروب، اوقومق ويازمق، تجويد تعليم ايتدردى . صوكره كندى سعى واجتهادى سايه‌سنده فائده‌لى علملر تحصيل ايتمية موفق اولدى . بغدادده ابن شيراز و (كريمه) دن، مصرده على بن المختاردن وابن الخمير كبى الوغ ذاتلردن درس اوقودى، وبو سايه‌ده اك موثوق عالملر زمره‌سينه داخل اولدى . زمانه‌سنده مقامات حريرى اوقوتمقده بونك نظيرى اولمامشدر . عصردشلرى مقاماتى بوندن اوقورلر ايدى . خاتونلرى جيوب وعظ ونصيحت سويار ايدى . لكن صوك عمرنده خلقدن عزلت ايتدى، و (٦٩٩) تاريخنده طقسان بر ياشنده اولديغى حالده وفات اولدى .

امة العزيز شريفه

اندلس ادیبه وشاعره‌لرندن اولوب، شو بیتلر کندیسنه منسوبدر :

لحاظکم یجرحنا فی الحشا
ولحاظنا یجرحکم فی الخدود
جرح بجرح فاجعلوا ذا بذا
فما الذی اوجب جرح الصدود

معناسی: «سزك قارامقكز بزم ایچمزه اثر ویروب، بزم سزه اولان نظر اشتیاقمز سزك یاكاقلركزه اثر ویرر (قزارتور). ایمدی ایکی طرفك جراحتی بر برینه مقابل اولدیغی حالده، بزلردن اعراض ایتمکله دخی جراحت ایدوکزه سبب نه در؟». (جواب ویره بیلورسزمی؟..).

امة الله

عثمانلی ادیبه‌لرندن (صدقی)در. استانبولك یاشاب، (١١١٥) تاریخنده وفات اولدی. عبدالرحمن زاده محمد افندی نام کیمسه‌نك قزی اولوب، مرتب بر دیوانی واردر. بو بیتلر مشار الیهانکدر :

هفته کیچمز کویگه مهمان ایدن سنسك بنی
بلکه هر شب صبحه دك نالان ایدن سنسك بنی
دست تدبیر ایله چاك اولسون می دامان فراق

آفتاب حسنکه حیران ایدن سنسک بنی

آتاسینك تاریخ وفاتنده دخی بو بیتلری سویلمشدر :

قامتی زاده افندی ایدچك عزم جنان
آغلادی آنك ایچون ماتم ایدوب انس ایله جان
دیدی تاریخ وفاتنی قزی (صدقی) آنك
قامتی زاده‌یه أعلای ارم اوله مكان
١٠٨٩

کندیسینك وفاتنده (صدقی فاضل) دینلمشدر. ادرنه قپوسنده
١١١٥
امیر بخاری زاویه‌سی جوارنده آتاسی یاننده دفن ایدلندی.

امة الواحد

قاضی حسین بن اسماعیل المحاملینك قزی، وقاضی ابوالحسین المحاملینك آناسی (ستیته) در. قرآن کریم حفظ ایتمکله برابر فقه شافعیده ید طولاسی اولمشدر. شافعی عالملرك مشهورلرندن اولان ابوعلی بن ابی هریره ایله برلکده فتوا ویررایدی (٣٧٩) تاریخنده ارتحال ایتدی.

ام الهناء

اندلسده مشهور ادیبه‌لردن و (مریه) قاضیسی ابومحمد عبدالحق بن عطیه قزیدر. علم، عقل، فهم، صاحبه‌سی بر خاتون اولوب، قبر حقنده بر کتاب تألیف ایتمشدر. اشعاری جمله‌سندن بو بیتلردر:

يا عين صار الدمع عندك عادة

تبكين في فرح وفي احزان

معناسی: «ای کوز! یاش آغزمق سکا بر عادت اولمشدر. قایغووقتنده‌ده آغلارسون، شادلق وقتنده‌ده!» . [١] .

أُمَيْمَه

بنو أُمَيَّه‌نك بابالری اولان عبد شمس بن عبد مناف قزیدر. شعر وفصاحتیله مشهور بر خاتون اولوب، فخر کائنات سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك ولادتلرندن صوك اولان (فجار) محاربه‌لرینك دورتنچیسنده مقتول اولان قریشیلر حقنده سویلمش اولان مرثیه‌سی مشهوردر.

امیمه

عبدالمطلب بن هاشمك قزیدر. (اروی) و (ام حکیم بیضا) ایله آتا بر، وعبدالله هم ابوطالب ایله آتا وآنا بر طوغمه قارندش ایدی. شاعره بر خاتون اولوب، آتاسی عبدالمطلب مرثیه‌سنده سویلمش بیتلرندن بعضیلری بونلردر:

الا هلك الراعي العشيرة ذو الفقد

وساقي الحجيج والمحامي عن المجد

[١] ظنمده بو بیتی تمثیل یوللو سویلمش اولسه کرك، یوقسه بونلر باشقه کیمسه نکدر.

ومن يولى الضيف الغريب ببوته
اذا ما سماء الناس تبخل بالرعد

معناسى: « آكاه اولككه عشيرتك راعى وحاميسى، وحاجيلرك ساقيسى وشرافتك حاميسى فوت اولدى. شو ذاتكه قحطلق وقتلرده حتىكه غريب مسافرلر، بونك خانهسينه الفت ايدرلر ايدى » .
جحش بن يعمره نكاحلنوب، عبدالله ' ابو احمد، عبيدالله ' (زينب)، (ام حبيبه) ' (حمنه) اسمنده اولادى اولدى. بونلردن عبيدالله، زوجات طاهرات جملهسندن اولان (ام حبيبه) حضرتلرينك اولكى ارى اولوب ' حبشده تنصر ايدرك هلاك اولمشدر.

اميمه

غفار قبيلهسندن قيس بن ابى الصلت قزى صحابيه بر خاتوندر. عابده وزاهده، هم عفيفه اولوب، تابعيندن كوب ذاتلر كنديسندن حديث استماع ايتمشلردر. نبى محترم صلى الله عليه وسلم ايله برلكده محاربهده اولنور، وجراحتلى كيمسهلرى دوالار وتربيه قيلور ايدى. خيبر صوغشنده رسول اكرمدن بالقصد رخصت تحصيل ايدوب، غفار قبيلهسندن بر فرقه خاتونلر ايله حاضر اولمغله جراحتلى كيمسهلرى تربيه ايلديلر. وبو سببدن رسول اكرم حضرتلرندن خير دعاء آلمق كبى بيوك سعادته نائل اولديلر. اسمى بعض يرلرده (اميه) رسمنده يازلمشدر. صحابهلردن ابو ذر غفارى رضى الله عنه هم اوشبو غفار قبيلهسندندر.

« ب »

بادیه

ثقیف قبیله‌سنده غَیلان [۱] بن سلمه بن معتب قزی صحابیه بر خاتوندر. سمیزلك وزینتلیلك ایله مشهور اولوب، حسن اندام ولطافت طبعسی شو زمانك بتون خاتونلری طرفندن غبطه ایدلمکده ایدی. بنو ثقیفده بو وقتده، اوشبو بادیه ایله (فارعه بنت عقیل)دن سوسلی وزینتلی خاتون اولمامشدر.

بافو

سلطان مراد اوچونچینك خاتونی، وسلطان محمد اوچونچینك آناسی ایدی. وندیکلی بر قز اولوب، آتاسی قورفه والیسی اولدیغی حالده، (۱۵۷۵) م تاریخنده عثمانلی کمیچیلری طرفندن طوتلنوب، سلطان مراد خان خاتونلری جمله‌سنه کرمشدر. حسن وجمالده بی نظیر اولدیغندن باشقه، تدبیرلی وعقللی ایدی. زوجیله اوغلی زماننده بیوك بر نفوذه مالك اولوب، مملکت تدبیری وسیاسی اشلر حقنده، مشورتیله عمل ایدلنور ایدی، لکن طورونی سلطان احمد برنچی زماننده ایسکی سرایده حبس اولنوب، شو اورنده هم وفات ایتدی.

---

[۱] مذکور غیلان، طائف فتحنده اسلامه کلدی اون عدد خاتونی وار ایدی. بلوغ المرام (ج ۲ ص ۱۰۵). (۲۳) تاریخنده وفات اولدی. (تاریخ الکامل (ج ۳ ص ۳۱).

بُثَينه

عربلرده عشق ومحبتله مشهور اولان عذره [١] قبیله سنده حیاء یاکه یحی بن ثعلبه قزی (ام الملك) در. حسن وجمال، شعر وادبله، نظیرسز اولوب، مکه ایله مدینه آره سنده مقام طوتمش اولان ربیعه قومندن جمیل بن عبدالله بن معمر ایله غایتده عفت اوزرنده معاشقه ایلمشلر وبر بری حقنده کوب شعرلر سویلمشلردر. جمیل، فصیح وشاعر، عفیف، نسیب، طاهر الذیل برادیب اولوب، خلق آره سنده (جمیل بثینه) دیه معروف اولمشدر. بثینه، نبیه بن الاسود اسمنده برینه نکاحلندی ایسه ده، جمیل ایله اولان محبتلری همیشه محکم وثابت اولوب، ملاقت ایندکلرنده، فراق المندن شکایت ایدشورلر ایدی. بثینه حقنده جمیل: «بثینه طولمش آی، وباشقه خاتونلر یولدزلردر. طولان آی ایله یولدز آره سنده آیرمه کوبدر، بثینه نك آدمیلردن اولان آرتقلقی، قدر کیچه سینك باشقه کیچه لردن اولان آرتقلی کبیدر!» مضموننده اولان:

هی البدر حسنا والنساء کواکب
وشتان ما بین الکواکب والبدر
لقد فضلت بثن علی الناس مثلما
علی الف شهر فضلت لیلة القدر

ابیاتنی سویلدکی کبی، بثینه هم جمیل حقنده: «بنم جمیلدن، عمرم ایچنده بر ساعت آیرلمقم نصیب اولماسون. ای جمیل! سن

---

[١] بنو عذره، مشهور روایته کوره عدنان نسلندن اولوب، مسکنلری نجد ولایتنده ایدی.

اوله‌چك اولورایسه‌ك ترکلك آورلقی وینکللـکی بزم ایچون برابردر»
معناسنده اولان :

وان سلوی عن جمیـل لساعة
من الدهر ما حانت ولا حان حینها
سواء علینا یا جمیل بن معمر
اذا مـت بأساء الحیاة ولینها

ابیاتنی سویلمشدر. قارتلق کوننده بثینه، عبدالملك خلیفه حضورینه کردکنده، عبدالملك : «ای بثینه! جمیل سنده نه شیٔ کوروب بو مرتبه‌ده عاشق اولدی» دیمش ایدی. بثینه‌ده بونك جوابنده : خلق، سنده نه شی کوروب خلیفه ایتدیلر ایسه، جمیل ده بنده شو شیئ کوروب، سودی» دیمشدر. جمیل، جان ویررکه حاضرلنوب یاتدیغی وقتنده حالنی صورمیه کلوچیلره باقوب : «عمرنده اصلا زنا ایتمکان، وایسرتکچ ایچمکان، قان توکمکان، ایللی سنه‌دن بیرو لا اله الا الله محمد رسول دیه شهادت کیتوروب یورکان کیمسه حقنده نه فکرکز اولور؟» دیمشدر. یاننده اولانلر : «بو کبی کیمسه انشاء الله نجات تابار، لـکن بو کبی کـیمسه کم اوله بیلور؟» دیدکلرینه قارشو: «انشاء الله بن اوله بیلورم» دیمشدر. بو وقتده کندیسنه بثینه ایله اولان ماجرالرنی اخطار ایتدکلرنده :
«کوکلمده اولان حرارتی بعض وقتلرده بثینه‌نك قولنی کوکرکمه قویدروب سوندرر ایدم، اکرده بوندن آرتق بر ادبسزلك اش ایلمش اولسم محمد صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك شفاعتنی بکا حرام اولسون! بوسوزی دنیاده اولان صوك دقیقه‌مده آینه‌من» دیمشدر. بونلرك نوادر ووقایـ ری ادیبلر، ظریفلر ایچون الوغ بر سرمایه اولمشدر. روایـ ـه کوره کونلرك برنده جمیل، بغیض آداو چوقرده دوه‌سنی آشادوب یاتر ایدی. بو وقتده کورشی قزیله بثینه صوغه کلدیلر وجمیل دوه‌سینك قوللرنی قورقودوب، قاچردیلر. بونی کوردکنده

جمیل قاتی سوز ایله اورشورغه کرشدی، بثینه ده کیرو جوابنی قایتاردی. جمیلك بثینه‌ایله تانشوی ومحبتی اورناشوی اوشبو دقیقه‌دن باشلامشدر. جمیل ایسه بوکا دائر: «ای بثینه! اره‌مزده اولان دوستلغك باشی بغیض چوقرنده اولان آچولانشومز اولمشدر، بثینه‌که قاتی سوز آیتدك، بثینه طرفندن جوابنی هم ایشتدك‘ ای بثینه! هر سوزك برجوابی واردر» مضموننده اولان اوشبو بیتلرنی سویلمشدر:

واول ماقاد المودة بیننا
بودای بغیض یابثین سباب
وقلنا لها قولا فجأت بمثله
لکل کلام یا بثین جواب

بوندن باشقه هم بثینه حقنده جمیل طرفندن انشاد ایدلمش شعرلر وقصیده‌لر کوبدر. بثینه: «جمیل وفات اولدیغی کوندن اعتبارا سورمه تارتمادم. ساچمی تارامادم، باشمی مایلامادم‘ بیزا کلی بورکانچك بورکانمادم، بلکه همیشه آغلامقده‌یم» دیبور ایدی.

بُثَینه

اندلسك مشهور ادیبه وشاعره‌لرندن، اشبیله امیری اولان معتمد بن عباد قزیدر. مراکش صاحبی یوسف بن تاشفین ایله اولان محاربه‌ده معتمد وخاتونی (رمیکیه) اسیر آلنوب زندانه حبس ایدلدی. ایکی اوغلی قتل اولنوب بثینه هم اسیر ایدلدی. معتمد ایسه عمری بارنچه اغمات شهری زندانده قالەرق (٨٨ع) تاریخنده وفات اولمشدر [١].
معتمد ایله (رمیکیه) حبسده اولدقلری حالده اوز حسرتلرنی بر طرفه

[١] واخبار المعتمد بن عباد تذیب الاکباد. نفح الطیب (ج٢ ص٩٠).

تاشلاب قزلری بثینه حسرتیله مشغول اولمقده‌لر (بالآدکلمی!) ومذکوره حقنده بر خبر کترو چینی دورت کوزایله کوتمکده‌لر ایکن، بثینه طرفندن اوشبو مضمونده منظوم اوله‌رق بر مکتوب کلدی: «ای محترم آتام! زمانه، سنی مسخر ایدن بر پادشاه قزی اولدیغم حالده اسیر دوشدم؛ دنیانك حالی بویله‌در. الله تعالی حضرتی دولتمزه خاتمه ویردکندن خلقمز آره‌سنه نفاق تارالدی؛ وهیچ مرادمز اولمادیغی حالده باشمزه فراق کلدی. قاچوب کتدکم حالده بر بد بخت قارشومه دوشوب طوتدی، وقل صاتار روشنده بنی برینه صاتدی. لکن صاتون آلوچی کیمسه خیر صاحبی آدم اولسه کرك. هر وقت بکا کوزل ومرحمتلی تربیه ایتمکده‌در. بوندن اوستون اصل نسبلی، کوزل خلقلی اوغلینه بنی نکاح ایلمك آرزوسنده اولمغله سزدن رضالق استحصال ایتمك ایله مشغولدر. سز، البته بنم پشت پناهم سز، شاید رضالق ویررسز؛ وشاید محترم آنام (رمیکیه) بزلره خیر وسعادت ایله دعالر قیلور». بونلر، مذکور مکتوبدن قزلرینك سلامتلکنی آنکلاب فوق العاده ممنون اولدیلر، ونکاح ایتمیه رضالق جوابنی‌ده ویردیلر؛ وبرقدر نصیحتی مشتمل اولان بیت یازوب، هم یوللادیلر. خرستیان مؤرخلری بوقز واقعه‌سنی بام باشقه وخلاف واقع نقل ایتمشلردر. آناسی اولان (رمیکیه) وباباسی معتمد، بیوك باباسی عبادالمعتضد واك بیوك باباسی ابو القاسم قاضی محمد وبرادرلری رشید ایله مأمون وراضی؛ جمله‌سی ادباء وشعراءدن اولوب لطائف و نوادرلریله محاضرات وادب کتابلری مشحوندر.

بثینه

مدینه شهرنده علم وعقل ایله مشهور اولان بر خاتوندر. کندیسندن: «توزه‌لماز یاره نه‌در؟» دیه صوردقلرنده «کریمك لئمه احتیاجیله

خیبتی، در» دیمشدر. «ذل وشرف نه‌در؟» دیلگرنده «ذل، شرف صاحبی بر ذات پستمایه بر آدمک قپوسنه واروب دخوله مأذون اولماه‌قدر، شرف، کورامش ایلك الی الابد ذمه‌ده قالاچغنی بیلوب منتدارلق عارندن خلاص اولمق ایچون، کیمسه‌دن بر شیء طلب قیدنده اولماه‌قدر» دیمشدر. (نه کوزل وطوغری سویلمش!).

بدویه

مصرده حکومت ایدن فاطمیه بادشاهلرندن (آمر باحکام الله) ك محبوبه ومنکوحه‌سیدر. صعید عربلرینك برینك قزی اولدیغی حالده عادتدن آرتق کورکام وسویلرکه ماهره اولدیغندن کندیسنی مذکور پادشاه تزوج ایلمش ایدی. لکن صحراده طووب اوسدکندن ایرکن اورنلره، کیك دنیالره الفت ایتمکله شهرك بیوك بنالرندن هیچ خوشلنمامشدر. بوحالنه مطلع اولدیغی صوکنده، پادشاه، صحرا عالمنی کوسترر روشده نیل دریاسی طرفنده (هودج) اسمنده کوزل برسرای بناء ایدوب، محبوبه‌سنی اورایه کوچردی. لکن بو اورنلر بردن اولکی عالمنی خاطرینه کتوردکندن وایکنچیدن، یاشدن برکه‌اوسوب‌ده آره‌لرنده محکم محبت اولان عمزاده‌سی (ابن‌میاح) نام شاعر حسرتیله کویوب یاندیغندن، پادشاهك تربیه‌لرندن رضا اولماز، وغرق اولدیغی نعمتلری کوزی کورماز، ایدی. بلکه کیچه وکوندز ابن میاح فکریله مشغول اوله‌رق ابیات اوقور وفرصت اولدقچه اشعار یازوب، کوندرر ایدی. هودج سراینددن یازوب ارسال ایلمش قصیده سندن اوشبو بیتلردر:

يا ابن مياح اليك المشتكى
مالك من بعدكم قد ملكا
كنت فى حيى طليقا آمرا
نائلا ما شئت منكم مدركا
فانا الآن بقصر موصد
لا ارى الا خبيثا ممسكا

مضمونى : « يا ابن مياح ! سكا شكايت ايدرمكه : بن سزدن صوڭ بر كيمسه ملكنه كردم . كندى قبيلهمده ايكن آزاد ايدم ، سزدن هر نه استر ايسهم بولوردم ، شمدى بر بيكلى سرايده قالدم ، خبيث بر كيمسهدن باشقه (پادشاهى قصد ايدهدر) هيچ كيمى كوره آلميورم » ديمكدر . اصل اسمى اونودلنوب ، بدويه ديمكله شهرت اولدى ، وابن مياح ايله ماجرالرىده فضلا وادبا ايچون بيوك بر سرمايه عد ايدلدى [۱] .

بديعه

سراج الدين الرفاعى قزيدر . زاهده ، عارفه ، برخاتون اولوب ، آتاسندن علم اوقومش ، وكنديسندن ، امام محمد وترى حديث شريف استماع ايلمش ايدى . حياء صاحبهسى ودين‌دار اولديغندن باشقه علوم شرعيهده هم يد طولاسى اولمشدر . (۸۹۰) تاريخنده ارتحال ايتدى .

[۱] شيخ ابن عربى مسامرهسنده بوكا مماثل بر حكايهيى عباسى خليفه لرينڭ برى حقنده روايت ايتمش ايسهده ، مصنوع اولمهسى خاطره كلور .

بذل

عباسی خلیفه‌لره منسوب اولان مشهور مُغنّیه‌لرك بریدر . مدینه شهرنده طوغوب ، بصره‌ده تربیه‌لنمش وخلیفه موسی الهادی طرفندن صاتون آلنمش ایدی ، صوکره محمد الامینه کوچدی . امین ایله مأموندن کوب حرمت کورمشدر . داوشی عقللری حیران ایده چك درجه‌ده لطیف اولوب ، داوشی کبی یوزی ، هم حسن وجمالی کامل ، وبیان ایلمك ممکن دکل درجه‌ده جاذبه‌لی وملایم ایدی . ظرفادن کوب کیمسه‌لر ، بونك محبتنه اسیر ولطافتنه بنده اولوب ، بعضیلری دست ازدواجنی هم طلب ایلمشلر ایسه‌ده ، هیچ کیمه وارمای ، عمرنی سربست وآزادلقده کچرمشدر . ابراهیم موصلی وابراهیم بن مهدی کبی موسیقی هنرنده شهرت صاحبلری ایله ماجراسی کوب اولوب ، غنا ایله روایت شعرده جمله‌سنه غالب کلور ایمش . اوتوز بیك هوا کوکلنده اولدیغی کبی موسیقی‌یه دائر اونبیك صوتی بیان ایدرك بر کتاب یازمش اولدیغی مرویدر . صحبتی کوکللی ، مجلسی راحت وینکل اولور ایمش . (وشیکه) اسمنده بر جاریه‌سی هم اولوب ، امیر وباشقه اکابره یومش ایله یورر ایدی .

برکة

مصر پادشاهلرندن ، اشرف شعبان بن حسنك (ام سلطان) دیه شهرت اولان آناسی (ست جلیله) در . اصلی ام ولد بر جاریه اولدیغی

حالده، اوغلی شعبان مصر تختنه چقدیغی کوندن اعتبارا شهرتی ونفوذی آرتوب (٧٧١) تاریخنده حج سفرنده اولان سلطنتی، مؤرخلر طرفندن مبالغه‌لی بر صورتده یازلمشدر. عقللی وعفیفه بر خاتون اولوب، علم وصلاح اربابنه محبت ایدر وکوب یاردم ایلر ایدی. مصرده «مدرسهٔ ام السلطان» اسمنده بیوك مدرسه بناء ایلمشدر. (٧٧٤) تاریخنده ارتحال ایدوب، مذکور مدرسه‌سی جنبنده دفن اولندی. وفات اولدیغنده، اوغلی سلطان شعبان کوب تحسر ایتدی، دیبورلر.

برّه بنت عبد المطلب

عبد المطلب بن هاشمك ابو طالب ایله بر آنادن (فاطمه) اولان قزی ورسول اکرم حضرتلرینك عمه‌سیدر. زوجی عبد الاسد بن هلال بن عبد الله بن عمر بن مخزوم بن یقظه بن مره بن کعب بن لوی القریشی المخزومی‌دن، ام المؤمنین (ام سلمه) رضی الله عنهانك اولکی اری اولان عبد الله ابو سلمه‌نی دنیایه کتوردی. شاعره، ادیبه، بر خاتون اولمشدر. آتاسی عبد المطلب وفات اولدیغنده، منظوم اوله‌رق سویلمش مرثیه‌سی واردر.

برّه بنت مر

عرب اولغلرندن تمیم بن مر بن ادّنك طوغمه‌سیدر. حضرت (آمنه) بنت وهب، ترجمه‌سنده ذکر اولندیغنه کوره، رسول اکرم

صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك يراق بابالرندن نضر بن كنانه بن خزيمه بن الياس ابن مضرك آناسى ايدى. بعض كيمسه‌لر ديدكينه كوره، خزيمه بن مدركه وفات اولديغنده، اوگى آناسى اولان (بره) بنت مرنى، كنانه نكاح ايلمشيدى. اولكى ارى خزيمه‌دن اسد ايله اسده‌نى وصوك آرى كنانه دن رسول اكرم بابالرندن اولان نضرى وآنك قارندشلرنى دنيايه كتوردى. بويله نكاح جاهليت زماننك درست كورلور ايدى. لكن بو روايت طوغرى دكلدر. اوگى آنانى نكاح ايتمك، جاهليت عصرنك هر نه قدر زناء حكمنده صانالماز ايسه‌ده، غايتده مكروه كورلور وعيب عد ايدلنور ايدى. بو كبى نكاحلره (نكاح مقت) هم (ضيزن) ديه اسم ويردكلرى كبى، آندن وجوده كلن بالالره‌ده (مقيت) ديورلر، ونوع مجوسيت هم بدبختلك حساب ايدلنور ايدى [١]. رسول كبريا وشفيع روز جزا افندمز حضرتلرينك سلسلهٔ نسبنى بو كبى مكروه نكاحلر ايله تلويث ايدلمه سى، هيچ تجويز ايدلنه چك حاللردن دكلدر. مذكور خبرك شايع اولمه سينك سببى بودر: كنانه طرفندن نكاح ايدلن اوگى آناسى (بره) بنت مر اولماى، بلكه (بره) بنت اد بن طابخه اسمنك ايكنچى بر خاتوندر. بو ايسه، كنانه نكاحنده هيچ بر بالا طوغدرمامشيدى. نضرك آناسى اولان (بره) بو خاتونك طوغمه‌سينك قزيدر [٢]. بعض كيمسه‌لرك بو طوغروده اولان ياكلش روايتلرى، بو ايكى خاتونك بر اسمده وبر قاميليه وبر خانه‌دن اولديغندن، برنى ايكنچسندن آيره آلمادقلرندن، شيوع اولمشدر.

---

[١] ضيزن، لغت كتابلرنده (ض ز ن) ماده‌سنده‌در.

---

[٢] بو تحقيق اسلام عالملرينك اك بيوكلرندن، وعرب نسللرنى عرب كونلرنى وعرب واقعه‌لرنى بيلمكده نظيرسزلرندن اولان ابوعثمان عمرو بن بحر بن محبوب الكنانى الليثى الامام الجاحظ حضرتلرندن منقول اولديغى ايچون، اك اعتمادلى بر سوز اوله بيلور. امام جاحظ رحمه الله، كنانه بن خزيمه بن مدركه‌يه منسوب، خالص بر عرب عالمى اولوب (٢٥٥) ده وفات اولدى.

بَريره

صفوان اسمنده برينك قزى وآنامز (عائشه) رضى الله عنهانك آزادليسى، قبطيه بر خاتون ايدى. جاريه ايكن مغيث اسمنده بر قل اوزرينه نكاح ايدلنوب، صوكره آزاد اولنمش، ومذكور زوجينك نكاحنده قالوب، قالمەمسى حقنده رسول اكرم صلى الله عليه وسلم طرفندن كنديسنه اختيار ويرلمشيدى. بو وقعه، آزاد اولديغندن صوك اولـكى نكاحك بوزلمەسنده خاتونك اختيارى اولوب، اولماديغى مسئلەسنده اختلاف اولمغه سبب اولمشدر. (بريره) [١] تقوا، زاهده، بر خاتون اولوب، اوزون عمر سورمشدر. روايتلره كوره، ارنى اصلا سومازّ، ورسول اكرمدن اختيارخبرنى ايشندكى ساعتله، كنديني ارندن آيرەمشدر. مغيثده بونك خلافنچه غايت سودكندن، سقال بوينچه ياشلرنى آغزوب، آردندن عذر ايدوب يورمشدر. كونلرك برنده، پادشاه اولمازندن مقدم، عبدالملك بن مروانه خطاب ايدرك: «اى عبدالملك! سنده محمود خصلتلر كورلمكدەدر، (چونكه پادشاه اولمازندن الك، عبدالملك متقى، متورع، بر ذات اولوب، دائم قرآن اوقور، مسجده ملازمت ايدوب، صالحلر ايله صحبت ايدر، ايدى. خليفه اولديغيله بو حاللرك جملەسنه وداع ايتمش، حتى معاذ الله، قرآن شريفه: ـ هذا فراق بينى وبينك ـ ٢ ـ ديمشدر) خليفه اولمغه لياقتك يوق دكلدر، اكرده بومنصب سكا ميسر اولور ايسه، زنهار

---

[١] بانك فتحى ورانك كسريله در. عمدة القارى شرح البخارى (ج ٢ ص ٤٠٨).

[٢] الفخرى (ص ١١٠).

قان توكمكدن حذر ایله ! چونكه حضرت رسول صلی الله علیه وسلم افندمزدن : (آدم اوغلی جنت قابقه‌سنه واروب ، كرركه حاضر طوردیغی وقتده ، بر مؤمنك حقسز قاننی توكمش كیمسه ایسه ـ اورادن قوولور) دیه ایشتدم » دیه نصیحت اینمشدر . شایان دقتدركه بریره حضرتلری ، عبدالملكه بو نصیحتلرنی ، عبدالملك خلیفه اولمـق احتمالی پك بعید ایكن بر وقتده سویلمشلردر ، عبدالملكده بو نصیحتنك تمام خلافنه اوله‌رق ، اسلام ملتنه سهم بلا اولان حجاج كبی بر قان توكوچی ظالمی مسلط ایلمشدر . شو حجاجی‌كه ملت اسلامیه‌ده بیوك استاذ اولان سعید ابن جبیر رحمه الله حضرتلرنی قوی بوغازلار روشنده بوغازلتمش ایدی . (جمله‌مزه عبرت !)

بریكه

عربلر آره‌سنده كرم وظرافتله مشهور بر خاتوندر . قریش اوغلارندن بر زوجی ومدینهٔ منوره‌ده بر مسافر خانه‌سی وار ایدی . قیس بن ذریح ، كندی معشوقه‌سی (لبنا) یی كورمك قصدیله یوردكنده اوشبو مسافر خانه‌یه نزول ایدر ، وبریكه‌نك اكراملرنی كورر ایدی .

بزم عالم

سلطان محمود ایكنچینك خاتونی ، وسلطان عبدالمجیدك آناسیدر . كوب مكتب وتكیه هم مسجدلر بناء ایدوب ، (١٢٦٩) تاریخنده

ارتحال ایتدی. طولمه بغچه‌ده اولان والده جامعی هم بونک خیراتندندر.

بسوس

عرب آره‌سنده شوم بر خاتون اولوب، بونک شوملقی ضرب مثل حکمنه کچمشدر. منقذ اسملو برینک قزی، وجساس بن مره‌نک خاله‌سی ایدی. بو خاتون سببندن، عدنان قبیله‌سندن اولان ایکی بطن بکر ایله تغلب آره‌سنده قرق سنه دوام ایدن بر محاربه اولوب، مذکور محاربه‌یه (حرب البسوس) نامی ویرلمشدر. (الله اعلم قرق سنه‌لك محاربه‌دن مقصودلری، قرق سنه‌لك عداوت اولسه کرك. محاربه‌لر ایسه بعض بر وقتلره مخصوصدر. زمانمزده فرانسه دولتیله آلمانیا دولتنك عداوتی الزاس ولورین طوغروسنده اوتوز سنه‌دن زیاده ممتد اولمقده‌در).

بصبص

دولت عباسیه زماننده اولان مشهور مغنیه‌لردن بریدر. مدینه‌ده طوغوب، یحیی بن نفیس جاریه‌سی اولدیغی حالده، خلیفه مهدی طرفندن زور حق ایله صاتون آلندی. فوق العاده گوزل، لطیف شیوه‌لی، محبت وجاذبه‌لی اولوب، زینتلی وقتی قویاشه، وزینتسز وقتی آی‌یه تشبیه ایدلنور ایدی. عصرنده اولان فضلا ایله ماجرالری واردر. ادیبلردن بری، بصبص مجلسنده اولنمقنی نیچه سنه‌لر آرزو ایدوب یوردکنده، آکسزدن بر کونده میسر اولمش ایدی. اشعارنی واداسنی اوشنداق داوشنی ایشتدکنده اوارده ایشتمش درجه‌سندن قات قات آرتق تابوب، محبتنه اسیر اولدی. مجلسده اولانلرك بریسی طرفندن: «کیسه‌لر طولوسی آلتون ایله صاتون آلمق ممکن اولمادیغی حالده، اکرده یکرمی تینلك قیمتنده

اولان فلان شیئی هدیه ایدر اولسه‌ك ، بصبص‌دن برتسبم ایله بر - رحمت - آله‌چقسکز ؛ چونکه بو بر ساعتدرکه مذکور شیء بصبص ایچون غایت لازم اولمقده‌در ، بونی غنیمت بیلوکز ! » دینلدکده، حکایه ایتدکمز ادیب : « انا لله وانا الیه راجعون ، بصبصك برکولوب قاراصقی بنم ایچون عمرم بهاسی طورر ؛ لکن یکرمی تین آقچه‌ده آز آقچه دکلدر ، بن ایسه آقچه قدرنی بیلمیان میراث آشاوچیلردن دکلم » دیه بر طرفدن قاچوب چقوب کتمشدر . (بورلاق خاتونلری چیکمان قالوبلری ، ایچون عزیز عمرلرنی ، ملت آلتونلرنی فدا ایدوچی بای بالالرینه عبرت ! . . .) .

بغداد خاتون

چنکیز نسلندن اولان امیر چوپان قزیدر . حسن وجمال ، عقل ودرایتیله مشهور بر خاتون ایدی . بغداد حاکمی اولان حسن ایلکانی (امیر شیخ حسن کبیر) خاتونی اولدیغی حالده ؛ چنکیز سلاله‌سندن ایرانده حکومت سورن ایلخانیان شعبه‌سینك ، هلاکودن صوك طقوزنچی وصوك حکمداری اولان سلطان ابو سعید خان بن محمد خدا بنده بن آرغون، کندیسنه عاشق اولمش ایدی. حسن ایلکانی‌دن طلاق ایتدروب ، قزینی نکاحلندرمك حقنده ؛ ابوسعیدخان طرفندن، امیر چوپانه تکلیف اولدی ایسه‌ده امیر چوپان بوکا رضا اولمادی . بونك سببندن الوغ محاربه چقوب ، اخیرنده امیرچوپان واوغلی هلوخان قتل اولندیلر . ابو سعیدخان ، حسن ایلکانی‌دن جبرا طلاق ایتدروب ؛ بغداد خاتونی آلدی . بغداد خاتون ، آتاسی وبرادرینك جنازه‌لرنی (۷۲۸) تاریخنده مکهء مکرمه‌یه کوندروب ، حاجیلر ایله جنازه‌لری اوقولدقدن صوکره ، مدینه‌یه یوللانوب ، بقیعده دفن

اولنديلر، سلطان ابو سعيد، بغداد خاتونه فوق العاده محبت ايدوب، حتى كه بتون مملكت امرنى آنك اختيارينه تابشردى. (٧٣٦) تاريخنده ابو سعيد خان وفات اولديغنده، كويا آغو ويروب هلاك ايتدى تهمتيله، سلطنت تختنه چقمش اولان آرپا خان طرفندن بغداد خاتون هم اعدام اولندى. بر آز آى حكومت سوردكنده آرپا خان كنديسى هم باشقه لرى طرفندن قتل اولندى. (بونلر قاشنده آدم اولدرمك، بورچه اولدرمك قدر اولسون يوق اولمش اولسه كرك، وا اسفا!!...).

بلبل

علم وفضليله، اتقا وفصاحتيله، مشهور اولان (ست العلما) در. دمشق شهرنده طورر، اثرلى وعظلر سويلر، اولمشدر. (٧١٢) تاريخنده وفات ايدوب، جنازه سنه خاتونلر هم چقديغى مرويدر.

بلقيس

قحطان عربلرندن، (سباء) مملكتنده حكومت ايدن مشهور بر خاتوندر. الهدهاد اسمنده اولان پادشاه صوكنده تخته چقمش وكنديسى قوياشه عبادت ايدر ايدى. حضرت سليمان پيغمبرك مكتوب كوندروب ايلمش دعوتنه كوره، فلسطين ولايتنه كلدى، وايمان كتوروب سعادت ابديه يه نائل اولدى. خاتون اولديغى حالده، مملكتنى غايتده گوزل اداره ايتدكى مرويدر. عرب مؤرخلرينك

(تبابعه) دیه یازمقده اولان دولتلری، یمن پادشاهلری اولوب، عرب اثرلرینك (خط المسند) دیدکلری یازولری، اوشبونلره منسوبدر. یمنده لغتلری باشقه باشقه ویازو حرفلری بر اولان ایکی تورلی قوم اولوب، بونلرك بری (سباء) قومی، وایکنچیسی (بنو معین) دینلور ایدی. سباء دولتینك پایتختی (مأرب) شهری وبنو معین پایتختی (قرناو) بلده‌سی ایدی. میلاددن (۶۰۰) ییل مقدم بو ایکی دولت، دنیانك قوتلی حکومتلرندن عد ایدلنور ایدی. لکن (بنو معین) میلاددن ایکنچی، و(سباء)ده اوچونچی قرنده منقرض اولدیلر. ترجمه‌سنی یازمقده اولدیغمز (بلقیس) سباء قومنه حکمدار ایدی. (مأرب) بلده‌سی (صنعا) دن یوز یکرمی کیلومتر شرق طرفنده‌در.

مذکور ایکی قومك انقراضنه اولان باش سبب، سوده روشلری اوزگرمك اولوب، خصوصی (سباء) دولتینك انقراضنه ایکنچی سبب، مشهور سیل العرم واقعه‌سی اولمشدر. بونلرك صوکنده یمنده (صنعا) نك تخمینا یوز کیلومتر شمال شرقیسنده اولان نجرانده (حمیر) دولتی ظهور ایتدی. بو دولت حکمدارلرندن ذو نواس نام پادشاه، کندی اتباعنی یهود دیننه تکلیف ایتدی، وقبول ایتمیانلری چوقرلره تاشلادوب اوتلره یاندردی. قرآن شریفده مذکور اولان (اصحاب الاخدود) دن مراد، اوشبو ذات اولنه‌چغی مظنوندر. صوکره، بونلر اوستنه حبشلیلر کلوب، یمنی ضبط ایتدیلر، وحمیریلری مغلوب ایلدیلر. مکهٔ مکرمه‌یه کلن (ابرهة الأشرم) نام سر عسکر اوشبو حبشلیلردن ایدی. عرب آره‌سنده (وقعهٔ فیل) دیمکله مشهوردر. حمیر حکمدارلری فامیلیه‌سینه منسوب اولان سیف بن ذی یزن، نام کیمسه، کسری (خسرو نوشروان) اعانتی ایله فارس عسکرنی برابر کتوروب، حبشلیلری اخیرنده یمندن قووب چقاردی. (آزاد) ك زوجی اولان شهر بن باذان، اوشبو فرس عسکرندن ایدی. مسند یازوندن

حمیر یازوی ، وآندن نسخ یازوی وآندن‌ده هر کیمه معروف اولان کوفی یازوی ، الك اخیرده حاضرکی عربی یازو پیدا اولمشدر . مسند ، بو کونکی یازونك یراق آناسی اولسه‌ده ، تمام اونودلمش ، انچق بو کونده علمه بحق محبت ایدن مستشرقلر ، اوقومیه اوکرنمکده‌لردر .

بلقیس

محمد بدرالدین بن سراج‌الدین البلقینی قزیدر . علم وفضلده مرتبه‌سی بلند اولدیغ‍ن باشقه ، آخر عمرنده اون سنه‌دن زیاده سلوکده بولنه‌رق (شیخه) لقبیله شهرت بولمشدر . آلتمش یاشندن کیچوب ، (٨٤١) تاریخنده ارتحال ایتدی . جدی اولان سراج‌الدین ، ابن حجر العسقلانی حضرتلرینك استاذی ایدی .

بنان

عرب شاعره لرندن وعباسی خلیفه لردن متوکلك جاریه سیدر . (فضل) نام جاریه نك ایبدشی اولوب ، متوکل خلیفه ، بر وقتده بونلرك قوللرندن طوتوب :

تعلمت اسباب الرضا خوف سخطه
و علمه حبی له کیف یغضب

بیتنه مذکور وزن وقافیه‌دن ، مناسب برر بیت سویلرکه بیوردی . شو ساعت ایله فضل :

يصد وادنو بالمودة جاهدا
ويبعد عنى بالوصال واقرب

ديدى. بناننده:

وعندى له العتبى على كل حالة
فما منه لى بد ولا عنه مذهب

متوكل بيتنك مضمونى: « آنك غضبندن قورقديغم ايچون رضا ومداره سببلرنى اوكرنمكده يم، آكا ايسه بنم مدارهم غضب واستغنا سببلرنى اوكرتمكده در »، فضل بيتينك مضمونى: « او بندن اعراض ايتمكده وبن آكا محبت ايتمك ايچون اجتهاد ايتمكده يم، اوبندن براق اولدقچه بن آكا ياقن اولمقده يم »، بنـان بيتنك مضمونى: « بنم فكرمه كوره هر حالده معذوردر، چونكه بنم ايچون آنى مفارقت ايتمك، وآنى تركله باشقه طرفه كيتمك ممكن دكلدر» ديمكدر. الحق بر برينه مناسب بيتلردر.

بنت

شاه عباس زماننده ياشامش، ايرانك اك مشهور شاعره لرندن اولوب، حسام الدين سالارا قزيدر. حسن وجمالى، ادبياتده كمالى فوق العاده اولمقله معروف ايدى.

بنت البغداديه

يدنجى قرن هجريده بغدادده ظهور ايدن (زينب بنت

ابى البركات) در. عالمه، زاهده، اولوب، خاتونلره وعظ ونصيحت سويلر، فقه وادب تعليم ايدر ايدى. مصر پادشاهلرندن ملك ظاهر بيبرس قزى (تنكار باى خاتون) بونك ايچون (رباط البغداديه) نام خانقاه بناء ايتمشدى.

بنت الجودى

روم قيصرلرى طرفندن شامده حكومت ايدن غسانيلردن جودى بن عدى بن عمرو بن ابى عمر الغسانى قزى (ليلى) در. فوق الحد كوزل اولمغله، شامه سودا ايله كلدكنده، عبدالرحمن بن ابى بكر حضرتلرى كنديسنه عاشق اولمشيدى. حتى كه حقنده سويلامش اولان ابياتلرى واردر [*]. حضرت عمر زماننده شام، اسلام عسكرى طرفندن فتح اولنديغنده، مشار اليه عبد الرحمن طرفندن تزوج بيورلدى. بويله برمرأدينه ايرشوب مسرو اولەرق، حتى بتون عمرنى بونك صحبتنده كچرر اولمشدر. اوشبو سببدن، عبدالرحمنك باشقه خاتونلرى، ام المؤمنين عائشه رضى الله عنها حضرتلرينه شكايت ايتمشلر ايدى. صوكره نيچوندر، آره لرينه نفرت دوشوب، عبدالرحمنك جفاسندن، بوكره بنت الجودى جناب عائشه يه شكايت ايلمشدر. حضرت عائشه، برادرنى: «بنت الجودينى سودكك وقتده ده افراط ايتدك، بوزوشديغك وقتده ده افراط ايلدك، ار اولان كيمسه بويله مى اولور؟!..» ديه توبيخ وشلته ايتدكى مرويدر. اخيرنده طلاق ايدلنەرك دمشقده اولان اهلى طرفينه يبارلمشدر. (غسانيلر آرەسنده جودى بن عدى نام حكمدار كورلمادكندن، بعض بر اكابر واميرلردن اولمەسى مظنوندر).

[*] اسد الغابه ده (ج ٣ ص ٣٠٥) ده مذكوردر.

بنت خداویردی

آلتنجی قرن هجری اخیرنده ویدنجی قرن هجری اوّلنده، مصر القاهره واسکندریه ده یاشامش و(بی دست) دیمکله معروف اولمش بر قزدر. آنادن قولسز اوله رق طوغدیغی حالده آیاقی ایله قلم طوتوب یازی یازار ورسم خطینك درستلککی حقنده اك ماهر خطاطلر شهادت ویررلر ایدی. (سلامت قوللی قزلاره عبرت!....).
بی دست دیمکله مشهور اولمه‌سی، ایران طرفندن ایدکنی اشعار ایدر.
(۱۸۷۱) تاریخنده امریقه ده دنیایه کلن (میس تونیس) اسملو بر قز قول و آیاقدن ده محروم اولدیغی حالده، کوزل یازی یازدیغی، چیکش ونقش ایله کسب ایدرك سنه ده (۲۰۰۰) روبله پاره حاصل ایتمکده اولدیغی مرویدر [۱].

بنت الدوامی

حسن بن علی بن حسن الدوامی قزی (جوهره) در. آلتنجی قرن هجریده بغداده یاشاب، دائم علم وعبادتله اشتغال ایدر، وخاتونلره وعظ سویلر ایدی. شیخ ابو نجیب، وابو الوقت، لره ملازمت ایدوب، حدیث شریف تحصیل ایتدی؛ وابو نجیب اوغلی عبدالرحیمه نکاحلنوب، (سیده) اسمنده قزی اولدی. ابدست آلوب یستو نمازنی اوقوب یاتدیغندن صوك (٦٠٤) تاریخنده وفات اولدی.

[۱] مجلة الهلال. (ج ۹ عدد ۱۴).

بنت دهين اللوز

یدنجی قرن هجری اوللرنده دمشق شامده ظهور ایدن مشهور حکیم نجم الدین ابو العباس بن المنفاخ آناسیدر. هر تورلی علمده مهارتی اولدیغندن اوغلی نجم الدین (ابن العالمه) دیمکله شهرت بولمشیدی. مذکور اوغلنی ایسه (٥٩٣) تاریخنده دمشق شهرنده دنیایه کتورمشدر.

بنت سعید

اکابر تابعیندن (٩١) تاریخنده مدینه ده وفات اولان ابو محمد سعید بن المسیب القرشی المدنی حضرتارینک قزیدر. زمانه نک پادشاهی عبدالملک بن مروان، بونی اوغلی وولیعهدی ولید ایچون استدیکنی ویرمیوب، بلکه ابو وداعه [١]. عبدالله نام فقیر بر شاکردینه کندیسی آیتوب، ایکی، یاکه اوچ درهم مهر برابرینه نکاح ایلدی. فوق العاده جمال وادب صاحبه سی اولدیغندن باشقه قران شریف وحدیث علملرنده ید طولاسی وار ایدی. حتیکه زفافلری صوکنده زوجی اولان ابو وداعه، استاذی اولان سعید حضرتلرینک علم مجلسنه وارمق صددنده اولدیغنی کوروب: « یانمده طور! سعید علمنی سکا کندم اوکرده بیلورم! » دیدکی مرویدر. زوجنه، جاریه منزلنده

[١] ابو الحجاج البلوی‌نک الفباسنده، کثیر بن المطلب بن ابی وداعه دیه کورلدی. (ج ا ص ١١٩).

اطاعتلی وخیر خواه اولدیغی کبی ابو وداعه‌یه چوق علم ونوادر نفیسه تعلیم ایلمشدر. سعید ابن المسیب حضرتلرینک، عبدالملك طرفندن کورمش اولان جفالری وتارتمش حسرتلری، اوشبو قز واقعه‌سی سببندن اولدیغی تاریخ کتابلرنده مسطوردر. سعید حضرتلری، صحابه‌لرك زاهدلرندن اولان ابو هریرة رضی الله عنه‌نك کیاوی ایدی.

بنت عائشه

اندلسده مشهور ادیبه‌لردن برخاتوندر. علم وعرفانیله، فصاحت وبلاغتیله، شهرت بولوب، تألیف ایلمش اثرلری، الك بیوك عالملر طرفندن کامل لذت وحرمتله اوقولنور ایدی. تقوالق وزهدی هم علمی برابرنده کامل اولمشدر. وطنی اولان (قرطبه) شهرنده کوب کتاب جمع ایتمکله کندینه خاص بر کتبخانه تشکیل ایتدی؛ وجمله عمرنی مذکور کتبخانه‌سنده مطالعه وتألیف ایله کیچردی. (۴۰۰) تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

بوران

عباسیلردن المأمون خلیفه خاتونی (خدیجه) در. مشهور وزیر حسن بن سهل قزی اولوب (۱۹۲) تاریخنده دنیایه کلمشیدی. بونی ایسه بر وقت [۱] مأمون خلیفه کورمکله محبتی دوشدی وآتاسندن صورمغله

---

[۱] نره‌ده ونه روشده کورمشیدی؟ بونده ایسه روایت مختلفدر. هر نه قدر ابن خلدون مأمونی حمایه ایتمکده ایسه‌ده، دلیله مستند روشده حمایت ایده آلمیور. (ج ۱ ص ۱۰ـ۱۱).

(۲۱۰) ده نكاحلندى . طوى وجهاز خصوصنده خليفه ايله وزير طرفندن صرف ايدلن بايلق واموال ، مؤرخلر يازديغنه كوره افراط درجه‌ده‌در. بتون خلق حتى فرنكلر طرفندن « خادم علم ومحب ترقى » اولمغله شهادت ويرلن بر اسلام خليفه‌سى ، سراى طولوسى اولان قاره كوزلى ، اوزون ساچلى ، بالدير وكوكركلرى آچق اولان كوزل قزلره قناعت ايتماى ، چين دولتنى ضبط ايده‌جك مرتبه‌ده‌كى آلتونلرى ، سراى طشنده اولان بر قزى ضبط ايتمك يولنده صرف ايتمكدن كيرو طورماز ايسه ، باشقه‌لرينه نه قالدى ؟ . . . مأمون ايله (خديجه)نك نكاحلرى ، واسط ياقيننده (فم الصلح) نام يرده الحسن بن سهل خانه‌سنده اولمشيدى . اون سكز ياشنده نكاح ايدلنوب ، مأمون نكاحنده سكز سنه برلكده طوردى ، ويكرمى آلتى ياشنده ايكن طول قالەرق ، سكسان ياشنه ايرشوب (۲۷۱) تاريخنده وفات ايتدى . آزوآچق سوزلى ، ملايم ، زياده عقللى ، طوغرى جوابلى بر خاتون اولمشدر .

بوران دخت

ساسان پادشاهلرندن خسرو پرويز قزيدر . برادرى شيرويه (ساسانيه‌نك يكرمى اوچونجيسى اولان قباد) ايله برادر زاده‌سى اردشير بن شيرويه صوكنده (هجرت نبويه‌نك يدى ويا كه سكزنجى ييللرنده اولسه كرك) ايران تختنه اوطوروب ، بر سنه ودورت آى پادشاهلق ايتدى . بونك وفاتندن بر آى صوكره ، همشيره‌سى اولان (آزرمى دخت) پادشاه اولمشدر .

به آفرين

ايران ملوك قديمه‌سندن وكيانيان نسلندن بشنجى حكمدار اولان
كشتاسب بن لهراسبك اوغلى وخلفينك قزيدر . بعض اورنلرده
(به آفريد) رسمنده يازلمشدر . زردشت نام حكيم طرفندن اختراع
ايدلمش مذهبه ابتدا كشتاسب تابع اوله‌رق ، مجوسيت نشريله مشغول
اولمقده ايدى . توران حكمدارى اولان ارجاسب ، كشتاسبك بويله
بر مشغوليتنى وخراسان طرفينك نظارتدن خالى قالمقنى غنيمت بيلوب
بلخ شهرينه كله‌رك مستولى اولدى ، وكشتاسبك قارتلق سببندن ترك
حكومت ايدن آتاسى لهراسبى وايكى قزى (هما بانو) ايله ترجمه
صاحبه‌سى به آفرينى اسير آله‌رق كندى تخت كاهنه كتدى ، واوراده
جمله‌سنى حبس ايلدى . كشتاسب ايسه بونك آردندن بهادرلق ايله
شهرتى اولان اوغلى اسفند يارى كوب عسكر ايله يوللادى . اسفنديار ،
چوق محاربه‌لر صوكنده ارجاسبى قتل وممل‍كتنى ضبط ايتدكله
لهراسبى وهمشيره‌لرى اولان به آفرين ايله هما بانويى اسارتدن
تخليص ايدوب مظفر اوله‌رق عودت ايتدى .

بهروزه خاتون

ايرانده ظهور ايدن ملوك صفويه‌دن شاه اسمعيل اردبيلى
خاتونيدر . محاربه وقتنده عثمانليلر طرفندن آلنوب ، استانبوله كتورلدى ؛

وعلمادن تاجی زاده جعفر چلپی‌یه تزویج ایدلدی. (منکوحه‌یی آلماز ایسه چلپی‌یه خاتونمی تابلماز ایدی؟!...).

بهیه

بکر بن وائل قبیله‌سنده عبدالله رضی الله عنه قزی صحابیه بر خاتوندر. آتاسیله برابر کله‌رك رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضورنده ایمانه کلمش ایدی. رسول اکرم حضرتلری ارلر ایله کورشوب، وخاتونلر ایله کورشمای بیعت ایتدکی حدیثی مشارالیهادن مرویدر. قرقی ار ویکرمیسی قز اوله‌رق آلتمش بالاسی دنیایه‌کلدی، وبونلردن یکرمیسی محاربه‌لرده شهید اولدی. بو مرتبه کوب بالا طوغدرمش خاتون عرب آره‌سنده بوندن باشقه ایشدلمامشدر.

بیبی

عبدالصمد بن علی بن محمد بن عبدالرحیم الهرثمی قزی (ام‌الفضل) در. مشهور محدثه‌لردن اولوب، (جزء بیبی) نام بر تألیفی واردر. ابوالعلا صاعد بن ابی الفضل وغیرلر، بوذاتدن حدیث شریف روایت ایتمشلردر.

بیلون

سکزنجی عصر هجریده اسلام مؤلفلری جمعی اولان مشهور «سرای» شهرنده حکومت ایدن اوزبك خان بن طغرل‌خان خاتونیدر.

سنه ۵۵ ده سیاحتی اثناسنده ابن بطوطه ، اوشبو خاتون حضورینه قبول ایدلنوب، طعام ییمش ، وکوب هدیه‌لرنی آلمش ایدی . اصلی استانبوللی اولوب ، بر روم قزی وبر روایته کوره استانبول پادشاهینك کریمه‌سی ایمش . آتا آناسنی و اصل وطننی زیارت ایتمك ایچون قسطنطینیه شهرینه واروب ، اوراده وفات ایتمشدر . نصرانی دیننده ثابت اولدیغی ویاکه اسلامیتی قبول ایتدکی معلوم اولمادی . اوزبك خان کندیسی مسلمان اولدیغی حالده نصرانیه خاتونلری هم اولدیغی مظنوندر . کچن ییللرك برنده روسی سالنامه‌لرده اوزبك خان حضورنده روس پاپاسلری بر خاتوننه کندی دینلرنچه دعاء ایتدکلرینك رسمی مندرج ایدی . درست اولدیغی تقدیرده اوشبو کبی خاتونلر اوله بیلور .

پ

پادشاه خاتون

یدنچی قرن هجریده کرمانده حکومت سورمش اولان (قره‌ختایان) ونام دیکرله (آل براق) حکمدارلرینك آلتنچسی ، ومذکور حکمدارلرك اوچونچیسی اولان قطب الدین محمدك قزیدر . ایلخانیه‌دن بایدوخان بن طرقای بن جنکیزخانه وارمش ایمش . (۶۹۱) تاریخنده قره ختایاندن بشنچی حکمدار اولان برادری جلال الدین سیورغمشی قتل ایدوب ، بایدوخان فرمانیله کرمان تختنه جلوس ایتدی . لکن «الجزاء من جنس العمل» مصداقنچه بایدوخانك فرمانیله کندیسی هم مذکور برادرینك خاتونی (کردوچین) بنت منکو بن هلاکو وقزی (شاه عالم) طرفندن (۶۹۵) تاریخنده مقتول اولدی . بوندن صوك

. یدنجی حکمدار اولەرق قطب الدین محمدك طورونی مظفر الدین محمدشاه بن حجاج ، وسکزنجی حکمدار اولەرق قطب الدین شاه جهان بن جلال الدین سیورغمش خان اولەرق، (۷۰۳) تاریخنده معزول اولمغله، قره ختایان دولتی منقرض اولدی . پادشاه خاتون، گوزل شعر سویلر ، فوق العاده درست وکورکام یازویازار ایمش . یازمش قرآن شریفلری خطاطلر طرفندن مدح وثنا ایدلمکده اولدیغی مرویدر .

پرتوپیال

سلطان عبدالعزیزك آناسی وسلطان عبدالمجیدك خاتونیدر . آقسرایده (۱۲۸۸) تاریخنده بر کتبخانه ، وغایتده تکفلی برجامع هم بناء ایتدی . جامعی حضورنده، محله بالالری ایچون مکتب آچوب، امام ومؤذنلر ، معلم وخادملر ، شاکرد وآنلرك حاجتلریچون مکمل وکافی درجەده وقف قالدردی .

« ت »

تاجلی خانم

شاه اسمعیل صفوی محبوبەسیدر . (۹۲۵) تاریخنده سلطان سلیم ایله شاه اسمعیل آرەسنده (چالدران) ده اولان مشهور محاربەده عثمانلیلر الینه اسیر دوشوب ، مسیح پاشا زادەیه آلقەارنی ویروب

قورتلمشدر. پك كوزل برخاتون اولديغى مرويدر. شاهك خاتونى (بهروزه خاتون) هم اوشبوكونده عثمانليلر الينه اسير دوشمش ايدى.

تاجه

يمن اميرلرندن ذوشفره قزيدر. جوهر واينجولره مستغرق اولان جثه سى كوب زمان صوكنده تابلمش ايمش. بو مرتبه اصـل تاشلر ايله زينتلنوب، آچلق وقتده، آشاميه تابميوب، آچلقدن وفات اولديغى يانده اولان برلوحه يه يازلمش ايمش.

تحفه

بغداد شهرنده بر سوداكر جاريه سى اولوب، عشق ايله مبتلا اولديغنده، ديوانه لندى ظنيله، خواجه سى طرفندن خسته خانه يه ويرلمشيدى. حالندن خبردار اولمغله، خواجه سى اولان ذاتـدن التماس ايدرك، سرى سقطى حضرتلرى آزاد ايتدرمشدر. شفا خانه ده سويلمش اولان شعرلرندن بعضيلرى بونلردر:

معشر الناس ما جننت ولكن
انا سكرانة وقلبى صاح
اغللتم يدى ولم آت ذنبا
غير جهدى فى حبه وافتضاحى

مضمونى: «اى آدميلر! بن ديلورمادم، لكن ايسردم، قلبم

ایسه آیقدر. سز، بنی، آنك محبتنده اولان رسوایلغمدن باشقه بر قباحتم اولمادیغی حالده، اللریمی بغلادکز!..»، دیمکدر.

تذکار پای خاتون

مصر پادشاهلرندن، ملك ظاهر بیبرس قزیدر. آتاسی وفاتندن سکز سنه صوك (٦٨٤) تاریخنده، قاهره‌ده خاتونلره مخصوص اوله‌رق بر تربیه خانه بناء ایدوب «رباط بغدادیه» دیه تسمیه ایته‌رك (بنت البغدادیه) اداره‌سینه تابشردی. بو خانقاه ایسه، یالکز ذکر وعبادته مخصوص اولمایُ بلکه هر تورلی دین وآخرت علمندن درس ویرلمکده اولان بر دارالفنون ایدی. ارلری طرفندن تاشلانلمش ویا که طول قالمش، یاخود عدت ایچنده اولنمش خاتونلرهم، قبول ایدلمکله تربیه‌لنورلر، دنیا وآخرت هنرلرندن وعلملرندن چوق شیلر اوکرنورلر ایدی. اداره‌سی فوق العاده منتظم اولوبُ اوکرنوچیلر واوکردوچیلر، ونظارت هم خدمت ایدوچیلر حقنده اولان ترتیب وقاعده‌لر، محیر عقول ایدی. تربیه خانه‌نك جمله نفوسی بر شیخه اداره‌سنه تابع اوله‌رق، شیخه‌نك ایسه علمده مهارت تامه‌سی وحسن خلقده کمالت باهره‌سی ایله برابر، تدریسه واداره‌یه اقتدارلی اولمه‌سی شرط ایدلمش ایدی. بونده ایسه، خصوصی درسلردن باشقه عمومی وعظلر هم اولنوب، معلوم وقتلرده وعظ کرسیلرنده، واعظه‌لر طرفندن نصیحتلر سویلنور ایدی. فقط بو کبی فائده‌لی بر تربیه خانه بر سببه مبنی اوله‌رق (٨٠٦) تاریخنده تعطیل اولندی، وتکرار اوله‌رق آچلمادی. (بزلره عبرت! خاتونلر ایچون بر واعظه‌مز اولمادیغی حالده کوبسنی فاحشه‌لکه اوکرتدك؛ بر درسخانه وبر تربیه خانه‌مز

اولنماديغى حالده مشهور شهرلرك جملەسنده سفاهت خانەلر آچميه يتشدك ، واى بزم حالمزه واى ؟! (. . . . .) . تكار پاى خاتون ايسه ، والدى قبيلندن همتلى ، خيراتلى ، اهل عامى حمايه ايدر بر خاتون ايدى .

ترخان

سلطان ابراهيمك خاتونى وسلطان محمد دورتنجى نك آناسى (خديجه سلطان) در . صالحه وخيراتلى بر خاتون اولوب ، مكتب وكتبخانەلر تأسيس ايتمشدر . (ماه پيكر سلطان) طرفندن اساسى قورلمش جامع شريفى هم اتمام ايلمش ايدى . (١٠١٤) تاريخنده ارتحال ايتدى .

تركان خاتون

ايرانده حكومت سورن سلجوقيلرك اوچونجيسى اولان ملكشاه ابو الفتح جلال الدين (تاريخ جلالى بوكا منسوبدر) بن آلب ارسلان بن چغرى بكك خاتونيدر . عقللى وتدبيرلى بر خاتون اولوب ، سياست امرلرنده فكرى طوغرى وسوزى هم نفوذلى اولور ايمش . حتى ملكشاهك دولتنده اولان انتظام ووسعت ، وزيرى اولان نظام الملك وخاتونى تركان خاتونك تدبيرى سايەسنده وجوده كلدكى سويلنور . تدبيرى ثمرەسى اولەرق ، هيچ بر خاتون آلماز وجاريه طوتماز وباشقه اورنده كيچەلماز شرطيله قزينى ، عباسى خليفه مقتدى

باللهه تزویج ایلمشیدی. مقتدینك ابو الفضل جعفر نام اوغلی، بونك قزندن دنیایه کلدی. چونکه خلیفه، ملکشاهدن اوشبو قزنی صوردیغنده، بونك جمله امرنی ترکان خاتونه حواله ایلمش ایدی. دیکر قزی (خاتون العصمه) مقتدی خلیفه نك الوغ اوغلی وولیعهدی مستظهر باللهه تزویج اولندی. اوغلی محمودك وصیه سی اوله رق، اوکی اوغلی برکیارق ایله محاربه وسائر اقرابالریله چوق ماجرالری واردر. هر کیمه محبوب اولدیغندن باشقه حکمتلی حرکتی سایه سنده هر خصوصده، قارشو کلنلرینه غالب اولور ایدی. عزت ورفعت اوزرنده یاشاب (۴۸۷) تاریخنك شهر رمضاننده ارتحال ایتدی. مسجد، مدرسه، شفا وخسته خانه کبی، چوق خیرات قالدرمشدر.

تقیه (ارمنازیه)

ابو الفرج غیث بن علینك قزی وتاج الدین ابو الحسن علی بن فاضلك آناسی (ام علی) در. دمشق شهرنده (۵۰۵) تاریخنده دنیایه کلوب، (۵۷۹)ده ارتحال ایتدی. الك مشهور شاعره وادیبه لردن اولوب، علمی، شعر وفصاحتنه غالب کلدیکندن علم ایله شهرت بولمشدر. بر وقتده بر قصیده ٔ خمریه انشاد ایدرك، عشرت وایچکی مجلسلرنی تمام تعریف ایلمش ایدی. علمادن بر ذات مطلع اولدیغنده: «بو خاتون بو کبی مجلسلر ایله تا زمان صباوتندبیرو الفت ایتمش اولمه لی» دیمش. بوندن خبردار اولدیغی ساعتده بر قصیده ٔ حربیه انشاد ایدرك عسکرلك عالمنی ومحاربه احوالنی عنعنه سیله بیان ایلمش، و: «حرب حقنده اولان معلوماتم نه صورتله اولمش ایسه خمر حقنده اولان معلوماتم دخی شو وجهله در» دیه تبرئت ذمت ایلمشدر. بر

مدت اسكندريه ده، حديث علماسندن اولان ابو طاهر سلفى درسنه دوام ايلمش ايدى. مشار اليه سلفى حضرتلرى بر كون بر كاغده: « ساكن اولديغم حجره ده ، آياغم برچوى يه راست كله رك يارلديغندن، كچكنه قزده باشنده اولان ياولقنى يرتوب آياغمه باغلادى » مضموننده بر عباره يازمش ايمش. تقيه ايسه بو عباره يى كوردكنده بداهة اوشبو قطعه يى انشاد ايلمشدر:

لو وجدت السبيل جدت بخدى
عوضا عن خمار تلك الوليده
كيف لى ان اقبل اليوم رجلا
سلكت دهرها الطريق الحميده

مضمونى: « اكرده يولنى بولسه م ايدى، او قزك ياولقنه بدل اوله رق ياكاقمى بذل ايدردم. عمر بارنچه محمود يوللره يورمش آياقى اوبمك بو كون بكا نيچوك ميسر اوله بيلور ؟!... » ديمكدر.
بو قبيلدن اولان لطائف وماجرالرى كوبدر.

« ث »

ثُبَيْتَه [١]

صحابياتدن اولوب، ضحاك بن خليفة الانصارى الاشهلى قزى بر محدثه در. جمال، كمال، لطافت، ادب ايله مشهور اولوب، كوزللكى عرب خاتونلرى آره سنده مثل حكمنه كچمش ايدى. كنديسنى

---

[١] مصغر صيغه سيله جهينه وزننده در. قاموس الاعلامده (ثبيه) صورتنده يازلمه سى سهو قلم اولسه كرك. (نبيثه) صورتنده هم روايت وار. فتوح البلدان ص ٩٨

کورمکدن کوزلر طویماز ، مجلسندن کوکلر یالقماز ، ایدی . غایت عفت وتقوالق اوزرنده یاشاب وفات ایتدی . رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن بر چوق احادیث شریفه روایت ایتمشدر .

ثبیته بنت یعار

یعار بن زید بن عبیدالله الانصارینك قزی ، وابو حذیفه بن عتبه بن ربیعه‌نك خاتونیدر . صحابیات آره‌سنده فضل ودرایتیله شهرت اولوب ، کندیسندن بعض حدیث شریفی منقولدر .

ثریا

عبد الله [١] بن الحرث بن امیة الاصغر بن عبد شمس بن عبد مناف قزیدر . قریش خاتونلری آره‌سنده جمال وادبنده کمال ، ایله مشهور ایدی . عرب وقریش شاعرلرینك اك شهرتلیسی اولان ابو الخطاب عمر بن عبد الله بن ابی ربیعة المخزومی ، کندیسنه عاشق اولوب ، حقنده کوب اشعار سویلمشدر . عمر بن ابی ربیعه بر حاجت حقنده یمن مملکتنه سفر ایتدکنده ثریانی سهیل بن عبد الرحمن بن عوف الزهری ، یا خود سهیل بن عبد العزیز بن مروان نکاحلنوب ، مصر ولایتنه رحلت ایلمش ایلدی . عمر بن ربیعه

---

[١] بو اورنده روایت مختلف اولوب ، ثریا بنت عبدالله بن الحرث روایتی اولدیغی کبی بعض روایتلرده ثریا بنت علی بن عبدالله واقعدر.

قایتوب، خبری ایشتدکنده کوب اشعار وقصیده‌لر انشاد ایدوب تحسر ایلدی. علم اهلی آره‌سنده مشهور اولان:

ایها المنکح الثریا سهیلا
عمرك الله کیفی یلتقیان
هی شامیة اذا ما استقلت
و سهیل اذا استقل یمانی

اوشبو قصیده‌لردندر. مضمونی: « ای ثریایی سهیله نکاح ایلیان آدم!، الله تعالی سکا عمر ویرسون! انلر بری یمنی ودیکری شامی اولدقلرندن بر برینه نیچوك ملاقی اوله‌بیلورلر؟!..» دیمکدر. سهیل، یمن مملکتنده کورلمکده اولان بر یولدز اسمی اولدیغندن، ثریاده یولدز اسمی اولدیغنده، غایت مناسب دوشمشدر. بونلرك نوادر وماجرالریله محاضرات وادب کتابلری طولودر. ثریانك آتاسی اولان عبدالله (قتیله بنت النضر بن الحارث) قزیدر.

•

ثُوَیبَه

فخر کائنات رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه ابتدأ سوت ایمزن خاتوندر. حضرت حمزه بن عبدالمطلب هم بونك سوتنی ایممش ایدی. ابو لهب بن عبدالمطلبك جاریه‌سی اولوب، جناب رسول اکرمك دنیایه کلدکنی تبشیر ایتمه‌سی اوزرینه ابو لهب طرفندن آزاد ایدلمش ایدی. اسلامنده اختلاف واردر. هجرتدن یدنچی سنه‌ده ارتحال ایتدی. رسول اکرم حضرتلری، مدینه‌یه هجرت ایتدکلری صوڭ، مزبوره‌یه هدیه‌لر یبارر اولمشدر.

« ج »

جانفدا خاتون

سلطان مراد اوچونجی سراینده غایت نفوذلی اولان بر خاتوندر. عقللی وتدبیرلی، حیله ومکرلی اولدیغندن بتون سرای اهلنی حتی که سلطانی کندی حکمی آستونده طوتمشدر. بونك بویله بر نفوذ واقتدارندن استفاده ایدرك برادری اولان دلی ابراهیم پاشا دیار بکر والیسی اولوب، تمدکی ظلمی قالدرمامشدر. اصلی بر ارمن قزی اولوب، برادرلری ابراهیم ومحمود [۱] له برابر اهتداء ایتمشلر، وکوندن کوزن قطع مراتب ایدوب، بو درجه یه کلمشلر ایدی. قالدرمش خیرات واوقافی هم کوب دیبورلر.

جرباء بنت قسامه

حضرت امام حسن بن علی المرتضی (رضی الله عنهما) نك قائن آناسی وحرم علیالری اولان (ام اسحاق بنت طلحه) نك والده لریدر. جمال وجاذبه لی اولمقله مشهور وحسنالقده، کندی عصرنده نظیری اولنمادیغی مرویدر. جرباء، قورچاکغی دیمك اولوب، مزبوره دخی افراط درجه ده کوزل اولدیغی سببندن، قانغی بر حسنا خاتون یاننه کله جك اولورسه، چرکین کورندکی جهتله، اك کوزل خاتونلر، آنك

[۱] خلاصة الاثر فی اعیان القرن الحادی عشر. ج ۱ ص ۵۷

یاننه وارمقدن صاقلانور اولدیغندن ، کویا قورچاقغی ایمشده ، قورچاقغی سرایندن قورقولنور ایمش وهمیله، جرباء لقبیله شهرت بولمشدر. اصل اسمی بیلنمدی .

جعده

اشعث ابو محمد بن قیس بن معدی کرب الکندینك قزی وامام محترم ابو محمد الحسن حضرتلرینك خاتونیدر. معاویه طرفندن ، اوغلی یزیده تزویج ایدلمك حقنده ویرلمش وعدهیه آلدانوب ، فخر کائنات افندمز صلی الله علیه وسلمك سوکلو وعزیز بالاسنه زهر ویروب شهید ایلدی . حضرت حسندن محروم قالدیغی کبی یزیده هم واره آلمای، دنیا وآخرت بدبخت اولهچق بر عملی اجرا ایدوب ، امت اسلامیهیی غریق حسرت ایلدی . روایتلره کوره امام حضرتلرینه ییدرلمش زهر، معاویهنك خاص طبیبی اولان ابن اثال [۱] طرفندن حاضرلنمشدر .

جلیلهٔ سلطانیه

ایوبی پادشاهلردن ملك عادل ابو بکر (٦١٥ تاریخنده وفات اولان پادشاهدر) بن ایوب قزی (مونسه) در . علم وفضلده ید طولاسی

---

[۱] حضرت معاویهنك کیچه وکوندز یانندن آیرمامش اولان نصرانی طبیبی ایدی. ترجمهسی عیون الانباء فی طبقات الاطباءده ، مفصلدر. (ج ۱ ص ۱۱۷—۱۱۹).

اولوب، خصوصا علم حديثده مرتبه‌سی بلند اولمغله مشهور محدثه‌لر جمله‌سندن معدود ایدی.

جماعه [١]

عوف بن محلم الشيبانی قزيدر. (ام اناس) ايله بر طوغمه اولوب، (المنزوف ضرطا) ديه لقبلنمش اولان ليث بن مالك نكاحنده ايدی. وفا دارلق ايله مشهور اولوب، عربلر آره‌سنده مستعمل اولان: «اوفی من جماعه» سوزی بونك طوغروسنده ضرب مثل ايدلمشدر. بعض اورنده (خماعه) رسمنده كورلدی.

جمعه

حابس ياخود خس قزيدر، جاهليت زماننده عربلر آره‌سنده عقل وحكمت ايله شهرت بولمش خاتونلردن ايدی. عمالقه قومنه منسوب اولديغی مرويدر.

جميله

امويلر زماننده اك شهرتلی بر مغنيه ايدی. مدينه‌ده ياشاب،

[١] مشاهير النساء وقاموس الاعلامده (ج) حرفنده ايراد ايدلنه‌رك (جماعه) يازلديغی حالده، مجمع الامثالده (ج ٢ ص ٢٢٢) وجمهرة الامثالده (ج ٢ ص ٢٥١) (خ) حرفيله (خماعه) يازلمشدر. قانغسی درست ايدكی بزه معلوم اولمادی.

داوشی فوق العاده کوزل اولوب، موسیقیده اولان هنری یرنده ایدی. موسیقیده استاذ اولان معبد، ابن عائشه، کبی ارلر؛ و(حبابه)، (سلامه)، (عقیله)، (خلیده)، (ربیحه) کبی خاتونلر، جمله‌سی بونك شاکردلری ایدی. چوق نوادری واردر. حج نیتیله مکهٔ مکرمه‌یه واردیغنده، نزول ایلمش خانه‌سنه حج سفرنی تبریك ایچون مکه‌نك اکابری کلدکلری کبی، مدینه‌یه رجوعنده بتون مدینه اهالی استقبال ایلمشلر ایدی. (صالقون صوفیلر ایشتماسونلر!.). عبدالله بن جعفر حضرتلریله بعض نوادری اولدیغی مرویدر.

جمیله بنت وائل

عربدن وائل یاخود وائله و یا امیل بن راشد قزیدر. عشق، ووفا ایله مشهور حسنی بر قز اولوب، کندیسنه ابن عمی اولان عامر بن سعید بن راشد عاشق اولمشدر [۱].

جنان

بصره‌ده محدث عبدالوهاب الثقفی جاریه‌سیدر. عرب خبرلرنی، واسلاف واقعه‌لرنی بیلور؛ شعرلری روایت قیلور ایدی. کندیسنه اعاظم شعرای عربدن اولان ابونواس ابوعلی حسن بن هانیء نام شاعر عاشق اولوب، حقنده چوق اشعار سویلمشدر. روایتلره کوره ابونواس، جناندن باشقه بر خاتونی، اخلاص ایله سودکی معلوم اولمامشدر. اول

[۱] برقدر ماجرالری وسویلمش اولان اشعارلری تزیین الاسواقده هم مذکوردر. (ص۱۰۲).

امرده، جنان، ابونواسه هیچ التفات ایلممش ایسه ده، ابونواسك لطیف وملایم اشعارلرینه ونزاکتلی اعتذارلرینه مقابله ایتمکدن عاجز قالوب، مغلوب اولمشدر. بر آره لق جنان حج شریفه کتدکنده، کوکلنده هیچ حج نیتی اولمادیغی حالده «بلکه یولده کوروب بولمازمی؟» دیه امیدلنوب، آنك آردندن ابونواس هم حجه کتدی، وبو سببدن ابو نواس «حاجی» افندی اولوب قایتدی. (کولمه‌کز. ! اسم ایچون حج قیلمقدن، «جنان» ایچون حج قیلمق بلکه آرتق اولور...). وبو طوغروده:

الم تر اننی افنیت عمری
بمطلبها و مطلبها عسیر
فلما لم اجد سببا الیها
یقربنی و اعیتنی الامور
حججت وقلت قد حجت جنان
فیجمعنی و ایاها المسیر

ابیاتلرنی انشاد ایلدی. مضمونی: «جنان ایچون جمله عمرمی افنا ایتدم، جنان حسرتی آز برشیء دکلدر. آنی کورمیه هیچ سبب بوله مدیغم ایچون وهرتدبیردن عاجز قالدیغم ایچون، حج سفرینه کیتدم. جنان حج قیله در، بلکه آنك ایله بنی، سفر جمع ایدر دیدم» دیمکدر. ابونواس (۱۹۵) تاریخنده بغداد ده وفات اولدی. کوزل ابیاتلری کوبدر.

جنوب

عربلردن قیس بن اصبغ بن محصن بن اخرش قزیدر. کندیسنه مالك بن الحرث بن الصمصامه بن اخرش الجعدی، عاشق اولمغله بر

چوق نوادر وحکایه‌لری عالمه مشهور اولندی. مشار الیه مالك، اك بهادر عربلردن اولدیغی حالده، مزبوره‌نك محبتنه اسیر دوشدی. اوشبو عشق یولنده، یکرمی سکزنجی یاشنده اولدیغی حالده عزیز جاننی فدا ایتدی. دوستنك اولم خبرنی ایشتدکنده، (جنوب) هم بعض ساعتلر دنیاده طوروب، آخیرنده یره دوشوب جان ویرمشدر.

جُوَیْرِیَه

فخر کائنات، سید مخلوقات، افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك زوجات طاهره‌لرندن برسیدر. بنو المصطلق قومینك رئیسی اولان الحارث بن ابی ضرار الخزاعی قزی اولوب، هجرتك (٥-٦) تاریخنده اولان «مریسع» وقعه‌سنده اسیر آلنمغله صحابه‌لردن ثابت بن قیس حصه‌سنه دوشدی. رسول اکرم طرفندن بونك قیمتی ویرلوب، آزاد ایدلدکندن صوك، اوشبو غزاده اسیر دوشن خاتونلری آزاد ایتدرمکه وسیله اولسون ایچون، نکاح ایدلنه‌رك امهات المؤمنین زمره‌سنه کردی. بونی کوردکلری ایله، رسول اللهك قاینیشلرنی اسیر صفتنده طوتمق مناسب دگل دیه، جمله صحابه‌لر، بتون اسیرلرنی آزاد ایتمشلر، وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق بنو المصطلق قومی، بالاتفاق اسلامه کلمشلردر. اوشبو سببدن، قومی ایچون اك برکتلی اولان خاتون، (جویریه) در، دییورلر. بعض حدیث شریف هم روایت ایتمشدر. (٦٥) یاشنده ایکن (٥٦) تاریخنده ارتحال ایتدی.

جُوَيريه بنت ابي جهل

صحابياتدن اولوب، مكه فتحي كوننده ايمانه كلدي. اسلامه كلدكدن صوك، حضرت علي، تزوجني قصد ايلمش ايسه‌ده، رسول الله طرفندن: «بر كيمسه‌ده اللهك دوستي ايله دشمنينك قزي جمع اولنماز» ديه منع اولنمشيدي. بوندن صوك صحابه‌لردن عتاب بن اسيده واروب، عبد الرحمن اسمنده اوغلي دنيايه كلدي. بعضيلر، بونك اسمني (جميله) ايدي، دييورلر.

جهان آرابيكم

هندستان پادشاهلرندن (ارجمند بانوبيكم) ك زوجي اولان ملوك تيموريه‌دن شاهجهان قزيدر. حسن وجماليله، عقل ودرايتيله صلاح وعباداتيله، شهرت بولمشيدي. (۱۰۹۲) تاريخنده دهلي شهرنده وفات اولدي. مكمل بر تربه‌سي واردر.

جهيزة

عرب آره‌سنده بو اسمده ايكي خاتون مشهور اولوب، هر ايكيسي احمق ايدي. بريسي ابو الضحاك شبيب بن يزيد الخارجي‌نك آناسي

وغايتده بهادر برخاتون ايدى. حامل اولديغنده: «قارنمده بر شى حركتلنه» ديه هر كيمه سويلب يوردكندن: «احمق من جهيزة» مثلى صادر اولمشدر [١]. ايكنچيسى ايسه: «قطعت جهيزة قول كل خطيب» مثلينك صدورينه سبب اولان خاتوندر. بونك اصلى: بر مقتول طوغروسنده ايكى قبيله نك خطيب وشيخلرى بر يره جمع اولنوب، ديته رضالندرمق ايچون خطبه‌لر سويلب مشغول اولدقلرى برساعتده، مزبوره خاتون، مجلسه كلوب: «مقتولك وليسى قاتله ظفر تابوب، قتل ايلدى» ديمشيدى. اوشبو ساعتده، مذكور مثلى ايتوب، هر ايكى طرف آدملرى مجلسدن تارالمشلردر.

حبابه

عربلرك الك مشهور مغنيه‌لرندن اولان (عاليه) در. امويلردن يزيد بن عبدالملك خليفه‌نك جاريه‌سى ومحبوبه‌سى اولوب، (سلامه) ايله هر ايكيسى يزيد حضورنده زياده محترم ايديلر. يزيد بتون عمرنى (حبابه) ايله كچروب امور حكومتى اهمال ايلمشدر. بلكه اصل خليفه (حبابه) اولوب، يزيد ايسه بونك امرى آستونده اولنور ايدى. بتون مملكت (حبابه) النده اداره اولنور، ايستدكنى نصب ايدر، وايستدكنى عزل ايدر، يزيد ايسه هيچ شيدن خبردار اولماز ايدى. كونلرك برنده يزيدك برادرى مسلمه: «اى يزيد! بومنصبه عمر بن عبدالعزيز صوكنده اوطورديغكدن خبرك يوقمى؟ بونچه ايلچيلر قاپوكده طورمقده‌لر، وبونچه مظلوملرك آهلرى كوكلره چقمقده‌در، سن ايسه هميشه جاريه‌كدن فراغت ايده آلميورسن!..» ديدكندن عبرتلنوب جمعه نمازينه چقمق اولوب حاضرلنمشيدى. شو

---

[١] جمهرة الامثال لابى هلال حسن بن عبدالله العسكرى. (ج ١ ص ٢٦٣).

اثناده قارشوسنه (حبابه) چقدیغنده، اوز اوزنی ضبط ایده آلمای، آنك قوچاغنه آتلمشدر. هم خادملرینه: «مسلمه‌که آیتوکز جمعه نمازنی امام اولوب اوقوسون!» دیمشدر، وکندیسی غمر ایله (حبابه) سنه ملازمت ایلمشدر. کونلرك برنده یزید: «بن خلقك — انسان ایچون دنیاکدر سز اوله‌ماز — دیدکلرنی البته یالانه چقاررم!..» دیه بر بغچه‌ده خواص ندماسنی جمع ایتمکله صفا مجلسی قوردی. (کاشکی «خلفاء راشدین وعمر بن عبد العزیزدن باشقه خلیفه‌لرك، جمله مقصدلری، خاتون قز، لهو ولعب اولوب، بتون خراج وجزیه ماللرنی واهل اسلام بیت المالنی بو یوله فدا ایتمك اولمشدر!» دینلن سوزی یالانه چقارمق اولسه ایدی؟... فقط بویله شیء یزید بن عبد الملك ومروان فلانلره دکل، عباسی خلیفه‌لرك اك کزیده‌لرندن اولان، حتی کوب کیمسه طرفندن اولیا واصفیا زمره‌سنه الحاق ایدلن هارونلره‌ده نصیب اولمامشدر. واذا اراد الله بقوم سوء فلا مرد له). وحبابه‌نك شعرلرنی دکلاب قوللرنی چابوب: «اوچام! اوچام!» دیه عادتی اوزرینه، کندیندن فانی اولوب اوطورمقده ایدی. ناکاه (حبابه) کوز اوکنده اولان رمانلردن برنی آلوب تناول ایتدکنده، چوبی بوغازینه قادالوب، بعض دقیقه قدر طوره بیلوب، وفات ایتدی. یزید ایسه بونك حسرتنه طاقت کتوره آلمای، اونبش وبر روایته کوره یدی کون صوکنك قایغوسندن جان ویردی [۱]. (قزو کونلرده زور طوقماق ایله اورامق تاش واتسه، یاکه بوغاز طوقلغنه صولو آلنمازدای صالقون کونلرده آشلق صوقسه، ویاکه رمضان روزه‌سی طوتدیغی حالك بچان چاپسه‌ایدی، حبابه‌نی خاطرلرکه وقتی اولمازدی. عدالت الهیه‌یه حیران اولوکز! اورنلی قایغولری اوله‌میان کیمسه‌لره، اورنسز قایغولر ویرمکده در! اوشبونك ایچون بنك اولان کیمسه، اورنلی قایغولره

[۱] اغانی. (ج۱۳ ص ۱٦٦). الکامل للمبرد. (ج ۱ س ۳۸۹).

هم صبر ایدیه‌لی هم رضا اولمه‌لی ! تاکه یزیده (حبابه) قایغوسی ویرلدکی کبی اورنسز بر قایغو اصابت ایتماسون ! . . بویله دکلمی ؟ . . . » . روایتلره کوره (حبابه)نی دفن ایتمکدن ، یزید منع ایدوب کندی یافننده براز کونلر اصراتمش . لکن بنوامیه‌نك بیوکلری کلوب کندیسنه : « بوشیء بزلر ایچون عیب وعارلکدر ، بوکوده ده حاضرنده هیچ فائده قالمامشدر ، بلکه اولکسه اولمشدر » دیه رجا ایتدکلرنده ، دفننه رخصت ویردی ، اوزی هم جنازه‌سنك آردندن یوردی . توپراق ایله کومدکلری صوکنده ! « ای حبابه ! سنك حقنکده آیته‌چك سوزم ، کُثَیِّر سوزندن عبارتدر ، دیمش ایدی که :

فان تسل عنك النفس اوتدع الهوی
فبالیأس تسلوعنك لا بالتجلد
وکل خلیل راءنی [۱] فهو قائل
من اجلك هذا هامة الیوم او غد

بو واقعه هجرتدن (۱۰۵) تاریخنده اولمشیدی . یزید وفات اولدیغی وقت (۳۵) یاکه (۴۰) یاشنده ایدی دیبورلر . بعض روایتلره کوره اوشبو شعرلر (حبابه)یه منسوبدر :

اذا انت لم تعشق ولم تدرما الهوی
فکن حجرا من یابس الصخر جلمدا
فما العیش الا ما تلذ وتشتهی
وان لام فیه ذوالشنـان وفنـدا

(حبابه) مدینه‌ده دنیایه کلوب ، ابن رمانه یاخود ابن مینا قاملنده برینك اجتهادیله ابن سریج ، ابن محرز ، مالك ، معبد ، (جمیله) ،

---

[۱] یرید رآنی ولکنه قلب فاخر الهمزة . ونظیر هذا من الکلام قسی فی جمع قوس وانما الاصل قؤوس ولما اخر الواوین ابدل منهما یاءین . کامل المبرد . (ج ۱ ص ۳۹۵) .

(عزة الميلاء) مثللو موسيقى استاذلرندن الحان ونغمات اوكرنمشيدى.
سليمان بن عبدالملك خليفه ايكن، يزيد حج سفرينه كيدوب، روسى
حسابله تخمينا (۰۰۰۰م) روبلهيه صاتون آلمشيدى. لكن بعض سببلره
بناءً اولكى صاحبنه كيرو قايتارميه مجبور اولدى. صوكره كنديسى
خليفه اولديغنده (سعدة) بنت عبدالله عمرو بن عثمان نام خاتونينك
ياردميله (حبابه) يى كيرو آلميه موفق اولدى. (سلامه) ايله ايكيسى،
عربلر آرهسنده (قينتى يزيد) ديمكله مشهور اولان جاريهلردندر.
شام خلقينك: (الحن من قينتى يزيد) مثللرندن مراد اوشبو ايكى
جاريه اوله جقدركه غناكه ماهر اولانلر حقنده ايراد اولنور.

حبى

مدينه شهرنده بر خاتوندر. كوب اره وارديغندن وزياده شهوتلى
وادبسز اولديغندن عربلر آره سنده ضرب مثل اولنور ايدى. مروان
بن الحكم والى اولديغى بر زمانده، مز بوره، قرق ياشنده اولان
اوغلى كوزى اوكنده بر ياش يكته (بو يكتك اسمى وشهرتى ابن ام
كلاب اولسه كرك) وارمشيدى. مدينهء منوره خاتونلرى آرهسنده
(حواء) ديمكله مشهور اولمشدر [١].

حبى خاتون

عثمانلى شاعرهلرندن اك شهرتليسى اولان (عائشه) در. عثمانليلر

[١] بونك برقدر ماجراسى مجمع الامثالده مذكوردر. (ج ١ ص ٢٦١).

آره‌سنده معتبر اولان شاعره‌لر (مهستی) و (زینب) کبی خاتونلردن ،
حتی‌که بعض ارلردن بونی ترجیح ایدنلر واردر. اصلی (اماسیه) شهرندن
اولوب ، زوجی شمسی چلبی نام ذات ، سلطان سلیم ایکنچینك
شهزاده‌لـکی اثناسنده خواجه‌سی اولمق مناسبتیله ، حبی خاتون ، سرایده
وخصوصا سلطان سلیم حضورنده کامل نفوذ واعتبار کسب ایتمش ،
وسلطانك ندیمه‌سی اولمش ایدی . عصری علماسندن وشعراسندن
اولان محمد وصولی (منلاچلبی) نام ذات ، بوکا داماد اولدیغی صوکنده
ترفیع رتبه ایدرك ، تا استانبول قضاسنه قدر اعتلاء ایتمش ایدی .
اشعاری پك لطیف اولوب ، غزلیات ، قصائد ومثنویاتی واردر .
« خورشید وجمشید » عنوانیله اوچبیك بیتدن زیاده اشعاری مشتمل
اولان بر منظومه هم یازمشدر. اوشبو بیتلر بونکدر :

دعا تمثیلی یوسف کبی هردم
کم آکا مشتریدر خلق عالم
ویرر هر کشی مقدورنجه کوهر
آنك تا مشتریسندن اوله‌لر
سن اولدك شمدی اولزن مثالی
قچن عرض ایلدی یوسف جمالی
کتوروب نیچه رشته آنده برزن
خریدار اولدی آکا جان ودلدن

دخی

راستدر رفتارمز مانند میل توتیا
بزهزاران دیده‌ء مخموره کرمش چقمشز

عربی لسانده هم شعرلری واردر .

حبیب جمال

پنزا ولایتنده تینوش فامیلیه‌سنده حبیب‌الله نام کیمسه قزیدر. پنزا شهرنده اولان تاش جامع شریفی، بونك خیراتندندر. مذکور مسجد (٤٠٠٠) روبله قیمتنده‌در.

حبیبه

زین‌الدین عبدالرحمن بن جمال‌الدین ابی‌بکر محمد بن ابراهیم قزی (ام عبدالرحمن) در. عالمه، متقیه، محدثه، بر خاتون اولوب، حدیث شریفلری جمله روایلری ایله اسناد ایدر ایدی. تقی‌الدین عبدالرحمن بن ابی الفهم، خطیب مردان، کبی محدثلر درسنه حاضر اولوب، ابراهیم بن خلیلدن هم استماع ایتدی. بغداد محدثلرندن ابراهیم بن ابی بکر الزعبی، فضل‌الله بن عبدالرزاق، وغیرلر کندیسنه اجازت ویرمشلردر. (٧٣٣) تاریخنده ارتحال ایتدی.

حبیبه خانم

استانبولك مشهور ادیبه‌لرندن اولوب. هرسكلی علی پاشا قزیدر. (١٢٦٢) تاریخنده دنیایه کلوب، محمد افندی نام کیمسه یه تزویج ایدلدی. بوغزللر آنکدر:

چگرده تیغ غمزه‌ك زخمی وارکن آتمه پیکانك !
یترای قاشی یای آرتق یتردبرتمه مژگانك !
نگاه مستکه جاناکه شایان کوردك اغیاری !
ینه نو یاره‌لر آچدی درونه تیغ هجرانك !
اوغافل بی خبر نادان، عدویه همدم اولمشسن !
وصالکدن بزی دور ایلدك وار اولسون احسانك !
امید مرحمت قیلمق عبثدر سندن ای کافر !
سنی بی دین دیمشلردی ازلدن یوقدر ایمانك !
«حبیبه» بی دوا درددن خلاص اولمقده مشکلدر !
امید ایتماز اسیر درد اولانلر غیری درمانك !
هر سکده دنیایه کلمش ایمش.

حبیشه

عربلرده بنوکنانه‌دن اولان جذیمه بن‌عامر بن‌عبدمنات اولادندن حبیش قزیدر. حسنی وشاعره بر قز اولوب ینه اوقبیله‌یه منسوب اولان عبدالله بن علقمه‌نك معشوقه‌سی ایدی. هر ایکیسی فصاحت فطریه اهللرندن اولمقله لطیف اشعارلری واردر. فتح مکه‌دن صوك، جانب رسالتپناهیدن بو قبیله‌یی اسلامه دعوت ایتمك ایچون ارسال ایدلمش سریه‌نك امیری حضرت خالد بن‌ولیدطرفندن بعض‌مساهله‌یه مبنی، عبدالله قتل اولندی، وبونك حسرتندن حبیشه‌ده کندیسنی‌تلف ایلدی. عبدالله قتل‌اولندیغی صوك مزبوره طرفندن سویلنلمش بیتلر بونلردر :

ونحن بكينا من فراقك مرة
واخرى واسيناك فى العسر واليسر
وانت فلا تبعد فنعم فتى الهوى
جميل العفاف فى المودة والستر

مائلى : « بز ، سنك فراقك ايچون بر مرتبه آغلامش ؛ وايكنچى مرتبه آغراق وينكلكده سكا شريك اولمشيدك . سن هلاك اولمايه ايدك ! نه كوزل عشق اهليسن ، دوستلقڭ ودوستلقى ياشرمقڭ عفتك جميلدر ! . . . » ديمكدر .

حجناء

عباسيلر زماننده اولان شاعر مشهور نصيب ابو الحجناء قزيدر . آتاسى كبى كوزل اشعار سويلر ايدى . آتاسيله برلكده مهدى خليفه خدمتنده اولنوب ، مذكور خليفه حقنڭ كوب اشعار انشاد ايتمشلردر . شو سببدن هر ايكيسى مهدينك بيوك احسانلرينه نائل اولورلر ايدى . بو بيتلر ، مهدينك (عيسى باذ) نام اورده تنزهكاهينك وصفنڭ حجناء طرفندن سويلنلمش اولان قصيده سندندر :

رب عيش ولذة ونعيم
وبهاء بمشرق الميدان
بسط الله فيه ابهى بساط
من بهار وزاهر الحوذان

(حوذان) سارى چچكلى (ساچكلى) بر كل اسميدر . وايكنچى بر وقتده مهدينك قزى (عباسه) حضورينه كرمكله بر قصيده سويلب كوب اموال وهديه‌لر آلوب چقمشيدى .

حذامِ

فکری طوغری اولمق ایله - عرب آره‌سنده شهرت بولمش بر خاتوندر. بنو عنزه قبیله سندن عتیك بن اسام بن یذکر بن عنزه قزی اولوب، زوجی اولان وسیم بن طارق، بونك حقنده: «حذام سویلدکی شیلری تصدیق ایدکز!.. زیرا سوز، آنك سوزیدر» مضموننده اولان:

اذا قالت حذام فصدقوها

فان القول ما قالت حذام [١]

بیتنی سویلمشدر. روایتلره کوره، بونك برده (صفیه) اسمنده بر ضره سی (کوندشی) اولوب، آره‌لرنده دائم نزاع ظاهر اولور؛ وزوجلری اولان ذاتده بویله وقتده، مذکور بیتی ایراد ایدرك صفیه‌یی توقتادر ایمش. بعضیلر ظننه کوره بو حذام، کله‌جکده ذکر ایدلنه‌جك (زرقاء الیمامه) اوله‌جقدر [٢].

---

[١] اذا قالت حذام فکذبوها * اما هی انکرت رعی الزمام * وتکذیب الخرائد فیه لطف * قصدنا منه اطناب الکلام * لقد قاسی الجوی (آزاد) شوقا * الی احبابه من (بلجرام) * ولدت بها و بها عشت دهرا * سقاها الله مداد الغمام * بیتلری کوزل دکلمی؟. حسان الهند اولان آزادکدر. حدیقة الافراح (ص ١٥٢).

---

[٢] قال صاحب الاغانی بعد ذکر زرقاء الیمامة: «وبلغ هندا بنت النعمان خبرها فترهبت ولبست المسوح وبنت دیرا یعرف بدیرهند الی آلآن فاقامت فیه حتی مات. ونظن ان هذا سهو. لان زرقاء الیمامة التی سمل عینیها حسان بن تبع هی غیر زرقاء الیمامة صاحبة هند بنت النعمان المعروفة بحرقة. فهذه عاشت فی القرن السادس للمسیح. اما الاولی واسمها الیمامة فکانت فی اواسط القرن الثالث بعد المسیح. ولقبت بالزرقاء لزرقة عینیها. وفیها یضرب المثل فیقال: ابصر من زرقاء الیمامة. وقیل انها هی المسماة بحذام والیها یشیر الشاعر بقوله: اذا قالت حذام الخ. حاشیة روایة الاغانی (ج ٢ ص ٤٤).

حسانه

ام المؤمنين (خديجة الكبرى) رضى الله عنهانك دوستى بر خاتوندر . صحابياتدن اولوب ، رسول اكرم افندمز صلى الله عليه وسلم طرفندن كوب التفات كورر ؛ حتى حضرت خديجه وفاتندن صوڭ هم خانهء سعادتلرينه كلور ؛ ومرحمتلرينه نائل اولور ايدى . اصل اسمى (جثامه) اولديغى حالده جانب نبويدن (حسانه) تسميه بيورلمشيدى .

حسانه

اندلسده شاعر ابو الحسين التميمى قزيدر . مشهور اديبه وشاعرهلردن اولوب ، بنو اميه خليفهلرندن طقوزنجيسى ، حكم بن عبد الرحمن زماننده (دورتنجى قرن هجرى اوسطنده) ياشامشيدى . آتاسى ارتحال ايدوب ، قز حالنده جهازسز قالديغندن شكايت يوللو بر قصيده نظم ايدرك ، پادشاهه تقديم ايلدى . حكم ، ايسه بونك اوزرينه كفايت قدر معاشلق تخصيص ايدوب ، جهاز حاضرلمك حقنده هم مملكتى اولان (البيره) واليسنه فرمان ارسال ايلدى . كوزل اشعارى وقصيدهلرى واردر [۱] .

---

[۱] قد كنت ارتع فى نعماه عاكفة * فاليوم آوى الى نعماك ياحكم * بيتى بونلكدر .

حسناء

بو هم اندلس مؤلفه‌لرندن اولوب، غایت شهرتلی و حرمتلی بر خاتوندر. بیوك عالملر طبقه‌سندن اولمغله، آثاری، بو کونده امریقه و اوروپا معلملری طرفندن ثناء ایدلمکده اولدیغی مرویدر.

حفصه

سید الثقلین افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك زوجات طاهره‌لرندن اولان حضرت (حفصه) رضی الله عنهادر. عشرهٔ مبشره وکبار اصحابدن اولان ایکنجی خلیفه ابو حفص عمر بن الخطاب بن نفیل بن عبد العزی رضی الله عنه قزی ایدی. عبد الله ایله بر آنادن اولوب، آنالری‌ده عثمان بن مظعون طوغمه‌سی (زینب)در. (حفصه) اولده، سابقون وحبشه هجرت ایدنلردن خنیس بن حذافة بن قیس القرشی السهمی نکاحنده ایدی. حبش دیارندن ایکیسی برابر مدینه‌یه کلدیلر، وخنیس‌ده بدر غزاسنه حاضر اولدی. غزالرك برنده [۱] آلدیغی جریحه‌دن متأثر اوله‌رق، خنیس وفات ایتدکده (حفصه)ده طول قالمشیدی. بدر عالیلری، حضرت عثمان بن

---

[۱] ابن الاثیر حضرتلری؛ احد غزاسنده آلان جریحه‌سی سببلی وفات ایتدی دیبور (ج ۲ ص ۱۲۴)، حالبوکه کندیسی، ام کلثومك حضرت عثمانه نکاحنی ربیع الاولده اولدی دیمشدر. احد غزاسی شوالده اولدیغندن؛ حفصه طول قالدیغی وقت حضرت عثمان کوبدن خاتونلی اولمش اولور. (ج ۵ ص ۶۱۲).

عفان حضرتلرینه کلوب: « ایسترسه‌کز سزه (حفصه)یی تزویج ایده‌لم! » دیه بر تکلیفده اولندی ایسه‌ده، حضرت عثمان، بویله نیتده دکل ایدکنی بیانله اعتذار ایلدی. وایکنجی بر وقت ابو بکر الصدیق حضرتلرینه بویله عرض ایتدی ایسه‌ده، ابو بکر حضرتلری هم لا ونعم ایله جواب ویرمادی. حضرت عمر بو حالدن مضطرب اولمغله، رسول اکرم حضرتلرینه تأسفی یوللو سویلمشیدی. جناب رسالتپناه‌ده: « حفصه‌یی عثماندن آرتق کیمسه تزوج ایله‌جك؛ وعثمان‌ده (حفصه)دن آرتقنی آلاجقدر » دیدی. بونك اوزرینه حضرت (حفصه) زوجات طاهرات عدادینه کردی، وعثمان رضی الله عنه‌یه هم (ام کلثوم) جنابلری تزویج بیورلدی. (حفصه) جنابلری، بر وقتده رسول اکرم طرفندن طلاق ایدلدی ایسه‌ده، حضرت عمر بو حالدن زیاده حسرتلی اولدیغندن یکیدن نکاح ایدلمشدر. حضرت عمر، ارتحال ایتدکلری وقت، حضرت (حفصه) یه؛ وآنلر دخی ارتحال ایتدکلری وقت، برادرلری عبد اللهه وصیت ایتمشلردر. (حفصه) حضرتلری، رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه زوج اولمق ایله مشرف اولدقلری صوکنده، ابو بکر الصدیق، حضرت عمره: « یا عمر! (حفصه) یی عرض ایتدککز وقت، جواب ویرمامش ایدم. بونك سببی ایسه مزبوره‌یی رسول الله آلمق فکرنده ایدکنی بیلور ایدم، رسول الله سرینی فاش ایتمکدن صاقلانوب، سزلره جواب ویرمامیه مجبور اولمشیدم، اکرده رسول اللهك بویله قصدی اولمایه ایدی، البته سوزکزی قبول ایتمش اولوردم [۱] » دیه بیان عذر ایتمشلردر. حضرت (حفصه) کوب عبادتلی، عفیفه بر خاتون اولوب، یازو یازمق بیلور ویازار ایدی [۲]. آلتمش یاشنده اولدیغی حالده هجرتك

[۱] المجتبی للامام النسائی. (ج ۲ ص ۷٦).

[۲] فتوح البلدان للبلاذری. (ص ۴۷۷).

(٤١) ياخود (٤٥) تاريخنده ارتحال ايتدى. كنديسندن آلتمش حديث شريف روايت ايدلمشدر.

حفصه بنت الحاج الركونية

اندلسك (شاعرة الأندلس) ديه مشهور اولان اديبه‌در. موحدون [١] زماننده غرناطه شهرنده ياشامش؛ ووزير ابو جعفر احمد بن عبدالملك بن سعيد العنسى وباشقه عصردش اديبارى ايله مشاعره ايتمشدر. اشعارى پك كوزل وكنديسى فوق العاده حسنى اولوب، يازوى زياده مرغوب ايدى. عقللرى حيران ايدچك مرتبه‌ده زيرك اولوب حفظنده اولان شيلرى حسابسز اولمشدر. بلاغت حدينه اير شدكنده تعريف ممكن دكل صورتده جمال وجاذبه‌يه مالك اولوب، زماننده اولان اديب وظريفلرك كوكللرى بوكا جذب اولنمقده ايدى. لكن وزير ابو جعفردن باشقه هيچ برينه التفات ايلمامش. وآنكله اولان شعر ومكتوبلرى هم زياده عفت اوزرنده اولمشدر.

ازورك ام تزور فان قلبى
الى ما تشتهى ابدا يميل
فثغرى مورد عذب زلال
وفرع ذؤابتى ظل ظليل
وقد املت ان تظما وتضحى
اذا وافى اليك بن المقيل
فعجل بالجواب فما جميل
اباؤك عن (بثينة) يا (جميل)

---

[١] اندلسده (٥٣٥—٦٦٨) ده حكومت سورن اسلام دولتيدر.

بیتلری مزبوره‌یه منسوبدر. کندیسنده امیرالمؤمنین عبدالمؤمن بن علی‌نك اوغلی و غرناطه شهرینك حاکمی اولان سید ابو سعیدك کوکلی اولدیغندن، وزیر ابو جعفری کونچیلاب، یوق بر نرسه‌نی بهانه ایدرك قتل ایتدکی مرویدر [١].

ابو جعفر قتل اولندیغنده مستغرق حزن اولوب، مرثیه‌لر نظم ایلمش؛ وقالان عمرنی هم غم وغصه ایله کیچروب، شادلق وراحتلك مجلسلرینه هیچ اشتراك ایتمامشدر. کندیسی کبی بر محبوبه‌یه اوشبو بیتلری یازوب کوندرمشدر:

يا ربة الحسن بل يا ربة الكرم
غضي جفونك عما خطه قلمي
تصفحيه بلحظ الود منعمة
لا تحفلي بردىء الخط والكلم

مألی: «ای صاحبهٔ حسن! بلکه ای صاحبهٔ شرف! قلمم اثری اولان یازویه مودت ایله باقوب، عیبلرندن اغماض ایله! کلمه وتعبیرلرك فنالغنه دقت ایتمه!» دیمکدر. بوندن کوزل ابیاتلری چوقدر. (٥٥٠) سنه تاریخندن صوك وفات اولدی [٢].

حفصه بنت حمدون

بو دخی اندلس شاعره‌لرندندر. وادی الحجاره شهرنده حمدون

[١] قتل ایدلمازندن مقدم: «بلغت من الدنيا اطايب لذاتها فاكلت صدور الدجاج وشربت في الزجاج ولبست الديباج وتمتعت بالسراري والازواج واستعملت من الشمع الوهاج وركبت كل هملاج وها انا في يد الحجاج ومنتظر محنة الحلاج قادم على غافر لا يحتاج الى اعتذار ولا الى احتجاج» دیه سویلمشدر. نفح الطيب. (ج ٢ ص ٣٤٧).

[٢] الاحاطة في اخبار غرناطه. (ص ٩٨).

اسمنده برینك كریمه‌سی اولوب، دورتنجی قرن هجریده یاشامش ایدی. شعرینك لفظلری لذتلی ومعنالری سحرلی اولوب، كندیسنك نظری دقیق فكری طوغری اولور ایمش. بو بیتلر بونكدر:

لی حبیب لا ینثنی لعتاب
واذا ما تركته زاد تیها
قال لی هل رأیت لی من شبیه
قلت ایضا وهل تری لی شبیها

مضمونی: «بنم بر دوستم وار. نه قدر عتاب ایدرسمده التفات ایلمیور؛ اگر ده كندی حالنه ترك ایدر اولسه‌م، دخی زیاده التفاتسزلق كوسترر. بكا — بنم كبی بر كیمسه وارمی؟ — دیه سؤال ایتدكنده، جواب اوله‌رق بن هم: — بنم كبی ده بر كیمسه وارمی؟ دیدم» دیه‌كدر.

حلِیمه بنت ابی ذُؤَیْب

بنو سعد قبیله‌سنده عبدالله ابوذؤیب بن حارثك قزی، وحارث بن عبدالعزی‌نك خاتونیدر. سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك سوت آناسی اولوب، صحابیاتدن بر مبارك خاتوندر. رسالتپناه حضرتلرنی شفقت ومرحمت ایله تربیه ایدر؛ وفوق الحد سور اولمشدر. رسالت گلدكنده سلامت اولوب، قبول اسلامله بختیار اولدی. حضور شریفلرینه گلدكنده نبی محترم حضرتلری اولوغ التفاتلر ایدر حتی‌كه مبارك ردالرینه اوطوردرلر ایدی. رسول اكرمی ایمزمیه قبول ایتدكی كوندن اعتبارا خانه‌سینه بركات اینوب، حتی‌كه بتون قوم وقبیله‌سی، خاطرلره گلمیان سعادتلره ایرشمشلردر [١].

[١] تاریخ جبرتی‌ده سهوا، بو خاتون حبشلی اوله‌رق كوسترلمشدر. (ج ١ ص ٣٨٧).

حليمه بنت الحارث [١]

میلادی ایله تقریبا (٢٠٠) تاریخدن (٦٣٦) یەدك شام ولایتنده حکومت سورن غسانیلردن حارث بن ابی شمر الاعرج نام پادشاه قزیدر. اسلام کلمازدن مقدم، دنیاده ایکی قوتلی اولان دولت فرس ایله رومان اولوب آرەلرنده هیچ وقت نزاع کیسلوب طورمازایدی. محاربه وقتنده فرسلر «حیره» پادشاهلرندن یاردم استدکلری کبی، روملر غسانیلردن یاردم آلورلر ایدی. اوشبونك ایچون غسانیلر ایله حیره حکمدارلری اولان منذرلر آرەسنده هم کامل عداوت اولوب کوب وقتلرده (جملەسی نصرانی اولدقلری حالده) بربرنی هلاك ایدرلر ایدی. کونلرك برنده مذکوره حلیمەنك آتاسی اولان حارث، حیره حکمداری اولان منذر بن ماء السماء ایله محاربه ایتدی. اوشبو وقعەده حلیمه هم حاضر اولنوب، آتاسینك عسکرنی تحریض وترغیب ایتمکله، آیاقلاندروب، یورکلندوروب، غیرتلندروب، منذر عسکری اوستنه غلبه ایتدردی. حتیکه منذر بن ماء السماء اوشبو کونده مقتول اولمشدر. بو محاربه عرب آرەسنده شهرتلی بر حادثه اولوب «یوم حلیمه» دیمکله معروفدر [٢]. وبعض روایته کوره منذربن ماء السماء، بوکوندن مقدم مقتول اولدیغندن اخذ انتقام

[١] الحارث کلمەسی قیصر وکسری قبیلندن غسانیلر حکمدارینه خاص لقب دیانلر هم وار.

[٢] تخیرن من ازمان «یوم حلیمة»
الی الیوم قد جربن کل التجارب
دن اوشبو مراددر. بیت مذکور ابو الطیبك اولوب دیواننده مذکوردر. ص ٢١٢.

ايچون منذرك اوغلى اسود طرفندن آچلان محاربه، يوم حليمه اولوب، بوندن مقتول اولان حكمداردە اسود ايمش .

حليمه بنت محمد صادق

استانبول مدرسلرندن محمد صادق نام كيمسه قزيدر . آتاسينك اجتهاد و غيرتى سايەسندە، محمد حلمى اسملو خطاطدن يازو صنعتى اوكرنوب، اك مشهور استاذلر عدادينه داخل اولمش ؛ وبالغ اولمازدن مقدم مذكور استاذندن (١١٦٧) تاريخنده اجازت آلمشدر. (بختلوملتك قزلرى بويله اولور، اما بختسزملتك قزلرى دكل، ارلرى معرفتسز عالملرينك خيالارى آستونده ايزلنور تاپتالنور، بويله دكلمى ؟ ..) . اون ايكى ياشنده وقتنده، استاذ كامل خواجه راسم، هم اجازت يازمشدر [٢] .

حمامه

مكه مشركلرندن برينك جاريەسى اولديغى حالده، ايمانه كلمش بر خاتوندر . صاحبى طرفندن پك آغر عذاب ايله جزاً ايدلندكنى كوروب، ابوبكر الصديق حضرتلرى صاحبندن صاتون آلوب آزاد ايتدى . (حمنة المعذبه) ديه معروف اولان خاتون اوشبو خاتون اولسه كرك .

[١] بونك اجازتى غايت بليغ صورتده يازلمشدر. خط و خطاطان نام رساله‌يه مراجعت اولنه‌در، ص ١١٠

حمدونه

یاکه (حمده) اندلسده غرناطه ولایتنده «وادی آش» شهری اهالیسندن، زیاد بن تقی العوفی اسملو کیمسه قزیدر. (شاعرة الاندلس) هم (خنساء المغرب) دیمکله معروف اولان برادیبه‌در. شعر وفصاحتیله، اشعارینك حسن ولطافتیله، مشهور اولمش ایدی. عالملرك اکا برندن روایت ایتدکی کبی کندیسندن هم ابوالقاسم بن البراق کبی نادر فاضللر روایت ایتمشلردر. بو شعرلر بونکدر:

ولما ابی الواشون الا فراقنا
وما لهم عندی وعندك من ثار
وشنوا علی اسماعنا کل غارة
وقلت حماتی عند ذاك وأنصاری
غزوتهـم من مقلتیك وأدمیعی
ومن نفسی بالسیف والسیل والنار

مألی: «حاسدلرمز، بنم ایله سکا (محبوبی) هیچ دشمنلقلری اولمادیغی حالده، آره‌مزه فراق دوشرمکه سعی ایتدیلر. تحمل ایدلماز درجه‌ده اولان سوزلری ایله صبرمزی غارت ایلدیلر. ناصر وحامیلرم آزاولسه‌ده، بووقتده سنك کرپکلرك وکندمك کوزیاشلرم ایله آنلره محاربه اوتنـی آچوب، صوغشدم» اوله‌چقدر. بر چوقرنـك حسن منظرنی توصینی ایلمکده اولان:

وقانا لفحة الرمضاء واد
سقاه مضاعف الغیث العمیم

حللنا دوحه فحنا علينـا
حنوّ المرضعات على الفطيم
وارشفنا علـى ظماء زلالا
الذ من المدامـة للنديـم
يصد الشمس انى واجهتنـا
فيحجبها ويـأذن للنسيم
يروع حصاه حالية العذارى
فتلمس جانب العقد النظيم

اشعارلر هم بونكدر. كرچه بو ابياتلر، ابو نصر منازى احمد بن يوسف سليكى‌يه نسبـت ايدلمكده ايسه‌ده [۱]، منازى دنيايه كلمازدن مقدم، بونلرك خلق آره‌سنده تداول ايتديكى مرويدر. بونك (زينب) اسمنده برهمشيره‌سى اولوب، اودخى علم وفضيلت صاحبه‌سى ايدى. غرناطه خاتونلرينك، علم وادب ايله ممتاز اولانلرينه احترام مقامنده «عربيات» لقبى ويرلور ايدى. حمدونه ايله زينب هر ايكيسى عربيات ديه توصيف، بلكـه عربياتك‌ده مستثنى‌لرندن معدود اولورلر ايمش. اندلسده مشهور مغنيه‌لردن اولان (حمدونه بنت ابى الحسين زرياب) كه وزير هشام بن العزيز خاتونيدر، بوكا باشقه‌در.

حمدة الهيتنيه

واثق اسمنده برذات قزى اولوب، دورتنجى قرن هجرى اخيرنك

[۱] وفيات الاعيان. ج ۱ ص ۳۵. بوموضعده بعض اكابر: «حمدونه‌نك كمالتينه تعجب ايدكزكه منازى كبى برشاعر، اشعارنى صرقه‌لب، ابو العلاء المعرى مجلسينه كروب، كندى شعرى اولمق اوزره انشاد ايلمش ايدى» ديمشدر.

سلامت ایدی . بغداد شهرنده ، باب المراتبده اقامت ایدر ، ومخصوص وعظ مجلسی ایدوب ، اثرلی نصیحتلر سویلر ایدی . ابوبکر بن علی الحلوانی‌یه شاکرد ، وابن سمعانی‌یه استاذ ایدی .

حَمْنَه

جَحْش بن رباب بن یعمرك (امیمه بنت عبدالمطلب) دن دنیایه کلن قزیدر . صحابیاتدن اولوب ، مدینه‌یه هجرت ایتدی ؛ واحد غزاسنده ، صوصایان عسکرلره صوکتوروب ایچیرر ، ویاره‌لرنی باغلار ، دوا قیلور ایدی . همشیره‌لرندن (زینب) حضرتلری ازواج طاهرات جمله‌سندن ، ودیکری‌ده (ام حبیبه) [۱] عبدالرحمن بن عوف نکاحنده ایدی . مزبوره ، مصعب بن عمیر بن هاشم بن عبدمناف نکاحنده اولوب ، احد واقعه‌سنده زوجی شهید اولدی . بوندن صوك طلحه بن عبیداللهه واروب ، محمد ایله عمران نام اوغللرنی طوغدردی . ام المؤمنین (عائشه) حضرتلری حقنده افك قصه‌سنی اختراع ایدن کیمسه‌لرك بری اولوب ، دیکرلری عبدالله بن اُبَیّ ، زید بن رفاعه ، حسان بن ثابت ومسطح بن اثاثه [۲] ایدی . صحیحین ده بعض حدیثلری واردر .

حمیده‌بانو بیکم

هندستانده تیمورشاه نسلندن اولان پادشاهلردن ، (۹۶۳)

[۱] قیل الاصح ان اسمها حبیبه وکنیتها ام حبیب بغیر هاء . فتح العلام شرح بلوغ المرام . (ج ۱ ص ۷۳) .

[۲] تفسیر الکشاف . (ج ۲ ص ۸۵) .

تاريخنده وفات اولان همايون شاه (ميرزا نصير الدين محمد) ك خاتونى، واكبر شاهك آناسيدر. (آبداربيكم) ك قائن آناسى اولوب، دهلى واكره شهرلرنده پك چوق خيراتى واردر. حجدن كلدكنده ' حرمين اهاليسندن (٣٠٠) نفس برابر كتورمكله، دهليده كنديلرينه (عرب سراى) اسمنده بر عمارت بناء ايتدروب ' تربيه ايلدى، وجملهسينه وظيفهلر تعيين ايتدى. (كاشكى اوچيوز عربه، آشاب ايچوب، كينوب يصانوب ياتدقلرينه مقابل وظيفه ويروب طورغانچى ' دهليك يوزشاكرد تربيه ايدرلك مكتب تأسيس ايدوب، مكمل وقف قالدرمش اولسهچى! . . . لكن اقتدارلى كيمسهده تدبير، تدبيرلى كيمسهده اقتدار اولماديغى معلومدر). مزبوره (١٠١٢) تاريخنده وفات ايدوب، همايون شاهك تربهسى داخلنده مدفوندر.

حميده بنت نعمان

اصحاب كرامدن ابو عبدالله نعمان بن بشير بن ثعلبة الانصارى الخزرجى قزى اولوب، (هند) ايله (عمره) نك همشيرهلريدر. اك مشهور شاعرهلردن اولوب، ادبياتى پك مكمل ايدى. اوشبو سببدن كنديني عزيز طوتار؛ وهيچ كيمى كفو كورماى ونكاحلنمش ارلرنى ياراتماى، هجو ايدوب آيرلور ايدى. هنر وكمالتك قيمتنى تقدير ايدوچيلر، هر نه قدر بونكله ازدواجى، الوغ فخر وشرف عد ايدرلر ايسهده، ديلندن قورقوب ' جسارت ايتمازلر ايدى. هجولرى پك بليغ اولديغندن ' بتون عرب خلقى خوف ايلمشدر. آتاسى، وبيوك آتاسى بشير، وآتاسينك آناسى (عمره بنت رواحه) جملهسى صحبت نبوى ايله مشرفلر ايدى. عبد الملك بن مروان زماننده شامده ارتحال

ایدی. اولکی اری حارث بن خالد المخزومی ویا خود مهاجر بن عبد الله بن خالد اولوب، اوشبو بیتلر ایله هجو ایتدی :

فقدت الشیوخ واشیاءهم
وذلك من بغض اقوالیه
تری زوجة الشیخ مغمومة
وتمسی لصحبته قالیه
. . . .
. . . .
لعمری دمشق وفتیانها
احب الی من الجالیه
نكحت المدینی اذ جائنی
فیالك من نكحة غالیه

بونك سببندن آره‌لرینه عداوت دوشوب طلاق اولندی، صوكره عبد الملك ندیمی اولان روح بن زنباعه واروب آنك ایله ازحد فزون هجو ایدشدی. بوندن صوك فیض بن محمد بن الحكم بن ابی عقیله وارمشیدی. آنی‌ده :

سمیت فیضا وما شیء تفیض به
الا بسلحك بین الباب والدار

دیمکله هجو ایلدی. مآلی: « فیض وبركات دیمكله اسملندك، لكن ایشك ایله دار آره‌سینه حدث وتیزك ایلمكدن باشقه فیضك یوق!.. » دیمك اولور. فیضدن بر قزی اولوب، مذكور قزنی حجاج بن یوسف نكاحلنمش ایدی. روایتلره كوره قزینه كورشه واردیغی وقتده، حجاج: « ای حمیده! الك زمانلرده مزاحكی ومسخره ایدوكی تحمل ایتدم، اما بن حاضرنده عراقده امیرم. آنلر حضورنده بنی مسخره ایتمكدن احتیاط ایله! » دیمشدر. بوكا قارشو اوله‌رق: « بوندن كیدنه قدر صبر ایدرم » دیمش ایمش.

حنه

حضرت (مريم) رضى الله عنهانك آناسيدر. حضرت زكريانك زوجى (ايساع) ك همشيره‌سى اولوب، قرآن شريفده «امرأة عمران» ديه ياد اولنمشدر. بنو اسرائيل خاتونلرينك عزيزه‌لرندندر.

حنيفه

عبد الرحمن بن احمد القمنى قزيدر. علم وفضل ايله شهرتى؛ خصوصا علم حديثده يد طولاسى وار ايدى. محدث كمال بن خير وغيرلردن اجازت آلمشدر. امام سيوطى حضرتلرينك شيخه‌سى ايدى.

حنيفه خانم

سيبرياده مدرس عصمت الله التومانى قزيدر. صرف، نحو، منطق، كلام فنلرنى والدندن تحصيل ايتمكله وصوكره كندى استعدادى واجتهادى سايه‌سنده كسب كمالت ايلمشدر. مملكتمزده اثارى مطبوع اولان خاتونلرك اولى بو ذاتدر. سيد محمد على الظاهر الوترى، شيخ زين الله الخالدى، فاضل عالمجان البارودى، امثالى اكابر علماء كنديسنه اجازت يازمشلردر. بر كيمسه‌يه نكاحلنوب، آز مدت صوكنه

زوجی وفات اولمغله طول قالوب، جمله عمرنی تعلیم یولنه صرف ایلمشدر.

حوآء

آتامز آدم علیه السلام حضرتلرینك زوج محترمه‌لری وجمله‌مزك آنامزدر. حق تعالی حضرتلری آدم علیه السلام ایله ایکیسنی برلکده جنته قویوب صوکره چقارمش ایدی. حضرت (حوآء) بری ار دیکری قز اولمق اوزره، قرق ایکیز بالا طوغدرمش ایدی. بونلرك اك مشهورلری شیث علیه السلام وقابیل ایله هابیلدر. بونلرك جنتدن چقمقلرینك تاریخی مختلف فیه اولوب، اکثر مؤرخین دیدکینه کوره میلاد عیسادن (٥٥٨٤) وهجرت نبویدن (٦٢١٦) سنه اول وقوع بولمشدر. لکن علمای طبیعیون نوع بشرك ابتدای ظهوری بوندن پك چوق وقت اوّل اولمق لازم کلدیکی فکرنده‌لردر. بو زمانك تاریخلری‌ده اکثر فرضیات اولدیغندن، باشقه‌چه بر درست دلیل اولنمادیغنده پك‌ده قناعت ایدلماز. (حوآء) رضی الله عنها، زوج محترملری آدم علیه السلام حضرتلرندن بر سنه صوك قالوب وفات ایتمش، حجازده (جده) شهرنده ودیکر بر روایته کوره ایکیسی بر مغاره‌ده دفن اولنمشلردر. بنو اسرائیل کتابلرنده تصریح ایدلدکینه کوره، (حوآء) رضی الله عنها کویا آدم علیه السلام حضرتلرینك صول قابرغه‌سندن یارادلدیغی وشوکا کوره انسانلرك صول قابرغه‌لرینك حسابی کم ایدکی حکایت ایدلمش ایسه‌ده، قرآن شریفده بو خصوصه دائر تصریح یوقدر. کرچه بعض بر حدیثلرده، بنو اسرائیل کتابلرندن منقول اولان سوزلری تأیید ایده‌جك اشاره‌لر واقع اولمش ایسه‌ده،

حقیقت معناسی مراد اولمای، بلکه کنایه ومجازی معنالری قصد ایدلمش اولمه‌سی ممکن وبلکه زیاده مناسب وعقله موافقدر. حالبوکه تشریح عالملرینك دیدکلرینه کوره انسانلرك هر ایکی طرفده اولان قابرغه‌لری عددجه مساوی اولوب، زیاده ونقصان یوق ایمش [١]. آدم علیه السلام ایله آنامز (حوآء) رضی الله عنهانك کوبمی آزمی طورمش اولدقلری «جنت» آخرت کوننده وعده اولنمش «جنت» ایدیمی، یوقسه آغاجلق اولان بر باغچه ایدیمی؟. بو خصوص قرآن شریفده آچق بیان ایدلمامشدر. شریعت، قطعی صورتده بیان بیورمامش، وصریح دلیل ایله، اعتقادنی تکلیف ایلمامش شیلر حقنده سلف صالحلر، بحث ایتمکله مشغول اولمای، حقیقتنی جناب اللهه تفویض ایدرك ایمان ایتدکلری ایچون، بو طوغروده هم سکوت ایلمك بزم ظنمزه کوره اك سلامت [٢] بر یول اولسه کرك. آدم وحواء کلمه‌لرنی عربی لغت کتابلری هر نه قدر عرب سوزلری اولمق اوزره اصل واشتقاقلرنی تفتیش ایتمکله مشغول اولمشلر ایسه‌ده، ترکی اولان «آتا» یاکه «آتام» و «آنا» کلمه‌لردن مأخوذ اولمقلری عقله دخی یاقیندر.

---

[١] شایان تأسفدرکه حوآء رضی الله عنهانك آنامز آدم علیه السلام حضرتلرینك صول قابرغه سندن مخلوق اوله‌رق، وشو سببدن ارلرك صول قابرغه‌لری بر عدد ناقص اولمه‌سی حقنده اولان روایت، بنو اسرائل کتابلرندن نقل اولنه‌رق، بزم تافقه کتابلرمزه قدر کرمش واناایتلی برمسئله صورتنده یازلمشدر. (حشی بحثینه مراجعت اولنه). صدیق بن الحسن البهوپالی القنوجی البخاری، هیچ کیمك تفسیرندن راضی اولمای، خالص سنت اوزرنده تفسیر ایتمك وعده‌سی اوزره تألیف ایدن فتح البیان نام اثرنده، کیم سوزینه اشانوبدر «ارلرك اوك قابرغه‌لری اون سکز اولدیغی حالده، صول قابرغه‌لری اون یدیدر» دیمك کبی شایان حیرت برسوز یازمشدر! (ج ١ ص ٧٥). بو مسئله‌یی دخی زیاده بیلمك قصد ایدن کیمسه فیلسوف شهیر احمد مدحت افندی حضرتلرینك نویورق دار المعارف معلملرندن دراپه‌رك «نزاع علم ودین» نام کتابلرینه «اسلام وعلوم» عنوانیله یازمش اولان شرحلرینه مراجعت بیوره. (جزء ٣ ص ٤٨٣ وص ٤٨٤).

---

[٢] فقد اختلف علماء المسلمین من اهل السنة وغیرهم فی الجنة هل هی البستان اوالمکان المحتفة به الاشجار ام هی الدار الموعود بها فی الاخرة والمحققون من اهل السنة علی الاول. قال الامام ابو منصور الماتریدی فی تفسیره التأویلات: نعتقدان هذه الجنة بستان من البساتین اوغیضة من الغیاض کان آدم وزوجه منعمین فیها ولیس علینا تعیینها ولا البحث عن مکانها آه باختصار. مجلة المنار. (المجلد ٥ ص ٢٠٣).

حیات

شاه اسمعیل صفوی خاتونیدر. کوندشی اولان (جهان) ایله هر ایکیسی شاعره ایدیلر. کونلرك برنده زوجنه خطاب ایله، جهان:

تو پادشاه جهانی، جهان زدست منه
که پادشاه جهانرا جهان بکار آید

بیتنی سویلدکنده، حیات ده بوکا قارشو اوله‌رق:

ترك غم جهان بکن تا ازحیات برخوری
هرکه غم جهان کند کی زحیات برخورد

دیمشدر. برنجسینك مضمونی: «سن جهان پادشاهی سن، جهانی الدن براقمامالی سن، جهان پادشاهی ایچون جهان کرکدر!» دیمك اولوب، ایکنجسینك مضمونی ده: «جهان حسرتنی ترك ایله! تاکه حیاتدن مستفید اوله‌سن، جهان غمنده اولان کیمسه، حیاتدن نه وجهله استفاده ایده بیلور!...» دیمك اولور.

«خ»

خاتون

ایوبیلر شعبه‌سندن ملك اشرف مظفر الدین موسی بن الملك العادل سیف‌الدین ابی‌بکر بن ایوب قزیدر. دمشق شامده «خاتونیه» مدرسه‌سی بونك خیراتندن ایدی. (۶۹۴) تاریخنده وفات اولدی.

ملك عادل سيف الدين بن ابي بكر آناسى اولوب‌ده (٥٩٣) تاريخنده وفات اولان (خاتون) بونك جده‌ء بعيده‌سيدر .

خاتون

مصر اميرلرندن على بيك بلوط خاتونيدر . مصرده اعتبارلى وسوزى نفوذلى اولوب ، حتى فرانسزلر مصرى ضبط ايتدكلرنده ، مذكوره‌يه زياده حرمت ايتمشلر وصورديغنى اصلا رد ايتمامشلر ، وبوندن باشقه هر آى ايچون وظيفه ويروب طورمشلردر . كوب خيراتلى خصوصا فقير ومسكينلره مرحمتلى اولوب ، (١٢٣١) تاريخنده وفات ايتدى [١] .

خديجه

فخر كائنات سلطان الانبياء افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك زوج محترمه‌لرى اولان (خديجة الـكبرى)در . آتاسى قريش قبيله‌سى معتبرلرندن خويلد بن اسد بن عبد العزى بـن قصى بن كلاب ؛ وآناسى‌ده عامر بن لؤى اولادندن اولان زائدة الاصم قزى (فاطمه) ايدى . جاهليت عصرنده قريش خاتونلرى آره‌سنده (طاهره) لقب فاخرى ايله معروف اوله‌رق ، صوك وقتلرده جناب رسالتپناه حضرتلرينك خاتونلرينك اك الوغسى اولديغندن (كبرى) ديه‌مكله شهرتلى اولدى . بتون عرب آره‌سنده نسب ، عقل ، عفت ، ادب ، جهتنچه ممتاز اولوب ،

---

[١] تاريخ عجايب الاثار ، للجبرتى (ج ٤ ص ٢٦٤) .

ثروتی هم کامل اولوب، بیوك تجارتی وار ایدی. عربستان محصولاتنی یمن وسوریه یه ارسال ایدوب، او طرف بضاعتلرنی مکه یه جلب ایتدرر ایدی، مضاربه (ربح بولمك) طریقیله سودا ایدوب، هر سنه ده بر چوق فائده تحصیل ایدر ایدی. رسول اکرم محمد صلی الله علیه وسلمك، کوزل اوصافنی، درست سوزلی، امین، ایدکنی ایشتدکنده، خبر یباروب، مضاربه یوللو شام طرفنه سودا ایله وارمقنی تکلیف ایلدی. رضالق آلدقندن صوك میسره نام قلی ایله برابر، مکه کروانی معیتنده افندمز حضرتلری، سوریه قصدیله سفر بیوردی. سودالرنی تمام ایدوب کلدکلرندن صوك، کوبمی آزمی وقت اوتدکنده، رسول اکرم حضرتلرینه، مزبوره خدیجه رضی الله عنها کندیسنی عرض ایدوب، نکاحلندی. الك مقدم اولان زوجلری ابو هاله هند بن النباش بن زرارة التمیمی اولوب، مرقومدن هند وهاله اسمنده اوغللرنی طوغدرمش، وبو مناسبتله (ام هند) دیه کنیه لنمش ایدی. ابو هاله وفاتنده عتیق بن عائذ بن عبد الله بن عمر المخزومی یه تزویج اولنوب، (هند) اسمنده دخی بر قز بالا کتوردی. بو نکاحلرك ترتیبی طوغروسنده باشقه روایتلر هم واردر. هر نه ایسه طول قالوب بر مدت طوردیغی صوکنده رسول کبریا سلطان انبیا حضرتلرینه زوجه اولمق سعادتنه نائل اولدی. بو وقتده افندمز حضرتلری یکرمی بیش؛ وآنامز حضرت خدیجه ده قرق یاشلرنده وهنوز ملیحه بر حالده ایدیلر [١] قریشك اکابر واشرافاری، نکاح مجلسنه حاضر اولنوب، رسول اکرمك اعماملری هم جمع اولنمشلر ایدی. مزبوره یی آتالری خویلد، یاخود آتاسی ایله بر طوغمه سی عمر بن اسد عقد ایدوب ویردی. مهری یکرمی بکر (برکنه مرتبه طوغدرمش اولان یاش دوه) یاخود اون ایکی اوقیه (یدی مثقال خود قرق درهم)

---

[١] شریعت اسلامیه ومیستر قارلایل (ص ٢١٩).

آلتون ایدی [۱]. (بو کون حسابلرینه نظرا بو مهر، یکده آز دکل). عرب معتبرلرندن کوب کیمسه‌لر، بونکله نکاحلنمکی آرزو ایدرلر، وبعضیلری بو نیتلرنی جنابلرینه هم بیلدررلر ایدی. نبوت کلمازدن مقدم، قاسم، عبد الله، اسمنده اوغللری دنیایه کلوب، هر ایکیسی یاش وقتلرنده ارتحال ایتمشلردر. الوغ اوغلی قاسم اولدیغندن رسول الله حضرتلری «ابو القاسم» دیه کنیه‌لندی. طیب وطاهر اسمنده دخی ایکی اوغلی اولدیغی مروی ایسه‌ده، بونلر هر ایکیسی، ذکر ایدلمش عبد اللهك لقبلری اولوب، اوچیسی، بر کیمسه اولدیغی احتمال قریبدر. قاسمك صوکنده وعبداللهك اوّلنده زینب، رقیه، ام کلثوم، فاطمه، اسمنده، دورت قزی دنیایه تشریف بیوردیلر. سید المرسلین افندمز رسول اکرم حضرتلرینه، جبریل امین کورنمکه باشلادیغنده، بو اشدن الك اول حضرت خدیجه‌یی خبردار ایتمشدر. خدیجه حضرتلری، بو حالی اوزینك عمی ورقه [۲] بن نوفل بن اسده حکایت ایتمکله، حقیقته واقف اولوب، الك اوّل اوله‌رق ایمانه کلمشدر. قریش کافرلری، رسول اکرم حضرتلرنی تکذیب ایدوب، رنجیده کلرنده، حضرت خدیجه دائم تسلیه وترغیب ایله‌رك، حتی که بتون ملکنی بو یولده صرف وفدا ایتمشدر. حضرت خدیجه رضی الله عنها رسول اکرم حضرتلری ایله یاشادقلرندن صوك، هجرتدن اوچ سنه مقدم، وابو طالب بن عبد المطلب وفاتندن اوچ کون مؤخر، آلتمش بیش یاشنده اولدقلری حالده مکه‌ء مکرمه‌ده ارتحال ایتدیلر. حجونده دفن ایدلنوب، قبر شریفلرینه رسول اکرم حضرتلری

[۱] بو مهری ابو طالب بن عبدالمطلب ویرمك اولدیغی امام مبردك کاملنده مذکور اولان خطبه سندن فهملنمکده‌در. (جزء ۲ ص ۲۵۲).

[۲] نبوت کلدکی صوکنده از کونلر یاشاب وفات اولدی. بونك الك برنجی اوله‌رق اسلامه کلدکنی تحقیق ایدن کیمسه‌لر واردر.

کندیسی نزول بیورمشلر ایدی. بو وقته میتلره جنازه نمازی اوقولمیور ایمش. بو سنه‌یی سلطان الانبیاء رسول کبریا حضرتلری «عام الحزن» یعنی حسرت ییلی، دیه آتامشلردر. چونکه ابو طالب، بنو هاشم آره‌سنده محبوب ومطاع بر کیمسه اولوب، رسول اللهی زیاده سور، واذالردن حمایت ایتمك طوغروسنده هیچ بر فدا کارلغی دریغ ایتمادکی کبی، حضرت خدیجه‌ده، برنجی درجه‌ده خیر خواه واطاعتلی ورسول اکرم حضرتلرنی فوق العاده محبت اوزره حمایت ایدوچی. خاطر شریفلرنی استفسار ایدوب، اك حسرتلی وقتلرنده تسلیه قیلوچی ایدی، وفخر عالم افندمز حضرتلری، آندن راضی‌ایدی. تعدد زوجات هیچ عیب دکل بر مملکت وبر قوم آره‌سنده معیشت ایدرك هم‌ده شبابت زمانلری اولدیغی حالده، جناب رسالتپناه، ایکنجی خاتون نکاح ایدوب، مزبوره‌یی کوکلسزلندرمامشدر. بلکه وفات اولدیغی صوکنده هم هر وقت حضرت خدیجه‌یی مدح وثنا ایدر؛ قوی فلان ذبح ایتدکلری وقتده بعض اعضالرنی کسوب، آنك دوستلرینه ییبارر، اکرده دوستلرندن بررسی حضور شریفلرینه کلورسه بیوك التفاتلر کوستررر ایدی. ذات معالیسماتلری، صلی الله علیه وسلم طرفندن مدحله یاد ایدلدکی بر وقتده، ام المؤمنین (عائشه) رضی الله عنها: «خدیجه، قارچقلردن بر قارچق ایدی، الله تعالی حضرتی سزه آندن خیرلوسنی ویردی» دیمش ایدی. بوکا جواب اوله‌رق جناب رسالتپناه: «یوق، آندن خیرلوسنی ویرمادی، زیرا بتون خلق بنی تکذیب ایتدکلری بر زمانده او بنی تصدیق ایتدی، وبتون خلق بکا اذا وجفا ایتدکلری بر وقتده او بکا یار اولدی» بیورمشلردر. بخاری شریفده مذکور اولان [١] «بدء الوحی» حدیث شریفی ذات مبارکه‌لرندن روایت

[١] صحیح البخاری ج (١) ص ٣. مذکور لحدیث کرچه حضرت عائشه‌دن روایت ایدلمش ایسه‌ده، اول وقت کندیسی هنوز دنیایه کلمش اولنمادیغندن، حضرت خدیجه‌دن ایشدوب سویله‌وچیدن روایت ایتدکی مظنوندر.

ایدلمشدر . ام المؤمنین (عائشه) رضی الله عنها ایکنجی بر وقتده : « خدیجه یه غیرت ایتدکم درجه‌ده رسول اللهك هیچ بر خاتوننه غیرت ایتمادم ، وحالبوکه بن ، کندیسنی کورمه‌دم ، جناب رسول‌الله هر وقت کندیسنی مدح ایدر ایدی وهر زمانده آندن اولادی اولدیغنی بیان بیورر ایدی » دیمشدر . فخر الانبیاء صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك ابراهیمدن باشقه اولادی ، جمله‌سی ، ام المؤمنین خدیجة الکبری جنابلرندندر .

خدیجه

محدث شهاب الدین احمد بن خلف بن عبد العزیز بن بدران الحسینی قزی (ام سلمه) در . علم حدیثده شهرتی بلند اولوب ، امام سیوطی حضرتلرینك شیخه‌سیدر . (٧٩٨) تاریخنده دنیایه کلمش ایدی .

خدیجه

جعفر بن نصیر قزیدر . اندلس ادیبه وشاعره‌لرندن اولوب ، کوزل اشعاری وحسن الحانی وموسیقیده اولان مهارتیله بیوك شهرت کسب ایلمش ایدی .

خديجه

حسن بن علی بن عبد العزيز قزيدر . صالحه ، عابده ، عالمه ، بر خاتون اولوب فقه وحديثده كمالتى يرنده اولمشدر . قرآن شريفى هم حفظ ايلمش ايدى . احمد بن الموازينى نام كيمسه دن تحصيل ايدوب ، كنديسندن بر چوق مشاهير استفاده ايلمشلردر . (٦٤١) تاريخنده وفات اولدى .

خديجه

زين الدين عبدالرحمن بن جمال الدين ابى بكر محمد قزيدر . قدس شريفده افاده وتدريسله اشتغال ايدر ايدى . همشيره سى (حبيبه) كبى علم حديث وباشقه علملرده يد طولاسى اولمشدر . ابن ابى الفهم البلدانى ، محمد بن عبدالهادى ، ابراهيم بن خليل ، ابن عبدالدائم ، كبيلردن حديث شريف استماع ايتدى . صلاح الدين الصفدينك استاذى وشرف الدين بن شمس الدين الحنبلينك خاتونى اولوب ، (٧٠٢) تاريخنده ارتحال ايتدى .

خديجه

(فخر النساء) و(بنت العبيرى) لقبلريله معروف اولان بر محدثه در .

عالمه، صالحه، بر خاتون اولوب، طقسان یاشنه قدر، فقه، حدیث، اوقوتمق ایله مشغول اولمشدر. وفاتی (٥٧٠) ده‌در.

خدیجه

نیسابور قاضیسی محمد بن احمد فقیه ابورجا الجرجانی قزیدر. آتاسندن اوقوب، فقیهه، عالمه، فاضله، بر خاتون اولمشیدی. یوز یاشندن کیچوب (٣٧٢) تاریخنده ارتحال ایلدی.

خدیجه

شافعی مذهبنده فقیه ابن الملقن علی الانصاری حفیدی اولان شیخ نورالدین قزیدر. بو دخی فقه وحدیث علملرنده الوغ کمالت صاحبه‌سی بر ذات ایدی. محدث ابوالیمن درسنه حاضر اولوب، کندیسندن امام سیوطی استفاده ایلدی. (٧٨٨) تاریخنده دنیایه کلمش ایدی. (صالحه) نام همشیره‌سی هم بیوك بر محدثه اوله‌رق (٨٢) یاشنده (٨٧٦) تاریخنده وفات اولدی.

خدیجه

مصرده اولان ترك پادشاهلرندن اشرف شعبان بن حسین قزی،

وقاسم بشتكينك خاتونيدر. عقل، درايت، حسن اداره وسياست ايله شهرت بولمش بر خاتون ايدى. (٨٢٦) ده وفاتدر.

خديجه بنت النويرى

عبد الرحمن بن على بن احمد قزيدر. اسمنده (سعيده) هم دينلور ايدى. سيوطينك شيخلرندن اولوب، محدثه بر خاتون ايدى. حديث علمنده كوب كيمسه‌دن اجازتى اولمشدر. (٧٩٧) تاريخنده مكهٔ مكرمه‌ده طوغوب (٨٧٠) ده وفات ايتدى.

خديجة الست

بغدادده اولان عباسى خليفه‌لرك اوتوز بشنجى واك اخيرى اولان مستعصم بالله ابواحمد عبدالله بن المستنصر بالله منصور قزيدر. پدرى (٦٤٠) تاريخنده مقام خلافته كچوب، اونبش ييل سكز آى حكومت سوردكدن صوكره، هلاكو وقعه‌سنده، قرق يدى ياشنده اولديغى حالده، ايكى اوغليله برابر شهيد اولمشلر ايدى (٦٥٦ تاريخنده). (ست خديجه) بو دورنكبت واهل اسلام حقنده بيوك مصيبت اولان كوندن صوك، يكرمى سنه ياشاب، وفات اولدى. جنازه سنه دولت واكا بر مملكت وعلماى امت، بتون حاضر اولوب، بيوك بر سلطنت ايله دفن ايتديلر؛ وپدرينك بدبختلكنى خاطره كتوروب، دولت عباسيه انقراضى ايچون ياش اورننه قان اغلاديلر.
(انا لله وانا اليه راجعون).

خديجة الشاهجانية

بغدادلی بر واعظه خاتوندر . (٣٨٧) تاريخنده وفات اولان ابن سمعون ابوالحسين محمد بن احمددن اوقومش ومذكور استاذندن كوزل يازو اوكرنمش ايدی . سريع يازمقده مهارتی زياده اولمشدر .

خرقاء

صحابياتدن وزنجی جنسدن بر خاتوندر . رسول اكرم صلی الله عليه وسلم زماننده مسجد شريفك فراشلق خدمتی ايدر ايدی .

خرقاء

مقاتل بن طلبه ياكه عاصم بن طلبه بن قيس بن عاصم يا خود طلابه بن قيس بن عاصم قزی (ميه) وتخفيفله (می) در . عرب شاعرلرندن « ذوالرمه » ديمكله مشهور اولان غيلان ابوالحرث بن عقبه بن نهيس بن مسعودك محبوبه سی اولوب ، شاعر مذكورهم بوكا اضافتله «غيلان می» ديمكله اشتهاری واری ايدی . ذوالرمه ، پك كوزللردن دكل ايسه ده ، منظری لطيفی ، هيئتی كوركام ، آق يوزلی ، اوزون بويلی ، كيك كوكركلی ، آشغوب يوروچان ، اشعاری سليس ايدی [١] . اماميه

[١] ذوالرمه قرق ياشنده وقتنده (١١٧) تاريخنده وفات ايتدی . فرزدق وجرير هم اخطل درجه سنده بليغ برشاعر اولديغی حالده ، عمرنی عشق عالمنده ضايع ايدكندن آنلر قدر شهرتی اولمامشدر . زيرا عشق دنياسنده نظام وانتظام اولماز .

قسقه‌رق بویلی غایت لذتلی سوزلی حرکاتی مرغوب ، سکناتی محبوب ، تربیه‌لی وادبلی بـر خاتون ایدی . کونلرك برنده ذوالرمه عرب قبیله‌لری آره‌سندن کیچوب واردیغنده پك صوصادیغندن برخانه‌یه یاقن واردی . خانه‌ده بر خاتون باشی آچق اولدیغی حالده ساچنی تارامقده ایدی . ذوالرمه ، بوخاتوندن صو صوردی . خاتون ایسه سوتلی صوکتوروب ویردی هم‌ده برقدر استراحت ایتسه‌کز آ ! دیدی . ذوالرمه دوه‌سندن دوشوب اوطوردیغندن خاتونده آشامیه کتوردی . بونلر ، سویلشمکده‌لر ، وبر برینك احوالنه عجب ایتمکده‌لر ایدی . الحاصل اوشبو ساعتده ذوالرمه خاتون اوزرینه محبت ایکنی ساچوب ، تا وفات اولان کوننه قدر ، شونك ایله یانوب کویوب یورمشدر . بو خاتون (میه) ایدی . هرنه قدر کندی مملکتی یراق اولسه‌ده هر وقت زیارتنه کلور ایدی ، وبو طوغروده :

وکنت اذا ما جئت میا ازورها
اری الارض تطوی لی ویدنو بعیدها

بیتنی انشاد ایتمشدر . مضمونی : « میه زیارتنه کیتدکم وقتیر ، توره‌لدر ، وهریراق اورنلر یاقن اوله‌در » دیمکدر . اوشنداق اوشبو بیتلر ، می حقنده سویلمش تورلی قصیده‌لرندن ، وبر قصیده‌نك تورلی اورنلرندندر :

تمـام الحج ان تقف المذایا
علی خرقاء واضعة اللثام
امنزلتی می سلام علیکما

علی النائی والنائی یود وینصح
اذا خطرت من ذکر میة خطرة
علی القلب کادت فی فؤادی تجرج

فبعض الهوى بالهجر يمحى فينمحي
وحبك عندي يستجد ويربح
ولما شكوت الحب كيما تثيبنى
بوجدي قالت انما انت تمزح
لئن كانت الدنيا على كما ارى
تباريح من ذكراك فالموت اروح

ولما تلاقينا جرت من عيوننا
دموع كففنا غربها بالاصابع

اذا هبت الارياح من نحو جانب
به آل مى زاد قلبى هبوبها
هوى تذيق العينان منه وانما
هوى كل نفس اين حل حبيبها

بعض كيمسه لر، ميه ايله خرقانك برسى ديكرينه باشقه باشقه اوله چغنه ذاهبلردر. بونلرك ديدكلرينه كوره (ميه) غسانى اولوب، (خرقاء) ايسه بنوالبكاء بن عامر بن صعصعه دن ايمش. وبعض كيمسه لر، (ميه) نسبنده مذكور اولان قيس بن عاصى غسانى حكمدارلردن ايلمشلر ايسه ده، المزده اولان تاريخ كتابلرنك غسانيلر آره سنك بو اسمده بر حكمدار اولديغنه اشارت بولهمدق. والله اعلم بالصواب.

خرقاء

سعد قزى (ريطه) در. (جعرانه) لقبيله ده شهرتى وار ايدى.

عرب آره‌سنده احمقلق وغبیلك ایله ضرب مثل اولان خاتوندر. یون بولوب ارلر، صوكره آنی سوتار، ایدی. نا اهل بر كیمسه‌نك الینه اش دوشدكده: « خرقاء ینه ارلیه‌چك یون بولدی » معناسنده اولان: (خرقاء وجدت صوفا) دیورلر.

خرم

سلطان سلیمانك خاتونی، وسلطان سلیم ایكنجینك آناسیدر. اصلی روس قزی اولوب، حسن وجمالیله، عقل ودرایتیله، شهرتی اولوب، زیاده نفوذ واعتبار كسب ایتمشیدی. آوروپالولرده (روقسلانه) دیه شهرت اولان خاتون بودر. (٩٦٥) تاریخنده وفات اولدی.

خنساء

عمرو بن الحرث بن الشرید السلمی قزی (تماضر)در. كنیه‌سی (ام عمرو) اولوب، عرب شاعره‌لرینك اك بیوك واك مشهوره‌سی اولوب، جاهلیت واسلام دورلرینه یتشدی؛ وزماننده بونك نظیری‌ده كورلمادی. نامی، عرب شاعرلرینك فحوللری آره‌سنده ذكر اولنور. مزبوره‌یی، جریر وحسان كبی ممتاز شاعرلردن، آرتق كوروچیلر واردر. ابتدالری شعر اوله‌رق ایكی، اوچ بیت سویلیه بیلور ایدی. زمان جاهلیتده، اك سودكی برادرلری، صخر ایله معاویه [١] قتل

[١] وكان معاوية اخاها لابيها وامها وكان صخر اخاها لابيها وكان احبهما اليها وكان صخر يستحق ذلك منها بامور منها انه كان موصوفا بالحلم ومشهورا بالجود معروفا بالتقدم فى الشجاعة ومحظوظا فى العشيرة. الكامل للامام المبرد ج ٢ ص ٢٨٢

اولدقلرنده بونلر حقنده كوب واوزون مرثيه‌لر سويله‌مه‌يه باشلادى . بونلر ايسه عرب آره‌سنده نشر اولنوب كنديسنك هم شهرتنه باعث اولدى . صوكره قبيله‌سنده اولان معتبر ذاتلر ايله برابر، سيد المرسلين افندمز صلى الله عليه وسلم حضورينه كلوب، اسلامله مشرف؛ وصحابيات عدادينه داخل اولمشدر . حضرت نبى ذيشان افندمز، خنسايه، كندى اشعارنى اوقودره‌ق : «اى خنسا! دخى كتر! بيورر» ايمش . حضرت عمر رضى الله عنه زماننده قادسيه [١] محاربه‌سنده اسلام عسكرى معيتنده، دورت اوغليله برابر حاضر اولدى . محاربه‌دن مقدم، اوغللرينه سويلمش اولان نصيحتى اوشبودر :

« اوغللرم! سز؛ اوز اختياركز ايله مسلمان اولدكز؛ واختياركز ايله
« وطنكزى ترك ايدوب، بونده كلدكز. تيكداشى اولميان الله تعالى
« حضرتنه يمين ايدرمكه: سز، جمله‌كز بر آنا اوغلى اولدقلكز كبى،
« بر آتانك هم اوغليسز. بن؛ سزك آتاكزه، خيانت ايتمه‌دم؛ خالكزى ده،
« رسواى ايلمدم؛ حرمتكزه كچيلك كتورمادم، نسلكزى ده اوزكرتمدم.
« دين ايچون محاربه ايتمك، الله تعالى رضاسيچون قلچ تارته‌ق برابرينه
« چوق ثواب وعده ايدلمشدر. آخرت يورتى، فانى اولان دنيا
« يورتندن خيرلودر. كيچه‌يى سلامت كيچرر ايسه‌ك؛ كوزكزى آچوب،
« والله تعالى دن ياردم صوراب دشمن ايله محاربه‌يه كركز! . اكرده
« حرب كسب شدة ايلرسه، تا دشمن عسكرينك ايچنه اوتوب، باشلقلرينه
« حمله ايتميه غيرت ايدكز! . ظفر بولور، وغنيمت هم آلورسز؛
« جنت اعلاده اكرام وحرمت كوررسز » .

---

[١] هجرتك اون آلتنچى سنه سنده؛ سعد بن وقاص رضى الله عنه اداره‌سنده اولان اسلام عسكريله ايران عسكرى آره‌سنده اولان محاربه‌در . دورت كون شدتلى محاربه صوكنده ايران عسكرينك قائدى اولنان رستم قتل اولنه‌رق؛ عسكرى هم پريشان اولمغله ايران دولتى؛ ادارۀ عادلۀ اسلاميه‌يه داخل اولمشدر . (قادسيه) عراق عربده كوفه‌نك اونبش فرسخ جنوب غربيسنده مستحكم برقصبه اولوب؛ اليوم خرابدر .

اوغللری بونصیحتی یرینه کتورر ایچون کامل اجتهاد ایله غزا ایتدیلر، ودوردیده شهید اولدیلر. شهادت خبرلری، محاربه صفندن خنسایه ایرشدکنده: «جناب الله جمله مزی جنتده جمع ایلسون!» دیه دعاء ومناجات ایلمشدر. (برادرلری مقتول اولدیغنده، کوزلرنده یاشی قالمیانه قدر آغلاب، ونیچه سنه لر، ابیات ومرثیه انشادیله غم وغصه لرنی چیکوب یوردکی حالده، برادرلرندن ده عزیز اولان اوغللری، هم ده صلبندن کلمش اوغللری، جمله سی برساعت ایچنده مقتول اولمغله یالکز قالدیغنده، بویله دعاء ایله درکاه قاضی الحاجاته عرض عبودیت ایله صبر ایتمه سی، حکم الهی یه بیون ایگوب رضا اولمه سی، اعتقاد واسلامیتینک شرافتی؛ وکیله چك کونده بودنیادن باشقه ابدی اولان دیکر برعالم اوزرینه رجوع ایدلنه چکی؛ وبدیع السموات اولان جناب کبریایه ملاقات اولنه چق ایدکنده یقینی کامل اولدیغنک ثمره سی اولسه کرك. شویله دکلمی؟..). مذکور وقعه دن صوك، حضرت عمر رضی الله عنه طرفندن ایکییوز درهم معاشلق تعیین ایدلنوب، وفات اولان کوننه قدر، بونی آلمشدر. معاویه زماننده بادیه ده وفات اولمشدر. کندیسنی رب مستعان مظهر عفو وغفران ایلسون!. صخر حقنده اولان مرثیه لرندن و قصیده لرندن اوشبو بیتلردر:

یذکرنی طلوع الشمس صخرا
واذکره لکل غروب شمس
ولو لا کثرة الباکین حولی
علی موتاهم لقتلت نفسی
وما یبکون مثل اخی ولکن
اعز نفسی عنه بالتأسی

قذى بعينيك ام بالعين اعوار
ام اقفرت اذخلت من اهلها الدار
تبكى لصخر هى العبرى وقد ذرفت
ودونه من جديد الترب استار
لابد من موتة فى صرفها غير
والدهر فى صرفه حول واطوار الخ

الا لا ارى فى الناس مثل معاويه
اذا طرقت احدى الليالى بداهيه
بداهية يصغى الكلاب حسيسها
وتخرج من سر النجى علانيه الخ

عربلرده غارت وقتى اكثريا صباح وقتنده اولور ايدى . اوشبوكا كوره اولكى بيتيله ، صخرك طلوع شمس وقتنده غارت و شجاعتنى وغروب وقتنده دخى مسافرلرى ضيافت ايتدكنى اشعار ايلمشدر. روايتلره كوره كونلرك برنده ام المؤمنين (عائشه) رضى الله عنها خنسايه : « برادرك صخر تموغده در ، نيچون بو قدر آغلار سن ؟ » ديمش ايمش . خنساده : « اوشبونك ايچون آغلارم » ديه اسكات ايتدرچك جواب ويرمشدر . (خنسا) ياش وقتنده ، دريد [١] بن الصمه نام شاعر طرفندن تزوجى طلب اولنمش ايدى . خنسانك آتاسى عمرو ابن الصمه يه : « مرحبا ! سز ، حسب ونسب جهتنچه حرمتلى « كيمسه سز . سزاكِ حاجتكزى قبول ايتمازسزلك اولماز ، لكن « كنديسنك فكرنى هم صورمق لازمدر » ديه ، قزى خنساء حضورينه وارمقله وقعه دن خبردار ايلدى . بونك جوابنده خنساء : « اوزنسلمه

[١] هجرتك سكزنجى سنه سنده حنين محاربه سنده مشركين طرفنده مقتول اولدى . جاهليت عصرنده الك شهرتلى بر شاعر ايدى .

كوزل خلقلی ، كوركام يكتلر وار ايكن جشم نسلندن اولان بر قارت آدمه واره آلمام ! » ديمشدر . بويله جوابه ابن الصمه نك زياده آچوی كلوب (آچو كلمازلكك دكل ، قز صوری وارسونك ، صورلمش قز طرفندن يوق ! بن آنك كبی قارت كيمسه يه وارمام — ديه جواب ايشتسون ! . . . . . .) خنسايی شعر ايله هجو ايتدی (هنرلی كيمسه بويله اولور !) . هر نه قدر ، هجوينه قارشو هجو ايدوب ، شعر سويلركه خنسايه هم دلالت وترغيب ايدنلر اولدی ايسه ده : «مطلوبنه اجابت ايتمادكم كفايت ايدر ، هجو ايتمك رنجتمك اولور ، بونی ايسه اجرا ايده مم » ديه مسخره سويلركه تنزل ايتمامشدر . (عقللی كيمسه بويله اولور ، هنر بيلور هم هنرنی استعمال ايتمك يرنی ده آڭلار) . بوندن صوك رواحه بن عبد العزيز السلمی يه و آنك صوكنك مرداس بن ابی عامره واردی . اولكيسندن عبد الله نام اوغلی ؛ وصوكغيسندن يزيد ، معاويه ، نام اوغللری وعمره اسمنده قزی دنيايه كلدی . قادسيه غزاسنده شهيد اولان اوغللرينك اسملری وكيمدن دنيايه كلدكلری حقنده آچق بر سوز كورلمادی .

خورشيد بانو

قفقازيه ده قره باغ [١] ده صوك حاكم اولنان مهدی قلی خان بن ابراهيم خان قزيدر . آلتمش ياشلرندن كيچوب (١٣١٥) تاريخنده وفات اولدی . زيرك ، عاقله ، اولوب ؛ تركی وفارسی هم عربی بيلور ، واكثر عمرنی مطالعه ايله كيچرر ايدی . طبيعت شعريه سی

[١] قره باغ ، مقدمده ايرانه تابع اولوب ابراهيم خان (١٨١٣ م) تاريخنده كندی اختياريله روسيه يه تابع اولدی . بوكا مكافات اوله رق اولاد ومتعلقاتی زادكان صنفنه قبول اولندی .

هم اولوب آغزلرده بر خیلی اثری قالمشدر . فقرایه مرحمتلی اولوب، عموم فائده‌سی ایچون مال صرف ایتمکدن انتلنور اولمشدر . یوز بیك روبله روس آقچه‌سی فدا ایدرك، شوشا (قره باغ) شهرینه چیشمه یاسادوب، تاتلی صو کتورمشدر. (اسلام کناگینالرینه عبرت!) .

خوله بنت ثعلبه

صحابیاتدن اولوب، اوس بن الصامت حضرتلرینك زوج محترمه‌لریدر. اوس بن الصامت بر آره‌لق نه ایچوندر بر شیء ایچون جانی طارلوب، مزبوره‌یه « سن بکا آنام آرقه‌سی کبی » معناسنده اولان: (انت علی کظهر امی) سوزنی آیتمش ایدی . بو سوز ایسه عربلر قاشنده، ینه‌دن قایتوب آلمغه ممکن دکل اولان، عمرلك بر طلاق ایدی . فقیر وهیچ کیمی یوقلغندن وبالالرینك هم کوب وکچکنه اولدقلرندن، بو وقعه، خوله ایچون الوغ بر بلا ودواسز بر حسرت حکمنی آلدی . شو سببدن فخر الانبیاء جناب رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کلوب، نه کبی قولایسز ماجرا اولدیغنی بیانله حالندن کوب شکایت ایلدی . اوشبو ساعتده « مجادله » سوره‌سنك اوّلی نزول ایدوب، مذکور مسئله حقنده شریعت حکمی اعلان ایدلمشدر. یعنی مذکور سوز ایله، عمرلك (ابدی) طلاق واقع اولمای، بلکه « ظهار » اوله‌چغی، وظهارك حکمی ایسه بر قل آزاد ایتمك، وبو شیٔ ممکن اولنمادیغنده ایکی آی روزه طوتمق؛ بوده ممکن اولنمادیغنده، آلتمش فقیری آشادوب، طویدرمق، ایدکی بیان بیورلدی. اصحاب کرام رضوان الله علیهم حضراتلری اوز آره‌لرنده اعانت جیوب، اوس بن الصامت حضرتلرینك کفارتی اجرا ایدلمش وخوله جنابلری هم

زوجلرینه کیرو قایتمشدر . حضرت عمر رضی الله عنه خلیفه‌لك کونلرنده یاننده بر کروه خلق اولدیغی حالده یوردکنده ، بر قارچق خاتونه راست کلوب ، توقتادی ، وآنکله بر قدر وقت سویلشوب ، آیرلدی . یاننده اولانلردن بری : « ای امیر المؤمنین ! بر قارچق ایچون بو قدر خلقی طوردردکز ؟ » دیدکنده ، حضرت عمرده : « بو ، بر حرمتلو خاتوندرکه ، شکواسنه بناءً کوکدن قرآن شریفی نازل اولمش ؛ وحقلرنده ــ قد سمع الله قول التی تجادلك ــ دیه بیورلمشدر ؛ والله العظیم اکرده اخشامه قدر طوروب بنمله سویلشمش اوله ایدی ، نمازدن باشقه بر شیء ایچون ، آنی قویوب کتمناز ایدم » دیه جواب ویرمش ، و (خوله) نك جلیلة القدر بر خاتون ایدکنی بیان بیورمشدر . معلقة سبعه اصحابندن اولان طرفه بن العبد بن سفیان بن سعد محبوبه‌سی اولان (خولة الکلبیة) بوکا باشقه‌در [١] .

خوله بنت عبد الله

بنو حمدان خاندانندن اولان عبدالله بن حمدان بن حمدون بن الحرث قزیدر . حلب وموصل ولایتلرنده حکومت سورن ، اهل اسلامك آب رویی وفیلسوف شهیر ابو نصر الفارابی نك شاکردی اولان ابو الحسن سیف الدوله علی بن عبد الله‌ك قز قارنداشی ایدی . علو جناب ایله متصف اولوب ، (میا فارقین) بلده‌سنده (٣٥٢) تاریخنده وفات ایتدی . شاعر بلا نظیر ابو الطیب احمد المتنبی ، بونك وفاتنی ایشتدکنده مرثیه انشاد ایلدی . بو بیتلر مذکور مرثیه‌دندر :

---

[١] طرفه ، قصیده‌سنی اوشبو خاتون اسمیله ابتدا ایدرك :
لخولة اطلال ببرقة شهمد * تلوح کباقی الوشم فی ظاهر الید دیمشدر .

يا اخت خير اخ يا بنت خير اب
كناية بهما عن اشرف النسب
اجل قدرك ان تسمى مؤبنة [١]
ومن يصفك فقد سماك للعرب
غدرت يا موت كم افنيت من عدد
بمن اصبت وكم اسكت من لجب
ومن تفكر في الدنيا ومهجته
اقامه الفكر بين العجز والتعب

معرفتلى خلق آره سنده شهرت كسب ايدرايچون يالكز، متنبى ديواننك اسم ذكر ايدلمك كفايت ايتدكى حالده، متنبى طرفندن مدح يوللو ذكر ايدلمه‌نك درجه‌سى‌نه قدر اولنه‌چغى، دليله محتاج دكلدر.

خيزران

عباسى خليفه‌لردن مهدى‌نك اك قيمتلى بر جاريه‌سى، وموسى الهادى ايله هارون الرشيدك آنالريدر. مكهء مكرمه‌دن يمن طرفنده اولان جرش قومندن اولوب، بغداد شهرينه كتورلوب، سلمه بن سعيد نام ذات طرفندن صاتون آلنمشيدى. صوكره مهدى ملكنه كچدى. و (١٥٩) تاريخنده آزاد اولنه‌رق مهدى طرفندن نكاح ايدلندى. زوجى ومذكور اولان ايكى اوغلى خلافتلرنده، بو خاتون بيوك بر نفوذ كسب ايلمشيدى. (١٧٣) تاريخنده وفات وجنازه‌سنك اوكندن هارون الرشيد كنديسى اوزدروب وارمشدر. (خيزران)ك ييللق تابشى روسى حسابله تخمينا آلتيبوز قرق بيك روبله‌يه بالغ

[١] من التأبين وهو الثناء على الميت.

اولور ایمش . برچوق خیراتی اولوب مکهٔ مکرمه‌ده «دار الخیزران» اسمنده بربناء تأسیس ایتمشیدی . جمیله اولدیغندن باشقه، ادبلی، علم ومعرفته هوسلی، خوش مجلسلی ولطیفه سوزلی ایدی . کوزل اشعاری وخیلی مطایبه‌لری ادب کتابلرنده منقولدر . برکون مونچه‌دن چقوب، کوزگیه قارادیغنده، قزل یاناقلرنده تیر بورچاقلری کورمکله : «بن اوستنه چی دوشمش برقزل آلمایم، معناسنده اولان اوشبو :

انا التفاحة الحمراء علیها الطل مرشوش مصراعنی سویلمشدر . مشهور وزیر فضل بن یحیی البرمکی‌نک هم سوت آناسی ایدی . بونک برده (عتبه) اسمنده بر جاریه‌سی وار ایدی . ابو العتاهیه اسمنده مشهور شاعر، کندینک شعرلرنده اسمنی ذکر ایتمیه باشلادیغنده، خلیفه مهدی، قامچی ایله تعزیر ویردرمشیدی . ابو العتاهیه ایسه بوندن عارلنمای وهیچ چهره‌سنی بوزمای، همیشه (عتبه) یه محبت دعواسنی ایدر، حتی بر آره‌لق :

نفسی بشیء من الدنیا معلقة
الله والقائم المهدی یکفیها
انی لأیأس منها ثم یطمعنی
فیها احتقارك للدنیا وما فیها

شعرلرنی سویلب خلیفه‌دن (عتبه) نی صورمشیدی . خلیفه ایسه : «سنك ایچون (عتبه) یه یول یوقدر، فقط امیدك بوشه کتماسون ایچون سکا قاپ طولیسی مال ویرمیه بیوردم» دیه جواب ویرمشیدی . ابو العتاهیه‌ده خزینه‌چی حضورینه واروب مالنی کوتوب طوردیغنده، خزینه‌جی کموش طولدرمیه باشلامش، ابو العتاهیه ایسه یوق ! خلیفه آلتون طولدرمیه بیوردی، دیه دعواچقاروب آره‌لرنده برگورلتی قوپمشیدی . شو اثناده (عتبه) بونلرك حضورینه کلوب، نزاعلرینك نه‌دن عبارت

ایدکنی بیلدکنده ، ابوالعتاهیه‌یه : « ای یالانچی ! بکا محبت ایلمش اولوب یورمکده سن ! بوندن مقصدك بن دکل؛ فقط بر شیء قاپمقدر ، اکرده دعوا کده راست اولور ایسه ایدك کموش ایله آلتونی آیره آلماز ایدك ! . . » دیه کندیسنی الزام ایتمشدر .

« د »

دُخْتَنُوس

تمیم قبیله‌سنده رئیس اولان لقیط بن زراره قزیدر . (دختنوس) نوشروان قزینك اسمی اولان « دخترنوش » دن معرب اولان بر کلمه‌در . عرب آره‌سنده عقل وذکاسیله ؛ شعر وفصاحتیله مشهوره ایدی . عقلندن استفاده ایتمك ومشورتی ایله عمل ایلمك ایچون حتی آتاسی اولان لقیط ، مزبوره‌یی ، محاربه‌لره هم برابر کتورر ایدی . آنجق ظهور اسلامدن قرق سنه مقدم ، بنو عامر ایله بنو تمیم آره‌سنده مکهٔ مکرمه یاقیننده واقع اولان محاربه‌ده ، یولدن کیرو قایتمغی اشارت ایندکنده ، وهیچ اولمادیغنده کیرو قایتوب کتمیه مساعده صوردیغنده ، آتاسی طرفندن حماقتی ایله حکم ایدلمش وکیر و قایتارلوب یبارلمشدر . مذکور محاربه ، عرب آره‌سنده « یوم شعب » هم « یوم جبله » دیمکله معروفدر . اوشبو محاربه‌ده آتاسی لقیط مقتول اولمغله ، حقنده منظوم اوله‌رق مرثیه سویلمشدر . بر وقت ، عمرو بن عمرو بن عدس نام کیمسه نکاحنده اولنمشیدی . بعض ماجراسی مرویدر [۱] .

---

[۱] مجمع الامثال . (ج ص ۱۲۱) .

دُغَه

تمیم قبیله‌سنده مغنج دیه ملقب اولان ربیعه بن سعد بن عجل بن لجیم اسمنده برینك قزیدر. عرب آره‌سنده حماقت ایله شهرتی اولوب (احمق من دغه) دیه‌که ضرب مثل اولنور. حقنده چوق کولـکو ونوادرلر منقولدر. اصل اسمی (ماریه) ایدی.

دفاق

عباسی خلیفه‌لر زماننده یتشـن مُغَنّیه‌لرك اك مشهورلرندن ادیبه بر جاریه‌در. حسن وملاحتیله، فن موسیقیده اولان مهارتیله، لطافت وجمالیله، شهرت بولوب؛ سوزی فصیح، جوابی ظریف، اولور ایمش. اصلی یحی بن ربیعك ام ولد جاریه‌سی اولوب، اوغلی احمد بوندن طوغمشیدی. شو سببـدن احمد بـن یحی‌نك شهرتی « ابن دفاق » دیمکله شایع اولدی. یحی‌نك وفاتندن صوك‌ بربری آدرنچه بیوك آدملره واروب، جمله‌سنك میراثنی ییه‌مشدر. صوکره هارون الرشید قزی (حمدونه) حضورنده کون کیچروب وفات اولدی. بعض سوزلرندن پك مبالاتسز اولدیغی آکلاشلنور. واردیغی بـر زوجی وفات اولدیغندن خلق آره‌سنده، ارلری حقنده اولان شأمتی سویلنور ایمش. حتی‌که بعض ظرفا بو طوغروده کندیسنی هجو ایدرك بر قاچ ابیات سویلمشدر.

دلارام چنگی

فرس پادشاهلرندن ساسانیان سلالەسندن اون دورتنجیسی ویزدگردك اوغلی اولان بهرام گور [۱] جاریەسیدر . عقل وجمالیله مشهوره اولدیغندن باشقه ، فارسی دیلنده ابتدا شعر سویلیان ذات بودر . کندیسنی بهرام گور شوقدر سور ایمشکه حتی آو آولارکن یانندن آیرماز ایمش .

دلشاد خاتون

امیر چوپان اوغلی امیر دمشقك قزیدر . سلطان ابو سعید (بغداد خاتون) ی بغداد حاکمی اولان شیخ حسن کبیردن آیردوب ، کندیسی نکاحلندیگی صوکنده ، حسن کبیر (بغداد خاتون) ك همشیرەسی بولنان امیر دمشق قزی بولنان مزبوره (دلشاد) ی نکاحلندی . (دلشاد خاتون) ك حسن وذکاوتی ، جمال ولطافتی ، فوق العاده اولدیغندن ، شیخ حسن ، بونك محبتنه اسیر اولوب ، هر بر تدبیر وتصرفلرنی حتی که حکومت امرلرنی بوکا تابشردی . سلطان اویس بهادر بن شیخ حسن ، اوشبو خاتوندن طوغمشدر . (۷۵۲) تاریخنده زوجندن مقدم وفات اولوب ، مشهد مرتضاده دفن اولندی . فقراپرور ، برخاتون اولمشدر . ایران شاعرەلرندن وفتحعلی شاهك خاتونی دلشاد ، بوکا باشقەدر .

---

[۱] چوچقلغنده عربستانده تربیه ایدلمشیدی . (۱۸) ییل سلطنت سوروب (۴۳۸) میلادیده وفات اولدی .

دلیله

فاسطینده بر خاتون اولوب، بهادرلق وکوچلیلك ایله مشهور اولان «شمشون» ك محبوبه‌سی ایدی. گویا مذکور بهادرك دشمنلرندن آقچه آلوب، قوتینك سببی اولان ساچلرنی کیسوب، قول وآیاقلرنی باغلاب، دشمنلرینه ویرمش ایمش.

دنانیر

عباسی خلیفه‌لر زماننده شعر وادبله کسب شهرت ایتمش ایکی مغنیه اسمیدر. برنچیسی: وزیر شهیر یحیی بن خالد البرمکی جاریه‌سی و (بذل) ك شاکردی ایدی. دنانیرك موسیقیده اولان هنرینه هارون الرشید مفتون اولمغله هر وقت یحیانك خانه‌سنه کیدر، ودنانیرك الحانندن لذت آلور اولمشدر. ذکاوت وطبیعت شعریه‌سی، الحانی ایله متناسب اولمشدر. افندیسی اولان یحیی بن خالد، مزبوریه بر صوت اوکرتدکی مقابلنه حکم الوادی نام کیمسه‌یه بیك دینار ویرمشدر. موسیقیون ماهرلرندن وبرنچی شاعرلردن اولان، صالح بن هارونك آزادلیسی عقیل نام کیمسه، دنانیره عشق وعلاقه سیله شهرت بولدی. — ایکنچیسی: شعرانك صادسندن اولان ابن کناسه جاریه‌سیدر. زماننده اولان ادیب وشاعرلر ایله صحبت ومشاعره ایدرایدی. ادب، تربیه، حسن سجیه صاحبی شاعره بر قز اولمشدر. عصرینك ادباسندن

ابو الحسن علی بن عثمان الـکلابی نام ذاتك قریبلرندن بریسی وفات اولدیغنی ایشتدکده اوشبو مرثیه لری سویلمشدر :

بکیت علی اخ لك من قریش
فابکانا بکاؤك یا علی
فمات وما خبرناه ولـکن
طهارة صحبـه الخبـر الجلی

مضمونی : « یا ابا الحسین ! قریشدن اولان قارنداشکه آغلادك . سنك آغلامغك بزی ده آغلاتدی . متوفا اگرچه بزم معلوممز دکل ایسه ده ، سزك کبی طاهر کیمسه‌لر ایله مصاحبتی کندینك حسن حالنه آچق دلیلدر » دیمکدر .

دنیا

عرب شاعره‌لرندن مشهور ایکی جاریه اسمی اولوب ، برنچیسی : « دیك الجن » دیه معروف اولان شاعر عبدالسلام جاریه‌سی ایدی .

افندیسی اولان دیك الجن مزبوره‌یی بر شبهه‌یه مبنی قتل ایتدی ، وصوکره بو عملینه زیـاده نادم اوله‌رق کوب مرثیه‌لر سویلمشدر .

ـ ایکنچیسی دولت عباسیه شاعرلرندن بصره‌لی ابوعیینه معشوقه‌سی اولان (فاطمه بنت عمرو) جاریه‌سیدر . ابو عیینه (فاطمه) یه عاشق اولدیغی حالده ، شرافتنه ، وزوجی اولان عیسی بن سلیمانك شهرت وشجاعتندن قورقوب ، اسمنی ذکر ایده آلمای . بلـکه شعرلرنی اوشبو (دنیا) اسمینه سویلر ایدی . اشعارندن بعض بیتلر بونلردر :

مالقلبی ارق من كل قلب
ولحبی اشد من كل حب
ولدنیا علی جنونی بدنیا
اشتهی قربها وتكره قربی
نزلت بی بلیة من هواها
والبلایا تكون من كل ضرب

مضمونی : « بكا نه اولمشدركه قلبم هرقلبدن رقتلی، وبنم محبتم هر محبتدن شدتلیدر . بن (دنیا) نك دلیسی اولدیغم ، ودائم آنك قربنی آرزو ایتدكم حالده ؛ او بنم قریب اولمامی مكروه كورر . بلیه‌نك انواعسی اولمغله؛ بن‌ده آنك هوای سوداسیله برنوع دردده‌یم» دیمكدر .

دولت خاتون

لركوچكده حكومت سورن آتابكان سلاله سندن عزالدین محمد بن عزالدین حسینك خاتونیدر . (٧١١) تاریخنده زوجی وفات اولدیغنده سلطنت تختنه جلوس ایتمشیدی . لكن هر طرفدن هجوم ایدن مغوللره مقاومت ایده آلمای، حكومتنی ترك ایتمشدر .

« ذ »

ذات الخال

هارون الرشيد جاریه ومحبوبه‌سی (خنث) در . حسن وآنیله ، هنر ومعرفتیله مشهور ایدی . زماننده اولان شاعرلر بونك حقنده كوزل شعرلر سویله‌شلردر . روایتلره کوره ، بونك دخی (سحر) و(ضیا) اسمنده ایکی یولداشی اولوب . پادشاه جهان وخلیفهء اسلام اولان هارون ، بونلرك حب وهوالرینه مغلوب اولمش ایمش ! .

ذلفاء

بو اسمده ، شعر وادب ، حسن ولطافتله مشهوره ایکی جاریه وار . بریسی : مدینه‌لی اولوب ، امویلر زماننده یاشامش وسعید بن عبدالملك (سلیمان بن عبدالملكك برادریدر) برمیلیون غرش (روسیه حسابیله تخمینا ۸۳۳۳۳ روبله) برابرینه صاتون آلمشدر . صوکره سلیمان بن عبدالملك ملكنه کوچدی . شوراسی عجبدرکه (ذلفاء)نك کوکلی اولکی صاحبنده اولوب (کوکل صاتلماز ایمش ! . . . .) پادشاه سرایلری ، خلیفه جهازلری ، صف باغلاب طوران قل وکنیزا کلرك حرمتلری ، کندیسنی رضایده آلامشدر . بلکه عزت ونعمتلره غرق اولدیغی حالده ، ایچنده اوتلر یانار ایمش . نه سبب ایله‌در ، اخیر

عمرنده خلیفه‌لر ملکندن چقوب بر کیمسه‌یه تزویج اولندی. زوجی ایسه بر آره‌لق تیچوك اولوبدر، اوچ طلاق ایتدی، وشو ساعتله عقلی باشنه کلوب زیاده نادم اولدی. لکن نه اشلسون؟ اش اشدن اوتدی، وعمری بارنچه حسرت وغصه‌سنی چیکوب یورمشدر. حتی «اوچ» کلمه‌سنی شوم کورر، وحساب وقتلرنده‌ده آغزینه کتورماز؛ بلکه «اوچ» کلمه‌سنك شوم [۱] ایدکنی، وسویلمکدن احتیاط لازم اوله‌چغنی هر کیمه سویلر وتنبیه ایلر اولمشدر. (طلاق ایله اویناوچی ارلره عبرت! ....). — ایکنچیسی: عباسی خلیفه‌لر زماننده یاشامش ابن طرخان جاریه‌سیدر. کوزل اشعاری وچوق لطیفه‌لری وابو نواس ایله ماجرالری واردر.

ذؤابه

رباح القسی خاتونیدر. عابده، صالحه، بر خاتون اولوب، کوندزلرنده روزه؛ وکیچه‌لرنده نمازده اولنور ایدی. یستو نمازنی اوقودیغی صوك، یوونوب، زینتلنوب، کوزل کیوملرنی کیونوب، زوجینك کیچه‌لك اورننه حاضر اولور، اکرده زوجینك خدمتی فلانی اولماز ایسه‘ چیشنوب عبادتنه کرشور ایمش. (اك کوزل قیافت ایله اورامله چقوب‘ وقورم ارچوچی مثالنده ارلری یاننه کلوچی خاتونلره عبرت! ...).

---

[۱] مشهور ناپالیون نه سببه مبنیدر اون اوج عددنی شوم کورر ایمش

« ر »

رابعة الشامية

زهد وتقوالق ایله مشهور بر خاتوندر . گاه قورقو ومهابت ؛ وگاه امن وانست حاللرنده گورلور ایمش . بعض اشعاریده منقولدر . زمانه‌سنده علـم وصلاح ایله معروف اولان احمد بن ابی الحواری حضرتلرینه وارمش ایدی . زاهده ، عـالمه ، تقیه ، عفیفـه اولان (حکیمه‌ء دمشقیه) دن اوقومشیدی . قبری قدس شریفده‌در . آتاسی اسماعیل اسملو کیمسه اولوب ، گله‌چکده اولان (رابعة) العدویه ایله اسملری وآتالرینك اسملری بر برینه موافقدر .

رابعة العدویة

بصره شهرنده اسماعیل البصری نام کیمسه‌نك (ام الخیر) کنیه‌سی و (تاج الرجال) لقبی ابله شهرت بولنان قزیدر . بو ، هم زهد وعفتله مشهور بر خاتون اولوب ، حکمتی متضمن سوزلری ؛ اثرلی وعظلری مرویدر . خاتونی وفات اولدیغی صوکنده حسن بصری حضرتلری طرفندن ، خاتونلغه صورلمش ایسه ده ، اختیار ایلمامشدر . مجتهدون کرامدن اولان سفیان ابو عبد الله بن سعید بن مسروق بن حبیب بن رافع الثوری حضرتلریله صحبت ایتمشدر . بعض اشعاری منقولدر .

(١٣٥) وبر روايته كوره (١٨٥) ده [١] ارتحال ايتدى. قبرى بصره ده در [٢]. بونك برده (مريم) البصريه ديمكله شهرت بولنان زاهده بر خادمه‌سى وار ايدى.

رابعة العسقلانية

ابن حجر العسقلانى حضرتلرينك قزى، وشيخ محب الدين بن الأشقرك خاتونيدر. (٨١٥) تاريخنده آتاسيله برابر مكهٔ مكرمه‌ده محدث شيخ زين الدين البالسى‌نك مجلس تحديثلرنده حاضر بولندى. بوندن باشقه شام ومصر محدثلرندن هم اجازت آلدى. اولكى ارى شهاب الدين بن مكنونه ايدى. يكرمى بر ياشنده اوله‌رق (٨٣٢) تاريخنده ارتحال ايتدى.

راحيل

حضرت يعقوب عليه السلامك خاتونيدر. حضرت يوسف عليه السلام ايله بنيامن، اوشبو خاتوندن دنيايه كلمشلردر. بعض اورنلرده (راحل) صورتنده يازلمشدر. بونى ايسه حضرت يعقوب (ليا) اسملو خاتونى وفات اولديغى صوكنده نكاحلندكى مرويدر. ايكيسى بر

[١] حسن بصرى خطبه ايتدكنه كوره (١٣٥)ده وفات اولمه‌سى، وسفيان ثورى ايله صحبت ايتدكنه كوره (١٨٥)ده وفات اولمه‌سى، عقله قريبدر.

[٢] معجم البلدان. (ج ٤ ص ٦٠٢). اسامى نام كتابنده معلم ناجى بو يرده سهو ايلمشدر. (ص ١٤٣).

طوغمه اولوب، یعقوب پیغمبرك خاله‌سی قزلری ایدی. (راحیل) وفات اولدیغنده یوسف پیغمبر ایله بنیامن صبی حاللرنده یتیم قالدقلرندن، آتالری حضرت یعقوبك شفقت ومحبتنه مظهر اولمشلردر.

رباب

ادبیات عربیه‌ده مشهور اولان ایکی خاتون اسمیدر. برنجیسی: شاعر اقیشر الاسدینك زوجه‌سی و عمزاده‌سیدر. شاعر مذبور، آنی تزوج مراد ایتدکده دورت بیك درهم مهر طلب ایتدکلرنده، قوم وقبیله‌سندن یاردم صوردی ایسه ده هیچ بری بر شیء ویرمه‌مشلردر. اخیرنده بر مجوسی‌یه واروب، حالنی بیان ایتدکده، مجوسی، بونك مطلوبنی تماما ویرمشیدی. — ایکنجیسی، خداش بن حابس تمیمینك محبوبه وخاتونیدر. مذکور خداش، ربابه زیاده محبت باغلاب نکاحلنور ایچون هم کندیسنی رضا ایتمش؛ آتا ایله آناسندن هم صورمش ایدی. لکن فقیرلکنی سبب ایدوب، ربابی ویرمیه، آتا وآناسی رضا اولمادیلر. کونلرك برنده رباب، آناسنه: «آنام! بن، محبت ایتدکم کیمسه‌دن باشقه سنه‌می ویرله‌چکم؟» دیمش. آناسی: «یوق!» جوابنی ویردکنده: «اویله ایسه بنی خداشه ویرکز!» دیمش. آناسی خداشك فقیرلکنی بهانه کوسترمیه غیرت ایلمش ایسه ده: «خلقی کوزل اولان کیمسه، کوب ماللیدن خیرلودر؛ خلقی بوزوق وتوفیقسز کیمسه‌نك مالندن نه کبی فائده اولور؟» دیه آتا وآناسنی رضا ایدوب خداشه تزویج اولنمشدر. آتا وآناسنی رضا ایتدکی وقتده خداش هم تکرار ربابی صورمیه کلمکله، (رباب) ده «العود احمد والمرأة ترشد

والورد يحمد » ديدى [١]. وبو وقتدن « العود احمد » سوزى عرب آره سنده مثل اولوب قالمشدر.

رباب

امرئى القيس بن عدى الكلبينك قزى، وامام حضرت حسين رضى الله عنه نك خاتونيدر. امام حضرتلرينك (ست سُكَيْنَة) نام كريمهٔ محترمه لرى بو خاتوندن ايدى. دين وديانت، فضل ودرايت، زهد وجلالت، ايله مشهور بر خاتون اولوب، حضرت حسين كنديسنى وقزى سكينه يى زياده سيله سور ايمش. وبونلر حقنده: « طوغريسى بن، سكينه ايله ربابى وآنلرك بولندقلرى اورنلرى سورم، وحقلرنده هم مال وبايلقى صرف ايدرم، وبو خصوصده بكا عيب ايدوچيلره هم بر شئ ديه مم » مضموننده اولان اوشبو:

لعمرك اننى لاحب دارا
تكون بها سكينة والرباب
احبهما وابذل جل مالى
وليس لعاتب عندى عتاب

بيتلرنى سويلر اولمشدر. رباب هم حضرت حسينك مرتبه سنى يخشى بيلور، وآنى خشنود ايدر ايچون جمله قدرتنى صرف ايدر، عزت واحترام ايتمكده هيچ قصورلق كوسترماز ايدى. امام رضى الله عنه « كربلا » صحراسنده شهيد اولديغنده اثرلى مرثيه لر سويلمشدر. كنديسنى استيانلر كوب اولدى ايسه ده، « بر كره پيغمبره (صلى الله عليه وسلم) كياون اولمقله مشرف اولدم، بوندن صوك باشقه لره كيلون

[١] مجمع الامثالده، مذكورمثل خداش سوزى اوله رق حكايت ايدلمشدر. (ج ١ ص ٣٢٤).

اولمیه‌چغم » دیه رد ایتمشدر . بونك (محیات) اسمنك اولان همشیره‌سی امام علی کرم الله وجهه حضرتلرنده ، و (سلمی) اسمنده اولان دیکر همشیره‌سی امام حسن رضی الله عنه ده ایدی . پدری اولان امرئی القیس حضرت عمر رضی الله عنه عصرنده اسلامه کلن اعتبارلی ذاتلر جمله سندندر .

رُبَیِّع

صحابیاتدن اولوب ، مُعوِّذ قزیدر . صالحه بر خاتون اولوب ، غزالرده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلریله برلکده بولنور ، یاره‌لری باغلار ، شهیدلری جیار ، ایدی . کندیسندن بعض حدیث شریف هم روایت ایدلمشدر . نضرك قزی وبدر محاربه سنده شهید اولان حارثه بن سراقه‌نك آناسی اولان (ربیع) بوکا باشقه‌در . معوذك آتاسی الحارث بن رفاعه ، وآناسی عضراء بنت عبید بن ثعلبه ـ اولوب ، بدر محاربه‌سنده ابو جهلی قتل ایتدکی صوکنده شهید اولمشیدی .

رجب

شهاب احمد بن محمد القلیجی قزیدر . محدثاتدن عالمه بر خاتون اولوب ، بیوك والده‌سی (ساره بنت الشیخ تقی‌الدین السبکی) نك حدیث اوقوتمقده اولان مجلسنه هم احضار اولنمش ایدی . امام سیوطینك شیخه‌لرندن اولوب ، (٦٩) یاشنده (٨٦٩) تاریخنده وفاتدر .

رحمت

حضرت ایوب علیه السلام خاتونیدر . زوج محترملرینه صداقتلی واطاعتلی اوله‌رق خدمتلرنی ایدر اولمشدر . (رحمت) حضرت یعقوب بن اسحاق علیه السلام قزی ایمش . وبر روایتده حضرت ایوبك بو زوجی (لیا) اسمنده اوله‌رق افراییم بن یوسف بن یعقوب بن اسحاق قزی ایمش .

رضیه

غوری پادشاهلرندن شمس الدین التمش قزیدر . بونی ایسه آتاسی باشقه اربالرندن زیاده سور . سلطنته آنلره نسبتله الیق ایدکنی سویلر ؛ وبعض سفرنده دهلی یه قائم مقام قالدرر ایمش . (٦٣٣) تاریخنده التمش وفات اولوب ، وارث تخت اولان اوغلی رکن الدین فیروز شاهده عقلسز اولمغله ، آناسی (ترکان خاتون) دولت امرینه استیلا ایلدی . یدی آی صوکنده فیروز شاه عزل اولنه‌رق ؛ رضیه تخته چقارلدی . ارلر قیافتنه کروب ریاست ایدر ، آته بینوب سفره هم کیدر ایدی . (٦٣٧) تاریخنده سرهند حاکمی اولان آلتونیه ، رضیه‌یه عصیان ایتمکله ، رضیه‌ده عسکرنی جمع ایدوب تربیه‌سنه چقدی . لکن عسکر ، آلتونیه طرفنه دونوب ، رضیه‌یی یالکز قویدیلر . بناءً علیه رضیه اسیر آلنه‌رق حبس اولندی . اوچ

آی صوکنده حبسدن چقارلوب، آلتونیه ایله ازدواج ایتدی ایسه‌ده، دهلی خلقی طرفندن تخته چقارلمش اولان بهرمشاه، عسکری ایله آلتونیه اوستنه کلدی، ورضیه ایله آلتونیه‌نك هر ایکیسنی قتل ایلدی.

رضیه

اندلسده اوچونچی عبدالرحمنك جاریه‌سیدر. زیرك، خوش صحبتلی، سویلرکه ماهره ایدی. عبدالرحمن وفات اولدیغنده ممالك شرقیه‌ده اوزون بر سیاحت ایتمشدر.

رضیه خانم

روسیه‌ده خان کیرمن اسلاملرندن قطلوغ یار فامیلیه‌سندن تاج الدین نام کیمسه قزیدر. بیترسبورغده طبیه مکتبنده اوقوب شهادت نامه آلمشدر. روسیه مسلمانلرندن طبیبه‌لق عنوانته نائل اولان مسلمه‌لرك بزم فکرمزه کوره — اوّلی بودر.

رعله

جُرْهم قبیله‌سنك مُضاض بن عمرو قزیدر. حضرت اسماعیل علیه السلام حجازده، بونی نکاحلنوب، اون ایکی عدد اربالاسی اولدیغی

مرویدر. بونلرك اك بیوكلری قیذار و نابت نام ذاتلر اولوب، كعبهء معظمه نك خدمتی حضرت اسماعیلدن صوك نابته وآندن صوك، والده لری طرفندن اولان جدلری مضامنه انتقال ایتدی. حضرت اسماعیل، مزبوره یی تزوج ایتدكی صوكنده عرب لسانتی اوكرنوب، آتا وباباسی عبرانی اولدیغی حالده، انسابیله عربلشدی، وحجاز عربلرینك «عرب مستعربه لر اوله چق» باباسی اولدی. وقوم عربه، اجنبی اولان عبرانیلر قانی قارشدی.

رقاش

حیره ده حكومت سورن عرب پادشاهلرندن جذیمة الابرش بن ملك بن فهم همشیره سیدر. مذكور پادشاه، شراب مجلسنده ایسركلكی سببندن، قارنداشی رقاشی، عدی بن نصر اسمنده بر ینه ویرمش؛ كیاو ایله قزده شو ساعتده كورشمشلر ایدی. عقلی باشنه كلدكنده، جذیمه، اشنه زیاده نادم اولوب، (شراب خوارلره عبرت!) عارلكندن عدیی قتل ایلمكی قصد ایتمش ایسه ده، عدی بو حالدن دخی ایرته رك خبردار اولوب، باشنی بر طرفه آلوب قاچمش ایدی. رقاشی چاغروب شلته ایتمیه باشلادی ایسه ده، رقاش: «كندیك اجرا ایلمش بر شیٔ ایچون بنی تكدیر ایتمیه حقك یوقدر. بو بلا، سنك صبیلق وجنونلكده (ایسرتكج ایچمكنی اراده ایده‌در) مداومت ایلمككك سببندن باشمزه كلمشدر» دیه جوابلنمشدر. رقاش، مذكور كیچه ده عدیدن حامل قالەرق، مدتی تمام اولدیغنده عمرو اسمنده بر اوغلان طوغدردی. جذیمه عمروه زیاده محبت ایدوب یانندن آیرماز اولدی. بر آره لق عمرو غائب اولەرق نام ونشانی بیلنمدكدن، جذیمه غایت

غصه‌لو اولدیغنده، مالك ایله عقیل نام ایکی کیمسه، بونی بولوب کتوردیلر. جذیمه‌ده‌، بو عمللرینه مکافات یوزندن هر ایکیسنی، بر بریندن آیرلمامق شرطیله کندیسنه خاص ندیم ایلدی. عرب شاعرلرینك (ندمانیْ جذیمه) دیدکلرندن مراد، بونلر اوله‌چقدر [۱].

رُقَیْقه

ابو صیفی [۲] بن هاشم بن عبد مناف قزیدر. رسول اکرم صلی الله علیه وسلمك جدی اولان عبد المطلب بن هاشمك برادری قزی ایدی. ظهور اسلامدن مقدم وفات اولوب، عربلر آره‌سنده (صاحبة الرؤیا) دیمکله مشهور ایدی. بونك سببی بودرکه: رسول اکرم حضرتلری‌، آلتی، یدی یاشلرنده ایکن، مکهٔ مکرمه‌ده الوغ بر قحط وآچلغه، بتون مکه خلقی مبتلا اولمشلر ایدی. شو وقتده، مزبوره رقیقه شویله غریب بر دوش کوررکه، کویا برسی: «ای قریش! آخر زمان پیغمبری کله‌چك وقت ایرشدی، آنك برکاتی وشرافتی سایه‌سنده، بو بلادن خلاص اوله‌چقسکز، ایچکزدن حسبلی ونسبلی؛ جثه وجسامتلی؛ آق بدنلی وچوق کرپکلی اولان کیمسه، ذریتنی برابر آلوب، وهر قبیله‌دن برر کیمسه‌یی هم ایارتوب، جمله‌سی غسل ایتدکلری وتنظیف اولندقلری صوکنده ابو قبیسه چقسونلر، وذکر ایتدکم ذات، دعاء ایدوب، باشقه‌لری آمین دیسونلر!» دیه

[۱] متمم بن نویره‌نك، مقتول اولان برادری مالك حقنده: وکنا کندمانی جذیمة حقبة * من الدهر حتی قیل لن یتصدعا – دیدکی بیتنده هم مذکوردر.

[۲] مرتب سهوندن نمیدر نه‌دندر، اسد الغابه‌ده (ابو) لفظندن باشقه (رقیقه بنت صیفی) صورتنده یازلمشدر.

سویله‌کنده‌در . رقیقه بو دوشنی قریش اکابری حضورنده حکایت ایتدکنده، بو صفتلر عبد المطلب بن هاشم صفتلریدر ، دیه، جمله‌سی آکا متابعت ایله ، عبد المطلب هم حفیدی علیه السلام حضرتلرنی برابرینه آله‌رق ابو قبیسه چقوب دعاء ایلدی . چوق کیچمه‌ی هم یغمورلر کلوب مکه خلقنه فراوانلق حاصل اولمشدر . بو خصوصده رقیقه طرفندن سویلنلمش شعرلر هم واردر [۱] . (امیمه) اسملو قزی صحابیات جمله‌سندن ایدی .

رُقَیّه

سید الانبیاء فخر المرسلین سند الاصفیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک ، ام المؤمنین (خدیجة الکبری) رضی الله عنهادن اولان ایکنچی قزلری ، وعثمان بن عفان رضی الله عنه حضرتلرینک اولکی خاتونلریدر . حضرت (رقیه) ایله حضرت (ام کلثوم) ابتداء ابو لهب بن عبد المطلب اوغللری عتبه ایله عتیبه‌یه نشانلنمشلر ایدی . « تبت یدا ابی لهب » سوره‌سی نازل اولدقی اوزره ، ابو لهب وخاتونی ، مذکور اوغللرنی پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک هر ایکی کریمهء محترمه‌لرنی آلمقدن منع ایتدیلر . بونک اوزرینه رقیه رضی الله عنها حضرت عثمانه تزویج ایدلدی ، وبرلکده حبش مملکتنه هجرت ایتدیلر . آنده عبد الله اسمنده بر اوغللری دنیایه کلوب ، صباوت وقتنده ارتحال ایتمشدر . حبشدن قایتوب ،

---

[۱] عبدالمطلبک استسقاسنه ، زمخشری ایله بیضاوی «لیس کمثله شیء» آیة جلیله سینک تفسیرنده اشارت ایلمشلردر . زمخشری (ج ۲ ص ۲۳۷) بیضاوی (ج ۲ ص ۵۰۱) .

مدینه‌یه هجرت بیوردقلرنده بدر غزاسنك ظفر خبری کلدکی کون، یعنی هجرتك ایکنجی سنه سنده، وفات اولوب مدینه ده دفن اولندی. حضرت (رقیه) ایله عثمان رضی الله عنهما هر ایکیسی برنجی درجه کوزللردن اولمغله بر برینه ایش اولمشلردر. بر شاعرك:

اعجب زوجین یری انسان
رقیة وبعلها عثمان

دیدکندن مراد، بونلردر. رقیه وفات اولدیغی صوکنده حضرت عثمانه (ام کلثوم) رضی الله عنها تزویج بیورلدی. ابولهبك اوغللری عتبه ایله عتیبه، بوایکی مبارکلری ترك ایتمکلری، کندیلری ایچون بختسزلك وخسارت اولدی. بواسمده حضرت علی رضی الله عنه‌نك حضرت (فاطمه) دن هم بر قزی اولوب، بالغه اولمازدن مقدم وفات اولمشیدی. قبر شریفلری مصرده زیارتکاهدر.

رُقیّه

بو اسمده ایکی محدثه مشهور اولوب، برنجیسی: (رقیه بنت محمد بن علی القشیری) در. عمری بارنجه مصرده حدیث اوقوتمشدر. (۷۴۱) تاریخنده ارتحال ایتدی. ایکنجیسی: (رقیه بنت عفیفی بن عبدالسلام) در. ابن المصری ؟ ابن سیدالناس، کبی محدثلردن استماع ایلمش ایدی. (۸۹) یاشنده اولدیغی حالده (۸۱۵) تاریخنده وفاتدر.

رمله

عشرهٔ مبشره‌دن اولان حضرت زبیر رضی الله عنه قزیدر. عثمان بن عبدالله نام ذاته واروب، عبدالله اسمنده اوغلی دنیایه کلدی. حضرت حسین بن علی رضی الله عنهما قزی، اوشبو عبدالله بن عثمانه واردیغندن (رمله)، (ست سکینه) حضرتلرینه قائن آنا اولمشیدی. عثماندن صوك، معاویه بن ابی سفیانك طورونی خالد بن یزیده واروب، محبتنده خالدی اسیر ایتدی. مزبوره رمله حقنده خالد بن یزید بن معاویه‌نك سویلمش اولان کوزل بیتلری اولوب، آنلر جمله‌سندن بری بودر:

احب بنی العوام طرا لحبها
ومن حبها احببت اخوالها کلبا

مضمونی: «رمله‌یی سودکم ایچون والدی طرفندن اولان انسابلری بنو العوامی سودم، رمله‌یی سودکم ایچون آناسی طرفندن اولان انسابلری کلبی هم سودم» دیمکدر. مذکور خالد، حرمتلو خاتونلرك اری اولمق ایله عرب آرسنده مشهور ایدی. عبدالله بن جعفر بن ابی طالب قزی (ام کلثوم) وسعید بن العاص بن امیه قزی (آمنه)، ترجمه‌سی یازلمش (رمله) جمله‌سی بونك خاتونلری ایدی [۱].

---

[۱] ففی ذلك یقول بعض الشعراء یحرض علیه عبدالملك: علیك امیر المؤمنین بخالد * ففی خالد عما تحب صدود * اذا ما نظرنا فی مناکح خالد * عرفنا الذی ینوی واین یرید. الکامل لابی العباس المبرد رحمه الله (ج ۱ ص ۳۰۳).

رميكيه

اندلسده اشبيليه حاكمی اولان معتمد بن عباد خاتونی (اعتماد) در. حسن وملاحتيله، شعر وفصاحتيله، شهرت بولمش ايدی. معتمدك جمله اولادی اوشبوندندر. بر كون سرايلری اوكندن بر قدر كيمسه‌لرك يالان آياق بالچقدن، اوتوب واردقلرنی كوروب، (اعتماد) هم يالان آياق بالچقده يورمكی آرزو ايتمكله، معتمددن صورمش ايدی. معتمد ايسه سرای حوليسنده، گل صوی وخوشبويلر توكدروب چامور (بچراق وبالچق) ترتيب ايندرمش؛ اعتمادده جمله جاريه‌لريله يالان آياق چامورده كوله كوله يورمش، ايدی. صوكره معتمد خلع اولنه‌رق اعتمادله برلكده حبس اولنديغنده، نه ايچوندرزوجنه جانی طارلوب، خاتونلر عادتی اوزره: «بن سندن عمرم بارنچه هيچ برخير كورمادم» ديمشدر. (باشقه خاتونلره نه قالدی؟.....). رميك بن حجاج اسملو كيمسه‌دن صاتون آلنديغی ايچون (رميكيه) ديمكله معروف اولدی، وزوجی معتمددن مقدم وفات اولدی. معتمد (۴۸۸) تاريخنده وفاتدر. (رميكيه) ايله هر ايكيسنك قبرلری مرا كشده بر يرده‌در.

ريا

غطريف السلمی قزيدر. عتبه بن الحباب بن المنذر بن الجموح الانصارينك معشوقه وخاتونی اولوب. اديبه وشاعره برخاتون ايدی.

عتبه وفات ایتدکنده یورەگی یانوب، اوستنه قاپلانوب، اوشبو شعرلری سویلمشدر:

تصبرت لا انی صبرت وانما
اعلل نفسی انهابك لاحقه
ولو انصفت روحی لکانت الی الردی
امامك من دون البریة سابقه
فما احد بعدی وبعدك منصف
خلیلا ولا نفس لنفس موافقه

مضمونی: «بن سنك وفاتك ایچون صبر ایده آلمام، لکن تیز کوندن سکا لاحق اولەچغم فرضیله نفسمی صبر وتحمله دعوت ایده بیلورم. اکر بنم جانم انصاف ایتسه ایدی، سندن اوّل اولمگه جمله خلقی سابق اولوردی. ایمدی بزدن صوك، انصافلی کشیلردن هیچ بری، کیمسەیه یار اولماسون! وهیچ بر ذات ایکنچی‌یه برابر وموافق کلماسون!...» دیمکدر. (دنیاده بویله خاتونلرده اولور!).

ریا

مسعود بن رقاش القشیری قزیدر. ظریفه، عالمه، ادیبه، کوزل صحبتلی، ینکل مجلسلی، راحت سوزلی، بر شاعره ایدی. کندسنه ابومالك صمه بن عبدالله نام بر ادیب عاشق اولوب، ازدواجنی طلب ایلمش ایسەده، موفق اولمامشدر. ابومالك عراق سفرنده ایکن، غاوی بن رشید بن طلابة المذحجی نام کیمسه کلوب کوب مهر ویرمکله قزقدروب، ریانی آلدی. ابومالك هم حسرتیله یانوب، اخیرنده تلف اولدی. بو خصوصده نظم ایلمش اشعاری کوب اولوب، اوشبو بیت هم بو جملەدندر:

ارى الدهر بالتفريق والبين مولعا
وللجمع مابين المحبين آبيا
فانى عليه من زمان كانني
خلقت وايـاه نطيل التعاديا

روايتلره كوره وفات خبرى ريايه ايرشدكنده آشامق وايچمكدن قالوب، دنيادن صوونوب وبيزوب، يوروب، برنيچه كونلر صوكنده وفات اولمشدر، (ايكى دوست بر برندن قالوب، اوزاق ياشاماز، دييورلر).

ريحانه

بنو قريظه‌دن سمعون بن زيد بن قثامه‌نك قزى، وفخركائنات سلطان الانبياء افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك جاريه‌سيدر. رسول اكرم، كنديسنى آزاد ايتمك استمش ايسه‌ده، آزاد اولنمقى كنديسى قبول ايده‌سى كلماى، اولـكى حالنچه قالمقنى صورمشدر.

ريحانه

صحابه‌لرك فصيحلرندن اولان عمرو بن معديكرب همشيره‌سيدر. شاعره، فصيحه، بر خاتون ايدى. شاعر مشهور دريد آتاسى صمه‌دن بيش عدد اوغلى اولمش ايسه‌ده، اسلامه كلمك هيچ برينه نصيب اولمامشدر. دريد، اسـلام عصرينه يتشدكى حالده، حنين وقعه‌سنده، مشركلر طرفنده ايدى. ريحانه وفات اولديغنده عمرو بن معديكرب جنابلرى منظوم اوله‌رق مرثيه سويلامشدركه، بو بيتلر آندندر :

امن ريحانة الداعى السميع
يؤرقنى واصحابى هجوع
اذا لم تستطع شيئا فدعه
وجاوزه الى ما تستطيع

عمرو بن معديكرب، رسول اكرم وفاتندن بر آز وقت مقدم اسلامه كلوب، صوكره ارتداد ايلمش ايدى. ابوبكر رضى الله عنه‌نك نصيحتى اثر ايتمكله كيرو اسلامه كلوب واسلاميتنده هم ثبات اوزرنده اوله‌رق قادسيه محاربه‌سنده شهيد اولدى.

ريطه بنت جذل

جذل بن الطعانك قزى وربيعه بن مكدمك خاتونيدر. كوزل اشعارى واردر. (ريحانة بنت معديكرب) ك اوغلى دُرَيد بن الصمه، ربيعه قومنه اسير دوشدكنده، اوشبو خاتون تخليص ايتمش، وبو عمليله تفاخر ايدرك بر قدر اشعار سويله‌مشدر. (ريطه بنت عاصم) بوكا باشقه اولوب، اودخى عرب شاعره‌لرندن ايدى. منظوم مرثيه‌لرى واردر.

ريطه بنت عجلان

عجلان بن عامر نام كيمسه قزيدر. شاعره بر خاتون ايدى. برادرى عمرو بن عجلان، بنوفهم قبيله‌سنك (امجايده) نام خاتونله بر دوستلق پيدا ايدوب، كلوب كتوب يورميه باشلامشيدى. خاتون قبيله‌سى

بو سببدن غیرته کلوب، انتقام آلمه قصد ایتدیلر، وبر کلشنده آردندن چقوب، قتل ایلدیلر. بو وقتده، مزبوره (ریطه) اوزون بر مرثیه انشاد ایدوب، مضمونیده، بویله دیمکدن عبارتدر:
«بو دنیاده هر کس محال شیلره آلدانوب کتمکده‌در. زمانه کونارینه
«قارشو غالبلك کوسترنلر، دائما مغلوب اولمقده‌در. هر نه قدر
«عزت وسلامتلکده اولسه اولسون، هر بر جان ایه‌سی اخیرنده
«بر هلاك اولاچق وبو فانی یه‌ده وداع ایلیه‌چکدر». برادری عمرودن صوك اوزاق عمر یاشامای، آنك حسرتیله دنیادن کچمشدر.

«ز»

زاهده

ترکیانك مشهور صدر اعظملرندن عالی پاشا قزیدر. قلمی زیاده کوزل اولوب، هر تورلی خطلری زیاده ماهر یازدیغی کبی تعلیق یازونده مصطفی عزت نام بر استاددن مأذوندر. مسجد شریفلر، تکیه وخانقاهلرده قلمیله یازلان لوحلر واردر. کندیسی عفت وصلاح حال ایله مشهوردر. پدری (۱۲۷۸) ده وفات ایدی.

زبّا

عمالقه طائفه‌سندن اولوب، شام ولایتلرنده حکومت ایدن ریان یاکه عمرو بن الضرب بن حسان قزی (فارعه) یاکه (بارعه) یاکه

(نائله) یاخود (میسون) در. (رقاش) ك برادری اولان جذیمة الابرش
(ابرش، ابرص. دیمك اولوب آلا تنلی معناسنده در) ایله اولان
محاربه‌لرك برنده، آتاسی مقتول اولمغله، زباء آتاسی تختنه چقوب،
پادشاه اولدی. فرات دریاسنك ایکی طرفنه ایکی شهر بناء ایدرك،
دریا آستوندن، بر برینه کیچوب یورمك ایچون زور بریول آچدی.
جذیمه‌دن آتاسی اوچنی آلمق ایچون عسکر جمع ایتمکله محاربه ایلمك
قصد ایتدکنده، سکلوسی اولان (زبیبه) نك مشورت ویرمکنه موافق،
حیله یولنه کردی، وجذیمه‌یه مکتوب یازوب، اکرده قبول کورر
ایسه تزوج ایلمك فکرنده ایدکنی بیان بیوردی. جذیمه ایسه بوکبی
کوکلالی خبردن (ار قارتایر قز دیب! دکلمی؟) ممنون اولوب، البته
قبول ایده‌چکنی بیانله جواب ویروب، وبو مناسبتله آره‌ده بر قدر
مکتوبلر یوردی، وایلچیلر تکرار کلوب کیدرلر ایدی. جذیمه (بقه)
نام اورنده، مشورت وعقل اهللرنی جیوب کیکاش ایلدکده، جمله‌سی،
زبا طرفنه واروب، مملکتنی ضبط ایتمك وکندیسنی خاتون اوله‌رق
آلمق فکرینه قرار ویروب، فقط قصیر بن سعد نام بر کیمسه بو
رأیه موافقت ایتمادی. وزبانك «زفافی ایچون بن حاضرم جاریه کزه
مرحمت ایدوب تشریف بیورکز!» دیدکی خطنه قارشو: «بو طرفه
کندیکز کلوکز!» دیه جواب یازمه‌یی القا ایتدی. جذیمه، بومشورته
رضا اولمای، بلکه کندیسی زبا جانبنه (زباء) نك شهرینه یتدکلرنده،
زباء طرفندن یاشرلنوب طورمش عسکر ایله، جذیمه «کیاو دگل»
اسیر آلندی وبو وقتده اشنك اصلنی شبهه‌سز آکلادی ایسه‌ده، وقت
کچمش بولندی. حضورینه کتوردکلرنده زباء، جذیمه‌یه بعض بر
سوزلر آیتدکندن صوك، طست کتوردوب، ایکی قولنده اولان تامرلرنی
کیسدردی، وجذیمه‌ده قانی آغوب ترك حیات ایلدی. ذکر ایدلمش
قصیر هر نه قدر جذیمه ایله برلکده ایسه‌ده، اشك روشنی دخی

مقدم رك آكلاب «عصا» اسمنده اولان يوكرك آته بينوب، قاچوب
خلاص اولدی. جذيمه نك تختنده قائم مقام اولوب قالان همشيره
زاده سی عمرو بن عدی حضورينه واروب؛ (زباء) دن انتقام آلمق
پروغرامنی ترتيب ايلدی. وبو پروغرامه بناءً كندی بورننی كنديسی
كيسوب، وتننی جراحتلب، بنی بويله حاله؛ جذيمه نك همشيره زاده سی
اولان عمرو بن عدی، قويدی؛ ديه (زباء) حضورينه واروب شكايت
والتجاء ايتدی. زباء حضورنده كوبمی آزمی طورديغندن وحالی تجربه
ايدلدكدن صوك، قصيرك اعتباری آرتوب؛ درجه دن درجه يه بنوب،
آخيرنده كيكاشچيسی اولدی. قصيرده تورلی حيله لر ايله؛ مملكت
ايچنده اولان سرلری؛ قورال وعسكره دائر ياشرن شيلری اوكرنوب
بيلور ايدی. كونلرك برنده، (زبا) يه: «افندم بنم، پادشاهلره
«مناسب خيلی اموالم واردر؛ اكرده مناسب كورر ايسه كز بنی تجارت
«صفتيله يباركزده؛ بن سزه آنلرنی كتوررم» ديه عرض ايلدی. زباء
طرفندن رضالق جوابی ويرلوب؛ وبر قدر تجارت اموالی هم يوكلانوب،
قصير، شهردن آيرلدی. وعمرو بن عدی طرفندن حاضرلنمش قيمتلی
ونادر شيلری يوكلاب، كويا كندی جهازی اولمق صورتيله (زبا) يه
هديه ايلدی. بويله روشلی معامله اوچ دورت دفعه لر اولنوب؛ وهر
دفعه سنده، زباءنك آغزندن صولار آغزه چق درجه ده نفيس اشيالر
كتورر ايدی. قصيره امنيتی تمام اولديغی صوكنده؛ چيت دولتلر
ايله محاربه ايلمك ايچون قورالر، قل وكنيزكلر تحصيل ايدوب
كتورمك اوزره، دخی قصيری سفره يوللادی. قصيرده بونی فرصت
بيله رك عمرو حضورينه واروب، ايكيسی برلكده اولدقلری حالده،
صندوقلره قورال وعسكرلر يرلشدروب، الوغ بر كروان اولدقلری
حالده قايتدی. قافله نك شهر ايچينه كردكلری ساعتده، صندوقلرده
اولان عسكر چقارلوب، شهرده اولان خلق اوستنه هجوم فرمانی ويرديلر،

وزبابی طوتمق نیتیله یولنی کیسدیلر . هر نه قدر ، قصیر ایله عمرو ، زبابه واروب یتشدیلر ایسه‌ده اولدن یوزکی ایچینه حاضرلب قویمش زهری صوروب : « عمرودن دکل ، اوز قولمدن اوله من » (بیدی لابید عمرو) دیه ، ترك حیات ایلدی . بو کونمزدن تخمینا (١٨٧٤) سنه مقدم اولان ، اوشبو واقعه ، عرب ادبیاتنده شهرتی اولان کوب مثلاره [١] منشاء اولمشدر . بو ماجرا حقنده کوب شعرلر سویلنمش وابیاتلر نظم ایدلمشدر . (مشورت ایله عمل ایتمامك ، اوز ملـکنه قناعت ایلمای چیتلره طمع ایلمك ، نفسه مالك اولمادقك ، حیله وتمویه‌لره انابت ایدوب ، چیت کیمسه‌لره اشانماقك آخری بویله اولور ایمش ! . . . . . . فاعتبروا یا اولی الابصار) . زباء غایتده دلبر ، فصیح عربی سویلر ، یوردکنده ساچی یردن سورلوب یورر ایدی . زباء کور ، زور ساچلی خاتون دیمکدر .

زباء

علقمه بن حفص الطائی قزیدر . زمانه‌سنك اك کوزللرندن ایدی . مزبوره بی حارث بن سلیل الاسدی ، آتا وآناسندن خاتونلقغه صورمش ایدی . قارتلغنی سبب کوستروب ، بوکا وارمیه هر نه قدر ، زباء رضا اولمادی ایسه‌ده ، آناسی طرفندن کتورلمش دلیللر وکوسترلمش سببلره مقاومت ایده آلمای ، آخیرنده رضالق کوستردی ، ویوز ایللی دوه بر خدمتچی وبیك درهم کموش مهر برابرینه حارثه تزویج ایدلدی .

---

[١] رأی فاتر وعدو حاظر . رأیك فی الکن لا فی الضخ . لا یطاع لقصیر رأی . ببقة ترکت الرأی . اری حزما علی متن العصا . ماضل من تجری به العصا . خبر ما جاءت به العصا . اداب عروس تری . بلغ المدی وجف الثری . وامر غدر اری . دعوا ماضیعه اهله . خل عنی اذا وخلاك ذم . لامرما قد جدع قصیرانفه . بیدی لابید عمرو .

مشار الیهابی ، حارث بن سلیل برابرنده اولەرق کندی وطنی وکندی قومنه کتوردی . اوراده ، قزده کوزل کوزل یاش یکتلر کوروب ، کندیسنك آلدانديغنی وتوزاغه دوشدکنی آڭلاب ، بر آرەلق آغلامیه باشلادی . حارث ایسه بونك سرو حکمتنی بیلوب ، ومروت ایدرك ، خاتوننی کمال اکرام وعزتله آتا وآناسنه قایتاروب یباردی . وبو وقتده ، مذکور حارث : « حر اولان خاتون آچ قالورده ، کینه سوت آنالغی ایتماز » مضموننده اولان : (تجوع الحرة ولا تأکل بثدیها) مثلنی سویلمشدر . بو سوز ، عربلر آره سنده ، اصالتلی کیمسه حسیس کسبلردن احتیاط ایدر دیمك اورننده ضرب مثل اولنور . (مروت وفدا کارلی کیمسەلر ، بویلەمعاملەده اولنورلر ، بز بعض کیمسەلر بیلورزکه تون کون خاتوننه جفا ایدرلر ، بویله جفا ایتمکدن ، اختیارنی کندیسنه ویروب آزاد ایلمك مصلحت ایدکنی سویلنور ایسه — بنم آنده محبتم وار « کندیسنه دکل بلکه محبتی آنك مالندەدر ! » برساچی بیك آلتون دیر طورر ! . . .) .

زبیده

قزان شهرنده آپانای خاندانندن موسی بن اسماعیلك قزی وحاجی تیمور پولاد بن موسانك خاتونیدر . قزانده اولان سکزنچی مسجد ، بونك خیراتندندر . (۱۲۲۳) تاریخندن مقدم وفات اولوب ، قزان مقبره سنه دفن اولندی .

زُبَیْدَه

عباسیلردن هارون الرشید خلیفه نك عمزاده سی وخاتونی اولان (ام جعفر) در. اصل اسمی (امة العزیز) اولدیغی حالده جدی ابو المنصور طرفندن (زبیده) لقبی ویرلمشیدی. آتاسی، منصور عبد الله اوغلی جعفر اولوب، جعفرك آناسی، یزید بن منصور الحمیری همشیره سی اولان (ام موسی اروی بنت منصور) ایدی. مشار الیها زبیده؛ زیاده سیله حسن وجمال، عقل وذکا، ادب وتربیه، فصاحت وبلاغت، طبیعت شعریه وطلاقت لسان؛ صاحبه سی ایدی. کندیسنه؛ هارون الرشید؛ افراط درجه ده محبت ایدوب، محمدالامین اسمنده اولان اوغلی؛ بوندن طوغمشیدی. مأمون خلیفه؛ بونك اوگی اوغلی ایدی. خلیفه ایله نکاحی (١٦٥) تاریخنده اولوب؛ زوجی واوغلی امین خلافتلرنده الوغ حرمت اوزرنده یاشاب؛ اوکی اوغلی مأمون زماننده (٢١٦) تاریخنده جمادی الاولی ده ارتحال ایتدی. [١]. قبری « بغداد » ده در. خیرات وحسناته میلی زیاده اولوب، حج سفرنده حسابسز صدقه واحسان توزیع ایتمشیدی. « عین زبیده » اسملو یلغه صونی مکهٔ مکرمه یه آغزمش؛ وعلی قول الوغ اسلام شهرلرندن بری اولان (تبریز) شهرنی بناء ایتدرمش ایدی. زهد ودیانتی دخی یرنده اولوب، قرآن شریفی حفظ ایتمش یوزجاریه سی اولمغله، هر کیچه ده بر مرتبه ختم قرآن ایتدرر اولمشدر. اوغلی محمدالامین باشنه کلمش حادثه وقتنده مأمونك سرداری اولان؛ صوگار

[١] مطبعه سهوی اولسه کرك؛ تاریخ الکامل (٢٢٦)ده وفات کوسترمشدر. (ج ٦ ص ٧١).

کوزلی طاهر ذوالیمینین طرفندن بعض حقارتلر، کورمکله، (خالصه) نام آزاد جاریه‌سی ایله مأمونه، تظلمی حاوی عریضه‌سنی ارسال ایتمشیدی. مأمون ایسه بونی اوقودیغنده: «حضرت عثمانك شهادتی خبر ینك وصولنده حضرت علینك: (والله العظیم بو اشی بن نه امر ایتدم، نه‌ده بوندن خشنود اولدم) دیدکی کبی دیرم» دیو، زبیده‌یه بر تسلیت نامه یازدی، وکورمش ضررنی اداء ایدردی. کونلرك برنده، بر اعرابی، مرحمت امید ایلمك قصدیله اوشبو بیتی انشاد ایلمشیدی:

ازبیدة ابنة جعفر
طوبی لسائلك المثاب
تعطین من رجلیك ما
تعطی الاکفی من الرغاب

مضمونی: «ای جعفرك قزی زبیده! سکا عرض حاجت ایدن کیمسه‌یه بشارتدر. خلقلرك اللری ایله ویرمکده اولان الوغ هدیه‌لری، سزلر، ایکی آیاقکزدن ویرمکده درسز» دیمکدر. بونی ایشتدکده زبیده حضورنده اولانلر، اعرابی‌یه هجوم ایتمکه قالقدقلرنده (چونکه بو کبی کلمه‌لر ایله خطاب ایتمك نزاکت وکبار عالمنده اولان ادبه منافیدر) زبیده‌ده، منع ایدرك: «قویکز مرادی خیر ایدی، لکن دیلی خطاء سویلدی» دیه معروفنی بذل ایتمشدر. همده «سنك صول الكده غیرلرك اوك اللرندن زیاده ویرمکده‌در، مقالنی ایشتمکله صول الك دیه‌چك اورنده آیاغك دیور ایسه‌م دخی معنالی اولور ظنیله بویله بریا کلشلغه دوچار اولمش اولسه کرك» دیمشدر «موصل» یاقیننده «قصر حرب» نام اورنده دنیایه کلمشیدی [١].

---

[١] تاریخ الکامل (ج ٥ ص ٢١٢).

زرقاء

ایسکی عربلرده (جدیس) قبیله‌سنده پك اوزاق ویراقدن کورمك ایله عرب آره‌سنده شهرت بولمش بر خاتوندر. (غفیره) وقعه‌سندن صوك، طسم قبیله‌سندن رباح بن مرة نام کیمسه یمن پادشاهی حسان بن تبع حضورینه وارەقله جدیس قبیله‌سندن انتقام آلمق حقنده یاردم صوردی. حسان هم رباح طلبنه موافق اتباع وعسکرنی برابر آلوب جدیس اوستنه سفر ایلدی. لکن (زرقاء) کوروب خبر ویره‌ماسون ایچون، جمله‌سی قوللرینه بررآغاچ بوتاغی طوتوب، آنك کولکه‌سنه یاشرلوب سفر ایدرلر ایدی. اوچ مرحله یتمازدن مقدم بونلری زرقاء کورمکله قومنه: «ای قومم! سزلرك اوستوکزه آغاچلر کلیور!..» دیه خبر ویردی ایسه‌ده، قومی بو خبری خرافات عد ایدرك تصدیق ایتمادیلر، و«کوزلرك یاکاش کورەیه باشلامش» دیه مسخره ایتدیلر. عاقبت یمن عسکری کلوب بونلری باصدی وجمله‌سنی هلاك ایدوب، زرقاءنك هم کوزلرنی چقاردیلر. (زرقاء) نك ذهنی وفهمی هم کوزیله متناسب اولوب، اوتکن وسریع اولمشیدی. فراست وزیرکلکی «احکم من زرقاء الیمامه» دیمکله ضرب مثل اولنور ایدی. مزبوره کونلرك برنده کوکده اوچوب وارەقده اولان کوکرچین جیونی کورمکله اوشبو بیتی سویلمشدر:

لیت الحمام لیه الی حمامتیه
ونصفه قدیه تم الحمام مئه

«کاشکی بو اوچمقده اولان کوکرچینلر، هم آنلرك یارومی، آوده اولان برکوکرچینمله قوشلوب بنم اولسه ایدی، تمام بر یوز

اولوردی » دیمکدر . (مذکور کوکرچین جیوننده نیچه عدد کوکرچین
وار؟ بیلوکز ! . .) . (زرقاء) میلادك اوچونچی عصری اوسطنده
یمامه‌ده یاشامش ، بعضیلر، بونك اسمی هم (یمامه) ایدی دیمشلر .
بعضیلر ظننه کوره بو خاتون ذکر ایدلمش (حذام) اوله‌چقدر [۱] .

زرقاء

عدی بن قیس الهمدانی قزیدر . کوفه‌لی برخاتون اولوب ،
مشهور « صفین » محاربه‌سنده امام حضرت علی رضی الله تعالی عنـه
طرفنده اولوب ، عسکری تشویق وحربه ترغیب یولنده اثرلی خطبه‌لر
سویلر ایدی . ایکی صف آره‌سنده اولدیغی حالده دوه اوستنه‌بنوب
قچقروب سویلدکی بر خطبه‌سنك مضمونی بودر :
« ای آدمیلر ! قویاش یاننده شم یاقتورماز ؛ آی قالقدقدن صوك ،
« یولدزده نور قالماز ؛ قاچر ، آتدن اوزه آلماز؛ تیمری تیمردن
« باشقه‌شی کیسماز ؛ بیلوکزکه یول ازله‌وچیلره حق یولی کوستردك ؛
« صورایانلره‌ده طوغری خبـر ویردك ؛ راستلق معلوم اولدی . ای
« مهاجرون وانصار ! سز ، صبر وثباته ملازمت ایدکز ؛ آره‌کزدن
« دشمنلق کیدوب ، حق سوزظاهر ، وعدالت هم‌باطله غالب‌اولمشدر ؛
« باطل ایله حق ، هیچ وقتده برابر اولماز؛ مؤمن اولان ذات ، فاسق
« ایله مساوی اولورمی ؟ البته اولماز ؛ اویله ایسه محاربه‌یه حـاضر
« اولوکز ! صبر وثباته حاضر اولوکز ! بیلوکزکه خاتونلر زینتی خنا
« (قنه) ، آرلر زینتی قاندر ؛ صبر ، اشلرك خیرلوصی کیدر؛ محاربه‌دن

---

[۱] وذکر الجاحظ انها کانت من بنات لقمان بن عادوان اسمها (عنزة) . مجمع الامثال للمیدانی (ج ۱ ص ۷۶) . ابن خلدون . (ج ۲ ص ۲۵) .

« قورقماکز ، کلوکز ! ! . . . . بو ، برکونلرکه اخیرنده اولان فائده‌سی « اوزی ایچوندر » . خلافت کندیسنه قالدیغی صوکنده معاویه بن ابی سفیان ، مزبوره‌یی دمشق شهرینه آلدرمش ؛ واوشبو عملی حقنده بعض توبیخلر ایلمش ایدی . صوکره « حاجتکی صور ! » دیدکینه قارشو : « خلافنه سوز سویلدکم کیمسه‌دن هیچ شیء قبول ایتمیه‌جکم » دیه ، معاویه‌نك جائزه‌سنی رد ایلمش ایمش . صفین محاربه‌سی (٣٧) تاریخنده اولوب ، (١١٠) کون مدتده (٩٠) محاربه وایکی طرفدن (٧٠,٠٠٠) عدد اهل اسلام قتل اولنمشیدی .

زرقاء

ابن رامیین جاریه‌سیدر . جمال وحسن غنا ، ایله عظیم شهرتی اولوب ، معاصرلرندن کوب ادیب وفاضللر کندیسه مفتون اولمشلر ایدی . غناسنی ایشدرایچون یراق اورنلردن کلورلر ایدی . خصوصا یزید بن عون الصیرفی نام ذات مزبوره‌یی سومکده افراط درجه‌یه وارمش ایدی . بعض ماجرالری هم واردر .

زلیخا

قطفیر دیه مشهور اولان عزیز مصرك خاتونی ، وملوك رعاة دیه مشهور اولان (١٥ نجی ١٦ نجی ١٧ نجی عائله‌لر اولسه کرك) حکمدارلردن عابیل اسمنده برینك قزی ایدی . (قطفیر ، مصرك ایسکی لغتنجه قویاش هدیه‌سی دیمك اولان « پدفیر » دن آلنمشدر) .

زلیخا عزیزه واردیغی صوکنده، عربلر (عمالقه) مصر مملکتنه استیلاء ایتدیلر ایسه ده قطفیری کندی منصبی اولان شهر محافظلکنده ابقاء ایتدیلر. شو سببدن زلیخا، امیرلر قاشنده سوزی مقبول وکندیسی محترم طوتلنور ایدی. اوشبو وقتده یوسف علیه السلام قل صفتیله مصره کتورلوب، مزایده یه چقارلدی. یوسف علیه السلامی قطفیر صاتون آلوب، زلیخایه تسلیم ایتدی، ومناسب اکرام ایلمه سنی هم تنبیه ایلدی. یوسف پیغمبرك عقل وذکاوتی، حسن وجمالیله متناسب اولدیغی جهتله زلیخاده آکا عاشق اوله رق، و صالنی طلب ایلدی. لکن یوسف علیه السلام بویله کناه وادبسز اشه ارتکاب ایلممشدر. اوشبو سببدن حضرت یوسفه افتراء ایدوب، کویا بوزوق عملنه (معاذ الله) جزاء اولمق ایچون زندانه آتدرمش، وحضرت یوسف ده یدی ویاکه آرتق وکوب سنه لر زنداننده قالمشیدی [١]. صوکره حضرت یوسفك عیبسز ایدکی ثابت اولوب، ومصر پادشاهینك هم بر دوشنی ده تعبیر ایتمه سیله زنداندن خلاص واخیرنده وزیرلکه تعیین اولندی. زلیخا ایسه قطفیردن طول قالمش، فقیرلك ومحتاجلغه دوشمش اولدیغی حالده، اورام باشنده حضرت یوسفی صاقلاب، طوروب، اوزنی تانتدرمیه موفق اولمشیدی. یوسف علیه السلام کندیسنی خاتون ایدوب آلدی، وروایتلره کوره ایکی اوغلی وبر قزی دنیایه کلدی. قرآن شریفده «قصه لرك کورکامی» دیه مذکور اولان بو قصه، اسلام شاعرلری طرفندن نظمله هم یازلمشدر. نظامی، جامی، فارسیچه؛ فضولی، حمدی، ذهنی، شکاری، کامی، وغیرلر ترکیچه سویلمشلردر. «قصهٔ یوسف علیه السلام» اسمیله منظوم یازلنوب، قزان شهرنده تکرار طبع ایدلن کتاب، ظنمزه کوره «بلغار» ده یراق

---

[١] سجن یوسف الصدیق علیه السلام هو ببوصیرمن ارض مصر واعمال الجیزة فی اول الصعید من ناحیة مصر (معجم البلدان ج ٣ ص ٤٧).

بابالرمز اثرلرندندر. ایچنده اولان بعض کلمه ولغتلر، بویله برظنی تأیید ایلمکده در. نظمی غایتده موزون، لغاتی آچق وفصیح، اولوب، اسلوبی هم مرغوب واثرلیدر. ادبیاتمز تأسیس ایدلن‌گوندن باشلاب، بوکتابک ابیاتلرندن استشهاد ایده‌چکمز شبهه‌سزدر. فقط بعض کلمه‌لری یازوچیلر، ومطبعه‌لر طرفندن تغییر اولنمغله قاعده‌یه خلاف کورلمکده وبعض اورنلرده اصل مؤلف طرفندن ادب دائره‌سندن برطرفه چقمقده اولدیغی انکار اولنماز. جمیل ایله کثیر طوغروسنده یازلان شیلرک جمله‌سی‌ده پیغمبرلر حقنده یازلمیه لائق اولماز. بوخاتونک اسمی بعض اورنلرده [*] (راعیل) صورتنده یازلمشدر.

زلیخا

سیبریاده قزیلجار (پیترپاول) شهرنده محمد لطیف بن محمد شریف نام، الوغ اسلام سودا کرینک خاتونیدر. مذکور شهرده اولان ایکنچی تاش جامع فائده‌سنه وقف اوله‌رق قرق بیک روبله مبلغی، دولت خزینه‌سنه صالمشدر. (الله تعالی امثالنی زیاده ایتسون!).

زمرد

الوغ عالملردن اولان اثیر الدینک (یدنچی قرن ارلرندن معدوددر) خاتونی (زمرد بنت ایرق) در. مشهور (نُضار)ک آناسی

(*) تفسیر بیضاوی. وتاریخ الکامل، (ج ۱ ص ۴۹).

ایدی. عصرنده اولان دمیاطی، ابن صواف، ابن السقطی، عجوی، عبدالقادر بن الضبعی، (زینب بنت سلیمان الاسعردیه)، ابرقوهی، کبی محدثلردن حدیث روایت ایدوب، صوکره تدریس ایله مشغول اولمشدر. زوجیله قرق سنه معیشت ایدوب، (٧٣٠) تاریخنده، مصرده وفات؛ وقزی (نضار) یاننده دفن اولندی.

زِنّبره

صحابیاتدن بر مبارك خاتوندر. روم نسلندن برجاریه اولدیغی حالده، بنو مخزومدن، یاخود عبدالدار اوغللرندن بر مشرکك ملکنده ایدی. الله تعالی حضرتندن هدایت وقتی ایرشوب، اسلامه کلمش وبونك ایچون افندیسی طرفندن پك چوق جبر وعذاب کورر اولمشدر. اسلامه کلدکی صوکنده کوزلری صوقرادیغندن، مشرکلر: «لات وعزایی ترك ایتدکی سببندن بویله بلایه طوتلدی» دییوب، صوکره کوزلری آچلدیغنده: «محمد (علیه الصلاة والسلام) سحرلدی» دییورلر ایمش. حالندن خبردار اولدیغنده ابو بکر الصدیق حضرتلری، صاتون آلوب، آزاد ایلدی.

زهرا خانم

سنبر ولایتنده «آقچورین» فامیلیه‌سینه منسوب اولان اسفندیار نام بر تاجرك قزی و «ترجمان» غزیته‌سی صاحب امتیازی ومحرری

اولان اسماعیل بك جنابلرینك زوجه سیدر . قز ایکن وقتنده گوزل
ترکیچه وبر مقدار روسچه تحصیل ایتمش ایدی . (١٢٩٨-١٨٨١)
تاریخنده « ترجمان » جریده‌سینك مقدمه‌لری اوله‌رق « باغچه سرای »
شهرنده نشر اولنان بر نیچه ورقه‌لری کوروب ، زهراء خانم ، بونلرك
محرری اولان اسماعیل بك الغصفری حضرتلرینه غائبانه محبت وحرمت
ایلمشیدی . مذکور سنه‌ده ایسه برادری ایله تبدیل هوا قصدیله قریمه
کلمش وبر مقدار تفرج ایتدیکندن صوکره طوغریدن طوغری
اسماعیل بك ایله کورشمشدر . بوندن صوکره دائم مخابره ده اولنور
ایمش . اسماعیل بکك ملت ومعارف یولنده فکر وخدمتلرینه کسب
وقوف ایتدیکی ایله بونك قلمندن توگلمش تامچیلرك کله‌چك بر کونده
چیشمه‌لر اولوب دورت طرفه جایراب کیده‌چکنی اعتقاد ایتمکله اسماعیل
بکك نکاحینه آتلمشدر . روایتلره کوره مزبوره « ترجمان » غزیته‌سی
نشر اولندیغنك برنچی خادمه اولمشدر . (١٣٠٠-١٨٨٣) ییلنده
«ترجمان» غزیته‌سی تأسیس اولنوب جمله ولایتلر ایله مخابره باشلاندیغی
حالده ، وولغه (اتل) واورال طرفلرنده اولان ترکی شیوه‌سنی اسماعیل
بکدن دها گوزل بیلدیکندن زهراء خانم ، کتابت ایله مهم خدمتلر
ایتمشدر . واقعا بایلغی ، ثروتی ، وبیوك راحتلکاری ترك ایدرك ،
«قلمندن» ماعدا مالی اولمیان بر ذاته رفیقه اولمغی اختیار ایتمه‌سی ، معارف
یولنده فداکار اولدیغینه دلیلدر . روایتلره کوره بو ارزوسی شودرجه‌ده
اولمش ایمش که : آتا وباشقه اقربالرینك مخالفتلرینه باقمیه‌رق کندی
وطن اصلیسی اولان سنبر ولایتنی ترکله قریمه وباغچه سرای‌یه هجرت
ایتمشلردر . مالك اولدیغی بر آز مقدر قیمت اشیاسنی (آلتون والماس)
صرف ایدرك مطبعه‌نك اکمالینه ومشتریسز اولان برجریده‌نك دوامنه
غیرت ایلمشدر . بیش آلتی سنه‌لر « ترجمان » ك امور ارسالیه‌سنی
ودفتر دارلغنی یالکز کندیسی کوچرمشدر . اکرده بو اشلری آقچه

ویررك غیریلردن اشلتمك لازم اولسه ایدی ، غزیته صندیغی مساعد
ایلماز وبوندن ده طبیعی اوله‌رق غزیته دوام ایده آلمازدی . روسیه
اسلاملری کبی دنیا احوالندن آز خبرلی ، نشریات عالمی ایله آز
آشنا اولان برقوم آره‌سنده «ترجمان»ك سونمیه‌رك دوام ایتمه‌سی
مشارالیهانك همتی سایه‌سنده اولدیغی معلومدر . غزیته‌نك اشی بر
مقدار ترقی ایتدیکی وقت زهراء خانم بالاچاغالر آناسی اولمشیدی ،
فقط بونلرك تربیه‌لریله مشغول اولدیغی حالده غزیته اداره‌سینه نظارت
ایتمیه کینه یتشور ایدی . زوجی اولان اسماعیل بك ایله یکرمی سنه
عمر ایندیکی حالده کندینه عادت طشنده قیمتلی کیوم یاکه آلتون
وقیمتلی جهاز آلنماسینه راضی اولماش ، وخانه‌سنی هم اولادنیده
هیچ کیمه طابشرمای کندیسی بالذات نظارت ایتمشدر . هرنه قدر
اسمی غزیته‌ده کورلمامش ایسه‌ده حسن خدمتی ومعارف یولنده اولان
غیرتی چوقلره معلوم اولدیغندن وفات اولدیغی وقت جمله ولایتلردن
زوجنی تعزیه ایدرك اوچیوز قدر تعزیه نامه یوللانلمشدر . کندیسی
جسمانادر برخاتون اولدیغی کبی معنا هم صبرلی ودیندار بر مسلمه اولمش
ایمش . غزیته اشلرینك اك آغر واك مشقتلی کونلرنده ، هر تورلی
امثال سویلب وجناب اللهه اعتماد ایدرك غیرت وصبر لازم ایدیکنی ،
وبویله اولان اشلر هیچ وقت یولده قالمیه‌چغنی ایراد ایدرك زوجینه
تسلیه ویرر ایمش . « بر بیوك کیمسه‌یی آلـگزده ترجمهٔ حالنی
اوقوکز ؛ هر وقت بیوكلـکه یول حاضرلب و کوکلنی شادلق و غیرته
سوق ایدوب طورمقده اولان بر خاتونی بونك یاننده کوررسز ! » .
مزبوره (١٣١٩-١٩٠٣) ده (١٣) نجی آپریل شنبه کون اخشام
وقتی ارتحال ایدرك «باغچه سـرای » ده زنجرلی مدرسه مقبره‌سنده
میکلی گری خان تربه‌گاهی قپوسی قارشوسنده دفن اولندی . یاشی
(١ع) ده ایدی .

زیب النساء بیکم

هندستانده ملوك تیموریه‌دن (۱۱۱۸) تاریخنده وفات اولان ابو الظفر محی الدین محمد اورنك زیب عالمکیرك قزیدر. (۱۰۴۸) تاریخنده طوغوب، اره وارمای آلتمش بیش یاشنده اوله‌رق (۱۱۱۳) تاریخنده ارتحال ایتمشیدی. رسم خطی فوق العاده کوزل اولوب، کندی عمرنده نیچه عدد قرآن شریفی یازمش؛ وقرآن شریفی اوزرینه «زیب التفاسیر» اسمنده بر تفسیر تألیف ایلمشدر. بر آره‌لق هندستان مسلمانلری آره‌سنده دستور العمل طوتلمقده اولان «فتاوی عالمکیری» نام کتابی فارسیجه‌یه ترجمه ایتدرمش ایدی. عرب، فارسی، ادبیاتنده وعموما اسلام علمارنده ید طولاسی وار ایدی. طبیعت شعریه‌سی اولمغله، فارسی لسانی اوزرنده جمع اولنمش بر دیوانی هم واردر. شعرلرنده (مخفی) تخلص ایدر اولمشدر. قبری دهلیده‌در.

زین العرب

تاج الدین عبد الرحمن بن عمر بن حسن بن عبد الله السلمی الدمشقی‌نك (بنت الجویرانی) دیمکله معروف اولان قزیدر. عبد المنعم الفزارینك، علم حدیثده اولان «الاربعین السباعیات» نام کتابنی شیخ تاج الدین القر طبیدن اوقوب، صوکره کندیسی، قاچ دفعه‌لر اوقوتمشدر. حدیث عالملری اولان عز بن عبد العزیز الاردبیلی،

حافظ سخاوی، محدثهٔ مشهوره (کریمه)، کبی الوغ ذاتلردن اجازت آلمشدر. محفوظاتی پك چوق اولوب، عمرنی تدریس ایله کیچردی. ولادتی تقریبا (۶۲۸) تاریخنده اولوب، زمانه‌سنك علماسندن اولان کمال بن العماده واردی. ابن العماد ایسه (۶۵۸) تاریخنده وفات اولدیغندن طول قالوب، باشقه کیمسه‌یه وارمادی. حج شریفه کیدوب، مکهٔ مکرمه‌ده مجاورت ایدرك شیخهٔ رباط الحرمین اولدی. سکسان یاشنه آزیتمای (۷۰۴) تاریخنده ارتحال ایلدی.

زینب

سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك، اك بیوك قزلریدر. رسول اکرم حضرتلری، اوتوز یاشلرنده وقتنده حضرت (زینب) دنیایه تشریف بیوروب، محترمه آنالری ام المؤمنین (خدیجة الکبری) رضی الله عنهانك همشیره‌سی اولان (هالت بنت خویلد) اوغلی ابو العاص لقیط بن ربیعه تزویج اولنمش ایدی. مذکوردن علی اسمنده اوغلی و (امامه) اسمنده بر قزی اولدی. اوغلی بلاغت وقتلرینه ایرشدکده کندیسنك حیاتنده وفات اولوب، (امامه) ده خیلی وقت سلامت قالدی. مذکور اوغلی علی، هجرتدن سکزنجی سنه‌ده فتح مکه وقتنده جناب رسالتپناه حضرتلری یاننه دوه‌یه بنمش ایدی. ظهور اسلامده زینب حضرتلری اسلام ایله مشرف اوله‌رق، زوجی ایسه شرك اوزرنده قالدیغندن، آره‌لرینه طبیعی تفرقه دوشدی. ایکی سنه ویا که زیاده آیرلوب طوردقلری صوکنده ابو العاص دخی اسلامه کلمکله، تجدید نکاح ایله [۱] حضرت (زینب)

(۱) بلوغ المرام. (ج ۲ ص ۱۰۶ و ص ۱۰۷).

تكرار ابو العاصه واردی. هجرتك سكزنجی سنه سنده [١] ارتحال ایدوب، بدن شریفلرنی (ام عطیه نسیبه بنت الحارث الانصاریه) یودی، وقبر شریفلرینه رسول اکرم افندمز صلی الله علیه وسلم کندیسی دوشمشدر. وفاتلری ایچون نبی محترم حضرتلری زیاده سیله محزون اولمشلردر. قبری بقیعده در. زوجی ابو العاص هم آندن صوك وفات ایتدی. هجرتك ایکنجی سنه سنده اولان بدر غزاسنده ابو العاص، باشقه مشرکلر ایله اهل اسلام طرفندن اسیر آلنمشیدی. اسیرلری خلاص ایلمك ایچون مکه دن فدا یباریلدکده، حضرت (زینب) ده مکه دن بر قدر مال یباروب، بونك آره سنده، حضرت (خدیجه) طرفندن ویرلمش قلاده (بزم ایسکی زمانلرده یاقه چلبری دیدکلری نسنه کبی بر جهاز اولسه کرك) هم اولنور ایدی. بونی کوردکده رسول اکرمك کوکلنه زیاده رقت کلوب، مالنی اعاده ایدرك ابو العاصی آزاد ایلمشدر. فقط (زینب) جنابلرنی مدینه یه یبارمه سنی شرط ایلمشیدی. مکه یه قایتدیغنده شرطنه وفاء ایدرك (زینب) رضی الله عنهایی مدینه یه ارسال ایلدی. بوندن مقدم (زینب) ی طلاق ایلمك طوغروسنده مکه مشرکلری اجبار ایتمشلر ایسه ده، ابو العاص، بونی قبول ایلممشدر. ابو العاص مکه ده وقتده هر دائم رسول اکرمه یوللدش وصحبت ایدر، وخدمتلرنی کورر ایدی، مشرکلر سوزیله قزلرنی طلاق ایتمادکندن جناب نبوی هم متشکر اولمشدر. حتی که «ابو العاص راست سوزلی، وعده سنه وفالی» دیه ثنا ایتدکی مرویدر. فتح مکه دن مقدم کروان باشلغی اوله رق سودا ایله شامه سفر ایتدکنده، اصحاب کرام سریه سی طرفندن، بتون کروان غنیمت آلنمش وابو العاص ده قاچوب خلاص اولمشیدی. لکن سریه دن مقدم، مدینه یه کلوب، حضرت (زینب) دن استجاره ایلدکی، مرادینه

---

[١] منتقی الاخبار شرحی نیل الاوطارده — یدنجی سنه ده وفات دیمشدر. (جلد ٧ ص ٤٣).

موافق حضرت زینب امان ویردی. بو وقتده رسول اکرم جنابلری، قزی زینب رضی الله عنهایه: «ابو العاصه حرمت ایله، لکن آولاق (خلوت) اولمه، زیره اوسکا اجنبدر» دیمشدر. ابوالعاصك کروانننك اولان اموالنی ویروب مکه‌یه یوللامش، وصوکره ابو العاص کیرو مدینه‌یه کلوب مسلمان اولمشدر.

زینب

فخر کائنات افندمز صلی الله علیه وسلمك زوجات طاهره‌لرندن اولان (زینب بنت جحش بن رباب بن یعمر بن صبرة الاسدیه)در. کنیه سی (ام الحکم) اولوب، عبد الله بن جحشك همشیره سی وعمهٔ رسول الله اولان (امیمه بنت عبدالمطلب)ك قزی ایدی. مقدم اسلامه کلن صحابیاتدن اولوب، ابتداء رسول اللهك آزادلیسی و اوغللغی اولان زید بن حارثه‌یه تزویج ایدلنوب، طلاق اولنمش وهجرتك اوچونجی ییلنده ازواج مطهره عدادینه‌کرمکله بختیار اولمشدر. ام المؤمنین حضرت (خدیجة الکبری)دن صوك، حضرت (عائشه) مستثنی اولمق اوزره، اك زیاده محبت وحرمت نبوی‌یه نائل اولان، مشار الیها حضرتلریدر. حضرت عمر رضی الله عنه باشقه ازواج محترمه‌لره ویردکی کبی بوکا هم اون‌ایکی بیك درهم ویرمش ایسه‌ده، درحال‌بومبلغی تصدق ایدوب، ایکنجی مرتبه، بو آقچه‌یی آلاجق زمانه یتشمامسنی جناب حقدن نیاز ایلمشدر. واقعا کیله‌جك سنه هجرتك (٢٠) تاریخنده ارتحال ایلدی. یاشلری (٥٣)ده ایدی. خیر وتصدقی سور، قوله اشلرینه ماهره اولوب، دائم اش اشلر، وملکنه دوشمش شیلری تصدق ایدر، ایدی. نبی محترم، ازواج

مطهره‌یه خطاباً: «بکا الك اول لاحق اولانکز، قولی اوزون اولانکزدر» دیمشیدی. واقعا الك اوّل وفات اوله‌رق نبی محترمه لاحق اولانلری صدقه وخیر عمللریله اوزون قوللی اولان حضرت (زینب) اولمشدر.

زینب

بوهم فخر کائنات افندمز صلی الله علیه و سلم حضرتلرینك زوجات محترمه‌لرندن (زینب بنت خزیمه بن الحارث الهلالیه) در. فقیر ومسکینلره زیاده شفقتلی ودائم خیر وصدقه‌لی اولدیغندن (ام المساکین) دیه کنیه‌لنور ایدی. ابتداء عبدالله بن جحش [١] نکاحنده اولوب، احد وقعه‌سنده، آنك شهادتی اوزره، جانب نبویدن، حضرت (حفصه) دن صوکره تزوج بیورلدی. رسول اکرم صحبتنده یالکز ایکی ویا اوچ آی یاشاب وفات اولمشدر. رسول اللهك سلامتنده وفات اولان خاتونلری یالکز اوشبو (زینب) ایله حضرت (خدیجه) در.

زینب

حضرت (فاطمة الزهراء) ایله علی المرتضی ابن ابی طالب جنابلرینك صوك بالالری اولان (ست زینب) در. جد امجدلری، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه یتشمش ایدی. عاقله،

---

[١] ام حبیبه بنت ابی سفیان رضی الله عنها بونك طوغمه‌سی عبیدالله بن جحش نکاحنده اولدیغندن اوّل حالنده کیلوندش ایدیلر.

صالحه، بر قز اولوب، حرمتلو آتالری طرفندن عمزاده سی اولان عبدالله بن جعفره تزویج ایدلمکله، علی، عون اکبر، عباس، محمد، (أم کلثوم)، اسمنده بیش اولادی اولدی. «کربلا» وقعه سنده حضرت حسین ایله برلکده اولوب، یزید عسکری طرفندن اسیر آلنمغله شامه کتورلدی. یزید وامویلرك رئیسلرینه سویلمش سوزلری، الك عقللو ارلردن نادر صدور ایدر. تربه سی مصرده در.

زینب

ابو سلمه عبدالله بن عبدالاسد بن هلال القرشی قزیدر. آناسی زوجات طاهرات جمله سندن اولان (ام سلمه) حضرتلری اولدیغندن، فخر الانبیاء رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك اوگی قزی اوله در. آتاسی عبدالله، (برة) بنت عبدالمطلب قزی اولدیغندن، رسول اکرم افندمزك عمه سی اوغلینك قزی اوله در. اوشنداق مذکور عبدالله بن عبدالاسد، (ثویبه) نام ابولهب جاریه سنی ایمدکندن رسول اکرم وحضرت حمزه نك سوت قارنداشلرینك قزی اوله در. زینب، آتا وآناسینك حبشه، ایکن وقتلرنده دنیایه کلوب، آناسی ایله بر طوغمه اولان (قریبة) بنت ابی امیة بن المغیره اوغلی واشراف قریشدن عبدالله بن زمعه بن الاسوده تزویج ایدلمشیدی. مذکور عبداللهدن یزید وآنك برادری، ایکی اوغلی دنیایه کلوب، تاریخلرده (یوم الحره) و (وقعهء حره) دیه معروف اولان حادثه ده، یزید پلید جانبندن مدینه یه سهم قضا اوله رق ارسال اولنان مسلمه بن عقبه اتباعی طرفندن مظلوم اوله رق شهید ایدلمشلردر. اوغللرنی اوترلمش کوردکی حالده، زینب حضرتلری، «انا لله وانا الیه راجعون» سزك حقکزده

اولان حسرتلرك اك كچوكلرى بنم قاشمده بيوك ايكن ، بوكبى بيوك حسرته‌نيچوك صبر ايدرم ! » ديدكى مرويدر. اصل اسمى (بره) اولديغى حالده جناب رسالتپناه طرفندن (زينب) تسميه ايدلمش ، و (زينب بنت ابى سلمه) ديمكله شهرت بولمشيدى. خاتونلر وصحابيه‌لر آره‌سنده فقاهت ايله ممتاز اولوب كنديسندن بخارى شريفده بر حديث مرويدر. اوزون عمر سوروب ، (٧٣) تاريخنده وفات اولدى. زوجى عبدالله ، حضرت عثمان بن عفان ايله (يوم الدار) ده مقتول اولمشدر.

زينب

بو اسمده كوب محدثه‌لر اولوب ، مشهورلرى بونلردر :

١) (زينب ام المساكين بنت ابى محمد عفيف الدين عبدالله بن اسعد بن على بن سليمان بن فلاح اليافعى اليمانى المكى) مدينهء منوره ده (٧٦٨) تاريخنده جمادى الاولى ده دنيايه كلوب ، (٨٤٦) تاريخنده پنجشنبه كون يدنجى جمادى الاولى ده مكهء مكرمه ده وفات وآتاسى ياننده دفن ايدلدى. ابن اميله ، ابن الهبل ، ابن السوقى ، ابن النجم ، ابن القاضى الزيدانى ، صلاح بن ابى عمر ، شهاب الازرعى ، اسنوى ، كبى ذاتلردن اجازت آلمش؛ وكنديسندن نجم بن فهد ، قاضى قطب الدين الخيضرى الدمشقى كبى عالملر ، روايت ايلمشلردر.

٢) (زينب ام محمد بنت احمد) مهندس شيخ محمد القصاص آناسى اولوب ، قدسلى ايدى. علم حديثده عصرينك فريده‌سى اولوب ، قدس ، شام ، مصر ، مكه‌ده ، تدريس ايلمش؛ اقامت وسفرنده اوغليله برابر اولنور ايمش. استاذى جعفر همدانى ايدى. (٧٧) ياشنده (٧٢٢) تاريخنده ارتحال ايتمشدر. —

٣) (زينب بنت احمد كمال الدين) بو هم قدسلى اولوب، محمد بن عبد الهادى، ابراهيم بن خليل، ابن عبد الدائم، كبى اكابردن حديث استماع ايدوب، كنديسندن صلاح الدين الصفدى، ابراهيم بن محمد المالكى، كبى ذاتلر اجازت آلمشلردر. (٩٤) ياشنده (٧٤٠) تاريخنده وفات اولدى. عام حديث شيخلرينك ثبتلرنده امام ابوحنيفه رضى الله عنه مسندنى روايت ايتمك سلسله سنده اولان ام عبدالله زينب بنت الكمال المقدسية، نام ذات اوشبو صاحبة الترجمه نك كنديسى اولمق كرك.

٤) (زينب بنت اسماعيل) مشهور محدث ابن عبد الدائم، وغيرلرك شاگردى اولوب، (مسندة الشام امة العزيز) ك شيخه سيدر. (٩٠) ياشندن كيچوب، (٧٥٠) تاريخنده وفات اولدى. —

٥) (زينب بنت السعدى) ابونافع محى الدين السعدى الازهرينك قزى وامام سيوطينك استاذيدر. (رقية بنت القارى) دن اجازت آلمشيدى. (٨١٧) تاريخنده دنيايه كلمشيدى. —

٦) (زينب بنت سليمان بن احمد) اصلى شامدن اولوب، مصرده اقامت ايتدى. اسناد حديث حقنده فوق العاده مهارتى اولمغله (مسندة الشام) ديه معروف اولدى. صحيح البخارينى اختصار ايدوجى محدث شهاب الدين ابوالعباس احمد بن احمد الشرجى الزبيدى الحنفى دن [١]، شمس الدين احمد بن عبد الواحد البخارى دن، بخارى شريفى استماع ايدوب، مشهور محدثه (كريمه) يه شاگرد اولدى وچوق ذوات كرامدن اجازت آلدى. (٩٠) ياشنده (٧٠٥) تاريخنده وفاتدر. —

٧) (زينب ام المؤيد بنت الشعرى) لقبى ده (حره) اولوب، علم حديثده ماهر، وباشقه فنلرده اولان كمالتى باهر ايدى. استاذلرى:

[١] زبيدى، (٨٩٣) تاريخنده وفاتدر. عون البارى (ج ١ ص ٣).

ابو محمد اسماعيل بن ابى القاسم النيسابورى القارى، ابوالقاسم زاهر، وبونك برادرى وجيه بن طاهر، ابو المظفر عبد المنعم بن عبد الكريم القشيرى، جارالله العلامة الزمخشرى، وغيرلردر. نيسابورده تدريس ايله اشتغال ايدوب، (٩١) ياشنده (٦١٥) تاريخنده وفات اولدى. قاضى القضاة شمس الدين ابو العباس احمد بن ابراهيم بن ابى بكر بن خلكان الاربلى الشافعى: «بزلره زينب ام المؤيددن اجازت نامه وار، (٦١٠) تاريخنده يازمشيدى» ديسه‌ده، بو وقتده كندسى ايكى ياشنده اولديغى معلومدر [١].

٨) (زينب ام الخير بنت الشنوهى) ابراهيم بن عبدالله الشنوهينك قزى و سيوطينك استاذيدر. بخارى شريفى، ابو الحسن بن ابى المجددن بر جزء اوقوب، امام تنوخى وهيثمى هم عراقيدن ختم ايلمشدر. (٨٧٩) تاريخنده وفات اولدى.

٩) (زينب ام حبيبه بنت الشوبكى) احمد بن موسى الشوبكى المكينك قزى، وامام سيوطينك شيخه‌سيدر. (٧٩٩) تاريخنده مكۀ مكرمه ده دنيايه كلوب، بش ياشنده، برهان بن صديق درسنه حاضر اوله‌رق سنن ابن ماجه‌يى استماع ايتمشدر.

١٠) (زينب بنت عبدالرحمن) آتاسى عبدالرحمن بن محمد بن احمددن، محدث مشهور ابن عبدالدائمدن اوقومشيدى. صلاح الدين صفدى، محدث عبدالله بن المحب وغيرلره اجازت ويرمشدر. (٧١٩) تاريخنده ارتحال ايتدى.

١١) (زينب بنت عمرو) بعلبك شهرينك محافظى اولان نصرالدين قرقى خاتونى اولوب، علم ايله عملى جامع اولمشيدى. مؤيد الطوسى، ابو الروح الهروى، (زينب الشعريه)، ابو البقاء العكبرى، كبى الوغ استاذلردن اجازت آلوب، شام وبعلبك شهرلرنده درس اوقوتدى.

---

[١] وفيات الاعيان (ج ١ ص ١٩٨).

محدثلردن ابو الحسين اليونيني، ابن ابي الفتح، برزالی، ابو بکر الرجبی کبی ذاتلر، بوندن حدیث اوقومشلردر. صفدینك استاذی اولان ذهبی، بخاری شریفك اوّلندن، نکاح کتابنه قدر بونك حضورنده قرأت ایتمشیدی. (٦٩٩) تاریخنده بعلبکده وفات اولدی.

١٢) (زینب بنت القاضی) قاضی زین الدین البسطامینك قزی، وقاضی صدر الدین المناوینك آناسیدر. حرمتلو بر محدثه اولوب، (٧٩٦) تاریخنده وفات اولدی.

١٣) (زینب بنت یحیی) یحیی بن شیخ عز الدین بن عبدالسلام قزیدر. ابن خطیب القرافه، عمر بن ابی نصر، ابراهیم بن خلیل کبی محدثلر درسنه حاضر اولوب، مشهور عالملردن کوبلره استاذ اولمشیدی.

١٤) (زینب الدمشقیة) ابن العصیده دیمکله معروف اولان محمد بن عثمان بن عبد الرحمن قزیدر. فصیح سوزلی، کوزل یوزلی، یومشق کوکللی، بر خاتون اولوب، حدیثدن باشقه هم علم فقهده ید طولاسی وار ایدی. درس حلقه‌سنه جیولمش خلقلر هیچ وقتده ایللی عدددن آز اولماز ایدی. حافظ ابن حجر حضرتلرینك استاذیدر. (١١٠) یاشندن کیچوب (٧٩٩) تاریخنده وفات اولدی.

زینب

صفوان بن غازی الکنانی قزی (ام بکر) در. شاعر زنجی دیمکله معروف اولان نصیب ابن محجن نام شاعرك محبوبه‌سی اولمغله، مذکور شاعر، بونك عشقنه اسیر اولمشیدی. حقنده سویلمش اولان ابیاتلری جمله‌سندن بونلردر:

جلست لها كيما تمر لعلنى
اخالسها التسليم ان لم تسلم
فلما رأتنى والوشاة تحدرت
مدامعها خوفا ولم تتكلم
مساكين اهل العشق ما كنت اشترى
حياة جميع العاشقين بدرهم

مائلى: «اوتوب واردیغنده، هر نه قدر سلام ویرمازسه ده، سلام ويرمش فرض ايلمك قصديله، محبوبه‌مك يولنه اوطوردم. بنى كوردكنده، ناكاه باشقه آدميلر كورمكى سببندن كوزندن ياشلرى آقدى، قورقوسندن هيچ سوز آيتە آلمادى!... مسكينلر عشق اهللرى!!.... بتون عاشقلرك تركلكرى صاتلنور ايسه بر درهمه آلماز ايدم» ديمكدر. مزبوره‌نك عاشقى اولان نصيب (١١٣) تاريخنده وفات اولدى. زينب ايسه بوندن مقدم ارتحال ايتمشيدى.

زينب

طب علمنده كسب شهرت ايدن بر خاتوندر. خصوصا يارەلره (جراحتلره) دوا ايتمكده وكوز خسته‌لكينك هر انواعنى بيلوب، فائده‌لى روشچه دوالامقده، مهارتى يرنده ايدى.

زينب بنت الطثريه

امويلر زماننده (طَثْريه) آدلو خاتونك قزى، وابو المكشوح

يزيد بن سلمه بن سمره نام مشهور شاعرك همشيره‌سيدر . جميله وشاعره بر خاتون اولوب، شعرلری پك مؤثر اولور ايمش . بو شعرلر ، مزبوره‌يه منسوبدر :

أری الأثل من بطن العقيق مجاوری
مقيما وقد غالت يزيد غوائله
فتی قد قد السيف لا متضائل
و لا رهل لباته و بادله

مضمونی : « يقينمده اولان عقيق آدلو چوقرك آغاچلرنی سلامت كوردم . حالبوكه برادرم يزيدی، آكا قدرتی ايرمش كيمسه‌لر هلاك ايلدی . مذكور برادرم بر يكتدركه، بويی سيفی كبی موزون ، جثه‌سی ده معتدلدر » . يزيد بن الطثريه وليد بن يزيد بن عبدالملك وقعه‌سنده (١٢٦) تاريخنده مقتول اولمشيدی .

زينب بنت العوام

زبير بن العوام حضرتلرينك همشيره‌سی اولوب، صحابياتندندر . جمل وقعه‌سنده اوغلی عبد الله بن حكيم ايله برادری زبير رضی الله عنه حضرتلری شهيد دوشدكلرنده، منظوم اوله‌رق مرثيه سويلدی . بو بيتلر مذكور مرثيه‌دندر :

اعينی جودا بالدموع فاسرعا
علی رجل طلق اليدين كريم
زبير وعبد الله يدعو الحادث
وذی خلة منا وحمل يتيم

مضمونی : « ای بنم كوزلرم ! ياش دوككز وآشغوب ياش

آقزکز، جومرد وشرف صاحبی اولان زبیر ایله عبد الله ایچون ، آنلر ، بر حادثه اولدیغنده وحاجتمز دوشدکی کونده مرحمتلرینه صغناچق کیمسه‌لرمز ایدی ». حضرت زبیر (۶۷) یاشنده اولدیغی حالده (۲۶) تاریخنده جمادی الاولی‌نك (۲۰) نجی پنجشنبه کون (وادی السباع) نام اورنده نماز اوقودیغی حالنده ابن جرموز نام کیمسه طرفندن قتل اولنمشیدی. رضی الله تعالی عنه .

زینب خاتون

عثمانلی شاعره‌لرینك مشهورلرندن بر خاتوندر . سلطان ابو الفتح محمد خان زماننده یاشامشیدی. شاعره (مهری) ایله عصردش اولوب ، آره‌لرنده بعض مطایبه‌لر اولمشدر. اشعاری لطیفی ، وادبیات میداننده رواجی هم کامل اولدیغی مرویدر . اوشبو بیتلر بونکدر :

کشف ایت نقابکی یری کوکی منور ایت !
بو عالم عناصری فردوس انور ایت !
دپرت لبوکی جوشه کتور حوض کوثری !
عنبر ساچکی چوز بو جهانی معطر ایت !
خطك برات یازدی صبایه دیدی که تیز !
وار ملکت خطایله چینی مسخر ایت !
آب حیات اولمیچق قسمت ای کوکل !
بیك ییل کرکسه خضر ایله سیر سکندر ایت !
(زینب) قومیلی زینت دنیایه زن کبی
مردانه وار ساده اولوب ، ترك زیور ایت !

بو بیتلر هم مزبوره‌نکدر :

سنك حسنك بنم عشقم سنك جورك بنم صبرم
افندم دمبدم آرتار دوكنماز بى نهايتدر

اصلى قسطمونى ديارندن بر صنعتكار قزى، ياخود اماسيه‌ده بر قاضى كريمه سيدر (١).

زينب خانم

مصرلى محمد على پاشانك كوچك قزيدر. آناسى (شمع نور) بر چركس قزى ايدى. عباس پاشا زماننده، مزبوره زينب خانم، زوجى اولان يوسف كامل پاشا وهمشيره‌سى (نازلى خانم) ايله برابر استانبوله هجرت ايتديلر. نيچه سنه‌لر طوروب (٥٨) ياشنده (١٣٠٢) تاريخنده زينب خانم استانبولده وفات اولدى. قبرى اسكدارده در. اوچ ميليون تركه‌سى، جامع، مكتب، ومدرسه‌لر ايچون ايلمش حسابسز وقفلرى قالمشدر. شفقت ومرحمتلى اولوب، فقيرلره اعانتلى، مسكينلره رعايه‌لى ايدى ديبورلر. روايتلره كوره دورت يوزدن زياده عائله بونك تربيه سنده ياشار اولمشدر. كنديسى دولت آدملرى قاشنده پك معتبر اولوب، حتى سياست امرلرينه مداخله ايدر ايدى. بعض فكرلرى اك مشكل وقتلرده دستور العمل طوتلنور، وشو سببدن حاضركى سلطان عبد الحميد خان حضرتلرى هم كنديسنه خاص التفات ايدر اولمشدر. وفات اولور كونلرنده عقلنه ضعيفلك كلدكى روايت ايدلنور. زوجى اولان يوسف كامل پاشا، سلطان عبدالعزيز خان حضرتلرى زماننده صدر اعظم نصب اولنوب، بش آى مدت بو

---

[١] كشف الظنون. (ج ١ ص ٥١١).

خدمتنده اولنمشیدی. صوکره معزول اوله‌رق (١٢٩٢) تاریخنده ارتحال ایتدی.

زینب زوجهٔ شریح

کبار تابعیندن اولان قاضی ابو امیه شریح بن الحرث بن قیس الـکندی (یوز یاشنده سکسان یدی سنه‌سنده وفات اولمشیدی) خاتونیدر. قاضی شریح بو خاتونی بنو تمیم قبیله‌سندن آلمشیدی. جمیله اولدیغندن باشقه حسن خلقلی اولمش ایمش. شریحك اوشبو بیتلری مزبوره‌یی ثنا یوللو سویلنمشدر:

رأیت رجالا یضربون نساءهم
فشلت یمینی یوم اضرب زینبا
أأضربها من غیر ذنب اتت به
فما العدل منی ضرب من لیس مذنبا
فزینب شمس والنساء کواکب
اذا طلعت لم تبق منهن کوکبا
فتاة تزین الحلی ان هی حلیت
کأن بفیها المسك خالط محلبا

مضمونی: « خاتونلرنی اوروچیلرنی کوردم، اکرده زینبی اورر ایسه‌م الم قورسون! کناهسی اولمادیغی حالده آنی نیچه ضرب ایدرم؟ کناهسز کیمسه‌یی ضرب ایتمك عدالت دکلدر. خاتونلر یولدزلر اولدیغی حالده زینب قویاشدر، قویاش اولدیغنده، یولدزلر کوزه کورنمازلر. زینب بر قزدرکه زینتلی وقتلرنده زینتلرنی زینتلمکده، آغزیده کویامسك صالنمش خوشبو کبی لذتلیدر» دیمك اولور.

(حسن خلقك قدرينى بيلن شريح ده شايان مدح اولسه كرك) . قاضى شريح كياو اوله رق زينب حضورينه كردكى كيچه‌ده ، زينب ، شريحه خطابا بويله بر خطبه سويلمشدر :

« افندم ! بن سنك خلقك وطبيعتكى بيلميان چيت بر قزم ، خشنود « اولديغك واولماديغك شيلرى ، بكا بيلدركه ، تاكه خشنود اولديغك « شيلرى يرينه كتوره‌يم ؛ وخشنود اولماديغك شيلردن اجتناب ايديم . « سنك قومك آره سنده ، سنك ايچون بر قز ، وبنم قومم آره سنده « بنم ايچون بر كياو تابلمق ممكن ايدى ، لكن اللهك حكمى « اوزرينه ، بر برمزك خلقلرنى بيلمدكمز حالده بر برمزه يار اولدق . « ايمدى لطف ايدرك ، الله تعالى تعليم ايتدكى كيفيت اوزرنده بكا « معامله ايله ! .. ايشته هر شيدن اول ، سزلردن بويله بر مرادمى « رجا ايدرم ، وحق تعالى حضرتلرندن سنك وبنم ايچون عفو وغفران « طلب ايدرم » . (الحق عقللى وبصيرتلى بر خاتون ايمش ! ...) .

زينب فوّاز

على بن الحسين بن عبيد الله بن الحسن بن ابراهيم بن محمد بن يوسف فوّاز العاملى ، قزيدر . اصلى سوريه‌دن اولوب ، شهرتى مصرده‌در . « الدر المنثور فى طبقات ربات الخدور » نام كتابى (شيقاغو) مشهر عموميسنده تحسين ايدلنوب ، عربى جريده‌لر طرفندن تقدير وثنا ايدلمشيدى . (٥٥٠) بيت اوزرنده (۲ ، ۱۲) تاريخنده مصرده طبع اولنان بر نسخه‌سى ، طرف باهر الشرفلرندن بو فقيره يادكار اولنه‌رق مكتوب مباركلريله ، ارسال بيورلوب ، (۱۳۱۵)

تاریخنده فرة رجبده اوفا بلده سنده تسلیم اولنمش ، وسبب مسرت وشکران اولنمشیدی . (جناب الله تعالی امثالنی زیاده ایلسون ! ..) .

زینب المریه

اندلسده مشهور بر ادیبه‌در . حسن وجمال صاحبه‌سی ظریفه بر خاتون اولوب ، عصرنده اولان شاعرلر ایله مشاعره ایلمشدر . اشعاری لطیف وادبا عندنده مقبول اولور ایمش . بو بیتلر ، مزبوره نکدر :

یا أیها الراكب الغادی مطیته
عرج انبئك عن بعض الذی اجد
ما عالج الناس من وجد تضمنهم
الا ووجدی بهم فوق الذی وجدوا

مضمونی : « ای ایرته اوله‌رق حیوانه بنوب کیدن آدم ! بر آز صبر ایله ! طور ! قایغو وحسرتلرمك بر مقدارنی سکا سویلیم ! بنم حسرتم شو مرتبه‌درکه : خلقه اصابت ایدن حسرتلرك جمله‌سندن بنم حسرتم زیاده در » دیمکدر . وفات اولدیغنده علم وادب اهلی ، چوق تأسف ایتمشلردر .

زین خاتون

ابن حجر حضرتلرینك قزی والك بالاسیدر . آتاسی ، شیخ زین الدین العراقی وشیخ نورالدین الهیتمی ، کبی محدثلردن حدیث اوقوتمشدر . شام شریفده اولان علماء عظام ، کندسنه اجازت

ویرمشلردی. حامل اولدیغی حالده (۲۱) یاشنده (۸۳۳) تاریخنده ارتحال ایتدی.

زینت النساء بیکم

دهلی پادشاهلرندن اورنك زیب عالمگیرك قزی و (زیب النسائ بیکم)ك همشیره سیدر. هندستانده برنجی شاعره اردن اولوب، قرآن شریف حفظ ایتمکله برابر، غایتده عالمه، بر خاتون ایدی. (شاهجهان آباد) شهرنده پك مصنع ومزین اوله‌رق «زینت المساجد» اسمنده بر جامع شریفی بنا ایتدردی. (۱۱۲۲) تاریخنده ارتحال ایدوب، مذکور مسجد جنبده مدفون اولمشدر.

«س»

سارَه

حضرت ابراهیم علیه السلام خاتونیدر. زوج محترملریله برلکده مصر مملکتنه واردیغنده، فرعون (روایتلره کوره اون آلتنجی عائله‌یه منسوب اولان «آپوفیس» بونلر ایسه دولة رعاة دیمکله مشهوردر) حضرت ساره‌یی کورمکله عاشق اولمش وکندیسیچون هم استمش ایدی. ابراهیم علیه السلام مصردن چقوب، فرعونك سؤ قصدندن خلاص اولدی. طقسان یاشلرنده وقتده حمللی اولوب حضرت اسحاقی

(علیه السلام) طوغدردی. (۱۲۷) یاشنه ایرشوب وفات اولمغله (جیرون) قریه‌سنده دفن اولندی.

ساره

علی بن عبدالکافی السبکینك قزی، ومحدث ابوالبقاءنك خاتونیدر. احمد بن علی الجزری، (زینب بنت الکمال)، دن استماع حدیث ایتمش؛ مصر، قدس شهرلرینه تکرار سیاحت ایلمش بر خاتون ایدی. حافظ ابن حجرك استاذی اولوب، (۷۰) یاشنی کیچوب، (۸۰۵) تاریخنده ارتحال ایتدی.

ساره

بو اسمده ایکی محدثه مشهوردر. بری محمد بن محمود بن محمد الربعی قزی اولوب، علم حدیثی جدی اولان شیخ الاسلام سراج الدین بن الملقندن آلمش؛ وسیوطی‌یه استاذ اولمشیدی. (۸۶۹) تاریخنده وفات ایتدی.

ایکنجیسی، عبدالرحمن بن عبدالملك بن عثمانك قزی، ومحمد شمس الدین ابوالفرجك آناسیدر. قدسلی بر محدثه اولوب، ابراهیم بن خلیلك شاکردی؛ وبرزالینك استاذی ایدی. (۷۱۶) تاریخنده ارتحال ایلدی.

ست الامناء

شیخ صدرالدین اسعد بن عثمان قزی (ام عزالدین) در . شهرتلی بر محدثه اولهرق جدندن استماع حدیث ایتمش، وبرزالی‌یه استاذ اولمشدر . (٧٠٠) تاریخنده ربیع الأولده وفات اولدی .

ست الاهل

علوان بن سعید بن علوان قزیدر. شیخ بهاءالدین عبدالرحمن المقدسی‌یه شاکرد ، وبرزالی‌یه استاذ ایدی . بعلبکلی، حنبلی ، محدثه ، عابده ، عفیفه ، برخاتون اولوب ، (٧٠٣) تاریخنده ارتحال ایتدی . آشامق ، ایچمك ، کیوم ، طوغروسنده هیچ مبالاتی اولمای، هر نه تابلنسه رضا اولور ایدی .

ست الخطباء

شیخ تقی الدین علی بن عبدالکافی السبکینك قزیدر . ابن الصواف کبی معتبر عالملردن اوقوب ، کوزلری صوقر اولدیغی حالده ، علم وفضیلت کسب ایتمشیدی . (کوزلی قزلره عبرت !..) . مزبوره (زینب بنت العماد) ك خاله‌سی هم استادیدر . محدث بدرالدین

بن ابی الفتح ایله سری الدین المسلالینك آنالری اولان محدثه (سُتَیْتَه) هم بونك همشیره سیدر . (زینب بنت العماد) (٨٠٠) تاریخنده ؛ و (ستیته بنت تقی الدین) (٧٧٦) تاریخنده ذوالقعده ده وفات اولدی .

ست الشام

بو لقبده ایکی خاتون مشهور اولوب ، بری امام مجدالدین احمد بن عبدالله قزی (صفیه) در . ابن عساکر شاکردلرندن حدیث روایت ایدوب ، عمرنی حدیث شریف درسنده ، وزهد هم تقوالقده کیچردی . (٥٦) یاشنده (٧٠٤) تاریخنده وفات اولدی .

ایکنچیسی ، سلطان صلاح الدین یوسف ایوبی همشیره سی (زمرد خاتون) در . برادری اولان ملك معظم تورانشاه ، سلطان صلاح الدین طرفندن اسکندریه والیسی ایکن (٥٧٦) تاریخنده وفات اولدیغنده ؛ جنازه سی ، مزبوره طرفندن شامه نقل ایتدرلمشیدی . اوشنداق (٥٨٩) تاریخنده هم سلطان صلاح الدین وفات اولدیغنده ، کندینك خاص ملکندن حساب خارجنده صدقه توزیع ایتدردی . (٦١٦) تاریخنده ارتحال ایلدی .

ست العرب

سیف الدین علی بن شیخ رضی الدین بن عبد الرحمن قزیدر . قدسلی بر محدثه اولوب ، علم ، فضل ، زهد ، صلاح ، ایله شهرت بولمشیدی .

محدث علی بن عبدالدائم درسنه حاضر اولوب ، صوکره هم کندیسی تدریس ایلدی . علم الدین البرزالی یه استاذ اولمش ؛ و (٧٢٩) تاریخنده صلاح الدین صفدی یه اجازت ویرمشدر . وفاتی (٧٣٤) تاریخنده واقعدر .

ست الفقهاء

ابراهیم بن احمد بن علی بن فضل قزیدر . صالحه ، عابده ، محدثه ، برخاتون اولوب ، جعفر الهمذانی ، عبدالرحمن بن سلیمان ، کبی ، ذواتدن اجازت عالیه [١] تحصیل ایدرك مسنده ومعمره اولمشیدی . احادیث شریفه یی اسنادلریله روایتده کامل ملکه ومهارتی اوله رق ، کندیسندن سنن ابن ماجه وغیری حدیث کتابلری استماع ایدلمشدر . (٩٢) یاشنده اولدیغی حالده (٧٢٦) تاریخنده ارتحال ایلدی .

ست القضاة

بو لقبده ایکی محدثه خاتون معروفدر . بری ، قاضی محی الدین بن تاج الدین احمد الشیرازی قزی (ام محمد) اولوب ، ابتداء شیخ مجدالدین الرو ذراوزی یه ، آندن صوك بدر بن الخرقی یه ، وآندن صوکره بر باشقه ذاته واروب ، (٩٠) یاشنده (٧١٢) تاریخنده

---

[١] اجازت عالیه ، دیه واسطه لر آز اولان اجازته دینلور . بو ایسه پك اوزون عمرلی اولان محدثلره ملاقات ایتمکله میسر اولور .

وفات اولدی . مشهور محدثه (کریمه بنت عبدالوهاب) دن روایتله ابن ازهر الباخینك « کتاب الزهاد والعباد » نی تدریس ایلمشدر . — ایکنجیسی ؛ عبدالوهاب بن عمر بن کثیر قزیدر . قاسم بن العساکر و علی الوانی ؛ کبی شام ومصر شیخلرندن اجازت آلمغله حدیث شریفی اوقوتمشدر . (٨٠) یاشندن کیچوب (٨٠١) تاریخنده وفات اولدی .

ست الکل

احمد بن الزین القسطلانی قزیدر . یحیی بن فضل الله ، ابن الرضی ، کبی محدثلردن اجازت آلمش ، وعمرنی ده علم حدیث درسنده کیچرمشدر . مکهء مکرمه ده ، ابن حجر حضرتلری ؛ بو خاتوندن حدیث شریفی استماع ایندی . وفاتی (٨٠٣) ده در .

ست الملك

فاطمیه پادشاهلرندن حاکم بامر الله منصور بن عزیز بن معزك همشیره سیدر . عاقله ، مدبره ، بر خاتون اولوب ، (٤١١) تاریخنده حاکم بامرالله مفقود اولدیغنده [١] آنك اوغلی اولان ظاهر لاعزاز دین اللهی اوشبو خاتون ، تخته چقارمغله اذهان عمومیه یی تسکین ایلدی . اخیرنده حکومتی کندی یدینه آلهرق دورت سنه حسن اداره ایتمیه موفق اولمشدر . وفاتی (٤١٥) ده در .

---

(١) بو کیمسه ابتدای حکومتنده هر نه قدر عدالت اوزرنده اولدی ایسه ده صوکره یولدن چقوب کوب سفاهت اجرا ایتدی ؛ حتی که الوهیت دعواسنی قلمق کبی برجنونلك کوسترمشدر .

ست الوزراء

قاضی شمس الدین عمر بن اسعد بن المنجا قزی (ام عبدالله) در.
(ست الامناء) نك آتاسی اولان اسعد، بونك عمزاده‌سی ایدی.
محدثه‌لرك معتبرلرندن و (ست الفقهاء) کبی معمرلردن اوله‌رق، حدیث علمنده زمانه‌سنك قطبی حکمنه کچمش ایدی. عالمه، عارفه، برخاتون اولوب، اصل وطنی اولان دمشق شامك وبر وقتك مصرده تدریس ایلدی.
بخاری شریفی تکرار اوقودوب، ختم ایلمش؛ وایکی مرتبه حج شریفك اولنمش؛ دورت اره واروب، اوچ قزی اولمشیدی. ارلرینك دورتنجیسی نجم الدین عبدالرحمن بن الشیرازی ایدی. صفدینك استاذی اولان ذهبی « امام شافعی حضرتلرینك مسندنی بوندن اوقومش » مصرده کندیسندن امیر سیف الدین ارغون ایله قاضی کریم الدین « حلقه » درسنده حاضر اولمغله شاکرد اولمشلردر. محدث ابن المحب، قاضی فخر الدین المصری، شیخ صلاح الدین العادی « کبی اکابر علماء » بونك شاکردلری جمله‌سندندر. احمد بن محمد بن حنبل مذهبنك ایدی. (٩٣) یاشنك اوله‌رق (٧١٢) تاریخنك ارتحال ایلدی.

ست الوزراء

شیخ رئیس تاج الدین ابوالفضل یحیی بن مجدالدین ابی المعالی قزی (ام محمد) در. بو دخی محدثاتدن ومحدثلر آره‌سنده استاذ اولوب، خیرات وحسنات صاحبه‌سی برخاتون ایدی، حدیث عالملرینك ثقه‌لرندن

اولان شیخ علم الدین السخاوی، حافظ ضیاالدین المقدسی، عزالدین بن عساکر النسابه، تاج الدین القرطبی، سالم بن عبدالرزاق، رشید بن مسلمه کبی ذاتلردن اجازتی اولمغله اوزون عمر حدیث اوقوتمشدر. حج بیت الله ایله هم مشرف اولەرق آخر عمرنده سودا غلبه ایتمشیدی. (۷۶) یاشنده (۷۱۵) تاریخنده ارتحال ایلدی.

ست الوزراء

مفتی المسلمین محمد بن عبدالکریم عمادالدین قزیدر. اصلی دمشقدن اولوب، علماء حنفیەدن اولان آتاسندن اوقومشیدی. عالمه، فقیهه، اولدیغندن باشقه کتابتی کوزل اولمقله شهرتی وار ایدی. (۷۷) یاشنده (۷۳۷) تاریخنده عزم دار عقبا ایلمشدر.

ست قریش

حافظ تقی الدین محمد بن محمد بن محمد بن فهد قزی (ام البها فاطمه بنت فهد)در. امام سیوطینك شیخەسی، واستادینك قزی اولوب، (ام هانیٔ بنت فهد) ایله (تقیه بنت فهد)ك همشیرەسی ایدی. عالمه فاضله، ومبارك بر محدثەدر. (۸۱۴) تاریخنده دنیایه کلوب، مذکور سنەده تبرکا محدث مراعی جمال بن ظهیره حضورلرینه سنن دارقطنی ختمنه احضار اولنمش؛ ودورتنجی یاشنده آتاسینك خالەسی اولان (ام الحسن بنت ابی الخیر)ك معجم ابن جمیع درس ایتدیکی مجلسه کتورلمش؛ بشنجی یاشنده شریف احمد بن علی الفاسی، ونورالدین

بن سلام درسلرنده سنن کبیر بیهقی اوقوتدقلرنده بولنمشیدی . جمال الکنانی وجلال البلقینی وکمال بن خیر ، وبدرالدمامینی وغیردن اجازت آلمشدر .

سَجاحِ

حارث بن سوید التمیمی [١] قزی (ام صادر) در. بنو تمیم قبیله‌سنه منسوب بر خاتون اوله‌رق ، فخر کائنات رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك آخـر عمرلرینه مصادف اولان بر وقتده ، نبوت دعواسی ایتمشیدی . غایتده فصاحت وبلاغت صاحبه‌سـی اولوب ، لذتلی سوزیله عربلری تسخیر ؛ بنو تمیم وبنو تغلب آره‌سنده یاکا بردین چقارمق قصدیله ، قومینك الوغلرنی کندیسنه تابع ایلمشدی .

اوشبو وقتده یمامه ده مرتد اوله‌رق ، نبوت دعواسنی ایدن « مسلیمة الـکذاب » ایله آره‌لرنده رقابت حاصل اولمغله (سجاح) طرفندن مسیلمة اوستنه عسکر سوق اولمنشیدی . عین شو زمانده حضرت ابوبکر الصدیق رضی‌الله عنه طرفندن ، مسیلمه‌نی تأدیـب وتربیه ایلمك اوزرینه اسلام عسکری ارسال اولنمشیدی . دیمك‌که مسیلمه ایکی اوق وقلیچ اورتاسنده قالمش ؛ وبو حالندن زیاده قورقمش‌وکیك دنیاسی تاراولمشیدی . شو سببدن مسیلمه حیله یولنه کروب ، سجاح عسکرینه هدیه‌لر ایله قارشو چقدی ، وسجاح ایله نبوت مسئله سی حقنده خلوتده سویلشمك اولوب ، سجاحدن رضالق جوابی آلمغله مناظره ایدشمك ایچون (؟) خلوته کروب ، کورشدیلر . خاتونلره مناسب مداره وملاطفه‌لری کوسترمکده مسیلمة قصورلق ایتمادکندن ،

[١] بونك نسبی حقنده باشقه روایتلرده وار. فتوح البدان للبلاذری (ص ١٠٦) .

سجاحی کندینه میل ایتدردی . بر برینك باطللغنی دعوا ایتمکده ، وبر برینك قانلرنی ایچمیه حاضرلنمکده اولان ایکی پیغمبر (!) ازدواج ایدوب ، شادلق بایرملری ایتدیلر . مذکور مجلسده سویلشدکلری سوزلر ، طرفلرندن آیتولمش شعرلر ، پیغمبرلره عقللی کیمسه لره دکل سفیه لره وسرخوشلره مناسبدر [١] سجاحی هجو مقامنده سویلنمش قصیده لردن اوشبو بیتلردر :

اضحت نبیتنا انثی نساء بها
واصبحت انبیاء الناس ذکرنا
فلعنة الله والاقوام کلهم
علی (سجاح) ومن بالافك اغرانا
اعنی (مسیلمة الکذاب) لاسقیت
اصداؤه ماءمزن حیثما کان

مسیلمه ، بوحیله سیله هرنه قدر سجاح طرفندن امین اولدیسه ده ، ایکنجی طرفدن اسلام عسکری ، خالد بن ولید قوماندسنده اوله رق یتشوب ، باشنه قیامت قوپاردیلر . آز بر زمان ایچنده مسیلمه نك عسکری تفریق ایدرك کندینی قتل ایتمکله اوطرفی خبث کذب وسفاهتدن تطهیر ایلدیلر . بونلر ، (سجاح) دکل آرسلانلر ایدی . بو واقعه (اباض) نام قریه ده اولوب ، عرب آره سنده (یوم اباض) دیمکله شهرت بولدی . سجاح ده معاویه زمانه سنده توبه ایدوب ، اسلامه کلدی واسلامیتنده ثابت وراسخ القدم اوله رق وفات ایتدی . بصره ده وفات اولمغله جنازه سنی بصره والیسی بولنان سمرة بن جندب رضی الله عنه اداء ایتمشدر .

[١] اغانی نك ١٣نجی جزؤینه مراجعت اولنه در .

٣٠٥ مرحمت سری خانم

عثمانلی شاعره‌لرینك اك مشهوره‌لرندن بر خاتوندر. (١٢٣٠) تاریخنده دیار بکرده دنیایه کلمشیدی. علم وادب تحصیلنده سعی بلیغ ایدوب، فن نظمده ید طولی صاحبه‌سی اولمشدر. بغداد طرفلرنده اوزون بر سیاحت ایتمش وصوکره استانبوله کلمشدر. اوشبو مرثیه بونکدر:

فراغت کلمشم فانی جهاندن خصم جاناندر
نه بیلسون مهربانلق رسمن اولکم اصلی ناداندر
فلك دلخواهم اوزره دوشمدی بر کشته دوراندر
نهال نازنینمدن جدا حالم پریشاندر
بنم کوکلم قزل کل غنچه‌سی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اکر یوز بیك بهار اولسه

§

بهارك روزنوروزن طوبوب شاد اولسه هب کللر
دیروب کیسولرن تبریکه کلسه باغه سنبللر
بو اثنا هر طرفدن نغمه ساز اولسه شرین دللر
دل پر دردمی کوش ایتسه بلبل نی کبی ایکلر (؟)
بنم کوکلم قزل کل غنچه‌سی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اکر یوز بیك بهار اولسه

§

بو باغك سرو قدبر لاله زارمدن آيرلدم
درخت عمرمك شيرين سخن يارمدن آيرلدم
ملامت ايلمك الله ايچون يارمدن آيرلدم
حقيقت راهنك منصوری یم دارمدن آيرلدم
بنم كوكلم قزل كل غنچه‌سی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختيار ايتماز اكر يوز بيك بهار اولسه

§

فراق دود حسرتدر چيقان قنديل جانمدن
سماده قات بقات ابر بهار اولمش دهانمدن
كوريدی حزنمی يعقوب فرار ايدردی يانمدن
دمادم پر رموز ايلر صدا هب استخوانمدن
بنم كوكلم قزل كل غنچه‌سی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختيار ايتماز اكر يوز بيك بهار اولسه

§

قضا بيكاننه ناكاه جكر پاره‌م سپر اولدی
نشانه اوغرادی تقدير ربانی يرين بولدی
آچوب بر مرغ روحی باغ فردوسه روان اولدی
ترحم ايتمادی بو ناتوانی ياقدی ياندردی
بنم كوكلم قزل كل غنچه‌سی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختيار ايتماز اكر يوز بيك بهار اولسه

§

نهانی شمع عشقه یانمغه پروانه یم شمدی
ایچی دلدار ایله مملو طیشی بیگانه یم شمدی
براق بو آه وزار حسرت غمخانه یم شمدی
فلك جامیله سم نوش ایتمشم مستانه یم شمدی
بنم کوکلم قزل کل غنچه وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اکر یوز بیك بهار اولسه

§

صلادر اهل عشقه جمع اولوب عرفانی کورسونلر
سرای خلوته حکم ایلیان سلطانی کورسونلر
ملامت خرقه سنده کزلنان عریانی کورسونلر
هله وقتم یوق ایمدی سرئی سوزانی کورسونلر
بنم کوکلم قزل کل غنچه‌سی وش طوب طولی قاندر
آچلمق اختیار ایتماز اکر یوز بیك بهار اولسه

سُعاد

کعب بن زهیر بن ابی سلمی خاتونیدر. مذکور کعب هجرتدن طقوزنجی سنه‌ده اسلامه کلوب، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری مدحنده بر فصیح قصیده سویلمشدر. قصیده سنی اوشبو خاتون اسمیله ابتداء ایتدکندن شهرتنه سبب اولدی. قصیده نك ابتداسی بویله‌در :

بانَتْ سُعادُ فقلبی الْیَوْمَ مَتْبُولُ
مُتَیَّمٌ اِثْرَها لَمْ یُفْدَ مَکْبُولُ

وما سُعادُ غَداةَ البَیْنِ اِذْ رَحَلُوا
اِلّا اَغَنُّ غَضِیضُ الطَّرْفِ مکحول [١]

سعدونه

عصام الحمیری قزی (ام سعد) در. اندلس ادیبه‌لرندن اولوب، قرطبه شهرنده الوغ عالملردن اولان عصام کریمه‌سی ایدی. قوهٔ حافظه‌سی پك قوتلی اولوب، آتاسندن والوغ آتاسندن کوب شیلر روایت ایدر اولمشدر. کوزل اشعاری واردر.

سُعْدی

عربلرده بنو اسد قبیله‌سنده شاعره وعفیفه بر قزدر. کندی قبیله‌سندن بریسی، وبر روایتده عمزاده‌سی، بوکا عاشق اولوب، تزوج ایتمك استدیسه‌ده، آتاسی رضا اولمای، (سعدی) دن آرتق بر قز آلوب ویرچکنی بیان ایتدی. یکت ایله آتاسی آره‌سنده بو طریقه مخالفت اولدیغندن (سعدی) یی، آتاسی باشقه برینه ویردی. لکن یکت ایله سعدی آره‌سنده اولکی محبت، دائم اولدیغندن

[١] عصرمز علماسندن یوسف النبهانی کعب قصیده‌سنه نظیره اوله‌رق فوق العاده بلیغ بر قصیده انشاد ایلمشدر. باشلانغچی بویله‌در:

هوای طیبة لابیضاء عطبول
ومنیتی عینها الزرقاء لاالنیل الخ

همیشه بر برنی کامل اخلاص ایله سودکلرنی ؛ لکن آتا وآنا مرادینه مخالفت ایتمك آدمچیلك دکل ایدکنی؛ دنیادن ایسه عفت اوزرنده اوتمك، وحرام یوللره دوشممك لازم ایدکنی؛ بیان ایدن شعرلر سویلمشلر، وآخرنده مذکور محبت اوتیله هر ایکیسی یانوب ترك حیات ایلمشلردر .

سفانه

جود وکرمله مشهور اولان حاتم طائی قزیدر . اسلام عسکری طرفندن قبیله‌سیله برابر اسیر آلنه‌رق، مدینهء منوره یه کتورلدکده ، مزبوره ، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری حضورینه چقوب : « یا رسول الله! آتام اولدی وبرادرم غائب اولدی ، اکر بنی « اسیرلکدن آزاد ایدر ایسه‌ك عرب قبیله‌لری آره‌سنده بکا بر بیوك « اکرام ایتمش اولوردك ، زیره بن، قومم سیدینك قزیم ، آتام « اسیری آزاد ایدر ، آچلری طویدرر؛ یالانغاچلره کیوم ویرر ؛ « حاجت صورا وچیلری بوش قایتارمازایدی » دیه‌سویلدی [١] . افندمز « رسول اکرم حضرتلری : « بونلر مؤمن صفتیدر » دیوب ، سفانه‌یی آزاد ایتدی، عزت ومناسب اکرامله شامده اولان برادری عدی بن حاتم یاننه ارسال ایتدی . (سفانه) اسلامله مشرف اولدیغندن شامه واردیغنده برادرنی دخی تشویق ایدرك اسلامه کلمه‌سنه سبب اولمشیدی . آتاسی اولان ابو عدی حاتم بن عبد الله بن سعد عرب شاعرلرینك اعاظمندن اولوب، سویلمش شعرلری جمع اولنه‌رق (لوندن) ده نشر اولنمشدر .

---

[١] وكلمته صلى الله عليه وسلم جارية فى السبى فقال لها من انت قالت انا بنت حاتم الجواد قال عليه السلام ارحموا عزيزا ذل ارحموا غنيا افتقر ارحموا عالما ضاع بين جهال. كتاب البيان ج ١ ص ١٦٢)

سَفری

قاضی الیمن دیمکله معروف اولان مشهور عالم یعقوب بن اسماعیل بن عمر قزیدر. محدثه، صالحه بر خاتون اولوب، کندیسندن مشهور محدث عبد الله ابن المحب اجازت آلمشیدی. (٩٠) یاشندن کیچوب (٧٤٥) تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

سُکّن

دولت عباسیه رجالندن محمود الوراق جاریه‌سی (نَشْوی) در. شعر، ادب، ظرافتیله مشهوره بر خاتون ایدی. معتصم خلیفه، کندیسنی صاتون آلمق استدکنده، اولکی خواجه‌سندن آیرلمق استمدکندن صاتلمای قالمشیدی. صوکره افندیسی، صاتمیه مجبور اولدیغنك (سکن) طرفندن خط یازلوب، خلیفه‌یه کندینی آلمق طوغروسنده رجا ایدلدی. خلیفه ایسه اولکی مرتبه ده رد ایتدکنه آچو ایدوب، (سکن) ك خطنی یرتوب تاشلادی. بوندن خبر آلدیغنك پك محزون اولوب، اثرلی بر قصیده نظم ایدوب، خلیفه‌یه گوندرمشدرکه بعض بیتلری بونلردر:

ما للرسول اتانی منك بالیاس
احدثت بعد وداد جفوة القاسی
فهبك الزمتنی ذنبا بظلمك لی

ماذا دعاك الى تخريق قرطاسى
يا منبع الظلم ظلما كيف شئت فكن
عندى رضاك على العينين والرأس
انى احبك حبا لا لفاحشة
والحب ليس به فى الله من بأس

مضمونى : « سبب نه‌دركه خبر ويرن، سزدن بكا يأس جوابى كتوردى . « خالص مودت اوزرينه ؛ قاتى كوكلى كيمسه‌لر كبى جفا يولنه كرمشسكز ، « فرض ايله‌كه ، بكا ، ظلمله ، كناه اسناد ايلدك ؛ لكن رجا يوزندن « يازلمش كاغدمى پاره‌لمكه سبب نه اولدى ؟ . اى بنم كناهلرمه « عفو ايله مقابله ايتماى بلكه ظلم ايله معامله ايلين ذات ! نه « استرسه‌ك شويله ايت ! مكرده بنم قاشمده سنك رضاك مطلوبدر ، بن ، « سكا فاسد فكره مبنى اولميه‌رق محبت ايتمشمدر . الله تعالى ايچون « اولان محبت ؛ عيب دكلدر » ديمكدن عبارتدر .

سُكَيْنَه

امام حسين بن على رضى الله عنهما حضرتلرينك قزى (ست سكينه) در . اصل اسمى (آمنه) ياكه (امينه) ياخود (اميمه) ايدى . امام محترم جنابلرينك (رباب بنت امرأ القيس) نام حليله وخليله‌لرندن دنيايه كلمشدر . حسن وظرافتده ، فصاحت لسان وطلاقتده ، امثالسز اولديغى كبى ؛ عقل وذكاوت ، علم وادبده ؛ دخى زمانه‌سنك فريده‌سى ايدى . حتى فرزدق وابن اذينه كبى مشهور شاعرلرك شعرلرنى انتقاد ، وكنديلرنى هم الزام ايدردي . ادبياتده يد طولاسي اولديغى كبى زهد

وتقوالقده هم نظیرسز ایدی . ابتداءً مصعب بن زبیره [١] نكاح ایدلنوب ، (٧١) تاریخنده حجاج بن یوسف طرفندن شهید ایدلدکی صوکنده عبد الله بن عثمان بن عبد الله بن حکمه واروب ، قریب اسمنده اوغلی اولدی . بونك بعدنده اصبغ بن عبد العزیز بن مروانه عقد ایدلمش ایسه‌ده ، کورشمزدن مقدم طلاق اولنه‌رق ، زید بن عمرو بن عثمانه وارمشیدی . فقط سلیمان بن عبد الملك بن مروان طرفندن اجبار ایدلمکنه چاره‌سز اوله‌رق ، بو کیمسه هم طلاق ایلدی . نوادر وحکایات ظریفه‌سی چوقدر . (١١٧) تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده وفات اولدی .

سلامة الزرقاء

عباسی خلیفه‌لر زماننده اولان مشهور مغنیه‌لردن اولوب ، ابن رامین جاریه‌سیدر . (ربیحه) ایله (سعده) نك یولداشی اولوب ، حسن الحان وموسیقیده ، شعر وادبده ، امثالسز اولمشدر . منصور خلیفه زماننده بصره والیسی نك اوغلی بولنان جعفر بن سلیمان ، کندیسنی سکسان بیك درهم مقابلنه صاتون آلمشیدی . کوك کوزلی اولدیغی مناسبتیله « زرقاء » دیمکله شهرتی اولدی . بعض نوادری واردر [٢] .

سلامة الصحابیه

فخر کائنات افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك اوغلی

[١] بذل مصعب بن الزبیر فی زواج (سکینة) ملیون درهم . تاریخ التمدن الاسلامی (ص ٦٦) .

[٢] الکامل للعلامة ابی العباس المبرده مراجعت اولنه . (ج ١ ص ٣٨٠) .

ابراهیمی تربیه ایدن خاتوندر. صحابیه خاتونلرك اوکردولرینه بناءً، کونلرك برنده رسول اکرم حضورینه چقوب: «یا رسول الله! ارلر حقنده «هر درلو سونچلر ویردککز حالده خاتونلره مخصوص سونچلر ویرمازسکز!» دیدی. فخر کائنات افندمز حضرتلری: «بو سوزی سکا یوللدش خاتونلرك اوکرتمش اولمه‌لی» دیه استیضاح ایتدکنده سلامه ده درست، آنلر اوگرتدیلر» دیدی. بوکا قارشو رسول الله حضرتلری: «سزدن برکز رضا اولمازمی وقناعت ایلمازمی‌که کندیسندن زوجی خشنود اوله‌رق حامل اولدیغنده، آکا، الله تعالی یولنده صائم وقائم اولانلرك اجری ویرله؛ ووضع حمل زمانی کلدکنده الله تعالی حضرتندن احسان ایدلن ثوابلری، کوك ویر اهلی تقدیر ایده آلمیه! » دیه طوغدرمق، ایمزمك، وبالآیی تربیه‌لب اوسدرمك وقتنده، اویقولرنی قالدرمق کبی مشقتلر، برابرینه اوله‌چق فضیلتلری بیان بیورمشلردر. (خاتونلره راست هم بیوك بر سونچ!...).

سلّامة القُسِّ

مشهور مغنیه‌لردن بر جاریه‌در. مدینه‌منوره ده دنیایه کلوب، موسیقی هنرنی (مسقواده، قزانده، یاکه برلبن ایله ؤیانه‌ده دکل) مدینه شهرنده اوگرنمشیدی. امویلردن، یزید بن عبدالملك خلیفه، افندیسی اولان سهل یاکه سهیل بن عبدالرحمن بن عوف الزهریدن اوچبیك آلتون برابرینه صاتون آلمشیدی. (حبابه) نك ایبدشی اولوب، یزید نظرنده زیاده حرمتلی واعتبار اوزرنده اولوب، خاص مجلسلرنده برابر اولنور ایدی. یزید وفات اولدیغنده سویلمش اولان

مرثیه سنك مضمونی بودر : « کیچەمی آچی قایغولی اولەرق ، انواع حسرتلر ایله کچردم . زمانه جفاسی آستونده خوار وذلیل قالدیغمز سببلی بزلری عیب ایتمەکز ! زیرا بزلر ، حالمزی اونوتمای دائم خاطرنده طوتەقده اولان بر افندمزی غائب ایتدك ! . . » . مکەءمکرمەنك مشهور عالم وزاهدلرندن اولان عبدالرحمن بن عبدالله بن ابی عمار المکی ، زهد وعبادتی کوبلکندن « راهب » معناسنده اولان « قس » دیمکله شهرت بولمشیدی . بر آرەلق (سلامة) نك غناسنی ایشدوب ، محبتیله مبتلا وعشقیله مفتون اولدی [١] کندیسی تابعین آرەسنده بیوك بر کیمسه اولوب ، یاش یگت ، کوزلیوزلی ، فصیح سوزلی بر ذات ایدی . اوشبو سببدن (سلامة) بوکا اضافتله (سلامة القس) دیه معروف اولدی . مشار الیه عبدالرحمن ك (سلامة) حقنده سویلمش اولان اشعاری چوقدر . بو جملەدن اوشبو بیتلردر .

الم ترهـا لا یبعد الله دارها
اذا طربت فی صوتها کیف تصنع
تمد نظام القول ثـم ترده
الی صلصل من صوتها یترجع

سلطان بخت

تیمورلنك قزی (جهان بخت) در . ابتداء هیچ بر ار قبول ایتمـای نکاحلنمای طوردی ایسەده ، صوکره بغداد خاتونلری ایله صحبت ایدوب ، ملایمت کسب ایتدی [٢] وسلیمان شاهله ازدواج ایلدی .

[١] ثم اناب . تاج العروس (ج٤ص٢١٧) .

[٢] ابن عربشاه ، سمرقند شهرینه کلن بغداد خاتونلری ، خلقنی بوزدقلری سببندن ار سوماز اولدی ، دیمشدر . عجائب المقدور . (ص٢٢٨) .

سُلَكه

زمان جاهلیتده اولان عرب شاعره‌لرندندر. مشهور شاعر سلیك بن السلکه‌نك آناسی ایدی. مذکور اوغلینك وفاتنده گوزل مرثیه نظم ایتمشدر. بعض بیتلرینك مضمونی: «اوغلم! یکتلرده اوله‌چق کوزل صفتلردن سنده قانغیسی یوق ایدی؟!.. کوب مقصودلرکه زحمتسز نائل اولمشیدك؛ کاشکی سنك یریکه بن وفات اوله ایدم!...» در. اوشبو سلیك، عربلرك شاعرلرندن اولدیغی کبی اك قورقنچ واك اوصال اوغریلرندن ایدی. حقنده چوق ضرب مثل ایدلمشدر.

سلمی

حفصه اسملو کیمسه‌نك قزی وسعد بن ابی وقاص حضرتلرینك خاتونیدر. قادسیه محاربه‌سی کوننده ابو محجن نام صحابه برسبب ایله سعدك حبسخانه‌سنده بولنور ایدی. محاربه غایت شدتلی اولدیغنی گوردیکیله ابو محجن مزبوره‌دن: «ای حفصه قزی! مرحمت ایدوب، آیاقلرمدن بغاولرمی آل، صوکره سعدك آتنی ویر! اسلام عسکریله برابر محاربه ایده‌لم! اگرده سلامت قالسه‌م هیچ شبهه ایتمه، اورنمه کیروکلورم، اگرده شهید اولورایسه‌م، هیچ کیمه ضرر اولمیه‌چقدر!..» دیه رجا ایتدی. سلمی ایسه بوسوزلره کوکلی یومشاب ابو محجنی

حبسدن چقاروب صورمش آتنی هم ویردی . بونك اوزرینه ابو محجن ده محاربه یه کروب ، ارسلان کبی غیرت اوزرنده محاربه ایتمش ، حتی عمرو بن معدیکرب ، طلیحة بن خویلد کبی عرب بهادرلری حیران اولمشلردر . صوغش تمام اولدیغنده حبسخانه‌یه کلوب کرمش و بغاولرنی کندی الیله آیاقلرینه قویمشدر (سلمی) ایسه بو خبری سعد بن ابی وقاصه سویلدکنده ، سعدده حبسخانه‌دن چقاروب آزاد ایلمشدر . (همت ، وفا ، آدمچیلکره حیران اولـکز ! . . .) .

سلمی

بو اسمده صحابیاتدن مشهور خاتونلر بونلردر :

١) (سلمی بنت ابی ذؤیب) فخر کائنات سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك سوت آنالری اولان (حلیمه بنت ابی ذؤیب) همشیره سیدر . افندمز حضرتلرینه کلور ایمش . نبی محترمك ، مبارك ردالرنی دوشاب : « مرحبا یـا امی ! » دیدکلری روایت ایدلمشدر . ـ

٢) (سلمی بنت عمیس الخثعمیه) اصحاب آره‌سنـده « اخوات مؤمنات » دیه مشهور اولان خاتونلرك بریسی و (اسماء بنت عمیس)ك همشیره سی ایدی . حضرت حمزه‌دن دنیایه کلن قزی (امامه) رسول اکرمك اوکی اوغلی اولان سلمه بن (ام سلمه) یه نکاحلنمش ایدی . زوج محترملری حضرت حمزه رضی الله عنه احد وقعه‌سنده شهید اولدیغنده ، شداد بن اسامة اللیثی‌یه واردی ، وعبدالله ایله عبدالرحمن اسمنده ایکی اوغلی دنیایه کلدی .

سلمى البغداديه

بغداد اهاليسندن (سلمى بنت القراطيس) ديه مشهور اولان شاعرهء فاخره ، اديبهء نادره‌در ، شعر ايله فصاحتى ؛ جمال ايله عفتى جامع ايدى . بومرتبه كوزللكى ايله برابر فوق العاده ناموسلى وعفيفه اولديغندن ، خبردار اولوب ، مقتفى [١] بالله ، كنديسنه بر چوق هديه ارسال ايتمكله تلطيفى ايتمش ، وعفتنى حفظ ايتمك حقنده بعض نصيحت ايلمشدر . كنديسنك جمالى حقنده سويلمش اولان بر فخريه‌سى واردر .

سلمى المتدليه

عمرو بن زيد بن لبيد قزيدر . عدى بن بخار قبيله‌سندن اولوب ، ابتداء مدينه جوارنده بولنان اوس قبيله‌سى اوغلرندن اصيحه بن جلاحه ، وآندن صوڭ قريش اوغلرندن هاشم بن عبدمنافه واروب ، نبى محترم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينڭ باباسى عبدالمطلبى طوغدرمشيدى . عقللى وتدبيرلى خاتونلر ، هر كيمه نكاحلنور ايسه‌لرده ، عرب عادتى اوزره ، كندى اختيارلرى اوزلرنده اولنور ايدى . مزبوره‌ده بوكبى خاتونلرڭ برى ايدى .

---

[١] مقتفى بالله عباسيه‌دن (٣١)نجى خليفه اولەرق (٦٦) ياشنده (٥٥٥) تاريخنده وفات ايتدى .

سلمى اليمانية

اسلام شاعرلرينك بهترى ابوعبادة البحترى جاريه‌سيدر. اصلى يمن مملكتندن ايدى. صاتون آلديغى وقتلر هنرنى امتحان ايلمك نيتيله: «كيم ياردمچى اولسون، اوعاشقه‌كه كچكنه حالنده محبت ايله مبتلا اولوب، بيودكنده، مذكور محبتى عالمه داستان اولمشدر. محبتنك باشى، بر كورمك اولوب، او كورمك آنى اويقوسز قالدرمش ويوركينى اريتمشدر» مضموننده اولان:

من لمحب احب فى صغره
فصار احدوثة على كبره
من نظر شفه فأرقه
وكان مبداء هواه من نظره

بيتنه قوشوب، شعر سويلركه بيوردقلرنده، هيچ فكر ايدوب طورماى:

لولا التمنى لمات من كمد
مر الليالى يزيد فى فكره

ديمشدر. مضمونى ايسه: «اكرده محال فرضلرى ده اولماز ايسه حسرتندن جان ويرر ايدى» ديمكدر.

سميّه

زمان سعادتده سلامت، وصحبتنده اختلاف بولنمش؛ طب وحكمتى

ایرانده تحصیل ایتمش اولان حارث بن کلدة الثقفی نام مشهور عرب طبیبنك [۱] جاریه‌سی ایدی. روایتلره کوره یمن حکمدارلرندن ابوالجبر یزید بن شراحیل الکندی نام ذات، کندیسنه دوا ایتدردکنك خدمتنه مکافات اولمق اوزره عبید نام قلی ایله اوشبو سمیه نام جاریه‌سنی هدیه ایلمشدی. حارث ایسه، سمیه‌نی عبید اوزرینه تزویج ایتمشدر. سمیه، هجرتدن برنجی سنه‌ده، مذکور زوجی عبید فراشنك اولدیغی حالده زیاد اسملو اوغلنی دنیایه‌کتورمشیدی. حضرت عمر خلیفه ایکن وقتنده زیاد بن عبید، یمن فتنه‌سنی باصدروب قایتدیغنده، ابو سفیان بن حرب، بو ذاتك عبید بالاسی دکل، بلکه غیر مشروع صورتده وجوده کلمش کندی بالاسی ایدکنی؛ بیوك کیمسه‌لردن برایکیسی حضورنده سویلمشیدی [۲] زیاد زیاده عقللی اولدیغی کبی غایت فصیح بر خطیب ایدی، وشو سببدن هر کیمك اعتبارنده اولمیه باشلادی. امام محترم علی رضی الله عنه خلیفه اولدیغنده، زیادی امیر ایدرك فارس طرفنه ارسال ایتدی، وزیادده کوب یارارلق کوستردی، وکندیسنك بیوك اشلره قدرتی ایرشه‌چکنی عالمه اثبات ایلدی. هر نه قدر حضرت معاویه بو ذاتی کندی طرفنه میل ایتدرمك ایچون مکتوبلر یازمقدن ووعدلر ایلمکدن خالی قالمادی [۳] ایسه‌ده، زیاد التفات ایتمادی، وامامه اولان صداقتندن وحسن خدمتندن آیرلمادی. حضرت علی رضی الله عنه

---

[۱] درست روایته کوره حارث بن کلدة اسلامه کلمامشدر. سعد بن مالك ابی وقاص بر وقت خسته اولدیغنده، جناب رسالتپناه افندمز حضرتلری، مذکور حارثدن دوا ایتدردکی اسد الغابه‌ده مذکوردر (ج ۱ ص ۳۴۵) بوندن ایسه، خسته وقتده طبیبلره هم‌ده غیر مسلم طبیبلره مراجعت ایلمك جائز ایدکی آکلاشلنور.

[۲] بوطوغروده ابو سفیانك سویلمش اولان شعرلری هم واردر. وفیات الاعیانه مراجعت اولنه (ج ۲ ص ۲۹۵). ابن تیمیه حضرتلری نه ایچوندر، زیادی حارث فراشنده وجوده کلمشیدی دیمشدر. رفع الملام عن الائمة الاعلام. ص ۴۵.

[۳] نهج البلاغه‌ده بوکا هم اشارت واردر. ج ۲ ص ۳۸.

شهيد اولديغى صوكنده، زيادك قوت واقتدارندن خوف ايدرك، (ابن ابيه، ابن عبيد، ابن امه، ابن سميه) ديمكله معروف اولان زيادى، ابو سفيانك (سميه) ايله متهم اولمه‌سنى، وبعض وقتده، زياد غير مشروع صورتده كندى بالاسى ايدكنى سويلمه‌سنى سند ايدرك، معاويه حضرتلرى (٤٤) تاريخنده [١] ابو سفيانه الحاق ايدوب، كنديسنه نسبا قارندش ايلدى، وبوسايه‌ده زيادى اوزطرفنه جلب ايتميه موفق اولدى. بوندن صوك زياده امضالرنى «زياد بن ابى سفيان» ديه يازاراولمشدر. اوشبو سببه مبنى‌اوله‌رق زيادك بالالرى وخلفلرى بر قرندن زياده قريش نسلندن محسوب اولوب كلمشدر. انجق (١٦٠) تاريخنده عباسيلردن مهدى خليفه طرفندن رسمى صورتده، بو نسل قريشه لاحق اولمه‌سندن‌منع ايدلدى [٢]. حضرت معاويه‌نك زياد حقنده اولان معامله‌سى بتون اهل اسلام‌ايچون بيوك بر مصيبت اولوب، حتى كندى عصرنده وكنديسنه ملازمت‌ايدن عالملرده بوكا هيچ بر شرعى وجه بوله‌مامشلردر. ابو عثمان يزيد بن زياد ابن مفرغ نام شاعرك، زياد اوغللرينه اوشبو خصوص ايله تعريض ايدرك سويلمش هجويه‌لرى مشهور اولديغى كبى، باشقه بر عرب شاعرى ده بويله سويلمشدر:

الا ابلغ معاوية بن حرب
لقد ضاقت بما تأتى اليدان
اتغضب ان يقال ابوك عف
وترضى ان يقال ابوك زان
واشهد ان رحمك من زياد
كرحم الفيل من ولدالاتان

[١] مروج الذهب نسخه‌لرينك هر ايكى طبعسى، طبعخانه سهوى اوله‌رق، بو واقعه‌نى (٤٠) تاريخنده كوسترمشدر.

[٢] تاريخ الكامل. (ج ٥ ص ١٦).

بو بیتلر ، معاویه جنابلرینڭ کندیسنه هم یتشدکی مرویدر . زیاد یکت اولدیغی وقت ، (سمیه) وفات اولمش ایسه‌ده ، شرعی آتاسی اولان عبید سلامت ایدی . بونی ایسه بیڭ درهم ایله صاتون آله‌رق آزاد ایلمشدر . زیاد ، وفات اولان کوننه قدر بصره ایله کوفه ولایتنده والی اولوب (٥٣) تاریخنده وفات اولدی . اصحابدن دکل ایدی [١] . امام محترم حسین رضی الله عنه حضرتلرنی (کربلا) صحراسنده شهید ایدن ویزید عسکرینڭ قوماندانی اولان بدبخت عبیدالله ، اوشبو زیادڭ اوغلیدر . « اف بو دنیایه ! . . . . . کیم بالالری کیم بالالرینه مسلط اوله‌در ! . . . . » . (سمیه) نڭ زیاددن باشقه ابوبکرة ، نافع ، شبل ، اسمنده اوغللری وار ایدی‌که حضرت مغیره بن شعبه‌نڭ بر حادثه‌سی حقنده [٢] جمله‌سینڭ اسملری مذکوردر . ابوبکرة ، صحابه‌لرڭ زاهدلرندن اولوب (اصل اسمی نفیع ، در) حضرت معاویه‌نڭ مذکور حادثه‌سنی ایشتدکده ، زیاد ایله سویلشمامڭ حقنده یمین ایتمشدر ، هم : « ای زیاد ! آناسنی زناچی ایتدی ، اوزینڭ شرعی آتاسندن اوزنی نفی ایلدی ، ایمدی رسول اکرم حرمی اولان ام المؤمنین (ام حبیبه) بنت ابی‌سفیان ایله کورشمکچی اوله‌درمی ؟ . . اکرده بویله حال اولورسه نه بیوڭ مصیبت ! . . . . . . » دیه تأسف ایتدکی مرویدر . لکن زیاد مدینه‌یه واردیغنده (ام حبیبه) رضی الله عنها ، زیادی قبول ایتمدی دیبورلر .

سودابه

ایران شاهلرندن کیکاوس خاتونیدر . دلبرلکده مشهور بر خاتون اولوب اوگی اوغلی سیاوش بن کیکاوسه عاشق اولمشیدی . معشوقی ایسه

[١] اسد الغابه . (ج ٢ ص ٢٢٥) .

[٢] صحیح البخاری . (ج ٣ ص ١٥٥) .

بویله خبیثلگه راضی اولمادیغندن (زلیخا) نك یوسف پیغمبر حقنده ایتدکی افتراسی قبیلندن بر افترا ایدوب، کیکاوسه ایرشدردی. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق، سیاوش، ایران مملکتنی ترك ایدرك، توران مملکتنه کتدی واورادە توران حکمداری اولان افراسیاب طرفندن حرمتله قبول ایدلدی. هرنه قدر افراسیاب جانبندن حرمت کوردی، حتی (فرنکیس) نام قزنی نکاح ایتمکله کیاوی اوله‌رق طوردی ایسه ده، اخیرنده بر حادثه سببندن بلایه اوچراب، افراسیاب امریله قتل اولندی. بوندن صوك ایران ایله توران آره‌سنده بیوك وقانلی محاربه‌لر ظهور ایتمشدر.

سوده

زوجات طاهرات جمله سندن اولان ام المؤمنین (ام الأسود) در. زمعه بنت قیس بن عبد شمس القرشی قزی اولوب، آناسی ده (شموس) بنت قیس ایدی. الك زوجی کندینك ابن عمی واصحاب کرامدن، سکران بن عمرو اولوب، مزبور ایله برلکده حبشه هجرت ایتمشلر ایدی. حبشدن مکه یه قایتد قلرنده اری سکران وفات اولمغله (سوده) ده طول قالدی. بو واقعه ام المؤمنین (خدیجه) رضی الله عنها نك وقت وفاتنه مصادف اولمغله، جناب رسالتپناه طرفندن تزویج بیورلدی [١]. (سوده) نك جمله قریبلری وقارنداشلری، رسول اکرمه برنچی دشمن اولد قلرندن، هیچ کیم یاننه واروب صغنمق احتمالی قالمای، بتون دنیادن مأیوس اوله‌رق عاجز قالدیغی وقت، زوجات طاهرات عدادنه کرمه‌سی کندیسی ایچون بیوك بر تسلیة خاطر اولمشدر.

[١] بونك تزوج ایتمه‌سی اسد الغابه ده (عائشه) ترجمه سنده‌در. (ج ٥ ص ٥٤٢).

حرم نبوی‌یه کردکاری، وقتده پك یاش اولمادقلرندن، نبی محترم سلامت وقتلرنده تمام قاریلق حالنه یتمشلر ایدی. بالاسی اولمای، حضرت عمر الفاروق خلیفه‌لکی زماننده ارتحال ایتدی. کندیلرندن بش عدد حدیث شریف مرویدر. آز قانلی وضعیف بدنلی بر خاتون ایدی، دیرلر.

سوسن

سادات کرامدن ابو القاسم محمد المهدی بن الحسن العسکری حضرتلرینك آناسیدر. ابو القاسم، عباسیلردن معتمد خلافتنده (۲۵۵) تاریخنده، معتمد خلافتندن قرق بر کون کچدکنده دنیایه کلمشدر. شیعه‌لردن امامیه فرقه‌سنك اعتقادلرینه کوره، مذکور ابو القاسم، اون یاشنده ایکن، یعنی (۲۶۵) تاریخنده «سرّمن رأی» شهرنده، آناسی (سوسن) کوروب طوردیغی حالده خانه‌لرنده اولان بر سردابه [۱] کروب، غائب اولمشدر. بونلر، اوشبو ابو القاسمی (حجت)، (قائم)، (منتظر)، (صاحب الزمان)، (مهدی)، (صاحب السرداب)، دیه تلقیب ایدرك: «حیاتده اولدیغی حالده والده‌ماجده‌ی عبادت ایتمکده اولان سردابه کروب، مختفی اولدی، آخر زمانده دنیایه ظاهر اولوب، بتون دنیایه مالك وصاحب اولەجق!....» دییورلر. ابو القاسمك ترك عالنده سردابه کروب غائب اولمه‌سی، خطامی صوابمی، یالکز اوشبو خاتون خبرینه بناء ایدلمك، هرنه قدر عجب ایسه‌ده، باشقه عجب خبرلرك بریسی قبیلندن یالکز بر تبسم ایله اکتفاء ایدلنور. لکن بونچه عصرلر ترك اولنه‌جغی، وصوکره اوشبو دنیایه ظاهر اولوب ده بتون دنیایه حکم ایده‌جکی نه کبی دلیللره بناء ایدلمشدر عجبا!.... شیعه‌لرك، کندیلرینه مخصوص اعتقادلری وکلام کتابلری، هم حدیث

[۱] سرداب، زرداب وزننده یر آستونده اولان اوطه (بولمه) در.

نقل ایتمکده آیرم مسلکلری اولدیغندن، مذکور اعتقادلری حقنده بلکه وجهلری اوله بیلور. هرنه ایسه مذکور اعتقاده کوره مهدی پك کچکمش اولدیغندن، آقرون ویالقاو کیمسه‌لر حقنده: «ابطاء من مهدی الشیعة» دیه ضرب مثل اولنور [١]. (سوسن) ترکی اسمی اولدیغندن، شوزمانده بغداد شهرنده اولان بزم ترکی قومنه منسوب بعض کیمسه‌نك قزی اولنه‌چغی ظن اولنور. وبر روایته کوره (سوسن) محمد المهدی نك اوز آناسی اولمای، بلکه آتاسی حسن العسکری آناسیدر. اوز آناسی ایسه (صیقل) یاکه (خمط) یاخود (نرجس) اسمنده اولمش ایمش. شیعه‌لردن باشقه فرقه‌لر هم آخر زمانده برمهدی ظهور ایده‌چکنی سویلرلر ایسه‌ده [٢] بیوك عالملر

[١] شیخ بهاءالدین ابن القاضی محسن العاملی حضرتلری، کندی مذهبی اقتضاسنه کوره اوشبو منتظر اولان مهدی‌یه خطاب ایدرك سویلمش اولان «وسیلة الفوز والامان فی مدح صاحب الزمان» قصیده‌سنده:

وأنعش قلوبا فی انتظارك قرحت
وأضجرها الاعداء ایة اضجار
وخلص عباد الله من کل غاشم
وطهر بلاد الله من کل کفار
وعجل فداك العالمون باسرهم
وبادر علی اسم الله من غیر انتظار

دیه اخلاص کوکلی ایله یالوارسه‌ده، یوق همیشه چقمیور!...... مهدی‌یه بویله مناجات ایده‌چك یرنده، مهدینك اللهنه یالوارمش اولسه نه اولور ایدی!... ولکن لکل جواد کبوة ولکل صارم نبوة. مهدی، حقنده ابن خلدون تفصیل و تحقیق اوزرنده بحث ایتمشدرکه بوطوغروده اولان سوزلرك اك کوزلی واك اعتمادلیسی اولسه کرك. (ج ١ ص ١٥١ — ١٦٠).

[٢] مهدی طوغروسنده بحث ایدن ذاتلر، صوك عالملر، خصوصا تصوف طرقلرینه منسوب اولانلریدر. نه حکمته مبنیدرکه بونلرك بعضیلری حتی ییل وکونلرنی تعیین ایدرك (١٢٥٥) تاریخنده، شعبانك (١٥)نچی کیچه‌سنده (عجبا قانغی ساعت وقانغی دقیقه‌ده ایمش!....) دنیایه کله‌چکنی خبر ویره بیلمشلردر. لکن بولندیغمز اوشبو (١٣٢١) ییلی صفر (١٨) کونی جمعه‌دن صوك ایکنچی ساعته قدر، بوکیمسه مهدیندن هم هیچ اماره فلان بیلنمیور. کوز اوکمزده اولان تلغرافلرده ده بوکا دائر براشارت یوقدر. شریعت تکلیف ایتمادکی ومهمات دینیه‌دن اولنمادیغی برمسئله حقنده بحث ایدشمك ورأی ایله سوز سویلمك، هر وقت برضرره مؤدی اولدیغی کبی، صوك عالملرك مهدی بحثلری ده (بابی) فرقه‌سنك ظهورینه وبلاد اسلامه جراد قضا قبیلندن انتشارینه باعث اولمشدر. زیرا بونلر، مذکور عالملرك مهدی حقنده بیان ایلمش تعریفلرنی «باب» دیه تلقیب ایتدکلری سید علی الفاطمی‌یه تطبیق ایلمشلر وشو ذاتك مهدی اولنه‌چغنه قناعت ایلمشلردر. بوقبیلدن باشقه یرلرده باشقه آدملر هم ظهور ایتمش وایده‌چکدر. اوشبونك ایچون احوال قیامت واخبار آتیه حقنده، قرآن وحدیثلردن الله ورسول الله مرادی نه ایسه شویله حق وواقع اوله‌چق، دیه ایمان ایدوب تفصیلی ایله اشتغال ایتمك مناسب دکلدر ظن ایدلنور. ابو الفضائل ایرانی‌نك ده مهدی حقنده اولان فکری علمی ایله اصلا مشابهت اولمیان اوهام وخیالاتدن عبارتدر. الدرر البهیه (ص ١١٩ — ١٢٠). بو طوغروده ولی الله الدهلوی‌دن کوزل برسوز منقولدر. جلاء العینین (ص ٦٣).

وخصوصا سلفی صالحلرك ، صبر و احتیاط اوزرنده اولدقلری روایت ایدلنور .

سیده

بو اسمده اوشبو خاتونلر مشهوردر : (سیده بنت القائم بامرالله) عباسی خلیفه‌لردن یکرمی آلتنچیسی اولان قائم بامراللهك قزی ایدی. (٤٥٤) تاریخنده سلجوقیلردن طغرلبك ابو شجاع محمده واروب ، سکز آی مقداری طوردیغندن صوك (٤٥٥) ده شهر رمضانده طول قالدی . —

(سیده والدة مجد الدولة) آل بویه‌لردن ری حاکمی اولان مجد الدوله نك آناسی اولمغله ، یاشلسکنده وصیه‌سی اولوب ، یکتلکنده هم سفاهته مبتلا اولدیغنده امور دولتی اداره ایتمشدر . بر چوق واقعه‌سی واردر [١] . شیخ ابن سینا ابو علی الحسین بن عبدالله ، بر مدت بو خاتون خدمتنده اولنوب ، « المعاد » نام کتابنی هم بونك حضورنده تألیف ایتدکی مرویدر [٢] .

(سیده بنت عبد الرحیم) مشهور محدثه‌لردن اوله‌رق آناسی (جوهره بنت الدوامی) ایله هر ایکیسی علم وصلاح اهلندن ایدیلر .

سیرین

فخر کائنات افندمز حضرتلرینك جاریه‌ء محترمه‌لری ، و (ماریة

[١] تاریخ الکامل . (ج ٩ ص ٧٥) .

[٢] عیون الانباء فی طبقات الاطباء . (ج ٢ ص ٥) .

القبطيه) نك همشيره سى صحابيه بر خاتوندر . (ماريه) ايله برلكده ، اسكندريه حاكمى اولان مُقَوْقَسْ [١] طرفندن نبى اكرم حضرتلرينه هديه اولنمغله ، جانب رسالتپناه هم مشهور شاعر حسان بن ثابت الانصارى يه هبه ايلدى . حسانك عبدالرحمن نامنده شاعر اوغلى [٢] بوندندر . اصل اسمى رومى اوله‌رق (ايرينى) اولديغى حالده ، مدينه يه كتورلدكنده تعريب ايدلنه‌رك (سيرين) دينلمشدر . كنديسندن ايكى عدد حديث شريف مرويدر .

سيون بيكه

قزان شهرنده اولان خانلر سراينده اك مشهور بر خاتوندر . سرايچى شهرنده اولان يوسف ميرزا وبر روايته كوره يوسف خان بن موسى قزى اولوب ، (٩٢٧-١٥٢٠) تاريخنده دنيايه كلمشيدى . غايت گوزل وعقللى بر قز اولوب ، اون دورت ياشنده ايكن وقتنده ، جان على خان بن الله يار بن بختيار بن يعقوب بن محمد خان اسمنده قزان خانته عقد ايدلدى . مذكور خان ، روسيه‌ده كناز واسيلى بن ايوان ياردميله قزان تختنه چقمشيدى . (٩٤٢-١٥٣٥) تاريخنده سنتبر (٢٥) نجى كون جان على خان قزانليلر طرفندن مقتول اولمغله ، (سيون بيكه) ده اون آلتنچى ياشنده ايكن طول قالدى . بو وقتده قزانليلرك ايسكى خانلرى اولان صفاكرى خان بن محمود كرى خان قريم مملكتندن قزانه كلوب حكمدار اولدى ، و (سيون بيكه) ده

[١] قاموسك ، «المقوقس جريج بن مينى القبطى صاحب مصر والاسكندريه» مضموننده اولان سوزندن مرادى اوشبو ذاتدر . (ج ٤ ص ٢٢٠) .

[٢] معاويه واوغلى يزيد ايله برقدر ماجراسى واردر .

بونك اوزرینه نكاح ایدلدی . صفاكری خان ایله غایت محبت اوزرنده
كون كچردكلری مرویدر . (سیون بیكه) دن (۹۵۴-۱۵۴۷) تاریخنده
اوده میش گری بن صفاكری خان دنیایه كلدی . صفاكری خان
(۹۵۶-۱۵۴۹) تاریخنده وفات اولمغله ، ولیعهدی واوغلی اوده میش
گری ایكی یاشنده صبی ایكن قزان خانی نصب اولندی . بو وقت
مملكت امرنی آناسی (سیون بیكه) تدبیر ایدوب ، طورمشدر .
ایكنچی مرتبه طول قالمه‌سی اوتوز یاشلرنده اولمشیدی . اوشبو وقت
ایوان غروزنی ، محاربه قصدیله قزانه كلدی . (سیون بیكه) هر نه قدر
آتاسی یوسفدن یاردم صوردی ایسه‌ده ؛ یوسف میرزا ، موسقوا دولتی
ایله دوست طوردیغنی بهانه ایدرك یاردم ویرمامشدر . قزان عسكری
محاربه‌ده مغلوب اولوب ، (سیون بیكه) واوغلی اوده میش كری خان ؛
روس عسكری طرفندن اسیر آلنه‌رق مسقوا شهرینه ییبارلدیلر . بو
وقعه (۹۵۸-۱۵۵۱) تاریخنده ایدی . اوشبو ییل آوغوست
(۱۶) نچی كون ، خان كرمانده اولان شاه علی بن الله یار بن بختیار
بن محمد خانی ، قزانه خان نصب ایتدیلر . اوده میش كری بن
صفاكری مسقوا شهرنده خرستیان مذهبنه ادخال اولنوب ، آتالغی‌ده
ایوان غروزنی كندیسی اولدی ، دیورلر . بو وقت اوده میش كری
خان (آلكساندر) دیه تسمیه ایدلدی ؛ وپادشاه سراینده خدمته
تعیین ایدلدی . (سیون بیكه) نی روسلر ، كوچلب ، كندیلری نصب
ایدن شاه علی خانه ویردیلر و بو سبب ایله قزانه قایتاردیلر ایسه‌ده ،
آره‌لرنده حسن معاشرت اولمامش ، و (سیون بیكه) ده شاه علی خانی
اصلا سومامشدر . بالاخیره ، (سیون بیكه) شاه علی خان طرفندن
اسیر ایدلنه‌رك مسقوایه ییبارلوب ، روسیه دولتنه تسلیم اولندی .
بو وقتده ، ایكنچی زوجی اولان صفاكری خان مزارینه بناء ایتدردكی
جامع شریفه واروب وداع ایتدكی وغایت اثرلی سوزلر سویلب كوز

یاشلرنی قان قاتناشدروب، آغزدیغی وبر چوق ابیاتلر سویلدکی مرویدر. مسقوایه واردیغنده اوزون وقت طورهای کدرندن وفات ایتدی، دیبورلر. اغلب احتماله کوره وفاتی (١٥٥٧)، هجریه ایله (٩٦٤-٩٦٥) تاریخنده در. بو وقتده یاشی ده ایللی یدی حدودنده ایدی. قزان شهرنده، قلعه ایچنده اولان «خان مسجدی منارهسی» دیه شهرت بولنان مناره، مشار الیها طرفندن بناء ایدیلن مسجدك مناره سی اولور. بونك مسجدی خراب اولدیغی حالده مناره سی سلامت قالمشدر. بو کونده اولان قلعه ایسه، قزانی ضبط ایتدکاری صوکنده روسلر طرفندن بناء ایدلمشدر. اصل اسلام خانلری وقتنده اولان قلعه، بوندن نیچه مرتبه الوغ وکیك اولوب، ویران ایدلمشدر. (سیون بیکه) اوز عمرنده کوب وبیوك واقعهلر کورمش بر خاتوندر. اصل اسمی (سیونیچ بیکه) اولوب، صوکره (سیون بیکه) و (سیوم بیکه) ایله شهرت بولدی، دیبورلر. قزان شهری، روسلر طرفندن (١٥٥٢) تاریخنده (٢) نچی اوکتابرده (هجریه ایله (٩٥٩) سنه (٢٣) نچی شوال چهارشنبه کون ضبط ایدلدی. بو وقتده قزان خانی یادکار بن قاسم بن سید احمد خان ایدی. بو هم اون طقوز یاشنده اوله رق، روسیهلولر طرفندن اسیر آلنوب، مسقوایه ییبارلدی، واوراده خرستیان مذهبنه کرمکله آندری قوتوزوفك (ماریه) نام قزیله ازدواج ایتدی [١].

«ش»

شاهجهات بیکم

هندستانده (بهوپال) پادشاهیدر. (١٢٥٤) تاریخنده دنیایه

[١] قارامزین. (ج ص).

كلوب. آناسى (نواب سكندر بيكم) تربيه‌سنده اوله‌رق، طفوز ياشنده (١٢٦٣) ده آتاسى تختنه اوطورمشيدى. (١٢٨٨) تاريخنده ابو الطيب صديق بن حسن القنوجى البخارى يه واردى. علوم عربيه ولسان فارسيده مهارتى وامور سياسيه‌ده اقتدارى، اولوب، علم اهلنى حمايه ايتدكى وبر قدر مؤلفاتى؛ اولديغى مرويدر.

شجرة الدر

مصر پادشاهى ملك صالح نجم الدين ايوب جاريه‌سيدر. ملك صالحك اوغلى ملك معظم تورانشاه قتل اولنديغنده (٦٤٨) تاريخنده مزبوره مصر تختنه اوطورمغله (ملكة المسلمين والدة خليل) عنوانيله كندى نامنه خطبه اوقوتدى. هرنه قدر نفوذلى ذاتلره مناسب هديه‌لر، ملايم سوزلر ايله مداره واستماله ايلدى ايسه ده، رعيتك كوكللرى قرار تابماى اخيرنده عزل ايتديلر، ياخود اوز اختياريله عزل اولنوب، يرينه سلطان اولان ايبك الجاشنكيره واردى. بو وقعه (٦٥٣) تاريخنده در. بوندن ايكى سنه صوكره، ايبك، موصل اميرى اولان بدر الدين لؤلؤ قزنى آلمق قصدنده اولديغنده (شجرة الدر) آچو ايدوب، كنديلك خاص خادملرى واسطه‌سيله ايبكى حمامده قتل ايتدردى. (ايبك) يرينه تخته چقمش اوغلى الملك المنصور نور الدين على طرفندن (شجرة الدر) ده قتل اولندى.

فعش ما شئت فى الدنيا وادرك
بها مارمت من صيت وصوت
فخيط العيش موصول بقطع
وحبل العمر معقود بموت

(شجرة الدر) مصرده حکومت سورن ایوبیلرك خاتمه‌سی اولوب، اسلام دولتنده، بوندن مقدم ومؤخر هیچ کیمسه مصرده حکمدار اولمامشدر. بونك تخته چقدیغنده، عزالدین عبدالسلام: «مسلمانلرك خاتون پادشاه ایله مبتلا اولمقلرینه نه شیء سبب اولدی؟..» دیه تصنیفلرنده تعریض ایتمشدر. شو وقتك خلیفه‌سی اولان المتعصم بغداددن خط یازوب، «مصره حکمدار اوله بیلورلك بر ار کیمسه تابلمادیمی؟» دیمشدر. حج شریفه محمل کوندرمك عادتی بونك سنتی دیبورلر. اصلی بزم ترکی قوممزدندر [١]

شرف خانم

عثمانلی ادیبه‌لرندن اولوب، نبیل بك نام کیمسه قزیدر. کوزل مرثیه‌لری اولوب، (١٧٤) صفحه‌ده بر دیوانی استانبولده مطبوعدر.

یا الهی دکلم مستحق احسان ایله!
کرم ولطفکی حقمده فروان ایله!
نعت، مرثیه، مناجات ستایشلری!
سبب مغفرت ایت زیور دیوان ایله!
آڭلایم نیك وبدی خیر وشری بالجمله
بیلدروب، علم لدن سرینی عرفان ایله!
جمله ارباب کمالك نظرندن دیلرم!
نه قدر وار ایسه نقصانمی پنهان ایله!
وزن ومعنادن اکر اولسه‌ده عاری «شرف»ك
شعرنی منتخب حضرت حسان ایله!

---

[١] تحفة الاحباب للسخاوی. (ص ٩٦).

مناجاتلری بونکدر . شیخ الاسلام عاشر افندی نسلندن اولەرق ، (۱۲۲۴) تاریخندە دنیایە کلمشیدی .

شرفیه خانم

مصردە سعید اسملو کیمسە قزی اولوب ، (۱۲۶۰) تاریخندە دنیایە کلمشدر . (۸) یاشندە ایکن آتاسندن یتیم قالمغلە آناسی (مخدومە) اجتهادی سایەسندە اوقومیە ، یازمیە ، اوکرنوب ؛ چیکش ، نقش کبی قول هنرلرینە ماهر اولدی . محمد کمال اسمنك برینە محبت باغلاب ، هم دە طرفین رضالغی ایلە ازدواج ایدرك ، نکاح تدارکی ایدلدکی وقتدە محمد کمال وفات ایتدی . اوشبو ساعتدن شرفیه خانم دە دنیادن عزلت ایدوب ، محبوبی ایچون اوتوز ییللردن بیرو حسرت چیکوب کوز یاشلرنی دوکوب ، عمر اوزدرمقدە اولمشدر .

شریفه خانم

عثمانلی خاتونلری آرەسنك غیرت وشجاعتلە مشهور برخاتوندر . قرەداغ محاربەسندە ، بهادرلر آرەسنە کرمکلە ، ارلردن زیادە هنر کوسترمشدر . لوبین قضاسندن اولوب ، (بوشناق شریفه) دیمکلەمعروفدر .

شعانین

عباسیلردن متوکل خلیفه خاتونیدر . اصلی شام ولایتنك بر کشیش

قزی اولوب، مناستردن چقوب، خلیفه یه نکاحلندی، وخلیفه نظرنده حرمتی هم کامل ایدی. شاعره، مغنیه، وفوق العاده حسنی ایدی.

شعوانه

علم وفضلیله، زهد وتقواسیله مشهور برخاتوندر. خاتونلره وعظ ایدر، خوش الحان ایله نطقلر سویلر ایدی. مجلسنه زهاد و عباد حاضر اوله رق خیر دعاء رجا ایدرلر، وفضیل بن عیاض هم زیارتنه کیدر ایدی. (١٨٧) تاریخنده حرم شریفده وفات اولدی.

شفاء بنت عبدالله

عبدالله بن عبدشمس القرشی العدوی قزی (لیلی)در. کنیه‌سی (ام سلیمان بن ابی حثمه) ایدی. الک اول اسلامه کلنلردن اولوب، مدینه یه هجرت ایتمش؛ وصحابیه لرك عقللی وفضل ایله معروفه‌لرندن اولمغله، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بعض وقتلرده بونك خانه‌سنه تشریف بیوروب اوطوررلر ایدی. خلیفه‌لکی زماننده حضرت عمر رضی الله عنه بوخاتونه کوب التفات ایدر، وبعض شیلر حقنده مشورت ایتمکله فکرنی صورر ایدی. ازواج مطهره دن اولان حضرت (حفصه) رضی الله عنها جنابلرینه یازو یازمیه اوکرتمشیدی [١]. مزبوره، بر وقتده یواش یورمك، آقرون سویلمك، کبی صالقون

[١] وفی الحدیث دلیل علی جواز تعلیم النساء الکتابة. زاد المعاد ج ٢ ص ٦٣.

صوفيلق ايدن بر كروه خلقى كوروب، بونلر كيملردر؟ ديه سؤال ايتمشيدى. «زاهدلردر» ديه جواب ويرلدكده: «والله حضرت عمر سويلدكى وقتده هركيمه ايشندرر، آشغوب يورر، صوقديغى وقتده يرينه كتوررايدى، بونكله برابر كنديسى حق وراست زاهد ايدى» ديمشدر. اوغلى سليمان كنديسندن حديث روايت ايلدى.

شلبيه

اندلسده «شَلَب» قصبه‌سنه منسوب اولان بر اديبه وشاعره‌در. ديوان صورتنده، اشعارى جمع اولنمامش ايسه‌ده، ادبا وظرفا قولنده كوزل شعرلرى تداول ايدلمكده‌در. شلب اميرندن شكايت ايدرك سلطان يعقوب المنصوره، بر قدر ابيات كوندرمشدر. (شلب) اندلسده پايتخت اولان (قرطبه) قربنده بر بلده ايدى.

شمرام

آثوريه مملكتنده جهانكير بر پادشاه اولان (شمرام) يا (شمرم) ياكه (سميرم) ياخود (سميراميس) در [١]. بر جاريه اولديغى حالده افنديسى اولان (منونس) نام سردار طرفندن تزوج ايدلمشيدى.

---

[١] آثور نام شخص نسلندن اولان (نينو) ياخود (نينوس) آثوريلر دولتنى تأسيس ايدوب، (نينو) شهرنى بناء ايتمشيدى. ايكى مليون عسكردن مركب براردو ترتيب ايدوب، ايرانى فتح ايتدى. صوكره زوجه‌سى اولان (شمرام) بابل شهرنى توسيع ايتدى. بوندن صوك بربرى آردندن اوتوز پادشاه كلوب، ذوق وسفاهتله كون اوزدرديلر، آخيرنده [ميديه] سردارى [آرباسيس] وبابل سردارى بلزيس طرفندن بو دولته ختام ويرلدى. دولتلرينك مدتى ١٣٠٠ سنه در. يونس پيغمبر، بونلره مبعوث اولديغى مرويدر.

صوکره آثوریه حکمداری اولان (نینوس) کندیسنی کوروب عاشق اولمغله نکاحلندی ونینوس وفات اولدیغنده آثوریه تختنه چقوب پادشاه اولدی. (شمرام) بابل شهرنی سور ایله احاطه ایتدردی، بغچه‌لر تشکیل ایدوب، فرات یلغه‌سنه کوپر بناء ایتدردی، اوشنداق فراتك آستوندن یورر ایچون یول آچدی، مصر، جزیرة العرب، حبش، سند، مملکتلرنی ضبط ایدوب، بیوك بر دولت تأسیس ایلدی. هر تورلی هنر وصنعتلره رواج ویروب، اربابنه حرمت کوسترر ولائق روشده حمایت هم ایدر ایدی. سازلقلری قورتدروب ایکنلك ایتمك هر طرفده یوللر اشلتمك، شهر وقریه‌لر تأسیس ایتمك بونك الك سوکلو اشی ایدی. میلاددن «١٨٧٤» ییللر مقدم وفات اولان خاتون پادشاه هم‌ده آزیاده اولان خاتون پادشاه حالنه دقت ایتملیدر[١].

(اوچونچی سلما نصر) دیه معروف اولان آثور پادشاهی اوشبو خاتونك عینی ایدکی مرویدر.

شموس الجدیسیة

جاهلیت زماننده جدیس قومی رئیسلرندن اولان غفار بن جدیس قزی اولان (عفیره) در. طسم قبیله‌سی، جدیس قبیله‌سنه حکم سوروب، جدیس قبیله‌سندن اره واره چق قزلر، اولکی کیچه‌لرنده، طسم قبیله‌سی رئیسینك حضورنده اولدیغندن صوکره ارلرینه تابشرلمه‌سی نظام (!) اولندیغی [١] بر وقتده؛ (بو کبی بر نظام مدنیت دعواسنده اولان اوروپاده هم اونونچی قرن آخرینه قدر جاری اولمشیدی) مذکوره (شموس) حقنده هم بو کبی بر معامله اجرا اولنمشیدی.

[١] تاریخ دول العرب. (ج ١ ص ١١٣).

(شموس) اوشبو ذلت وبدبختلکه طاقت کتوره آلمای، خلقی اوستنه چغوب، باشلانغچی اوشبو روشده اولان قصیده‌سنی انشاد ایلدی:

ایجمل ماتؤتی الی فتیانکم
وانتم رجال فیکم عدد النمل
فان انتم لا تغضبوا بعد هذه
فکونوا نساء لاتفر من الفعل
ولو اننا کنا رجالا وکنتم
نساء لکنا لانقیم علی الذل

مضمونی: «سز، قرمسقه‌لر قدر کوب ارلر اولدیغکز حالده یاش قزلرکزك بویله حاللرنی خوش کوره بیلورمیسز؟... سز، بو واقعه‌یه آچولنمای، قارشو طورماز ایسه‌کز ارلردن قاچماقده اولان خاتونلر اولکز!.. اکرده سزلر خاتون اولوب ده؛ بزلر ار اوله ایدك، بوکبی مسخره‌لکه رضا اولماز ایدك!...» دیمکدر.

بونی ایشتدکلرنده (شموس) ك برادرلری وبتون قبیله‌لری، کویا ضیافت ایچون طسم قبیله‌سنی دعوت ایتدیلر، وآنلر کلدکلرنده اوّلدن قوم آستنه کوموب ویاشروب قویمش اولان قلچلرنی آلوب، هجوم ایتمکله بتون طسم قبیله‌سنی قلچدن کچردیلر.

شهده

ابو نصر احمد بن الفرج الابری قزیدر. علوم مختلفه‌ده‌کی معلوماتیله حدیث علمنده اولان وفرت وثوق وحسن اسنادیله، حسن خطده‌کی مهارتیله، مشهوره حتی‌که (شهدة الکاتبة) دیمکله معروفه ایدی. ابو الخطاب نصر احمد البطروانی، ابو عبدالله الحسین بن

احمد بن طلحة النعالى ، طلحة بن محمد الزينبى ، كبى قرن خامس فاضللرندن اوقوب اجازت آلدى ، وعبداللطيف بن يوسف البغدادى يه استاذاولدى . عصرنك ذكرى شائع ، شهرتى منتشر وذائع اولمشيدى . فقه ، علم توحيد ، فنلرنده تصنيفاتى واردر . مقتفى لامر الله خليفه يه منسوب اولان على بن محمد بن يحيى ابوالحسن الدرينى « ثقة الدوله » ديمكله معروف ايدى ، اوشبو شهده نى نكاحلنمش ايدى . مزبوره (۹۰) ياشندن كيچوب ، (۵۷۴) تاريخنده بغداد شهرنده ارتحال ايلمشدر . آتاسى ابونصر هم الوغ عالملرك بريسى اولوب ، (۵۰۶) سنه سنده وفات ايتمشيدى . زوجى هم علم وادب ايـله موصوف اوله رق ، بغداد ده مكتب ومدرسه كبى خيرات قالدروب (۷۴) ياشنده (۵۴۹) سنه شعباننده بغداد ده وفات اولمشدر .

شهده

عمر بن احمد العقيلى الحلبى قزيدر . بو هم مشهور محدثه لردن اولوب ، (شهدة الحلبية) ديمكله معروف ايدى . حلبده فاضل كاشغرى درسنه حاضر اولوب ، ثابت بن شرف وباشقه لردن اجازت آلمشيدى . صوكره تدريس وافاده ايله اشتغال ايدوب ، كنديسينه صلاح الدين صفدى استاذى اولان برزالى وغير مشهور محدثلر ، شاگرد اولمشلردر . (۷۰۹) تاريخنده حلب شهرنده ارتحال ايتدى .

شهربانو

ساسانيان پادشاهلرينك آخرى اولان يزدجردك اوچ قزندن

بریدر . حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه عصرنده ایرانیلر ایله اولان محاربه‌لرده اسیر آلنه‌رق ، حضرت حسین رضی الله عنه ملکنده اولمش ، واسلامه کلدکنده (غزاله) یاکه (سلامه) یاخود (سلافه) تسمیه ایدلمشدر . حضرت امام علی زین العابدین بن الحسینك آناسی ایدی . همشیره‌لرندن بری عبدالله بن عمردن سالم بن عبداللهی ، ودیکری‌ده محمد بن ابی بکردن قاسم بن محمدی طوغدردی . بو اوچ ذات ، علماء اسلامك الك محترملرندندرلر .

شیرین

ساسانیان پادشاهلرندن خسرو پرویزك محبوبه‌سیدر . خسرو وفات اولدیغنده ، اوغلی شیرویه پادشاه اولوب ، شیرینی استدی ایسه ده ، شیرین رضا اولمامش ، وجبر ایدلنه‌چکنی بیلدککه کندیسنی زهرلب هلاك ایتمشدر . مزبوره ، خسرو پرویزك : « بوملك وسلطنت بزلرده دائمی اولسه ایدی نه اعلا اولوردی » دیدکینه قارشو : « اکرده دائمی اولیدی ، بزلره انتقال ایتمازدی » دیمشیدی .

شیماء

فخر کائنات سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك سوت همشیره‌لری اولان (حذافه) در . حارث سعدی ایله (حلیمه)نك قزی اولوب ، یاش اعتباریله نبی محترم حضرتلرندن بیوك اولدیغندن ، قوچاغنه کوتاروب یورر ، وتربیه هم ایدر اولمشدر . نزول وحی

صوكنك افندمز حضورينه كله‌رك، كنديني بيلدرمش؛ وجناب عزتلرندن التفاتلر كورمش؛ وايمان كتورمكله صحابيات عدادينه كرمشدر.

« ص »

صبيحه

اندلس ملوك امويه سندن مستنصر بالله حكم بن عبدالرحمن خاتونيدر. علوم وادبياتده، امور سياسيه‌ده، مهارتي سببندن زوجي زماننده بيوك بر نفوذ كسب ايتمشيدي. زوجي وفات اولديغنده، وارث تخت اولان اوغلي مؤيد بالله هشام صبي بولنمغله، مزبوره وصيه‌سي اوله‌رق دولت اموري اداره ايلمشدر. مقتدر مأمورلر نصب ايدرك مملكتي توسيع، واوزاده اولان حكومت اسلاميه شوكتني تزييد ايتميه موفق اولدي. ارتحالي (٣٩٨) تاريخنده در.

صديقه

بوكلمه ناحيه‌سنده كيچوچات قريه‌سنده امام سيف الدين بن سبحانقل قزيدر. المت امامي اولان زوجي حبيب الرحمن وفات اولديغنده ياش حالنده طول قالوب، اوچ عدد يتيم بالالرني تربيه ايدوب اوسدردي. (١٢٤٠) تاريخنده زوجيله برابر، (بلغار) خرابه‌سني وصوكره اورنبورغ وسعيد قصبه‌لرينه سياحت ايتمشدر. آناسنك

همشیره‌لری اولان عبدالواحد بن عبدالمنان وعبدالغفور بن عبدالمنان (چیسطایلی) وغیر معتبر عالملر ایله صحبتی وکوب شیخلردن، اوراد واحزاب شریفه اوقور ایچون اجازتی وار ایدی. عمرینك باشنك پك فقیرلك، اورتاسنك بیوك بایلق، آخرنك قارتلق وفقیرلك هم جمله بالالری وتربیه ایدوچیلری وفات اولدیغندن، وحشت ویالـکزلق کوردی. بایلغنك کبری اولمادیغی کبی فقیرلـکنك هم شکواسی ایشدلمامشدر. صبرلی، تواضعلی، عفیفه اولوب، هر کیمه خیر دعاچی وعلم اهلنه اخلاصلی، کینه وحسد نه‌در بیلماز، اصلا غیبت سویلماز ایدی. زمانه‌سنك اولان واقعه‌لری، یاقن ویراقلرینك نسب وطبقه‌لرنی عنعنه‌سیله بیلور ایدی. والد محترمم (رحمه الله تعالی) هر بر الوغ اشلرنك بوکا مشورت ایدر؛ و: «بو بر خاتوندرکه فکری طوغریلقك ارلر آره‌سنك نظیری نادر اولور» دیه ثناء ایدر ایدی. (۹۹) یاشنك اوله‌رق (۱۳۱۵) تاریخنك شعبان (۱۷) سنك وفات اولدی. قبری المتك در.

صفوت خانم

عثمانلی شاعره‌لرندن (نسیبه) در. محب افندیك قزی ورفعت افندینك خاتونی اولوب، کوزل منظومه‌لری واردر. بو بیتلر هم بونلـکدر.

دوشمه دیردم ذخی بر درده کوکل آه سکا
ینه دوشدك یکی بر درده کیم ایواه سکا
باغلایوب زلفی ایله بو کیجه محکم طویدم
اسکی دیوانه دیدی ای کوکل اول ماه سکا

نيچه بر راه مجازه گيده چكسين يا هو !
بيلدره طوغرى يولى حضرت الله سكا
دون كورب حال دگر كونمى ايتدك انصاف !
غالبا ايتمش اثر آه سحر گاه سكا
صفوتا راز دلك كيمسه يه اظهار ايتمه !
كون اولور ياردم ايدر بر دل آگاه سكا

(٢٥٣) تاريخنده وفات اولمشدر .

صفوراء

شعيب عليه السلامك قزى وموسى عليه السلامك خاتونيدر . حضرت موسى ، شعيب عليه السلامه سكز ، ياكه اون سنه خدمت ايدوب ، مزبوره يى نكاحلامش ايدى . قبرى عكا ايله طبريه آره سنده (كَفَرْ مَنْدَةْ) نام موضعده در .

صَفِيّه

ازواج مطهره وامهات المؤمنين دن اولان (صفيه) حضرتلريدر . بنو نظير قبيله سندن وخيبر اميرلرندن اولان حيى بن اخطب بن سعيه قزى اولوب ، اولكى ارى سلام بن مشكم ، وايكنجى ارى كنانه بن ابى الحقيق ايدى . بنو اسرائيل قومندن ويهودى مذهبنده اولنوب ، آناسى ، زمان جاهليتده وفاده ضرب مثل حكمنه كچمش اولان سموئل بن عاديا قزى ، (بره) ايدى . مزبوره ، خيبر محاربه سنده اسير

آلنه‌رق، افندیمز سلطان الانبیاء صلی الله علیه وسلم طرفندن آزاد ایدلدی، وازواج طاهرات جمله‌سنه کرمکله بختیار اولدی. وبونکاح سببندن یهودیلر هم اسلاملره محبت ایتدکلری واسلامه یاقین کلدکلری مرویدر. زیاده عقللی، شفقتلی ومرحمتلی بر خاتون اولمشدر. بر وقتده آغلادیغنی کوردکده، جناب رسالتپناه مبارک قولیله یاشنی سورتدکی وخاطرنی تسلیه ایتدکی مرویدر. (۳۶) وبر روایتده (۵۰) تاریخنده ارتحال عقبی ایلدی. صحابیات جمله‌سندن اولان، آزادلیسی (رزینه) رضی الله عنها کندیسندن بعض حدیث شریف روایت ایتمشدر.

صفیه

عبدالمطلب بن هاشمک قزی وفخر الانبیاء رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک عمه‌ٔ محترمه‌لریدر. اشانچلی روایتلره کوره عمه‌ٔ رسالتپناه زمره‌سندن اولان: (اروی) (ام حکیم البیضا) (امیمه) (بره) (صفیه) آره‌سنده یالکز صاحبة ترجمة اسلامله مشرف اولمشدر. جاهلیت زماننده ابو سفیان برادری اولان حارث بن حربه وآنک وفاتنده (خدیجة الکبری) رضی الله عنها آنامزک برادری اولان عوام بن خویلده وارمش؛ وبوندن ایسه عشره‌ٔ مبشره‌دن اولان زبیر بن العوام حضرتلریله عبدالکعبه نام بالالری اولمشدر. حضرت حمزه سیدالشهداء جنابلریله آنا بر همشیره اولوب، عاقله، فصاحت وبلاغت اهلی بر خاتون اولمشدر. آتاسی عبدالمطلب وفاتنده مؤثر مرثیه نظم ایتدکی کبی، جناب رسول الله وفاتنده هم اوشبو مرثیه‌یی سویلمشدر:

الا یا رسول الله کنت رجائنا
وکنت بنا برا ولم تک جافیا

وكنت رحيما هاديا ومعلما
لبيك عليك اليوم من كان باكيا
فدى لرسول الله امى وخالتى
وعمى وخالى ثم نفسى وماليا
فلوان رب الناس ابقى نبينا
سعدنا ولكن امره كان ماضيا
عليك من الله السلام تحية
وادخلت جناب من العدن راضيا

مضمونى : « اى رسول الله ! سن بزم فخرمز ، وبزه خبر خواهمز « ايدك ، بزه اصلا جور ايتمادك ؛ بزه حقى تعليم وتربيه بابنده « رهبرلك ايدر ايدك ، اوشبو كونسنك ايچون آغلايان اغلاسون ! « آنام وخالهم ؛ عمم وخالم ؛ صوكره كندم وجمله وارم رسول اللهه فدا « اولسون ! اكرحق تعالى رسول اللهى بزلره ابقا ايتمش اوليدى ، « نه بختلو اولوردق ، ولكن حق تعالانك حكمى جاريدر . يا رسول الله ! « سكا حق تعالى حضرتندن سلام اولسون ! وراضى اولديغك « حالده مقام شريفك جنت اولسون ! » ديمكدر . احد وقعه سنده برادرى حمزه شهيد اولديغنده فوق العاده حسرتلنمش وكندى نفسينه جبر ايدرك صبر ايلمشيدى . مشار اليها حضرتلرى زياده غيرت وشجاعت صاحبه سى اولوب ، خندق واقعه سنده خاتونلر وصبيلر حصار ايچنده پرده لنوب طورمقده لر ايدى . ناكاه برجاسوسك كلوب ، تفتيش ومعاينه ايتدكنى كوردكده ، صفيه جنابلرى صبيلر ايله برلكده اولان شاعر حسان رضى الله عنه حضرتلرينه : « اى حسان چيق وشو حريفى طوت ! قورقارم كه قومنه يول كوستروب ، عساكر اسلاميه كندى اورنلرنده كندى اشلرى ايله مشغول اولدقلرى وقتده بزلره هجوم ايدرلر » ديمشيدى . حسان ايسه بوكا قارشو : « اى عبد المطلب قزى ، سن بيلورسن كه بن بواشك

عهدلرسندن کله‌چك ذات دکلم » دیدی . (چونکه حسان رضی‌الله جبنلك وقورقاقلق ایله معروف ، حتی‌که بتون مدینه محاصره ایدلدکی اوشبو وقتلرده هم صبیان آره‌سنده اولنمقده ایدی) شو دقیقه‌ده صفیه حضرتلری جاسوس یاننه واروب محاربه وقتل ایلمشیدی . (۷۳) یاشنده حضرت عمر خلیفه‌لکی وقتنده (۲۰) تاریخنده وفات اولوب ، بقیعده دفن اولندی [۱] .

صفیه بنت شرف الدین

احمد شرف الدین بن احمد المقدسینك قزی ، وشیخ بهاالدین ابن العزك زوجیدر . محدث ابن عبدالدائم‌دن روایت حدیث ایدوب ، تدریس ایلمش واکثر درسی صحیح مسلم اولور ایمش . اوزون عمر سوروب (۷۴۰) تاریخنده وفات اولمشدر .

صفیه بنت یاقوت

ابو عبدالله یاقوت الحبشی قزیدر . مشهور محدثه‌لردن اولوب ، امام سیوطینك استاذی ایدی . نورالدین بن سلامه وباشقه‌لردن استماع حدیث ایدوب (آسیه بنت جارالله) ك شاکردلرندن اجازت آلمشیدی . ولادتی (۸۰۴) تاریخنده عید فطر کوننده‌در .

---

[۱] فتح القدیر (ج ۲ ص ۳۳۸) ، وتاریخ الکامل (ج ۲ ص ۲۲۵) .

صفیهٔ زاهده

ایرانك سلطان ابوسعید خان زماننك، زهد وصلاح ایله شهرت بولمش بر خاتوندر. ار وخاتونلردن پـك چوق مریدی اولنور ایدی. مذکور پادشاهك همشیره سی (قونقرات خاتون) بوڭا معتقد اولدیغندن هر وقت زیارتنه کیدر اولمشدر. اصلی بزم ترك نسلندندر.

صوفیه

قزان خانلرندن الهام خان بن ابراهیم خان بن محمود خان بن الوغ محمد خان آناسیدر. الوغ محمد خان سرای خانلغندن (٨٣٩) تاریخنده چقارلدقده، قزان شهرنده برنچی خان اولمشیدی. صوفیه‌نك اوغلی، الهام خان، قزان شهرنك ابراهیم خان صوکنك، بشنچی خان اوله‌رق تخته چقمش ایدی. (٨٧٣) تاریخلرنك اولسه کرك، الهام خان روسیه عسکریله محاربه ایدوب، شو محاربه‌ده کندیسی وبرادری، وصاحبهٔ ترجمه اولان، آناسی صوفیهٔ روسیه لولر طرفندن اسیر آلنمغله، (ولوغدا) شهرینه یاکه (بیلی اوزر) که یبارلدیلر ومذکور شهرده وفات اولدیلر [١].

[١] قزان وقزان خانلری خصوصنده اولان مجمع واثرلر (بزم قولمزده اولانلری) زیاده مشوش بر حالده‌در. اسلامچه اولان اسملرك روسچه‌یهٔ وصوکره تکرار اسلامچه (ترکیچه) یه نقل اولندیغنده اولکی رسملرینه باشقه‌لاندیغی؛ اوشنداق خانلرك تکرار عزل ونصب اولنمقلری بویله تشویشلره برنچی سبب اولمقده‌در. بواورنده ذکرایدلمش الهام خان عصرنده علی‌خان اسمنده دیکر برکیمسه کورلوب؛ محمد امین خان ایله ماموتاق خان (بلکه بونلر ایکیسی برکیمسه اولورلر) دخی بر تاریخده کورله‌در. انشأ الله بوطوغروده بذل همت ایدرك یار غمکسارم حسن عطا افندی دفع اشتباه ایدر. الله تعالی موفق بیورسون.

«ض»

ضباعه

صحابياتدن بو اسمده اوشبو خاتونلر مشهوردرلر : (ضباعه بنت الحارث الانصاريه). كبار صحابياتدن اولان (ام عطية الانصاريه) نك همشيره‌سى اولوب، تقيه، عابده، نقيه، فصيحه، عفيفه، بر خاتون ايدى: سويلدكنده، قلبلر راحتلنور، قولاقلرده لذتلنور اولمشدر. كنديسنه زفر بن الحارث الكلابى محبت ايتمش ايسه‌ده، اصلا التفات ايلمامش ومقابله‌ده بولنمامشدر.

(ضباعه بنت عامر بن قرط) مزبوره فوق العاده كوزل اولوب، ساچلرى بتون بدننى قاپلار اولمشدر. هوذه بن على الحنفى‌يه وآنك وفاتنده عبدالله بن جدعانه وارمشيدى. لكن آكا قناعت ايتماى فرقت صورديغنده، هشام بن المغيرة المخزومى‌يه نكاحلنماز ونكاحلنور ايسه آغر نذرلر وفاء ايلمك شرطيله، عبدالله طلاق ايلدى. واقعا بوندن فرقت اولنديغنده، هشامه واردى، وذمه‌سنه لازم ايلمش اولان نذرلرنى‌ده اداء ايلدى. مكه‌ء مكرمه‌ده اسلامه كلوب، رسول اكرم افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرى حقنده بيوك فداكارلقلر ايلمشيدى. اوغلى سلمه هم فضلاى اصحابدندر.

ضعف

محمد الامين خليفه بن هارون الرشيدك مغنيه بر جاريه‌سيدر.

مذکور خلیفه بغداد شهرنده، مأمون طرفندن محاصره ایدلدکنده، خلیفه‌یه تسلیه ویرمك ایچون بری آردندن ایکنجیسی اوله‌رق، بر قدر بیتلر اوقومش ایسه‌ده؛ جمله‌سی‌ده شؤملی بیتلر اولمش، وامینده بونلردن تشأم ایلمشدر.

ضیفه

سلطان صلاح الدین ایوبینك برادری اولان، حلب حاکمی ملك عادل قزیدر. آتاسندن صوك حلب حاکمی اولان ملك ظاهره واروب، محمد اسمنده اوغلی دنیایه کلدی. حلب حکومتی مذکور محمده انتقال ایتدکنده صبی بولنمغله، صاحبهٔ ترجمه وصیه اولوب؛ آلتی سنه حکومتی اداره ایلدی. (٦٠) یاشنده اوله‌رق (٦٤٠) تاریخنده وفات اولمشدر.

« ط »

طَبَقَه

عربلردن بر عقللی قز اولوب، کندیسی کبی عاقل ودانا اولان شن اسمنده بریسنه نکاح ایدلدی. بونلر بر برینه موافق اولدقلرندن عربلر: «وافق شن طبقه» دیمشلر ایمش. ایکیسی بر برینه موافق دوشدی دیمکدر [١].

[١] تفصیلی مجمع الامثالده ج ٢ ص ٢١١.

طرفة القينه

عباسیلرك اكابرندن اولان عبدالله بن نصرك جاریه ومحبوبه‌سیدر . شاعره ، مغنیه ، ادیبه ، بر قز اولوب ، کوزل اشعار سویلر ایمش . « قویاش بایودیغندن صوك ، بنم قومم قویاشك آردنده اولدیغی حالده ، سزلر مشرقك اوزاق طرفنده اولور ایسه‌کز ، چوللرده یوردکم حالده یانکزه وارر ایدم ، بویله مسافه براق اولان یرده بنده اولان میل یاقین عد ایدر ایدی » مضموننده اولان :

فلو ان شرق الأرض بینی وبینکم
وقومی وراء الشمس حین تغیب
لو افیتکم الهوى السباسب بینکم
وقال الهوى لی انه لقریب

دیدکی ابیاتلرنی امام مبرد ابو العباس رحمه الله حضورنده انشاد ایلدکنده ، امام حضرتلری کامل درجه محظوظ اولمشیدی [۱] .

ططران

عز الدین محمد بن احمد بن عثمان بن المنجا التنوخینك قزیدر . (زینب بنت الکمال) دن اجازت آلوب حدیث اوقوتمشدر . (۸۰۳) تاریخنده وفات اولدی . ابن حجرك شیخه‌سی اولان (فاطمه بنت المنجا) بونك همشیره سی ایدی .

---

[۱] حدیقة الافراح . ص ۳۳

طوطی

عثمانلی شاعره‌لرندن بر خاتوندر. کندیسنی شاعر شهیر، ادیب کامل باقی افندی [١] نکاح ایلدی. باقینك احبابلرندن بری: طوطی‌یه مقارن اولدکز!.... دیه نکاحلرنی تبریك ایتدکنده باقی ده: «پك اوچوره‌ه! طوطی دکل، قارغه‌در» دیمش ایمش. طوطی ایسه بوندن خبردار اولدیغنده:

غفلة اولمشیکن طوطی غرابه همنشین
ینه شکوایی غراب ایدر، غرابت بونده در

دیمشدر. بیتی کوزل دکلمی؟.... بویله سویلمیه بیلن ذاته قارغه دیمك آچق بر ظلم اولمازمی؟...

طوی بیکه

خلقمز آره‌سنده روایت ایدلدکینه کوره، کندی بابالرمزك حکمداری اولان آیدارخان بن توقی خان قزیدر. مزبوره‌نك آتاسی اولان آیدارخان «بلغار» شهرنده هجرتك (٩) نچی ییلی حوت یولدزنده، خان ایدی. کونلرك برنده (طوی بیکه) فالج خسته‌لکنه مبتلا اولوب، طبیبلرده دواسندن عاجز قالدیلر. شو اثناده رسول اکرم طرفندن «بلغار» تبلیغ رسالت ایچون یبارلمش اولان عبدالرحمن بن زبیر، زبیر بن جعده، طلحه بن عثمان، یاخود حنظل بن ربیع

---

[١] ترکیاده مشهور بر شاعردر. اصل اسمی محمود اولوب، (١٠٠٨) ده وفاتدر.

اسملو صحابه‌لر ، عرب طبیبلری صفتیله خان سراینه قبول ایدلمکله ، خان قزینه دوا ایتمیه باشلادیلر . خارق العاده اوله‌رق ، قش کوننك قاین آغاچی اوسدروب ، یاکا سبرکی باغلادوب ، مونچه چابندرتمقله (طوی بیکه) شفا تابدی . بونی کوردکیله خان کل اتباع وشهر خلقیله برابر مسلمان اولدی . بو حادثه (۱۲) تاریخنده شهر رمضان اون ایکنچی کوننه مصادف اولان حوت یکرمی دورتنچی کوننك ایدی . (طوی بیکه) ده زبیر بن جعده‌یه یاخود حنظل بن ربیع اوزرینه نکاح ایدلدی . بو ایسه یوقاروده هم دیدکمزه کوره عوام آره‌سنده مشهور اولان بر خبردر . بونلره کوره حوت آینك قاین آغاچی اوسدروب سبرکی یصامق دکل ، یوزغرادیس اوت ایچنك ایمن آغاچی اوسدروب ، خرما یمیشی یتشدرمك احتمالی‌ده هیچ شی دکلدر . بزه کوره اصل دقت ایدلنه‌چك بر شودرکه : حافظ عزالدین ابو الحسن علی بن محمد الجزری ابن الاثیر ، حفاظ اسلام آثارنك اسملری مذکور اولان اصحاب وصحابیات ترجمه‌لرنی ذکر ایلمکی التزام ایندکی حالده «اسد الغابة فی معرفة الصحابة» نام مبارك کتابنده طلحة بن عثمان ، زبیر بن جعده ، حنظل بن ربیع ، اسمنك صحابه اسملری ذکر ایتمیور . عبدالرحمن بن زبیر ترجمه سنك ده بوکبی بر واقعه‌دن اصلا خبر ویرمیور . تاریخ ابن خلدون وتاریخ الکامل و غیر اثرلرده ، رسول اکرم حضرتلرینك یازان خطلری ورسالت ایله یبارمش ایلچیلرنی سویلدکلری اورنلرده ، مذکور حادثه‌یه اصلا اشارت قلان کورلمیور . اکرده مذکور خبر راست اوله ایدی ، بونچه دقت اوزرنك یازان مؤرخلر واسلام خبرلرینك الك کچکنه‌لرینه قدر روایت ایتمکده اولان بیوك حافظلر ، بویله سونچلی خبری ، نه سببه مبنی اوله‌رق ذکر ایتمای مهمل قالدرمش اولورلر ؟ . . . حالبوکه بو وقتك سوریه ، عراق ، خراسان ، مملکتلری ، اسلاملر طرفندن فتح ایدلماش ، ومدینه ایله «بلغار» آره سنده

هیچ بر طرفدن یول آچلمش دکل ایدی . بوندن اوستون شهر رمضانك حوت یولدزینه تصادف ایدن ییللری (۱۲) تاریخی دکل ، بلکه (۳٦) و(٦۹) هم (۱۰۳) حدودلری ایدی . (۱۲) سنه نك رمضانی ایسه (عقرب)ه تصادف ایتمشدر . ومع ذلك بو خبرك نیچوك بولسه ده بر آز اصلی اوله بیلور . احتمال که : حضرت عمر وعثمان خلافتلرنده ویا که آنلردن صوك ارمینیه ، دربند، شروان، تفلیس ، ولایتلرنده لان وخزرلر ایله محاربه ایدن سلیمان بن ربیعة الباهلی ، سراقه بن عمرو، عبدالرحمن بن ربیعة الباهلی، کبی سردارلر طرفندن، خصوصا خزرلر ایله حرب ایتدکلرنده ، آنلرك علیهلرینه تحریض وترغیب ایلمك ایچون بوکبی اسملرده بعض ذاتلر یبارلمش اولور . بوتقدیرچه بونلر ، صحابهلرك مأمورلری وصحابهلرك اوغللری اوله بیلور . الك حالده صحابهلر طرفندن یبارلمش ذاتلر ویا که صحابهلرك اوغللری دیه سویلنمکده اولوب، زمان اوته اوته صحابهلر دیه شهرت اولمقلری احتمالدر . سیاسی مرادلره مبنی ، یاخود طوغریدن طوغری یه فضائل اسلامیه یه واقف اولهرق ، خان وسرای خلقی اسلامه کلمکه ، بیوکلردن کیچوکلره ، یاقینلردن یراقلره کیته کیته ، عوام خلقی ، قاره صاوته اوطوردوب قویمش تایاقلرن قاین یفراغی چغاردوب سبرکی یصاتمش اولورلر . اوزمانده دکل، حتی که الکتریق، بخار اشلدکی ، تلغرام وتلفون هم ده بیکلر ایله مطبوعات ، بنی آدم ایچون خبر سویلب طوردیغی اوشبو کونده ؛ عوام آره سنده اولان سوزلره، موقت اولهرق بیش اون دقیقه قولاق ویرلسه، دنیایه صغماز مرتبهده کرامات وخارق العادتلر ، عادی اشلر منزلنده سویلنور . جناب رسالتپناه سلطان الانبیاء فخر المرسلین افندمز حضرتلری بتون عمرنی عادی انسانلر کبی سبیلره یابشمق اوزرنده کچردکی ، وبعض وقت مشرکلرك اذا وجفالرینه عاجز اولهرق طائفه قدر کتدکی ، دشمنلرك آتمش

تاشلری مبارك آیاقلرندن قانلر آغزدیغی حالده، بزلرده ایسه اوزلرینك اخلاص باغلامش آدملرندن جنت نعمتلری آشادوب طوتلمغله برابر عرش، کرسی، لوح المحفوظلری، اللرنده اوینچق کبی اویناتدران آدملرك حسابی یوقدر. اکرده دقت ایتمك اولور ایسه‌کز، اورنکزده اوطوردیغکز حالده بونلردن حاجت مقدارنی هر وقت بوله بیلورسز. بناءً علیه (طوی بیکه) واقعه‌سنده بویله خارق العاده بر خبرك شیوعی اصلا مستبعد دکلدر. والعلم عند الله!...

طَیْطُغْاى

مشهور اوزبك خانك محبوبه‌سی و خاتونیدر. ابن بطوطه «سرای» شهرینه کلدکنده، بونك حضورینه قبول اولنمش وقولندن آلوب قمز ایچمك کبی بیوك ونادر اولەچق التفاتلرینه مظهر اولمشدر. عقللی، ادبلی، تدبیرلی، حسن خلقلی، صالحه، عفیفه، کوب خیراتلی، برخاتون ایدی، دیورلر. عقلی ایله خانی کندیسنه اسیر ایلمشیدی. بونك مشورتندن باشقه اش قیلماز ایمش. وفات اولدیغنده، اوزبك خان فوق العاده محزون اولمشدر.

« ظ »

ظفر خانم

عثمانلی ادیبه‌لرندن برخاتوندر. «عشق وطن» اسمنده اولان

اثری نشر اولندیغنده ، ترکیانك بیوك محررلری طرفندن تحسین ایدلمشدر .

« ع »

عابدة المدنية

حبیب بن الولید المروانی نك ام الولد برجاریه سیدر . هرنه قدر کوزل دکل ایدی ایسه ده ، فضل وکمالتی موجب حیرت ایدی . مدینهء منوره ده دنیایه کلوب تربیه آلدیغی صوکنده اندلسه کوچرلدی . دار الهجرة امامی اولان مالك رضی الله عنه حضرتلرندن ، اسنادیله اونبیك حدیث شریف روایت ایتمشدر . (اسنادیله اون حدیث شریف بیلمدکلری حالده انبارلر طولیسی علم دعواسی ایدن ملالرمزه عبرت ! . . . .) . بعض نسخه لره کوره بشر بن حبیب بن الولید المروانی جاریه سیدر .

عاتکه

زید بن عمرو بن نفیلك قزی وسعید بن زید بن عمرو بن نفیل بن عبد العزی نك همشیره سی وحضرت عمر بن الخطابك بنت عمی در . ابتداء حضرت ابو بکر الصدیق اوغلی عبد اللهه ، وآنك وفاتنده (١٢) تاریخنده حضرت عمره ، وآنك شهادتنده حضرت زبیره وارمشیدی . حضرت زبیر شهید اولدیغنده امام مرتضی حضرت علی

رضی الله عنه هم استمش ایسه‌ده، «بنم زوجلرم دائما شهید اولورلر، حالبوکه سز، اسلامه لازم سکز» دیه اعتذار ایتدکی مرویدر. مسجده کیدوب نمازی جماعتله اوقومق عادتی، اولدیغندن، واردیغی ارلره، بوکا مانع اولمامقی شرط ایدر ایدی. روایتلره کوره بر وقتله ایرته نمازینه چقدیغنده، یاشرلوب طوردیغی اورنندن چقوب «زبیر حضرتلری، اوزینی تانتدرمای، عاتکه نك قولندن طوتمش، وبو کوندن اعتبارا مسجده یورمکدن توقتالمشیدی. حضرت زبیرده هیچ بر حال بیلمه‌مش صورتنده اوله‌رق: «یا عاتکه! سز عادتکزی ترك ایدرك نمازه چقماز اولدکز!» دیه صوردیغنده، عاتکه‌ده: «خلق عقللی وناموسلی وقتده چقمش ایدك. لکن شمدی خلق آزمش، بزم مسجده یورمکمز مناسب دکل ایمش» دیه جواب ویرمش ایمش. صحابیاتدن اولوب، فصیحه، ادیبه، فوق‌الحد حسنی وشاعره بر خاتون ایدی. برنچی زوجی اولان عبدالله بن ابی بکر کندیسنه شو قدر مفتون اولمشیدی‌که، بونك ایله مشغول اولوب، بتون کسب وکارنی ترك ایتمشیدی. بونی کوروب پدرعالیلری ابو بکر حضرتلری: «بو خاتون دین ودنیاکی ترك ایتدردی، بونی سن طلاق ایله!...» دیه بیوردقلرنده مجبوری بر رجعی طلاق ایتمش ایسه‌ده، ایکی طرفك ممکن دکل درجه‌ده اولان حسرتلرنی کوروب، شفقتی کلمش، وتکرار زوجه ایتمه‌یه رخصت ویرمشدر. مشار الیه زوجی عبدالله طائف محاربه‌سنده شهید اولدیغنده، منظوم اوله‌رق مرثیه سویلمشیدی. بو بیتلر مذکور مرثیه دندر:

رزئت بخیر النـاس بعد نبیهم
وبعد ابی بکر ومـا کان قصـرا

فـآلیت لاتنفك عینی سخینـة
علیك ولاینفك جلـدی اغبرا

مدى الدهر ما غنت حمامة ايكة
وما طرد الليل الصباح المنورا

مآلی: «هیچ قصوری اولمیان برذات وفاتی سببلی حسرتلی اولدم. مذکور ذات نبی محترم وجناب ابوبکردن باشقه جمله خلقك خیرلیسی ایدی. (ای زوج محترمم!) بوندن بویله دنیا طوردقچه سنك ایچون آغلامق، وجسمده سنك حسرتك ایله توزان اوستونده قالمق، حقنده یمین ایتدم». حضرت عمر شهید اولدیغنده سویلمش اولان مرثیه سندن بو بیتلردر:

عین جودی بعبرة ونحیب
لا تملی علی الامام النجیب
فجعتنی المنون بالفارس المعلم
یوم الهیاج والتلبیب

مآلی: «ای کوزم! فریاد وزاریلق ایله آغلا! نجیب وشریف اولان امام ایچون آغلامقدن یالقمه! محاربه وقتلرنده فارس ممتازی اولان ذاتك افتراقی بنی دوچار غصه ایلدی!». حضرت زبیر شهید اولدیغنده هم مرثیه‌لر سویلمشدر. وبر روایته کوره حضرت زبیردن صوك حضرت حسین رضی الله عنه‌یه وارمش ویورکلری حسرت اوتلریله یاندرمش اولان (کربلا) وقعه‌سنده برلکده اولرق، امام محترم حسین جنابلرینك یوزلرنی یردن کوتاروب اوشبو بیتلری سویلمشدر:

وحسینا فلا نسیت حسینا
اقصدته اسنة الاعداء
غادروه بکر بلاء صریعا
جادت المزن فی ذری کربلاء [۱]

مزبوره‌نك ارلری جمله سی نائل شهادت اولدقلرندن، عبد الله

[۱] صوك مصراع معجم البلدانده: «لاسقی الغیث بعد کربلاء» صورتنده در. (ج ۴ ص ۲۵۰).

بن عباس حضرتلرینك «هر کیم شهیدلك استر ایسه (عاتکه بنت زید) ی نکاح ایلسون» دیدکی مرویدر. رضی الله عنها وعن ازواجها.

عاتکه

عبد المطلب بن هاشم القرشی قزی ونبی محترم حضرتلرینك عمه‌سیدر. ابو امیه بن المغیرة المخزومی نکاحنده اوله‌رق، عبدالله، زهیر، (قریبه)، اسمنده اولادنی دنیایه کتوردی. کوزل یوزلی، فصیح ولذتلی سوزلی، عقللی برخاتون اولوب، اسلامنده اختلاف واردر. آتاسی مرثیه سنده سویلمش اولان ابیاتلری مشهوردر.

عاتکه

معاویه بن ابی سفیان قزیدر. کندیسنی، وهب بن زمعه (ابو دهبل جمحی) شعرلرنده یادایتمیه باشلادیغندن، معاویه‌ده شاعره کوب مال ویروب، بویله ذکرنی ترك ایتدردی [١]. عاتکه ادبده اقرانینك نادره‌سی، وکوزللکده زمانینك اعجوبه سی ایدی.

عالمة البنات

خان کرمان ناحیه سنده امام محمد عارف بن بیگتمر حلیله سیدر.

[١] مجلة المنار. (ج ٣ ص ١٤٧-١٥٣).

عالمه وفاضله برخاتون اولوب، یازوی درست، انشاسی تکلفسزدر.
«معاشرت آدابی» نام مطبوع اثری فائده‌لی و کوزل بر اثردر.
عمرنی اولاد مسلمینی تعلیم وتربیه ایتمکله کچررر دییورلر.

عالیه

قزان شهرنده محترم عالملردن شهاب الدین المرجانی قزیدر.
والد ماجدلرندن تحصیل ایتمکله درست تربیه آلمش، واهل تحقیق
اثرلرندن بیوك استفاده ایلمشدر. روایتلره کوره پدر عزیزلری
نادر عالملره افاده ایده‌جك سرلری مزبوره‌یه کشف ایلر اولمشدر.
قرآن شریفی حفظ ایدوب، اکثر اوقاتنی عربی وفارسی دیوانلر،
مطالعه سیله کچررر ایمش. جناب الله، کندی جنسدشلرینه تعلیم
ایلمك، وعلمنه ده خلفلر قالدرمق میسر ایتسون! علمادن صفی‌الله
بن عبدالله نکاحنده‌در.

عالیه

ظبیان الکلابی قزی اولوب، نبی محترم افندمز صلی الله علیه
وسلم حضرتلرینك ازواج طاهره‌لری عدادینه کرمش ایسه ده،
کورشمزلرندن مقدم وبرروایته کوره برلکده برمدت یاشادیغندن
صوك طلاق اولنمشدر. بووقتله، رسول اللهك زوجه‌لری، باشقه‌لر
طرفندن ازدواج ایدلمك ممنوع اولمادیغی سببندن، کندیسنك
عمزاده سیله نکاح ایدلنوب، اولادی هم اولمشدر.

عالیه

عباسی خلیفه‌لردن هارون‌الرشید قزیدر. وزیری اولان جعفر البرمکینك مناسب کورمه‌سیله، هاشمیلردن صالح بن عبدالملك بن صالحه ویرلمش، وعقدلرنی ده امام ابو یوسف رحمه الله تعالی حضرتلری اجرا ایلمشدر.

عائشه

ازواج حضرت نبویه‌دن اولوب، ابوبکر الصدیق رضی الله عنه‌نك کریمه محترمه‌سیدر. لقبی (صدیقه) و (حمیراء)، کنیه‌سی ده (ام عبدالله) ایدی. ازواج مطهره، وام المؤمنین آره‌سنده، آنامز (خدیجة الکبری)دن صوك، مشهوریدر. آناسی، عامر الکنانی قزی (دعد) یاخود (زینب) اسمنده اولوب، (ام رومان) و (ام عبدالرحمن) کنیه‌لریله معروف ایدی. هجرتك (٦) یاخود (٧) نجی تاریخنده وفات اولمغله جنازه‌لرنی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم اوقومشیدی.

حضرت عائشه رضی الله عنها، ام المؤمنین (خدیجة الکبری) ارتحالندن اوچ سنه صوك، وهجرت نبویه‌دن ایکی سنه اوّل، آلتی یاشنده اولدیغی حالده، سید الانبیاء وسند الاصفیاء افندمز حضرتلرینه نکاح ایدلمشیدی. بوندن اوچ سنه صوك، مدینه‌ده زفاف ایدلمشدر. ازدواجندن اوّل، حضرت جبرائل علیه‌السلام، نبی محترم جنابلرینه مشار الیهانك صورتنی کوستررك، تزوج ایلمك طوغروسنده اشارت

بیورمشیدی . زفافی ایله مشرف اولدقلری وقتنده لعب یعنی اوینجق وقورچاقلری هم یاننده ایدی [١] . فخر المرسلین نبی محترم ایله طقوز سنه برلکده یاشاب ، ارتحال حضرت رسالتپناهیده یالکز اون سکز یاشلرنده ایدی . هجرتدن (٥٨) تاریخنده شهر رمضان (١٧) ده (٦٦) یاشنده اولدیغی حالده ارتحال ایدوب ، جنازه‌لریده ، مدینهٔ منوره‌ده والی وکیلی بولنان ابو هریره رضی الله عنه طرفندن اداء ایدلمشدر . وصیتی اوزره کیجه‌ده جنت بقیعده دفن ایدلمش ، حضرت زبیرك مخدوملری ، وکندی همشیره زاده‌لری ، دفن خدمتلرنی اجراء ایلمشلردر. عبدالرحمن بن ابی بکر ایله آتا وآنا بر همشیره اولوب ، اولادی اولمادی [٢] لکن همشیره‌سینك اوغلی عبدالله بن زبیر اسمیله کنیه لنمشلر ایدی . جناب رسالتپناه‌ده بونك خانه‌سنده ارتحال ایلمشلر ایدی.

خاتونلر آره‌سنده حضرت (فاطمه) می افضل ایدی ، یوقسه حضرت (عائشه) می ایدی ؟ بونك کبی بحثلرده اك طوغری سوزده « سکوت افضل » دیمکدر .

ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها حضرتلری عقل وذکاوتده ؛ عفت وتقوالقده ، نظیرسز اولوب ، حقنده نبی اکرم ورسول محترم حضرتلرینك محبت ورعایتلری ده پك زیاده اولمش ، وحقلرنده بر چوق احادیث شریفه هم صدور ایتمشدر . حق عالیلرنده معاذ الله بر افتراء واقع اولدیغنده [٣] برائتلری حقنده آیت کریمه نازل اولمشدر. اصابت رائی مسلم اولوب ، کرك امور مذهبیه‌ده ، وکرك فقه‌ده ؛

---

[١] هجرتك (٨) یاکه (٩) تاریخلرنده ، یعنی اونبش واون آلتی یاشلرنده ایکن وقتلرنده هم قناتلی آت صورتلریله اوینامقده اولدیغی معلومدر . مشکات ومرقات (ج ٣ ص ٤٦٩) .

[٢] عمدة القاری (ج ١ ص ٤٥) .

[٣] ان ابا ایوب الانصاری قال لام ایوب الاترین ما یقال فقالت لوکنت بدل صفوان اکنت تظن بحرمة رسول الله سوأ قال لا قالت ولوکنت انا بدل عائشة ما خنت رسول الله فعائشة خیرمنی وصفوان خیرمنك . تفسیر العلامة الزمخشری رحمه الله . (ج ٢ ص ٨٥) .

كرك تاريخ عرب واخبار ايامنه ، كرك اشعار عربه اطلاعنه ، نظيرى اولنماز ايدى . شو سببدن ارتحال جناب نبويدن صوڭ ، اصحاب كرام كنديسنه مراجعت ايدرك مشكللرنى حل ايتدررلر ايدى .
سوزنڭ اولان فصاحتى عقللرى حيران ايدجك مرتبه‌ده اولوب ، اڭ بيوك آدملر طرفندن ثناء اولنور ايدى . حضرت معاويه : « فصاحت وفطانت بابنده (عائشه) درجه‌سنده بر كيمسه‌يى عمرمده كورمادم » ديه يمين ايتمشدر . احنف بن قيس ده : « ابوبكر ، عمر ، عثمان ، على ، وباشقه خليفه‌لرڭ خطبه‌لرنى ايشتدم ، لكن (عائشه) دن ايشتدكم كبى اثرلى وفصاحتلى سوز ايشتدكم خاطرمده يوقدر » دييور ايدى .
جمل وقعه‌سنده سويلمش خطبه‌لرى ، اثر وفصاحتيله بتون عرب خلقنى تسخير ايتدكى هر كيمه معلومدر . ادبيات بابنده بويله مرتبهٔ علياده اولدقلرى حالده ، شعر انشاد ايتمامش ، ياكه آز ايتمشدر . بعض كيمسه‌لر :

ذهب الذين يعاش فى اكنا فهم
وبقيت فى خلف كجلد الاجرب

بيتنى مشار اليها حضرتلرينه نسبت ايتمشلر ايسه‌ده ، مذكور بيت ، مشهور شاعر لبيد بن ربيعه [١]نڭ اولوب ، جناب ام المؤمنين ، آنجق تمثل ايلمشدر ، اصل كندى انشادى اولمق اوزره :

ارفع ضعيفك لا يحربك ضعفه
يوما فتدركه العواقب قدنمى
يجزيك اوينثى عليك وان من

---

[١] حرمتلو صحابه‌لردن اولوب ، (٤١) تاريخنده (١٤٠) ياشنده وفات ايتدى ، ديبورلر . اوشبو ياشنده ايكن : « ولقد سئمت من الحياة وطولها — وسؤال هذا الناس (كيف لبيد !.) » بيتنى سويلدكى مرويدر . ذهب الذين آه بيتنى اوقود يغنده (عائشه) رضى الله عنها : « رحم الله لبيدا كيف لو ادرك زماننا هذا » ديبور اولمشدر . محدثلر آره‌سنده بو ، بر حديث مسلسدر . لبيدك امثال حكمنه كچن بيتلرندن برى : « الاكل شيء ما خلاالله باطل — وكل نعيم لامحالة زائل » بيتيدر . شايان تعجبدركه ، قاموس الاعلامده مذكور بيت ، معلقه‌سنك مطلعى اولمق اوزره كوسترلمشدر (ص ٣٩٨٦) . حالبوكه لبيد معلقه‌سنك مطلعى بويله اولمق دكل ، حتى بو وزن وقافيه‌ده ده دكلدر .

اثنى عليك بما فعلت فقد جزى

بيتلرى معروف اولەرق ، جناب رسالتپناه افندمز حضرتلرينك
ايستمكلرينه بناءً مذكور بيتلرى هر وقت اوقور اولمشدر [١] .
تاريخ فلسفەسيله مشغول اولان عالملردن بعضيلرى : «اكرده حضرت
ابوبكر الصديق رضى الله عنه نك اوغللرى ، كريمەلرى مرتبەسنده
غيرت واقتدار اربابندن اوله ايديلر ، حضرت الفاروق جنابلرينه
خلافت كوچلك ايله كلمش اولوردى ، زيرا حضرت (عائشه) نك جمل
وقعەسنده اولان نفوذ وتصرفى ؛ وهمشيرەسى (اسماء) نك حجاج ظالم ايله
عبدالله بن زبير محاربەسنده كوسترمش اولان ثبات وحميتى ، دنيانك
اك داهى واك ماهر آدملرينەده اك نادر ميسر اولەجق حاللردر »
ديبورلر . حضرت ابوبكرك اوغللرىدە غيور وشجيع ايديلر ، فقط
قزلرى دخى باشقه ايديلر .

ام المؤمنين (عائشه) حضرتلرى ، بونچه فضيلتلره مالك اولديغى
حالده دنيايه رغبتسز (ذاتا فضيلتلو اولمقدە بر علامتى دنيايه رغبتسز
اولمق دكلميدر ؟ . .) وفقير هم مسكينلره مرحمتلى ايديلر . كونلرك
برنده ، بر طرفدن هديه اولەرق كلن يوز بيك درهمى ، تمام
فقيرلره توزيع ايتمكله ، حتى كنديلرينه افطار ايدر ايچون بر درهم
اولسون قالدرماديغى مرويدر . ذات عاليەلرندن ايكى بيكدن زياده
حديث شريف منقول اولوب ، يالكز ابو عبدالله محمد بن اسماعيل
البخارى جامعنده ايللى دورت ؛ وابوالحسين مسلم بن الحجاج صحيحنده
ايللى سكز عدد حديث منقولدر . كنديسندن عمر بن الخطاب ايله
باشقه بيوك صحابەلر ، وتابعون عظام ، روايت ايتمشلردر .

---

[١] بوده ، زهير بن حباب شعرى ايدى ، ديبورلر .

عائشة الباعونية

يوسف بن احمد بن نصر الباعونى قزى (ام عبدالوهاب) در . (فاضلة الزمان) لقبيله مشهور اولوب ، الحق فاضلة الزماندر. أسلام شاعره‌لرينك الك مشهورلرندن اولديغى حالده ، باشقه علملرده هم يد طولاسى وار ايدى . سيد الانبياء ، فخر المرسلين افندمز حضرتلرينى مدح ايدرك «الفتح المبين فى مدح الامين» اسمنده مشهور بر قصيده‌سى [١] واردركه ، كنديسى بوكا هم شرح يازوب ، علم وادب بابنده اولان كمالتنى ميدانه قويمشدر . مذكور قصيده‌ء بايغه‌سى ، شرحيله برابر (١٣٠٤) تاريخنده قاهره‌ده ، ومولد النبى نام رساله‌سى (١٣٠٢) ده دمشقده طبع اولندى . فقه فننده اولان اقتدارى كامل ايدكى ، بعض اثرلرندن آكلاشلنور. استاذلرى : جمال الحق والدين اسمعيل الحورانى ، علامة محى الدين الارموى ، وغيرلر . كنديسندن هم برقدر افاضل كرام اخذ علم ايتمشلردر. عصرينك علامه‌سى اولان شيخ عبدالغنى النابلسى حضرتلرى ، مزبوره‌يى مدح وثنـا ايدر اولمشدر . (٩٢٢) تاريخنده ارتحال ايلدى [٢] .

---

[١] مطلعى بو يله در :

فى حسن مطلع اقمار بذى سلم
اصبحت فى زمرة العشاق كالعلم

جمله‌سى (١٢٨) بيتدر .

[٢] اكتفاء القنوع بما هو مطبوع (ص ٢٦١) .

عائشه بنت طلحه [۱]

عشرهٔ مبشره‌دن اولان طلحه بن عبیدالله بن عثمان بن عامر بن عمرو بن کعب بن سعد بن تیم ایله، ام کلثوم بنت ابی بکر الصدیق بن ابی قحافة قزلریدر. ام المؤمنین (عائشة) رضی‌الله عنها بونك خاله‌سی ایدی. عبدالرحمن بن ابی بکر الصدیق اوغلی عبدالله جنابلرینه واروب، عمران، عبدالرحمن، ابو بکر، طلحه، (نفیسه)، نام بالالری اولدی. آنك وفاتنده مصعب بن زبیره واروب، (ست سکینه) حضرتلرینه اورتاق (کوندش) اولدی. علم حدیث، واشعار عرب واخبارده اولان معلوماتی شایان حیرت ایدی. لکن بو کمالتلرینه حسن وجمالی غالب گلمکله ادبا وفضلا، بو صفتنی مدح ایتمکله مشغول اولمشدر. حتی جناب حقك بر نعمت واحسانی اولان حسننی اخفا ایتمکه راضی اولمایوب، تستر ایتمدکی، ویوزنی عالمه کوستروب یوردکی مرویدر. ومع ذلك عربلر قاشنك مکروه کورلن قولاق هم آیاق زورلقی ایله اسمی، حتی بو سببدن (ذات الاذنین) دیه شهرتی وار ایدی. زوجی مصعب حضرتلری، بونك محبتنه اسیر وعشقنده‌ده بنك اولمشیدی. عائشه هم مصعبی تمام سودکی حالده، یوق شیلر ایچون اوفکه ایدر، وبر اوفکه‌لر ایسه، اوزون مدتلر سویلشمای ویازلمای یورر اولمشدر. اویقوده وقتنده حضورینه، مصعب جنابلری کروب، یکرمی بیك دینار قیمتنده اولان سکز دانه لؤلؤی اویغادوب هدیه

---

[۱] ان ام عمران عائشة بنت طلحه انشدت عینیة قیس بن الحدادیة الخزاعی الجاهلی فاستحسنتها وبحضرتها جماعة من‌الشعراء فقالت من قدر منکم ان یزید فیها بیتا واحدا یشبهها ویدخل فی معناها فله حلتی هذه فلم یقدر احد منهم علی ذلك. مجلة المنار (المجلد الرابع) ص ۵۴۸.

ایتدکنده : « اویقوم بونلردن قدرلی ایدی ! » دیه رحمت ، یرینه شلته ایلمشدر . ایکنچی بر ، سویلشمای اوفکه‌لب یوردکی وقتنده ، مصعب ، عائشه‌یی حضورمه کتوروب سویلشمیه سبب اولان کیمسه‌یه اونبیك درهم ویرجکم دیمشیدی . بونی ایسه عبدالله بن ابی عتیق بن عبدالرحمن بن ابی بکر الصدیق ایشدوب ، عائشه حضورینه یوکروب واروب ، مصعبه اولان آچونی بتروب سویلشمه‌سنی رجا ایلمش . عائشه : « یوق سویلشمیه‌جکم ! » دیدکنده ابن ابی عتیق‌ده « ای محترمه عمزاده‌م بن اونبیك درهمی آلانه قدر سویله ومداره ایله‌ده ، صوکره خلقسزلقگه کیرو قایت ! ....» دیمشدر . مصعب وفاتی صوکنده اولسه کرك ، امویلردن هشام بن عبدالملك حضورینه سفر ایلمشیدی . هشام‌ده بونك کلمکندن غایتده محظوظ اوله‌رق کیچ سویلشوب اوطورر (مسامره) ایچون بنو امیه‌نك شیخ ودانالرنی جمع ایلدی . ایام عرب ، ماجریات سلف ، اشعار وشاعرلر حقنده نه قدر سویلشدیلر ایسه ، جمله‌سنه عائشه‌نك معلوماتی غالب کلور ایدی . صوکنده کوك یوزینه کوزلرنی بباروب یولدزلار حقنده سویاشمیه باشلادقلرنده ، عائشه‌ده هر برینك اسملرنی ذکر ایدرك سویلمکده اولندی . بو وقتده هشام ، اوز اوزنی ضبط ایده آلمای : « اشعار عرب وایام عرب حقنده اولان معلوماتکه تعجب ایتمیورز ، فقط یولدزلر حقنده اولان بویله معلوماتی کیملردن کسب ایتدکز ! » دیدکنده ، « خالەم ام المؤمنین (عائشه) دن » دیه جواب ویرمشدر .

مصعب مقتول اولدیغنده ، عمر بن عبیدالله بن معمرالیتمی یه نکاحلنوب ، سکز سنه طوردی . بو زوجی (٨٢) تاریخنده وفات اولدیغنده ، طلب ایدوچیلر کوب اولدی ایسه‌ده هیچ برینه وارمامشدر . بویله روشده طول قالدیغنده ، بر سنه عمرنی مکه‌ده وبر سنه‌سنی مدینه‌ده کیچرر وبعض وقتده طائف‌ده قالور ایدی .

امام شعبی [۱] حضرتلری : «عمرمده عائشه بنت طلحه کبی کوزل انسان کورمادم» دیه یمین ایتمشدر. (شعبی حضرتلرینه یمین ایتماز ایسه‌ده، اشانمش اولور ایدك !...).

عائشه بنت عبدالله

صحابه‌دن عبدالله بن عبدالمدانی‌نك قزی وعبیدالله بن عباس حضرتلرینك خاتونیدر. خلافت جناب مرتضویده، زوجی یمن والیسی بولنمغله، معاویه طرفندن کوندرلن عسکر رئیسی اولان بسر بن ارطاة نام بدبخت، یمن مملکتنده حضرت علی طرفدارلرنی قتل ایتدکنده، اوشبو عائشه‌نك هم عبدالرحمن ایله قثم اسمنده اولان ایکی صبی اوغللرنی، کوزی اوکنده بوغازلتمشیدی. بو وقتده بیچاره، عقلنی غائب ایدوب، اوشبو شعرلری اوقوب، صحرالرده یورر اولدی:

یامن احس بابنی اللذین هما
کالدرتین تشظی عنهما الصدف
مخ العظام فمخی الیوم مزدهف
یا من احس بابنی اللذین هما
قلبی وسمعی فقلبی الیوم مختطف
من ذل والهة حری مدلهة
علی صبیین ذلا اذغدا السلف
نبئت بسرا وما صدقت ما زعموا
من افکهم ومن القول الذی وصفوا

---

[۱] کبار تابعیندن ابو عمرو عامر بن شراحیل رضی الله عنه‌در. (۱۰۴) تاریخندن صوك کوفه شهرنده وفات اولدی.

انجا علی . ودجی ابنی مرهفة
من الشفار کذاك الاثم یقترف

مآلی : « ای بنم ، صدفندن آیرلمش ایکی اینجو دانه‌سی کبی اولان اوغللرمی قییان ! . ای بنم سویا کلرم ایچنده‌کی ایلیکم کبی بالالرمی هلاك ایتمکله بنی ایلیکسز قویان ! . وای بنم قلبم و قولاغم مرتبه‌سنده بولنان اوغللرمی هلاك ایلیان ! . بن ایمدی بو کون قلبه مالك دکلم . بنم کبی حیران ، واسلافی کرامك کچدکلرندن بیرو دلتده قالمش بر خاتونی ، ایکی بالاسی یوزندن خوار ایلدك ! بن بسر حقنده ایشتمش اولان سوزلره اینانمامش ایدم . بدبخت ! اوتکن پچاقنی باغرم کیسا کلرینك بوغازلرینه قویدی . کناهده بویله کسب ایدلنور ! » .

عائشه بنت العدل

زین الدین ابراهیم بن احمد بن عثمان بن عبدالله الطائی قزی (ام محمد) در . محدثون کرامدن علاءالدین بن صدرالدین ابن المنجانك خاتونی اولوب ، مشهور ادیبه‌لردن ایدی . ابن مسلمه ، مکی بن علان ، کبیلردن ادبیات اوقومشدر . (٧٠) یاشندن کچوب (٧١٨) تاریخنده ارتحال ایتدی .

عائشه بنت علی

علی بن محمد بن عبد الغنی بن منصور الدمشقی قزیدر . حافظ

شمس الدين الحسينى نك خاتونى اولوب، شامده مشهور بر محدثه ايدى.
زوجيله برابر ابن الخباز، مرداوى؛ وباشقه‌لردن علم حديث اوقومش؛
وصوكره كنديسى هم اوقوتمشدر. (٧٠) ياشندن كچوب (٨١٥)
تاريخنده وفات اولدى.

عائشه بنت محمد

عزالدين محمد بن احمد بن محمد بن عثمان بن المنجاقزى (ام الحسن) در.
محدث عبدالله بن الحسين وباشقه‌لردن حديث اوقوب، كوب ذاتلردن
اجازت آلمش، وابن حجر حضرتلرينه افاده ايلمش بر خاتون ايدى.
(٩٠) ياشنه ايرشوب (٨٠٣) تاريخنده دمشق شامده وفات ايتمشدر

عائشه بنت محمد

محمد بن عبدالهادى قزيدر. (المسندة الكبيرة) لقبيله مشهوره
ايدى. اسناد حديث طوغروسنده فوق العاده مهارتى اولديغندن
بويله بر عزيز لقبه مستحق اولمشدر. چار نام محدثدن اجازت
آلوب، تدريس ايلدى وعمرى اوزون اولديغندن، مذكوره كيمسه‌دن
اجازت آلوچيلرك خاتمه‌سى اولمشيدى. كنديسندن اجازت آلانلرك
خاتمه‌سيده امام سيوطى حضرتينك استاذى اولان (امة الخالق) در.
وفاتى (٨١٦) تاريخنده دمشق شهرنده‌در.

عائشه بنت محمد

محمد بن المسلم بن سلام بن البهاء الحرانی قزیدر. اسماعیل بن احمد العراقی، ابن النور محمد بن ابی بکر الباخی، محمد بن عبد الهادی المقدسی، ابراهیم بن خلیل، کبی مشهور شیخلردن حدیث وفقه استماع ایدوب، نشر علم ایتدی. تدریس خصوصنده زمانه‌سنڭ تفرد ایلدی. صلاح الدین صفدی کندیسندن اجازت آلدی، ومحدث عبد الله بن المحب، وآنڭ بالالری وشاکردلری جمله‌سی اوشبو ذاتدن استفاده ایتدیلر. بوقدر فضل وکمالتیله برابر فقیر اولوب، دنیاسنی ضرورت ایله کچیرمشدر. (٧٠) یاشنڭ (٧٣٦) تاریخنڭ وفات اولمشدر.

عائشه بنت محمد

شیخ محمد بن محمد الجزری قزیدر. (سلمی) و (فاطمه) اسمنده اولان همشیره‌لریله پرده آردندن شاکردلره درس اوقودرلر ایدی. آتالری (الحصن الحصین) نام دعاء وذکر خصوصنده اولان کتاب صاحبی اولسه کرك [١].

عائشه بنت المعتصم

عباسی خلیفه‌لردن معتصم بالله قزیدر. ادیبه، شاعره، برخاتون

[١] مذکور حصن الحصین آخرنده بویله برعبارت واردر: «وقد اجزت اولادی ابالفتح محمدا واباابکر احمد واباالقاسم علیا واباالخیر محمدا وفاطمة وعائشة وسلمی وخدیجة روایة عنی». محمد الجزری (٨٣٤) تاریخنده وفاتدر. کشف الظنونده (٧٣٤) کوسترلمه‌سی سهو اولسه کرك (ج ١ ص ٤٣٩).

اولوب، بر چوق اشعاری؛ (مليكه) نام جاريه‌سی حقنده عيسی بن قابس نام كيمسه ايله بيت اوزرنده ايلمش مخابره‌لری، ادب كتابلرنده مسطوردر [١]

عائشه بنت النسيف

محدثلردن ابوبكر النسيف بن عيسی بن منصور الدمشقی قزيدر. قاسم بن مظفر ومحدث مشهور حجار، وغيرلردن روايت حديث ايتمشدر. شام محدثه‌لرندن اولوب، (٧٩٣) تاريخنده وفات ايتدی.

عائشه بنت يوسف

عالمه بر خاتوندر. شيخ عبدالله الهروينك احوال سلوك خصوصنده اولان «منازل السائرين» اسملو كتابنی «الاشارات الخفية» اسميله قسقاردوب يازمشيدی. عبدالله الهروی (٤٨١) تاريخنده وفات اولمشيدی.

عائشة الاندلسية

اندلسده اك صوك اسلام وعرب پادشاهی اولان ابو عبدالله

[١] حديقة الافراح (ص ٣٢).

الصغیرك آناسیدر. (١٢٤٢) م تاریخنده ابو عبدالله الصغیر، (غرناطه) شهرنی فردینانده و ایله خاتونی (ایزابلا) یه تسلیم ایدوب چقوب کندکنده، مزبوره عائشه برلکده اولوب، بوکونده اسپانیوللر آره‌سنده «عربلرك آه ایتدکی اورن» دیه مشهور اولان یرده، اوغلی ابوعبدالله‌ه تکدیر ایدرك اوزون سوز سویلدکی، تاریخ کتابلرنده منکوردر.

عائشه ترکیه

روسیه دولتنده برنچی مفتی اولان محمدجان ابن الحسین‌خاتونیدر. روسیه ایله عثمانلی آره‌سنده اولان محاربه‌لرك برنده روسیه طرفنده قالمش اولان برترك قزی «تورچانکه» اولوب قزان شهرینه کتورلمش. قزانده اولان والی طرفندن، مشهور سوداکر اسماعیل بن آپانای‌یه نکاحلندرلمش، وبونك وفاتی صوکنده محمدجان مفتی‌یه وارمشدر. (٧٩) یاشنده اولدیغی حالده (١٢٠٩) تاریخنده وفات اولوب، قزانده دفن ایدلمشدر. اسماعیل بن آپانایدن، اسحاق ایله (حبیب جمال) نام اولادی اولمشیدی [١].

عائشه ست العیش

قاضی علاء الدین الحنبلینك قزی، وقاضی عزالدین بن

---

[١] محمدجان بن الحسینك مفتی نصب اولنمقی (١٢٠۴) تاریخنده و دنیایه کلمکی ده (١١٧١) حدودنده اولدیغندن، محمدجان، مفتی اولدیغی صوکنده، عائشه (۵) ییل مقداری طورمش، ومحمدجاندن (۳١) یاش مقداری الوغ اولماسی لازم کلور.

برهان الدین الحنبلینك آناسیدر. فتح الدین العسقلانی مجلسنه حاضـر اولمش، مصر وشام محدثلرینك اکثرندن اجازت آلمشدر. حرمتلو محدثه‌لرك بری اولدیغی کبی، غایتده کوزل یازار ایدی. کندیسندن کوب کیمسه‌لر روایت حدیث ایچون اجازت آلمشلردر. (۸۰) یاشنده (۸۴۰) تاریخنده ارتحال ایندی.

عائشه صدیقه

مصطفی نام کیمسه‌نك قزی اولوب، استانبولده (دار المعلمات)ده صنوف عالیه‌ده علوم متنوعه وصنائع نفیسه معلمه‌سیدر. (اصول تعلیم وتربیه) نام کتابی، (۲۰۵) بیت اوزرنده (۱۳۱۳) تاریخنده نشر اولنمشیدی. مذکور کتابینك خاتمه‌سنده یازمش اولان سوزلری بونلردر: «انسانك اخلاقی، بوکونکی حالی، کله‌جکده مسعود اولوب اولماسی، کچکنه یاشنده کورمش اولان تربیه‌سنه باغلیدر. تربیه سایه‌سنده بعض بر حیوانلر، درلو درلو حرکتلره ومعرفتلره آلشورلر. بویله اولدیغی حالده، بوزوق خلقلی وکوزل خلقلی اولمق طوغروسنده تربیه‌نك اثری نیچون اولماسون؟. تربیه، یالکز کتابلرده یازلمش شیلره منحصر قالور ایسه، حکایه قبیلندن، آرتق فائده کورلماز. بلکه تربیه آلمق، کامل کیمسه‌لرك حالندن عبرت آلمقدن عبارت اولور. بزلر، اکرده بایلقمزی سفاهتده تلف ایدر ایسه‌ك، بوحالمزی کوروب طورمقده اولان بالالرمزه، نیچوك حسن اداره‌لی اولمقلری حقنده تکلیف ایده بیلورمز؟.. یا که آنلره، حسن اداره طوغروسنده، نیچوك اورناك اولورمز؟. کیچه وکوندوز، غوغا وکورلتی ایندکمزدن، بالالرمزك قولاقلری، طوتاشدن، سوکشمك، چقرشمق، تربیه‌سز

سوزلر‘ ایشدوب طوررلر ایسه، آنلردن نه جهتله کورکام معامله امید ایدرمز ؟ .» .

«بالالره کیم اولسه‌ده درس ویره بیلور، لکن اخلاق وتربیه درسنی آنا کبی، هیچ کیم ویره بیلماز. بالانك برنچی مربیسی آنادر. آناسی اولمیان بالالره، آنا یرنده اوطوروب، تربیه ایدر ایچون کینه برخاتون لازم اولور. بوندن آڭلاشلدیغنه کوره بر قومك سعادتی طوغروسنده خاتونلرك الوغ اثری واردر. بناءً علیه هرشیدن زیاده‘ خاتونلرك تربیه‌سنه اجتهاد صرف ایتمك، وتربیه‌لی آنالر یتشدرمیه طرشمق لازم اولور».

«تربیه‌نك نیگزی بالالری اطاعته عادتلندرمکدر. هرصوردیغی شیلرنی بالالره ویروب طورمق، خطالق اولور. لازم اولدیغی صورتده‘ نظام وترتیبی اوزرنده جزاء ویرمك هم تیوش اولور. بالالرینه تکدیر ایتمیه ولازم جزالری ویرمیه حالرندن کلمیان آنالر، اولادلرنی تربیه‌سز قالدروب‘ بونك بوزوق ثمره‌سنی کندیلری کوررلر».

«بالالره‘ عیبلری اولدیغنده جزاء ویرمك لازم کلدکی کبی، حسن حرکتلرینه قارشو مکافات ایلمك هم تیوش اولور. بولماز شیلر ایله، بالالره وعده ویرمك عیبدر. زیرا بونك ایله بردن آنلره یالانچیلق اوکرتمك‘ وایکنچیدن، آتا وآنایه‌اولان اعتمادلرنی بتورمك لازم کلور».

عائشة القرطبیه

اندلس مملکتنده قرطبه شهرنده احمد اسمنده بر کیمسه قزیدر، کثرت مطالعه، ووسعت معلوماتیله شهرت بولوب، اندلس ادیبه‌لری

آره سنده اك ممتازلرندن ایدی. اوزون قصیده‌لر سویلیب پادشاهلری مدح ایدر، وبوزوق اشلری کورلور ایسه طوب طوغری اوزلرینه بیلدررایدی. یازوی کوزل ورسم خطی درست اولوب، قرآن شریف یازار ایدی. مکروه کورمکده اولان گیمسه‌لرندن بریسی، کندیسنی نکاحلنور ایچون طلب ایتدکده: «بن بر آنا آرسلانم، عمرم اولدقچه، کشی امری آستونده طورمقی اختیار ایتمم. آرسلانلره التفات ایتمادکم حالده، ایتلره هیچ وارمام!» مضموننده اولان:

انا لبوة لكنني لا ارتضي
نفسي مناخا طول دهري من احد
ولو انني اختار ذلك لم اجب
كلبا وكم غلقت سمعي عن اسد

شعریله جواب ویرمشدر. کتبخانه‌سنده اولان کتابی حسابسز اولوب، کیچه وکوندز مطالعه ایدر ایدی. عمی اولان ابو عبدالله الطبيب اندلسك معروف شاعر وادیبلرندن اولدیغی حالده عائشه‌یی آندن ترجیح ایدرلر ایدی. باکره حالنچه (٤٠٠) تاریخنده ارتحال ایدوب، قرطبه شهرنده دفن اولندی. نویورق معلملرندن اولان دراپر طرفندن مدح ایدلن (عائشه) اوشبو اولسه کرك.

عائشة النبويه

امام محترم جعفر الصادق بن محمد الباقر بن زين العابدين بن الحسين بن علي المرتضى (رضي الله عن جميعهم) حضرتلرینك کریمه‌سی، وامام موسى الكاظم جنابلرینك همشیره سیدر. عابده، عالمه، متقیه، برخاتون اولوب، (١٤٥) تاریخنده وفات ایتدی. تربه‌سی قاهره‌ده

قرافه‌ده در. اهل اسلامك، اك حرمتلو ذاتلری حقنده اوزون یازمیه حاجت یوقدر. جناب الله بونلرك محبتلری اوزره وفات، وبونلرك محبتلری اوزره حشر ایلیه !...

عائشه عصمت

اسماعیل پاشا تیمور بن محمد كاشف تیمور قزیدر. (١٢٥٦) تاریخنده مصر القاهره ده دنیایه كلدی. ابراهیم اسملو كیمسه‌دن قرآن شریف، كتابت، فقه؛ وخلیل اسملو كیمسه‌دن صرف، فارسی لسانی اوكرندی. (١٢٧١) تاریخنده محمود بن عبدالله الاستانبولی یه نكاح اولنوب، درسلرندن فراغت ایتمكله، خانه خدمتیله مشغول اولدی. (١٢٩٢) ده زوجی وفات اولدیغنده خانه اداره سنی (توحیده) نام قزینه تابشروب، كندیسی (فاطمة الازهریة) و (ستیة الطبلاویة) اسمنده معلمه‌لردن علم نحو، عروض، تحصیل ایتدی. قزی (توحیده) اون‌سكز یاشنه باصدیغنده وفات اولمغله، بونك سببندن قایغو وحسرته غرق اولوب، جمله دنیاسنی‌ترك ایدرك، طوتاشدن یدی سنه آغلاب عمر كیچردی. صوكره بعض بر نصیحت ایدوجیلرك سوزلرینه آز آز قولاق صالوب، خاطرنی تسلیه ایتمكه باشلامشدر. ادیبه، فاضله، حكیمه، عاقله، شاعره، بارعه، فصیحه، بر خاتون اولوب، اوزون قصیده‌لر سویلمشدر. (شكوفه) نام تركی و (حلیة الطراز) نام عربی دیوانلری طبع اولنوب تارالدیغنده، بتون اهل‌ادبی تسخیر ایتمشلردر. بوندن صوك (نتائج الاحوال، اسمنده دیكر بركتاب تألیف ایدوب، نشر ایلدی. شعرلرندن بونلردر:

بید العفاف اصون عز حجابی

وبعصمتی اسمو علی اترابی
وبفكرة وقادة وقريحة
نقاده قد كملت ادابی
ولقد نظمت الشعر سيمة معشر
قبلی ذوات الخدور والاحساب

مائلی: «عفتم ایله حجابم عزتنی حفظ ایتمکده، وعصمتم ایله‌ده اقرانم مرتبه‌سندن عالی اولمقده‌یم. ظریف اولان فکرم، وصاف اولان طبیعتم ایله آدابم کامل اولمشدر. بن شعر نظم ایلمش ایسه‌م، سلفلرمك اولان ادیبه وشریفه‌لره امتثالا ایتمشم» دیمکدر. سید الثقلین نبی محترم صلی الله علیه وسلم حضرتلرنی مدح ایتمش اولان قصیده‌سینك مطلعی بویله‌در:

اعن وميض سری فی حندس الظلم
ام نسمة هاجت الاشداق من اضم

بوندن باشقه، مزبوره قزینك مرثیه سنده وغیر خصوصلرده سویلمش اولان شعرلری کوبدر. (١٣٠٦) تاریخنده (٩) جمادی الاخری‌ده (الاداب) نام جریده ایله نشر ایتدرمش بر بندینك مضمونی اوشبودر: «هر خزینه‌نك آچقچی تربیه اولدیغیچون بصیرتلو ذاتلر، بو بابده مساهله ایتمای، نصیبلرنی آلمق تیوشلی ایدی. حالبوکه بزم مشرق خلقی (خصوصا اسلام خلقی) کله‌چکلرنده اولان شیلره اعتبار اوزرنده باقمیورلر، وکندیلرینك مصلحتلری ایچون قایغو ایتمیورلر. برکون اولور، بونك ایچون اوکنورلر. شو خلقلر شایان تعجبلردرکه قزلرنی عاریت زینتلر ایله زینتلرلر، وعارض کوزللکلر ایله کوزللندررلر، قوللرینه کموش، قولاقلرینه تاشلر آصارلر. واوز ظنلرنچه قزلرنی مسعود ایتمش اولورلر. حالبوکه بو عمللریله بوکیمسه‌لر قزلرنی مسعود دکل بختسز ایدرلر. چونکه معلوم

عاریت جمالّلری، قزلرینه یالڭز تکبرلك وغرورلق اوکردر. وبو بوزوق شیلر آنلره بر عادت اولور قالور. کوکلی تکبرلك ایله بوزلمش کیمسه هیچ وقتده کیرو انسانلغه قایتماز. بوشیٔ ایسه، آتا و آنانك بصیرتسز ونادانلقلرندن اولور. اکرده آنلر قزلرینك سعادتلرنی استر اولسه‌لر ایدی، آنلرك خلقلرنی تربیه ایدرلر، وآنلره ادب اوکردرلر ایدی. بزم خلقمزك، قزلرینه علم وتربیه ویرمامك طوغروسنده اولان دلیللری اورمکرچ اویاسندن ده ضعیفدر. دییورلرکه (قزلر یازو یازا بیلسه‌لر، محبت خطلری یازارلر، شعرلر انشاد ایدرلر) آنلر، یازو بیلمیان خاقلرك دنیالرنده ونادان قوملر آره سنده نه‌لر وار ایدکنی هیچ ایشتمیورلرمی؟... ای حرمتلی آتالر!.. قزلرکز، یازوچیلرك قولنده اولان قلمندن زیاده، سزلره اطاعتلیلردر، بونی غنیمت بیله‌رك، آنلره کوزل تربیه ویرکز!... اخلاقلرنی اصلاح ایدکز!.. بوکبی آغر بهالی اولان فرصتلر ضائع اولماسون، غفلت ایلمه‌کز!...». مزبوره، پاشا قزی اولدیغی حالده عادتی خاتونلر قبیلندن تکلفسز کیونر، موده اسرافلرنی سوماز ایدی، دییورلر. (خاتونلرك فضیلت وحسن خلق صاحبلری اولمه‌لرینه تکلفسزلك، وموده‌یه رغبت ایتمازسزلك قدر طوغری وراست دلیل اولماز). کچن (۱۳۲۰) تاریخنده (۱٦) صفرده فوت ایدرك (۱۷) نچی کوننده دفن اولندی. ترجمهٔ حالنی مفصل اوله‌رق بر چوق عرب جریده‌لری نشر ایتدیلر.

عبادیه

اندلسده مشهور برجاریه در. لغات بیلمکده بیوك بر مهارتی

اولوب ، حتی وقتنده اولان علمادن مزیتی اولور ایمش [۱] .
غنا امرنده ماهره اولدیغی کبی کتابتی هم کوزل ایدی . هیچ فکرسز
وبداهةً شعر سویلر ایدی ، دییورلر . دانیه‌ده مجاهد العامری نام بری
طرفندن ، اشبیلیه امیری اولان معتمدك آتاسی المعتضد عباد اوزرینه
هدیه ایدلن بر جاریه ایدی .

عباسه

عباسی خلیفه‌لردن محمد المهدی ابن عبدالله قزیدر . هارون
رشیدك همشیره‌سی اولوب ، حسن وجمالیله ، عقل وعلمیله ، فراست
وظرافتیله ، مشهور برخاتون ایدی . ابتداء خاندان عباسیه‌دن محمد
بن سلیمان بن علی‌یه ، وبونك وفاتنده ابراهیم بن صالح بن علی‌یه ،
وبونكده وفاتنده محمد بن علی بن داود بن علی‌یه ، واردی .
بوندن صوك طول قاله‌رق (۱۸۲) تاریخنده ارتحال ایلدی . ایکنجی
اری اولان ابراهیم ، بروقت تیره‌ن اویقویه کیدوب ، وفات ایتدی
ظنیله تجهیز ایدرکه حاضرلندکلری حالده صالح بن بهلة الهندی نام
طبیبك سعی وغیرتی سایه‌سنده اویغانمش ، وآندن صوك اوزون
مدت یاشاب ، (عباسه) ی هم نکاحلنمشیدی [۲] . هارون ، وزیری
اولان جعفر بن یحیی البرمکی دن باشقه مجلسدن لذت تاپمادیغی کبی ،
(عباسه) مجلسنه ده مفتون ایدی . بناءً علیه بونلرك هر ایکیسنك
مجلسنده برلکده اولمق قصدیله ، آره‌لرنده عقد شرعی اجرا ایتدروب ،

---

[۱] نفح الطیب . (ج ۲ ص ۴۸۹) .

---

[۲] عیون الانباء . (ج ۲ ص ۳۴ — ۳۵) .

فقط کندیسندن باشقه، ساعتده برابر اولمازسزلقلرنی شرط ایلدی[١]. هارونك اورومچك (اورماكوچ) طوزاغی قبیلندن اولان شرطینك كوچی یتمادكندن، برآره‌لق (عباسه) جعفردن بر ار بالا دنیایه كتوردی. بوحالی هاروندن یاشرمك نیتی ایله، مذكور بالا (بره) اسمنده بر تربیه ایدوچی جاریه، و ریاش اسمنده اولان خادم ایله برلكده (عباسه) طرفندن مكه‌یه یبارلدی، وهارون حجه كیده‌چك اولدیغی وقت، مكه‌دن یمنه اوزادلدی. لكن خاتون قز ییغندیسندن (جیوننددن) عبارت اولان' عباسیلرك سرایلرنده سر صاقلانمق هیچ ممكنمی؟ . . . برخاتون واسطه‌سیله بوخبرده باشندن آخرینه قدر هارونه ایرشدی. بونك اوزرینه، اك سوكلو وسرلرینه محرم اولان وزیری جعفر بن یحیی، هارون طرفندن قوی منزلنده بوغازلنمشدر.

عباسه بنت الفضل

امام مشهور ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل حضرتلری خاتونیدر. مذكور امامدن صالح اسمنده براوغلی اولمشیدی. عبدالعزیز بن جعفر الحنبلی دن حدیث اوقوب، مشهور محدثه‌لر زمره‌سنه كردی. وفاتلری صوكنده امام حضرتلری: «ام صالحله اوتوز ییل برلكده بولندق، هیچ وقت آره‌مزده مخالفت اولمادی» دیه حسن شهادت واظهار خشنودی ایلمشدر. اوغلی صالح اصبهان قاضیسی اولدیغی حالده (٢٢٦) تاریخنده شهر رمضانده وفات ایتدی.

[١] بوحكایه‌یی ابن خلدون حضرتلری شو قدر مهارت ایله رد ایلمكده‌دركه' سوزنده اولان لذت شایان حیرتدر. فقط هارونك برمكیلرك قانلرنی آغزدیغینك سببنی بیان یرنده‌كمه‌سی قومه اوطورمشدر. (ج ١ ص ٨ و ج ٣ ص ٢٢٣).

عبده

شاعر شهیر بشار بن برد محبوبه سیدر. مذکور شاعر، کوزی صوقر اولدیغی حالده، مزبوره‌نك داوشنی ایشدوب عاشق اولمش وحقنده‌ده کوب شعرلر سویلمشدر. بوجمله‌دن بعضیلری بونلردر:

یا قوم اذنی لبعض الحی عاشقة
والاذن تعشق قبل العین احیانا
قالوا بمن لا تری تهذی فقلت لهم
الاذن کالعین توفی القلب ما کانا
ما کنت اول مشغوف بجاریة
یلقی بلقیانها روحا وریحانا

مائلی: «ای قوم! بن، قبیله‌دن بعض برلرنی سومکده‌یم، کاه اولورکه کوزدن مقدم، قولاق عاشق اولور. (کورمادکك کیمسه‌یه محبت دعواسنی ایتمه‌ك عبثدر) دیبانلره (قولاقده کوز کبی اولمش واقعه‌لری، کوکله حکایت ایده بیلور) دیدم. ملاقاتیله مستغرق راحت اولان عاشقلرك اولی بن دکلم!». ادبلی، عقللی، فصیح سوزلی، داوشی کوزل، برخاتون اولمشدر.

عَبْلَه

معلقات صاحبلرندن عنتره بن شداد معشوقه سیدر. شاعره،

ادیبه، برقز ایدی. عنتره شعرلرنده اسمی مذکور اولدیغی کبی، کندیسنك هم اشعاری واردر.

عبیده

ابو کلاب اسمنده برینك قزیدر. قرن اوّلده عالمه وصالحه بر خاتون اولوب، بصره‌لیدر. مالك بن دینار حضرتلریله صحبت ایلمشیدی. (رابعة العدویه) ایله بر عصرده اولوب، وفاتی ایسه آندن مقدم ایدی. معاصرلری بونی (رابعه) یه ترجیح ایدرلر ایمش.

عبیدة الطنبوریه

مشهور مغنیه‌لردن اولوب، صباح اسملو برکیمسه قزیدر. طنبور صنعتنده امثالسز، یوزی کوزل، داوشی لطیف، خوش ایسلی، محبتلی، ملایم وجاذبه‌لی برخاتون اولوب، عصرنده اولان ادبا قاشنده اعتباری بلند ایدی. طنبورنده: «خیانتدن باشقه هرشیٔ محبت طوغروسنده تحمل ایدلنور» مألنده اولان:

کل شیٔ سوی الخیانة فی الحب یحتمل

بیتی یازلمشیدی. اسحاق الندیم بونك حقنده:

امست عبیدة فی الاحسان واحدة
فالله جارلها من کل محذور
من احسن الناس وجها حین تبصرها
واحذق الناس ان غنت بطنبور

شعرنی سویلمشدر. ماٸلی: «الله تعالی عبیده‌یی هر ضرردن حفظ ایتسون! احسان بابنده آنك بردخی نظیری یوقدر. کوردکك وقتده یوزی کوزل، واوینادیغی وقتده طنبور اویننه‌ده ماهردر».

عتابه

مشهور وزیر برمکی جعفرك آناسی (ام جعفر) در. برمکیلرك شهرتلری بتون دنیایی طوتدیغندن صوڭ، هارون الرشید آچوینه اوچراب، الوغ بلالره دوشدکلرنده، نه‌سبب ایله‌در، بو خاتون سلامت قالمشیدی. شوجهتدن خیلی وقت فقر وضرورت ایچنده یاشاب، دنیادن ارتحال ایتدی. عالمه، ادیبه، برخاتون اولوب، دنیانك اڭ بیوك عزتیله، اڭ توبان ذلتنی هم کوردی. اوز حالنه مناسب اوله‌رق: «حقیقی اولم، بدن اولمی وچرمکی دکل، بلکه خلقدن سوأل ایلمکدر. بونلر هرایکیسی‌ده اولم ایسه‌لرده، خلقدن صورمق اولمی، تن اولمندن قاتیغدر» معناسنده اولان:

لا تحسبن الموت موت البلا
لکنما الموت سوأل الرجال
کلاهما موت ولکن ذا
اشد من ذاك لذل السؤال

شعرلرنی انشاد ایلمشدر. حضورنده، یوزلر ایله قل وکنیزکلر، بیل باغلاب، خدمتنه طوردقلری وقتده، اوغلی جعفرك تربیه‌سی ناقصلغندن شکایت ایدر، وخدمتندن‌ده خشنود اولمازایدی. صوڭ کونلرنده، بو حاللرنی برم برم خاطرینه کتوروب، تأسف ایدوب، آغلار، ویوقاروده یازلمش شعرلری اوقور، ایمش.
(جمله‌مزه عبرت! .....).

عتبه

عفيف بن عمرو بن امرئ القيس بن عدينك قزى ، ومشهور حاتم طائينك آناسيدر . طبيعت شعريه‌سى ، اولوب ، اوغلى كبى بوده سخى اولوب ، اموالنى مسافر ومحتاجلره صرف ايدر ايدى . بر آره‌لق بونك برادرلرى ، مالنى اسراف ايده‌در ، ديه جمله‌سى بر اتفاق ايله مالنه تصرف ايتمكدن منع ايتمشلر ايدى . بر سنه بو حال ايله طوروب ، — ايمدى يوقسللغك آچيسنى اوكرنمش اولور ، مالنى حفظ ايلر بيلور — ديه كندى مالندن بوز دوه‌سنى ويرديلر . بو وقتده بر خاتون كله‌رك فقيرلكدن شكايت ايتدكنده : « بن يوقسللق حالنى اوكرندم ، تجربه ايتدم ، هيچ كيمسه‌يى محروم ايلمك حالمدن كلماز » ديه ، جمله دوه‌سنى مذكور خاتونه احسان ايلمشدر .

عروضيه

ابوالطرف عبدالرحمن بن غليون جاريه‌سيدر . افنديسندن نحو علمى تحصيل ايدوب ، لغت ايله نحوده يد طولاسى اولمشدر . علم عروضده اولان مهارتنه كوره (عروضيه) ديه شهرت بولديغندن ، اصل اسمى بيلنمدى . امام مبرد حضرتلرينك «كامل» نام اثرنى حفظ ايدرك [١]

[١] كامل كتابنى حفظ وتدريس ايلمك شريله طوره‌ون ، مطالعه‌سى‌ده (٤٢) ياشمزه چقديغمزده نصيب اولمشدر . اكرده زمان بزه هم تشهد اوقورلق قدر اولسون ، عادتينك خلافنچه اوله‌رق ، مساعده ايتميه ايدى ، مطالعه‌سى‌ده ميسر اولمايه‌چق ايدى . بواورنده فاضل محترم محمد ذهنى افندى ؛ « كتاب كامل ، شرح وتدريس اولنمق دكل ، طبع اولنديغى وقتده ، طوغريدن طوغرى‌يه آنى تصحيح ايدچك ذات ، استانبولده تابلمامشيدى » بيورمشدر . كامل ، اصل نسخه‌سى بترسبورغ شهرنده اولان كتبخانه‌دن عارية آلنه‌رق ، دورت جلد اوزرنده (١٨٦٤) م تاريخنده « ليپسغ » شهرنده طبع اولنمش ومفصل برفهرستده ضم ايدلمشيدى .

شرح یازمش ؛ وقالینك «نوادر» اسمنده اولان کتابنه هم شرح یازمقله ، عمرنی اوشبو کتابلردن درس ایتمکله کیچرمشدر . ابو داود سلیمان بن نجاح نام فاضل شهیر ، کامل ایله نوادری وعلم عروضی اوشبو خاتوندن اوقومشدر ، اندلسده بلنسیه شهرنده طوروب (٤٥٠) تاریخنده دانیه‌ده وفات اولدی .

عریب

عباسی خلیفه‌لری زماننده بو اسمده ایکی مغنیه وار ایدی . بری جعفر برمکینك کیزلی بر نکاحندن دنیایه کلدکی روایت ایدلن بر قزدر . مزبوره شاعره ، ادیبه ، داوشی کوزل ، موسیقیده ماهره ، شطرنج اوینامقده نظیرسز ، یازوده برنجی درجه استاد ایدی . (٩٦) یاشنده (٢٧٧) تاریخنده ارتحال ایتدی . مامون ومعتصم خلیفه‌لره ندیملك ایدر اولمشدر . چوق اشعار ونوادری واردر .

ایکنجیسی ، مأمون خلیفه‌نك جاریه‌سیدرکه فوق العاده حسنی وادیبه بر قز ایدی . کوزل اشعاری واردر . بر مجلسنده مأمون خلیفه‌یه : «سزلر اویله آدملرسکزکه آلدامق وجفا ایتمك سزه خلق اولمشدر؛ کوب یوزکز ، اون درلو دیلکز واردر؛ کوکلمه تعجب ایدرمکه بونچه اذالر کوردکی حالده ، صبر ایدوب طورمای ، دخی سزك طرفکزه میل ایتمکده‌در» مضموننده اولان :

وانتم اناس فیکم الغدر شیمة
لکم اوجه شتی والسنة عشر
عجبت لقلبی کیف یصبو الیکم
علی عظم مایلقی ولیس له صبر

ابیاتنی انشاد ایتمشیدی . مزبوره‌یی مأمون ، یوز بیك درهمه صاتون آلوب ، آلمیه دلالت ایدن اسحق بن ابراهیم الموصلی یه هم یوز بیك درهم هدیه ایتمشدر . مأمونك مصارف وواردات دفترنی یازمقله اولان ابراهیم بن رباح نام ذات « مذکور مبلغلری مغنیه ایله مغنی یه ویرلدی دیه‌جك اورنده » جوهر ایله جوهرجی یه بویله ویرلدی . دیه یازدیغی مرویدر .

عَزَّه

اسلامك برنجی عصر شاعرلرندن اولان ابو صخر کُثَیِّر بن عبد الرحمن اسمنده اولان کیمسه‌نك محبوبه‌سی (ام عمرو) در . جمیل بن حفص اسمنده برینك قزی اولوب ، عاشقی ایسه کندیسنه اضافتله « کثیر عزة » دیمکله شهرت بولمشیدی . کثیرك بونك حقنده غایتده کوزل اشعاری واردر . وما جرالری ادبا آره‌سنده سویلنمکده ، نوادرلری ده ظرفا مجلسلرنده روایت ایدلمکده در . عزه غایتده ادیبه ، فصیح سوزلی ، کوزل یوزلی ، وعفیفه اولدیغندن عبد الملك بن مروان سراینه مؤدبه‌لك صفتیله کرمش ، و عبد العزیز بن مروان زماننده مصرده وفات اولدیغی مرویدر .

عزة المیلاء

انصار کرام آزادلیلرندن مدینه‌لی بر مغنیه در . حسان بن ثابت

رضی الله عنه نك شعرلرنی؛ اوز حضورنده تغنی ایدوب آغلادر، ایدی، کوب وقتده (ست سکینه بنت الحسین) حضرتلری مجلسنده اولنور ایدی. حسنی و عفیفه بر خاتون اولوب، یوردکی وقتنده سمیزلکی سببندن برطرفه میل ایدرك یوردکی ایچون «المیلاء» دیه توصیف ایدلمشدر. عزه حقنده طویس: «کورکام خلقلی، چن مسلمان، خیر ایله بیوروچی ومنکردن نهی ایدوچی، بوزوقلقدن کامل احتیاط ایدوچی، مجلسی ده اك لذتلی مجلس اولوب، حتی مجلسده باش سلکتوچی ده اولنماز ایدی» دیمشدر. نوادری کوبدر.

عفراء

نجد مملکتنده عشق وغرام ایله شهرت بولمش «عذره» قبیله سنده مهاصر بن مالك قزیدر. کندیسنه عمزاده سی عروه بن حزام بن مالك عاشق اولمشیدی. عروه نك آتاسی حزام وفات اولدیغنده دورت یاشنده اولان عروه عمی اولان مهاصر تربیه سنه آلنمشیدی. اوشبو سببدن عروه ایله عفراء برخانه ده اوسوب بربرینه زیاده الفت اوزرنده اولدیلر. بالغ اولدقلری صوکنده؛ عروه ده، عفراءنك نکاحنی طلب ایلدی. عفراءنك آتا وآناسی تزویج ایلمك اوزره وعده ویردیلر. شو آره لق عروه شام سفرینه چقوب کتدی. لکن بونك سفرده وقتنده اثاله بن سعید نام کیمسه نك استدکینه بناءً آتا وآناسی عفراءنی آکا ویردیلر. عفراء زوجیله کوچوب کتدکی کونده عروه ده شام سفرندن قایتوب کلدی. واقعه دن خبر آلدیغی ایله عروه نك عقلنه ضعیفلك وبدننه ده خسته لك کلدی. حضرت عثمان رضی الله عنه زماننده، هر ایکیسی بوعشقه قربان اولمشلردر. عفراء؛

ظريفه، جميله، فصيحه، برخاتون اولوب، كوزل شعر سويلر ايدى. مجنون عامرينك: «عروه نك خلق ديلنه كردكنه تعجب ايدرم، عروه اولدى‌ده راحتلندى، امابن هركون اولوم آچيسى طادوب طورمقده يم» مآلنده اولان:

عجبت لعروة العذرى امسى
احاديثا لقوم بعد قوم
وعروة مات موتا مستريحا
وها اناذا اموت كل يوم

ديدكندن مرادى اوشبو عروه در. عروه ايله عفرانك معاشقه‌لرى وبر برلرى حقنده سويلمش اولان اشعار محرقه‌لرى مشهوردر [١].

عفراء

خزاعه ده احمر اسمنده برينك قزيدر. ابن الفرند حارث خزاعى‌يه وارمشيدى. ابتداء آره‌لرنده كامل بردوستلق بلكه معاشقه اولوب، صوكره، نكاح ايله جيولمق نصب اولدى. برآره‌لق عفراء زوجى رخصتيله، آتا آنا، قوم وقبيله سنى زيارت ايتمك ايچون كتمشيدى. هرنه سببه ايسه تيزلك اوزرنده ارى واروب كتورمادى؛ خاتونده اوزلكندن قايتوب كلمادى، وبوحال اوزرنده اوزون بر مدت طورديلر. باشلاب سفر ايتمكى هرايكيسى، اوزلرينه الوغ بر عارلك حساب ايدوب، هيچ بروجه ايله حاللرينه مناسب كورماديلر. بوعنادلق ايكى طرفك اقربالرينه حتى كه بتون قبيله يه سرايت ايدوب، كلوب آلماز ايسه خاتونى ارينه يبارماز ايچون خاتون طرفى،

[١] فوات الوفيات (ج ١ ص ٣٣) وتزيين الاسواق (ص ٧٥).

اوزلـكندن قایتوب کلماز ایسه خاتوننه ارنی یبارماز ایچون ارطرفی یمینلر ایتدیلر. آخرنك اری خسته دوشوب، محبتی ایله مبتلا اولدیغنی بیلدرچك شعرلر یازوب، خاتونه یباردی. بوکا جواب اوله رق یازمش شعرلرنك عفراء هم ارینه اولان اوفکه‌لرنی وقلبنی یاندرمقك اولان عشقنی حکایت ایدرك ــ اکرده خلق سوزندن قورقماز ایسه‌م ایدی، البته برساعت اول حضورکك اولنور ایدم ــ دیمشیدی. حارث بو کاغدی اوقوب، کوز یاشیله آغلاب، جاننی تسلیم ایتدی. بونی ایشتدککنده خاتون هم حسرت اوتینه یانوب تلف اولدی. (امادہ عناد!...).

عقیله

عربلرده بنو حنیفه قبیله سنك ضحاك بن محرك قزیدر. اهل عشق وغرامدن، ادیبه، شاعره، فصیحه، برخاتون بولوب؛ عمزاده سی عمرو بن کعب بن محرق ایله معاشقه‌لری اولمغله، خلق آره سنك داستان اولمشلردر.

عکرشه

اطروش بن رواحه قزیدر. فصاحت وطلاقت لسانیله شهرت بولمش برخاتون ایدی. صفین محاربه سنده امام محترم حضرت علی رضی الله عنه عسکرنی معاویه وشام عسکرینه قارشو تشویق وتحریض مقامنده اشبو نطقی سویلمشدر: «ای آدمیلر! سز، اوزکزی بیلوکز!

« اوزکز هدایتك ـ حق یولك ـ اولدقـکزده، باشقه‌لرك ضلالتی
« ـ حقسزلغی ـ سزه ضرر ایتماز . تحقیق جنت اعلی بر حرمتلو یورتدرکه،
« آنك طور وچیلره قایغو وحسرت کلماز، آنك اولانلر وفات هم
« ایتمازلر. ایمدی، او بلند یورتی؛ بونعمت ورونقی دائم اولمیان،
« قایغو وحسرتی کیسلمیان فانی یورت ایله صاتون آلوکز،. حقلرکزی
« غصب اید وچیلرك جبر وظلملرینه صبر وثبات ایله مقاومت ایدکز !.
« تحقیق دشمنکز ؛ قلبلری پرده‌لی، حقیقت ایمانی بیلماز، حکمت
« آکلاماز بر قومله، سزاره قارشو کلمشدر. ای عبادالله ! وای جماعت
« مهاجرین وانصار !. حق یولنك حقدن آیرلمه‌کز ! عزیمتکز اوزره
« ثبات ایله کز !. اکرده مغلوب اولور ایسه‌کز صبر ایدکز ! بیلـکزکه
« اشکزك آخری اولومدر. آدم اوغلینك عمری شوقدر تیز اوتمکدر که بوکون محاربه ایله اولماز ایسـه‌ده ایرته یه تمام اوله چقدر.
« صوغش وقتنك شام عسکرنی اورکوچان ایشاکلر کبی کورچکسکز ! ».
عکرشه، بومحاربه دن صوك اوزون عمر، قومی آره سنده عزت
اوزرنك یاشادی، وبر وقت شامه معاویه حضورینه ده کلدی. معاویه‌ده:
« صفین وقعه سنده بویله سوزلر ایله عسکری تحریض ایتمه‌کزه سبب
نه اولدی ؟ » دیه عتاب ایلمك استمش ایسه‌ده، « اونی اعاده ایلمه‌کز،
شایدکه کندیکزه ضررلی شی‌ء میدانه کلور » مضمونندك اولان سوز ایله
استعفا ایتمشدر.

علم المدنیه

هارون الرشید قزلرندن برینك جاریه سی اولوب، شاعره، مغنیه، ادیبه، بر قز ایدی. بغدادده تربیه لنوب، صوکره مدینه

شهرينه كوچرلدى. ادب وهنرى سايه سنده مدينه‌ده شهرتى اولديغندن (مدنيه) ديمكله توصيف ايدلنور ايدى. صوكره اندلس حاكمى اولان اوچونجى عبدالرحمن طرفندن صاتون آلنوب، اندلسه يبارلدى؛ وعمرينى ده مذكور پادشاه سراينده كيچردى.

علمشاه بيكم

آذربيجان خانلرندن اوزون حسنك قزى، وشاه اسماعيل صفوينك آناسيدر. (٨٩٣) تاريخنده شروان واليسى بولنان فرح يسار طرفندن مقتول اولان شيخ حيدر بن جنيد الاردبيلى‌يه تزويج اولنوب، شاه اسماعيل ايله برابر برادرلرى سلطان على وسيد ابراهيمى دنيايه كتوردى.

عُلَيَّه

عباسى خليفه‌لردن مهدينك قزى وهارون رشيدك آتابر طوغمه سيدر. (مكنونه) اسمنده برجاريه‌دن طوغمش؛ شعر، ادبيات، موسيقيده مهارت كسب ايتمشيدى. حسن صوتى، جمال ولطافتى، ظرافت ونزاكتى، دخى كمالاتيله متناسب ايدى. عفيفه بر خاتون اولوب، طهارتده اولديغى زمانلرينك كوبوسنى عبادتله كيچرر، وغير وقتلرده موسيقى واشعار ايله شغللنور ايدى. خليفه‌لر فاميليه سنده اولان موسى بن عيسى بن موسى بن محمد بن على بن عبدالله بن

عباس، نكاحنده اولمشدر، رشيد، كنديسنه زياده محبت اوزرنك اولديغندن حتى بغداددن چقديغى وقتلرنك هم حضورينه جلب ايدر اولمشدر. شعرده برديوانى اولوب، بوشعرلر مزبوره نكدر:

تحبب فان الحب داعية الحب
وكم من بعيد الدار مستوجب القرب
اذا لم يكن فى الحب سخط ولارضا
فاين حلاوات الرسائل والكتب
والطيب ايام الفتى يومه الذى
يروع بالهجران فيه وبالعتب

(٥٠) ياشنك اولديغى حالك (٢١٠) تاريخنك ارتحال ايتدى.

عُلَيَّه

عباسيلردن مهدى خليفه‌نك آزادليسى اولان مغنى شهير زرياب قزيدر. آتاسيله برابر اندلسه كيچوب، اوراده بيوك برشهرت كسب ايتمش، وآتاسى وفاتنده آنك يرنى طوتمشدر.

عمايم

شريف نسابه حسام الدين حسن بن محمد الحسينى‌نك قزى و(الف بنت حسام الدين)ك همشيره سيدر. الوغ محدثه‌لردن اولوب، امام سيوطينك استاذى ايدى.

عمره بنت عبدالرحمن

عبدالرحمن بن سعد بن زرارة الانصاری قزیدر. حضرت (عائشه) وحضرت (ام سلمه) حجره‌لرنده بولنوب، آنلردن روایت حدیث ایلر ایدی. تابعون آره‌سنده مدینه‌ده فقیهه بر خاتون ایدی.

عمره بنت نعمان

صحابه‌دن اولان ابوعبدالله نعمان بن بشیرك قزی ومشهور مختار بن ابی عبیدة الثقفی‌نك خاتونیدر. بیچاره بی كناه اولدیغی حالده مصعب بن زبیر طرفندن (٦٧) تاریخنده وحشیانه بر صورتده قتل اولنمشیدی. كوزل یوزلی، درست سوزلی، هر اشنده طوغریلقلی، دیانتلی، شاعره، عفیفه، امینه بر خاتون اولوب، اری مختار ایله برلكده، مختار قتل اولنان كونه قدر، تركلك ایتدی. طوغمه‌سی اولان (حمیده) روح بن زنباع نام كیمسه‌یه نكاح ایدلدكده، قارندشی ابان بن نعمانه، شلته ایدرك اوشبو شعرلری یازمشدر:

اطال الله شاءنك من غلام
متى كانت مناكحنا جذام
اترضى بالفواسق والزوانی
وقد كان يقربنا السنام

مآلی: «ای قارندشم عمرك اوزون اولسون! قانغی وقتدنبرو بزلر جذام قبیله‌سنه ویرلمیه باشلادق، قارندشلركی فاسقلره ویرمیه

نه یوزله رضا اولرکه بو کونه قدر بزلری الوغ ذاتلر تکاملانرلر ایدی » دیمك اولسه کرك . قتل اولندیغی صوکنده مشهور شاعرلر، کندیسی ایچون مرثیه‌لر سویلامشلردر [۱] .

عنان

عباسی خلیفه‌لر زماننده شهرت بولمش برادیبه‌در . افندیسی ابراهیم الناطفی نام ذاتك تربیه‌سنده کسب علم وکمالت ایتمش ؛ صوکره هارون رشید طرفندن صاتون آلنمشیدی . شعر وفصاحت اهلندن اولوب ، مشهور شاعر ابو نواس ایله مشاعره‌لری وملاطفه‌لری واردر. صاتون آلدیغی صوکنده ، هارون ، کندیسنه : « ای عنان ! کوردکمی ؟ سزی ابراهیمدن استدکم وقتده یوز بیك آلتون صورمشیدی ؛ حالا آنك وفاتنده ، ایالی بیك غروشه – تخمینا بشبیك روبله – آلدم » دیدکنده ، عنان ده : « یا امیر المؤمنین ! وقتك خلیفه‌سی اولوبده ، کوکلکز استدککی شیلری ؛ بهاسنی تقدیر ایده بیلمیان میراث آشاوچیلره قالمقنه قدر صبر ایتدککز تقدیرده ، بوندن دخی ارزن بها ایله صاتون آله بیلور ایدکز ! » دیه ظریفانه جواب ویرمشدر [۲] .

« غ »

غازیه خاتون

ایوبی پادشاهلردن ملك کامل محمد بن ملك عادل قزیدر . حماده

---

[۱] عمر بن عبدالله بن ابی ربیعه مرثیه‌سی کتاب الکامل‌ده (ج ۲ ص ۱۵۴) ده در .

[۲] بوکا مشابه بر حکایتی وفیات الاعیان صاحبی معتصم ایله نشوی نام جاریه حقنده یازمشدر (ج ۲ ص ۳۴۵) .

حکومت ایدن ملك مظفر خاتونی اولوب، زوجی وفاتنده وارث تخت اولان اوغلی ملك منصور، صبی اولمغله، بو خاتون بر مدت نیابت ایله سلطنت ایتمشیدی. (٦٥٦) تاریخنده وفات اولمشدر. عقللی، اداره‌لی؛ بر خاتون ایدی.

غزاله

خوارج بهادرلرندن اولان شبیب بن یزید خاتونیدر. زوجی فرات یلغه‌سنده غرق اولدیغنده، اوشبو خاتون، عسکر جیوب، بر سنه مقداری وقت حجاج عسکرینه مقاومت ایتدی. واوشبو محاربه اثناسنده برنذرنی ایفا ایتمك یولنده کوفه شهرینه کروب، مسجدنده ایکی رکعت نماز اوقوب بقره ایله آل عمران سوره‌سنی ایکی رکعتده فاتحه‌یه ضم ایدرك کامل راحتلکده تمام ایدوب چقمشدر. حالبوکه بتون اسلام دنیاسنك قاننی ایچمکده اولان حجاج، بو کونده ایللی بیك عسکریله کوفه‌ده اولنور ایدی. (حجاجك غیرتی ایسه، سرای ایچنده، خاتون وجاریه‌لری، قل وخادملری آره‌سنده اولمشدر). اوشبو وقتده خوارج خلقنك مجتهد وزاهدلرندن اولان عمران ابن حطان [١] حجاجی هجو ایدرك ابیات سویلمشدر.

---

[١] بوکمسه شو ذاتدرکه، امام محترم علی المرتضی رضی الله عنه جنابلرنی قتل ایدن ابن ملجم نام بدبختی مدح ایدرك: (یاضربة من تقی ما اراد بها * الالیبلغ من ذی العرش رضوانا * انی لاذکره حینا فاحسبه * اوفی البریة عندالله میزانا *) شعرنی سویلمشیدی. شایان دقتدرکه بویله برذاتدن امام جلیل شیخ المحدثین ابو عبدالله اسماعیل بن محمد البخاری رضی الله عنه، حدیث شریف تخریج بیورمشلردر. (جامع الصحیح ج ٧ ص ٣٥). عمران بن حطان ماجرالرندن برقدرسی امام مبرد کاملنده (ج ٢ ص ١٠٩ و ص ١٦٣) ده وروایة الاغانی‌نك (ج ١ ص ٦٩) سنده مذکوردر.

غسانیه

اندلسك اڭ بیوك ومشهور ادیبه‌لرندن بریدر. دورتنجی عصرده ظرافت، ادب وجمال ایله معروف اولمشیدی. عروض وشعر علمنك مهارتی یرنك اولوب، بعض اشعاری مرویدر.

« ف »

فارعه

جاهلی شاعرلردن امیه بن ابی الصلت همشیره‌سیدر. عقل، ادب، صدق وجمالیله، مشهور بر خاتون اولوب، طائف فتحنك خاتم الانبیاء شفیع یوم جزاء افندمز حضرتلرینك حضورینه گله‌رك، اسلامه مشرف اولدی. امیه ایسه کتب سماویه‌یی مطالعه‌سی سببندن، بعثت نبویه‌یه مطلع اولمش، وفقط آخر زمانك کلماسی موعود اولان پیغمبرك - علم ومعرفتی واسع اولدیغی جهتله - کندیسی اولمق املنه دوشمش ایدی. شو وقتده نبی محترم ظهور ایدرك تبلیغ رسالت ایتمیه باشلادیغندن، حسدی سببندن، اسلامله مشرف اولمقدن محروم قالدی، وبدر محاربه‌سندن صوك وفات ایتدی. نبی محترمك ارزولرینه گوره، فارعه، قارنداشی امیه‌نك بر چوق شعر وقصیده‌لرنی اوقودیغی مرویدر.

فارعه بنت همام

همام بن عروه بن مسعود الثقفی قزیدر. الك حالنده، عرب حکیمی اولان حارث بن کلده؛ یاخود مغیره بن شعبه نکاحنده اولوب، طلاق ایدلدی. وصوکره ثقیف قبیله سندن یوسف بن ابی عقیله یه واروب، (۴۱) تاریخنده اهل اسلام ایچون بلای عظیم اولان حجاجی دنیایه کتوردی [۱].

فاطمه

فخر کائنات خاتم الانبیاء افندمز رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك کریمهٔ محترمه لریدر. لونی فوق العاده آق ونورلی اولدیغندن (زهراء) دیه لقب ویرلمشیدی. عقل، ذکا، حسن وجمال، زهد وتقوی، وباشقه اخلاق حسنه سی کامل اولدیغندن، همشیره لرندن زیاده محبت نبویه یه مظهر اولمشلر ایدی. هجرتدن اون اوچ سنه مقدم مکهٔ مکرمه ده ام المؤمنین (خدیجة الکبری) آنامز حضرتلرندن دنیایه تشریف ایلمشلر ایدی. بو وقتده رسول اکرم جنابلری اوتوز بش یاشلرنده ایدیلر. حضرت فاطمه اونبش یاشلرینه باصدقلرنده، اووقتده یکرمی بر یاشنده اولان حضرت علی جنابلرینه تزویج اولندیلر. نکاحلری هجرتدن اوچونجی سنه ده، مدینهٔ منوره ده صفر الخیر آینك

---

[۱] ابو محمد الحجاج بن یوسف بن الحکم بن عقیل. وفیات الاعیان (ج ۱ ص ۱۲۳).

اولمشدر. باشقه همشيره‌لرندن دنيايه كلمش بالالر، كوچك ياشلرنده ارتحال ايتدكلرندن، نسل پاك حضرت رسالتپناهى، يالكز مشار اليها حضرتلرندن تارالمشدر. حسن، حسين، مُحَسِّن، (ام كلثوم)، (زينب) اسمنده بش اولادى بولنوب، بونلردن محسن طفل ايكن وفات ايتمشدر. سلطان الانبياء شفيع روز جزاء افندمزك فاطمه رضى الله عنهايه شفقت ومحبتلرى فوق العاده اولوب، كنديسيله زوج محترمه‌لرنى، واماميْن جنابلرنى، مبارك عبالرى ايله صاروب، اهل بيت، واهل عبا، تسميه بيورمشلردر. بنو نجران نصارالرى ايله مباهله ايدشمك اولدقلرنده، نبى اكرم حضرتلرى، اولاد عزيزلرى اولان حسين جنابلرنى كوتاروب، وحسنى يتا كلاب وارمغله حضرت فاطمه ايله على جنابلرنى برابر آلمش، وبن دعاء ايتدكم وقتده سزلر «آمين» دييوكز، ديه تعليم ويرمشيدى [١]. حضرت فاطمه، مسكينلره شفقتلى، ويتيملره زياده مرحمتلى اولوب، بو خصوصده بر چوق نوادرى منقولدر. هر جهتدن پدر مباركلرينه مشابه وزوج محترملرينه مناسب ايدى. رسالتپناه افندمز حضرتلرينه محبت وخلوصلرى پك زياده اولوب، ارتحال جناب نبويدن صوك كولدكلرى كورلمامشدر. وبرچوق مرثيه‌لر اوقوب محزون برحالده يورمشدر. فخر الانبياء صلى الله عليه وسلم، تربهٔ سعادتلرينه قويولديغندن صوك، حضورينه وارمغله اوزون بر مدت آغلامش وقبر شريفلرندن توپراق آلوب ايسنايه‌رك اوشبو بيتلرى اوقومشدر:

ماذا على من شم تربة احمد
ان لايشم مدى الزمان غواليا
صبت على مصائب لوانهـا
صبت على الايام صرن لياليا

---

[١] تفسير كشاف (ج ١ ص ١٤٩).

ماءلی : « حضرت محمدك تربه‌سنی ایسنایین ذات، عمر بارنچه خوش ایسلر ایسنامکدن مستغنی اولور . بکا قایغولر کلدی، اکرده اویله قایغولر ، کونلره کلمش اوله ایدی ، تحمل ایده‌آلمای ، کیچه‌یه اورارلر ایدی » . همشیره‌لری جمله‌سی ، نبی محترم حضرتلرندن مقدم وفات اولدقلرندن، ارتحال رسالتپناه وقتنده بر یالـکزی قالمشیدی . رسول اکرم وفاتندن آلتی آی صوکره، هجرتك اونبرنچی سنه‌سی شهر رمضان اوچونچی سهشنبه کیچه‌سنده بوعالم فانی‌یه وداع ایبورمشلردر . یاشلری‌ده بو وقتده یکرمی دورتده ایدی . حضرت علی رضی الله عنه‌نك اولـکی خاتونی اولوب ، بونـك اوستنه خاتون آلمامش، و وقت وفاتلرنده‌ده بیان ممکن دکل درجه‌ده قایغورمشدر . خاطرنی تسلیه ایتمك نیتیله، هر کون قبر شریفلرینه زیارت ایدر ، ابیات [۱] ومرثیه‌لر اوقور اولمشدر . « بنم اوستومده دنیا مشقتلری کوب اولوب، بویله مشقتلره مبتلا اولان ذات، تا وقت وفاتنه قدر مصیبتلی اوله‌چقدر . هر دوست بر وقت بربرندن آیرلمقده‌در ، ودوستدن آیرلمق حسرتی یاننده ، باشقه‌مسرت ، حسرت دکلدر » مضموننده اولان :

اری علل الدنیا علی کثیرة
و صاحبها حتی الممات علیل
لکل اجتماع من خلیلین فرقة
وکل الذی دون الفراق قلیل

شعرنی اوقوب آغـلار اولمشدر . حضرت فاطمه نبی محترمدن صوك آز یاشادیغندن یالـکز اون سکز عدد حدیث شریف روایت ایلمشدر . (ام المؤمنین عائشه) رضی الله عنهادن آلتی یاش مقداری بیوك ایدی . حضرت حسین رضی الله عنه‌نك (فاطمه) نام قزندن آیرمق ایچون (فاطمة الـکبری) دیه یاد اولنور . قبر شریفلری

---

[۱] مروج الذهب . (ج ۵ ص ۸۸) .

بقیعده اولوب، جنازه سنی زوج محترملری اولان علی کرم الله وجهه اوقومش وقبرلرینه ده فضل بن عباس ایله ایکیسی برلکده دوشمشلر ایدی. جناب الله جمله سندن رضا اوله ایدی.

فاطمه

(ام عقیل) فاطمه بنت اسد بن هاشم بن عبد مناف القرشیة الهاشمیه‌در. حضرت علی وبرادرلری طالب، عقیل، جعفر، (ام هانیء) (جمانه)، رضی الله عنهمك آنالریدر. مکهء مکرمه ده اسلامه کلوب، مدینه یه هجرت ایلدی. رسول اکرم حضرتلرنی کندی بالاسی برابرنده تربیه ایلمش بر خاتون اولوب، وفات ایندکنده، نبی محترم صلی الله علیه وسلم اوزینك مبارك کولمکاری ایله کفنلمشلر، وکندی مبارك قوللریله دفن ایدرك خیر دعاء ایتمشلر ایدی [١] قبری بقیعده در [٢]. هاشم قبیله سی ارلرندن خلیفه آناسی اولان خاتونلر، اوشبو فاطمه ایله (فاطمة الکبری) حضرتلری هم (زبیده بنت المنصور)دن باشقه یوقدر. شایان تعجبدرکه بو اوچ خاتون اوغللری اولان خلیفه لرك کونلری اضطراب اوزرنده کچمشدر.

فاطمه

صحابیاتدن بو اسمده کوب خاتونلر اولوب، مشهورلری بونلردر:

---

[١] حضرت علینك: (انا الذی سمتنی امی حیدره) دیدکی بیتندن مراد اوشبو فاطمه در. اری ابو طالب غیبتنده دنیایه کلدکنده آتاسینك اسمی اولان اسد ایله تسمیه ایلمشیدی. صوکره ابو طالب سفرندن کلوب، بو اسمی مکروه کورمکله علی دیه تبدیل ایلدی. شرح شواهد کشاف (ص٥٥).

[٢] فتح القدیر (ج ٢ ص ٣٣٨).

١) (فاطمه ام جميل بنت الخطاب بن نفيل القرشية العدويه). امير المؤمنين حضرت عمر بن الخطابك همشيره‌سی وعشرهٔ مبشره‌دن اولان سعيد بن زيد بن عمرو بن نفيلك خاتونيدر. زوجيله برابر، الك مقدم اسلامه كلوب، حضرت عمرك هم اسلامه كلماسنه سبب اولمشلر ايدی. اديبه، فاضله، عاقله، برخاتون اولوب، خير ايله بيورر؛ قريش خاتونلرنی اسلامه تحريض ايدر، ايدی. بونك سببندن كوبلر اسلام ايله مشرف اولديلر. حضرت عمر خلافتنده ارتحال ايتدی.

٢) (فاطمه بنت قيس بن خالد الاكبر بن وهب بن ثعلبة القرشية الفهريه) ضحاك بن قيسك همشيره‌سی اولوب، الك مهاجرلردن ايدی. اولكی اری طلاق ايتدكنده معاويه ايله ابوالجهم صوردقلرنده آنلره وارمدی، اسامه بن زيد حضرتلرينه وارمشيدی. عقللی بر خاتون اولوب، كنديسندن الوغ ذاتلر حديث روايت ايتمشلردر [١].

فاطمه

بو اسمده اولان محدثه‌لردن اوشبونلر مشهوردر:

١) (فاطمه ام عبدالله بنت جمال الدين سليمان بن عبدالكريم الانصارية الدمشقيه) عراق، اصبهان، دمشق الشام مشاهيرندن اجازت تحصيل ايدوب، نشر علم ايلدی. ثروت وبايلقی كمالنده اولوب، خيرات يولنده كوب وقفلر قالدرمشيدی. (٨٨) ياشنده اوله‌رق (٧٠٨) تاريخنده ارتحال ايتدی. —

[١] اوچ طلاق ايدلدكی حالده، جناب رسول الله طرفندن نفقه تقدير ايدلمادكنی روايت ايتدكنده، روايتی، حضرت عمر طرفندن رد ايدلمك ايله مشهور اولان خاتوندر. فتح القديره مراجعت اولنه. (ج ٣ ص ٣٤٠ و ٣٤١) اوشنداق زاد المعاده مراجعت اولنه (ج ٢ ص ٣١٢ـ ٣١٨).

٢) (فاطمه بنت ابراهیم بن عبدالله المقدسیه) مشهور ابراهیم بن خلیل اصحابنك خاتمه‌سی ومحمد بن عبدالهادی ، ابن السروری، کبی شیخلردن اجازت آلانارك صوکیدر . (٩٠) یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، (٧٤٧) تاریخنده وفات اولدی . —

٣) (فاطمة المسندة بنت ابراهیم بن محمود بن جوهر) شیخ ابراهیم بن المقریشه آناسیدر . بخاری صحیحنی ابن زبیددن، مسلم صحیحنی علامه حصیریدن، اوقومشدر . قاضی القضات امام تقی الدین السبکی ، سراج الدین بن الـکویك، تقی الدین بن ابی الحسن، شیخ ذهبی ، و بونلر کبی ذاتلر، بخاری شریفی مشار الیهادن اوقومشلردر . (٩٦) یاشلرنده (٧١١) تاریخلرنده وفات اولمشدر . —

٤) (فاطمه ام الحسن بنت احمد بن محمد بن علی بن محمد الحلبیه) آناسی طرفنده اولان باباسی جمال الدین بن ابراهیمدن اوقومش، وکوب ذاتلردن اجازت آلمشیدی . عاقله ، متدینه برخاتون اولوب ، حلب شهرنده تدریس ایلدی (٨٠) یاشلرنده (٨١٣) تاریخنده ارتحال ایتمشدر . —

٥) (فاطمه بنت احمد بن عبدالله الحسنیه) شرینی نسابه خاتونی (الف) ایله (عمایم)ك آنالری وامام سیوطینك شیخه‌سی ایدی . (لطیفه بنت الاماسی) و(عائشه بنت الشرایحی) ومحمد بن محمد بن محمد المحبدن اجازت آلمشیدی . —

٦) (فاطمه ام الحسن بنت احمد الرضی) ابن حجر العسقلانی ایل برابر تحصیل ایدوب (٧٨٣) تاریخنده وفات اولدی . —

٧) (فاطمه بنت الشهاب احمد بن قاسم بن عبدالرحمن) برادری صفی الدین دن اوقوب، برقدر شیخلردن اجازت آلمشیدی . (٧٣) یاشنده اوله‌رق (٧٨٣) تاریخنده وفات اولدی . —

٨) (فاطمه بنت تقی الدین الجعبری) شامله حدیث اوقودر

ایدی. استاذی (اسماء بنت صصرا) در. (٧٩٥) تاریخنده ارتحال ایلدی.

٩) (فاطمه بنت علم الدین البرزالی) بخاری شریفی (ست الوزراء بنت المنجا) دن اوقوب، حسن خط هم اوکرنمشیدی. ابن تیمیه [١] نك کتاب الاحکامنی وصحیح بخارینی، وبونلر کبی بیوك کتابلردن بر قدرنی کندیسی یازوب تحصیل ایتمشیدی. حج سفرنده حرمین شریفینده حدیث اوقوتمشدر. فرض، نفلله مداوم؛ حق یولنده مجاهده لی، انصاف وحسن خلقلی بر خاتون ایدی. عذر سببلی قالمش روزه‌لرنی اولکی فرصتندن کچیکدرمه‌ی قضا ایدر اولمشدر. وفاتی (٧٣١) تاریخنده‌در. —

١٠) (فاطمه ام یوسف بنت محمد بن عبدالهادی بن عبدالحمید) شام وصالحیه‌ده حدیث اوقوتدی. محدث حجاردن اوقوب، ابو نصر شیرازی وباشقه‌لردن اجازت آلدی. ابن حجرك شیخه‌سیدر. —

١١) (فاطمه ستیته بنت ابی القاسم علی بن احمد بن علی بن الیسیر) ابو هریرة ابن الذهبی، شهاب ابوالعباس احمد بن محمد بن عثمان الخلیلی، وغیرلردن اجازت تحصیل ایدوب، تحدیث ایلدی. امام سیوطینك شیخه‌سیدر.

فاطمه اندلسیه

اندلس ادیبه‌لرندن حسن خط ایله شهرت بولوب، اوچونجی

---

[١] شیخ الاسلام، مجتهد تقی الدین ابو العباس احمد بن عبدالحلیم الحنبلی رحمه الله اولوب، (٧٢٨) تاریخنده ذوالقعده‌ده محبوس حالده وفات اولدی. اصحاب وتابعون صوکنده کلن علمالر آره‌سنده بونك نظیری غایتده نادر اولمشدر. اهل کلام اعتقادلرینه تقلید ایتمکدن تحذیر ایدوب ایلمش تألیفلری اولدیغی مرویدر. قبری دمشقده‌در.

عبدالرحمن اوغلى ملك حكمك (١٥ سنه كمال حقانيت اوزره حكم
سوروب ٣٦٦ تاريخنده وفات ايدن بر حكمداردر. لقبى المستنصر
ايدى) كتابت خدمتنده عمر كيچرمشدر.

فاطمه بنت احمد

احمد بن على بن ثعلب الساعاتى البعلبكى البغدادى مظفرالدين
قزيدر. آتاسندن تحصيل ايدوب، آتاسينك تصنيفى اولان مجمع
البحرين كتابنى يازدى. كوزل تعليق يازار ايدى [١]:

فاطمه بنت الخشاب

شامده اديبه وشاعره بر خاتوندر. قاضى شهاب الدين بن فضل اللهه
براق دكل بر اورنده طورر ايدى. مذكور قاضى (٧١٠)
تاريخنده يكرمى آلتى بيتدن مركب بر قصيده نظم ايدوب، بو خاتونك
علمنى امتحان ايتمك نيتيله، طرفنه كوندردى. مذكور قصيده
ايچنده: «كورشمك ممكن اولماديغى صوكنده كورشى اولوب طورمقده
نه فائده وار؟ اى خانه لرى كوزم اوكنده اولوبده كنديلرى يوركمه نزول
ايلمش حرمتلو ذاتلر! قايغولرمى يرندن حركتلندردكز، صقاللرم
آغارديغى صوكنده ياشلك عمرلرمى كيرو قايتاردكز!...» مضموننده
اولان:

---

[١] الفوائد البهية فى تراجم الحنفية. ص ٣٠. آتاسى (٦٩٤) تاريخنده وفات اولدى. اصول لفقه ده البدائع نام كتابى واردر.

هل ينفع المشتاق قرب الدار
والوصل ممتنع على الزوار
يا نازلين بمهجتي وديارهم
من ناظري بمطمح الابصار
هيجتم شجني فعدت الى الصبا
من بعد ما وخط المشيب عذاري

ابیاتلری ده وار ایدی. فاطمه ایسه بو قصیده یی اوقودیغنده قاضی قصیده سنك وزن و قافیه سی اوزرنده یکرمی بر بیت نظم ایدرك جواب یازدی که اوّلی بویله در :

ان كان غركم جمال ازاري
فالقبح في تلك المحاسن وار
لا تحسبوا اني اماثل شعركم
اني يقاس جداول ببحار

معناسی : «اگرده بنم کیومملك زینت و بهجتی سزلری آلداتمش ایسه، آگا آلدانماکز! چونکه او زینتلرك ایچنده چرکینلك یاشرلمشدر. شعر سویلمکده، بنی کندیکز کبی ماهر ظن ایتماکز!... یلغهلر، دکزاره برابر کلورمی؟...». قاضی، بونی کوردکنده فاطمه نك علم ومعرفتنده اولان درجه سنه مطلع اولوب، هر وقت حرمت ایدر، والوغ عالملر مرتبه سنده طوتار اولمشدر. یدنجی قرنده صفدی معاصرلرندن ایدی.

فاطمه بنت عباس

عباس بن ابي الفتح البغدادي قزی (ام زینب) در. عالمه،

عابده، مجاهده، فقیهه، صالحه، برخاتون اولوب، دنیادن کفافی مقدارینه قناعت ایدر اولمشدر. «رباط البغدادیه» نك الك مشهور شیخه‌لرندن اولوب، خاتونلره وعظ سویلر، علم اوکردر، وبعض وقتده جامع شریف منبرینه چقوب، ارلره هم نصیحت ایدر ایدی. منبره چقمقدن، ابن تیمیه رحمه الله حضرتلری، منع ایتمك استمش ایسه ده، صوکره نه ایچوندر سکوت ایتمشدر. عصرنده اولان الك معتبر عالملر ایله، علم بابنده مباحثه ایدر ایدی. بر وقتده، مشهور علمادن اولان صدرالدین ابن الوکیل ایله مناظره ایدوب، مشارالیهی الزام ایلمشدر. (٨٠) یاشی حدودنده (٧١٤) تاریخنده ذوالحجه ده مصرده ارتحال عقبی ایتدی.

فاطمه بنت عبدالملك

اموی‌لردن عبدالملك بن مروانك قزی وعمر بن عبدالعزیزك خاتونیدر. دیانت، زهد، صلاح حال، انصاف وقناعت خصوصلرنده آتاسـیله برادرلرینه دکل، بلکه زوجنه تابع اولمشیدی. زماننده فصاحت، ادب ایله مشـهور برخاتون اولوب، کندیسنی عمر بن عبدالعزیز حضرتلری کامل ارزو ایدوب آلدیغی مرویدر. خلیفه قزی وخلیفه خاتونی اولدیغی حالده، ارینك رضالقنی تحصیل ایتمك ایچون، دنیاسنده اقتصاد اوزرنده طورورب، زینتلنمك، دبدبه وغلبه‌لکه کوکل ویرمای، بلکه نه قدر قیمتلی اشـیاسی وار ایسه جمله‌سنی بیت الماله قایتارمشیدی. زوجی وفات اولدیغی صوکنده برادری یزید بن عبدالملك تخته چقدیغندن صوك، بیت المالده اولان اشیالرنی کندیسنه کیرو ویرمك استدیسه ده، مزبوره: «بن زوجمه

صاغلغنده اطاعت ایدوب ، وفاتی بعدنده عصیانمی ایتسه م کرك ؟ بو ، اوله چق شیٔ دکلدر ! . . . » دیه قبول ایتمامشدر .

فاطمه بنت المثنی

زمانه سنده زهد وعفت ایله مشهور ، واوزون عمرلی برخاتوندر . عبدالرحمن نورالدین بن محمد الجامی حضرتلری (سکسان بر یاشنده اولدیغی حالده (٨٩٨) تاریخنده وفات ایدی) کوب وقتلر بوخاتونك خدمتنده اولمشیدی .

فاطمه سلطان

کرمانده آق محمد سید بن بولاك سید بن شاه قل [١] قزیدر . آرسلان علی بن علی خان بن کوچوم خان بن مرتضی علی خانه وارمشیدی . اوراز محمد صوکنده (١٠٢٣) تاریخنده کرمان تختنه زوجی ؛ و (١٠٩٠) تاریخی حدودنده (فاطمه سلطان) کندیسی اوطورمشدر . (١٠٩٤) تاریخنده وفات اولەرق کرمان خانلرینه ، فاطمه ، خاتمه اولمشدر . بوندن صوك ، بویرلری روسیه دولتی طوغریدن طوغری یه اداره ایتمیه باشلادی . فاطمه سلطانك اوغلی سید برهان بن آرسلان علی ، اوچ یاشنده (١٠٢٩) تاریخنده کرمان تختنه چقوب ، (١٠٦٥) تاریخنده تنصر ایتەکله واسیلی تسمیه اولندی ؛ وایللی سکز یاشنده اولەرق ، (١٠٩٠) تاریخی حدودنده وفات اولدی .

---

[١] بوکونده کرمانده اولان « شاقول » فامیلیه سی ، اوشبو ذاته منسوب اولسه کرك .

فاطمة الفقيهه

تحفة الفقهاء صاحبی علاءالدین محمد بن احمد السمرقندی الحنفی قزیدر. فضل وفقاهت ایله مشهور اولوب، آتاسینك تحفه سنی حفظ ایلمش ومعتبر کتابلر تألیف ایلمشیدی. کوزل یازار، خلقلره فتوا هم ویررایدی. تحفه صاحبنك شاکردی علاءالدین ابوبکر بن مسعود الکاشانی تحفة الفقهایه «بدائع الصنائع فی ترتیب الشرائع» اسمنده برشرح یازدیغندن، والد محترمی طرفندن فاطمه ده مذکور شاکردینه تزویج ایدلدی. بو وقتدن کاشانی حقنده: «تحفه سنه شرح یازوب مکافات اوله‌رق قزنی آلدی» دیمشلردر [۱]. فاطمه، آتاسی علاءالدین السمرقندی، زوجی علاءالدین ابوبکر الکاشانی، اوچاوسی کاشانده برخانه ده طوررلر، وخلقه فتوا ویررلر، فتوالری ده اوچاوسینك امضاسیله چقار ایدی. صوکره حلب شهرینه هجرت ایتدیلر. فاطمه‌نك درس حلقه سنه کوب ذاتلر جیولوب استفاده ایدرلر ایدی. ملك عادل نورالدین الشهید بعض طوغرولرده خط یازوب، بوخاتوندن عقل ومشورت صورر ایدی. روایتلره کوره زوجی ابو بکر [۲] کوب وقتدن یا کلشور، ویا کلشدیغی ایله اوشبو خاتونی طوغری یوله کوندرر اولمش ایمش. زوجی کاشانی دن مقدم وفات اوله‌رق حلبده مقام خلیل ابراهیم ده مدفون اولدی. زوجی ایسه (۵۸۷) تاریخنده ارتحال ایدوب خاتونی یاننده دفن اولنمشدر.

---

[۱] موضوعات العلوم (ج ۱ ص ۷۳۵).

[۲] الفوائد البهیة فی تراجم الحنفیة (ص ۲۰۳).

فاطمة النبويه

امام محترم حضرت حسين رضى الله عنه نك كريمهٔ عفيفه‌لرى و (ست سكينه) جنابلرينك همشيره‌لريدر. عمزاده‌لرى اولان حسن بن الحسن بن على حضرتلرينه، وآنك وفاتنده عبد الله بن عمرو بن عثمان بن عفانه تزويج ايدلدى. حسن خلقلى، كوزل، تربيه‌لى، زاهده، برخاتون اولوب هر جهتدن جلاء مباركه‌لرى (فاطمة الكبرى) حضرتلرينه بكزه‌مش ايدى. (١١٠) تاريخنده وفات اوله‌رق مصرده دفن اولندى.

فاطمة النيسابورية

ابو يزيد البسطامى وذوالنون المصرى معاصرلرندن زاهده بر خاتوندر. ذوالنون: «فاطمه شيخه‌م» دييور، وابو يزيدده: «فاطمه مثالنده برخاتون عمرمده كورمادم» ديير اولمشدر. بيت المقدسدن بياو واروب، نيچه مرتبه‌لر حج ايتمشيدى. (٢٢٣) تاريخنده مكه‌ده ارتحال ايتدى. حكمته دائر بعض سوزلرى واردر.

فاطمه عليه خانم

تركياده مشهور جودت پاشا قزيدر. (١٢٧٩) تاريخنده

استانبولك دنیایه کلمشدر. اصول قرائت، کتابت، قواعد ترکیه، قواعد فارسیه، تحصیل بعدنده لسان عربی ولسان فرانسوی ایله اشتغال ایدرك مهارت کسب ایلمشدر. منطق، هندسه، حساب، کلام، علم التوحید والصفات، فنلری ایله آشنا اولدیغی کبی؛ موسقیده هم کمالتی فوق العاده ایمش. علم وتربیه سیله شهرت بولدیغندن ترکیایه سیاحت ایدن فرنك خاتونلری، مزبوره یه زیارت ایتمکی لازم امر درجه سنده حساب ایلمکده لردر. جریده ومجله‌لر ایله نشر ایلمش. بندلرندن باشقه، برقدر شیلر، یا ترجمه یوللو، یا خود اوزلکندن یازمش؛ بعض اثرلری عرب، فرانسز، انکلیز لسانلرینه ترجمه اولنه‌رق بتون دنیایه تشهیر ایدلمشدر. عصرمزده اولان بیوك مسلمه‌لرك بریسی، باکه برنچیسی اوشبو ذات اولسه کرك. محرر شهیر فیلسوف احمد مدحت افندی حضرتلری، بونادره حقنده ایکیوز بیت اوزرنده برکتاب یازوب نشر بیورمشلر ایدی. مذکور کتابی اوقودیغمزده «آلتون قدرنی صراف بیلور» مقالی خاطرمزه کلدی. تأسفکه بونچه اثرلری عالمه نشر اولندیغی حالده، مزبوره خانمك «خیال» نام کوچك بر رساله سندن باشقه اثری کورلمامش ایدی. بورساله یی هم کوب سنه‌لر، الك مطالعه ایتدکمدن خاطرسزلك بلیه سیله چوق یرنی اونوتمشم. برکت ویرسون که ترجمه‌لرنی یازدیغم اوشبو ساعتده قولمه «اسلام خانملری» [١] نام بر اثر طوتاشدی. مذکور اثرك (١٢٦) بیتنده مشار الیهانك بربندی مندرج اولمغله بو یره بعض فقره‌لرنی نقل ایتمکی مناسب کوردم. فاطمه علیه خانم دییورکه: «پارس وجنوه ده ــ شرق خاتونلریله غرب خاتونلری ــ «اسمنده برکتاب نشر اولندی. بونك مؤلفی ایسه (امیل ژولیار) در. «بوذات، استانبولده یدی سنه مقداری طوروب، ترك خاتونلری

---

[١] بونی ایسه برادر عزیزم فاتح افندی اورنبورغ شهرندن ارسال ایلمشیدی.

« حقنده طوغری معلومات تحصیل ایدرك یازدیغنی بیان ایدییور. اکرده
« حقمزده یازمش اولان شیلری درست اوله ایدی، بویله یازدیغنده
« حقلی دییور ایدکه تحمل ایدر ایدك. لکن بوذات ناحق شیلر
« یازمشدرکه، قارشوسنه سکوت ایدوب طورمق جائز اولماز. ترك
« خاتونلری اوقومق یازمق بیلمدکلرنی، یالکز منددر اوستونده
« ساغز چایناب اوطوروب، عمر کیچردکلرنی، آچ کوزلی اوبورلر
« اولەرق، ارلرندن آشامق ایچمك، کیمك، ایچون نرسه صوروب
« طوردقلرنی، ترك خاتونلری ایچون هیچ بر مکتب اولنمادیغنی،
« سویلیور. ژولیار اکرده استانبولده یدی سنه دکل، یدی ساعت
« طورمش اوله ایدی. کروه کروه قزلرك، اورامەلردن ابتدائی،
« رشدی، عالی، مکتبلره، کتدکلرنی کورمش اولور ایدی. بونکله
« برابر ترك خاتونلرینك غزتەلر یازدقلرنی ده بیلمش اولور ایدی.
« ژولیار، ترك خاتونلرینك تحصیلدن محروم قالدقلرنی، قرآن شریف
« منع ایتدکی سببندن دییور. عجبا ژولیار قرآن شریفك فرانسزچه
« ترجمەسنی اوقومش ایسه، بویله بر آیتی قانغی سوره ده کورمشدر؟
« ژولیار، علم وتربیەدن محروم قالمش اولان ترك خاتونلرندن بری
« طرفندن کندی بندی رد ایدلدکنی کورسه، وبوخاتون کبی‌دخی نیچه
« خاتونلر وارلغنی بیلسه، عجبا نه دیەچکدر؟ ...».

فتنه

جعفر برمکینك جاریەسی ومشهور مغنیەلرك بریدر. حسن وجمالی،
ذکا وعقلی، داوشی ایله متناسب ایدی. هارون طرفندن جعفر مقتول
اولدیغی صوکنده، مزبوره ده هارون ملکنه کرمشیدی. برکون امر

ایتدکی برشرقی یی‌سویلمکدن امتناع ایدرك «ایسکی افندم جعفردن صوك برشی اوقومم» دیدکنده هارون طرفندن باشی اورلوب تلف ایدلدکی مرویدر [١].

فخریه

عثمان البصری اسمنده برسینك قزی (ام یوسف) در. زهد، وتقواسیله شهرت بولوب، قرق سنه قدسده عبادت ایله مشغول اولدی. (٧٠٣) تاریخنده (٨٣) یاشنده مکه‌ده وفات اولمغله ام المؤمنین (خدیجة الکبری) یاننه دفن اولندی.

فَرِحه

ابن حجر العسقلانی حضرتلرینك قزیدر. زوجی شیخ محب الدین الأشقر ایله برلکده حجه کتمش، وخسته اوله‌رق قایتوب، (٧٢٨) تاریخنده وفات ایتدی. یاشی (٢٣) ده ایدی. وفات اولدیغنده والد محترملری «جناب الله جنت ایله مشرف ایلسون!» دیه دعاء ایتمشلردر.

فریده

استانبول ادیبه‌لرندن بر شاعره در. اوشبو شعرلر بونکدر:

---

[١] هارون الرشیدك برطرفدن سزرتی مدح وثنا ایدلدکی حالده، ایکنچی طرفدن، برمکیلری بی‌کناه قتل ایتدکی، واندلس اسلاملرینك خلافنه فرانسه ایمپراطوری شارلمان ایله اتفاق ایدرك برساعت هدیه ایتدکی روایت ایدلنور.

فكر ايدوب بخت سياهم قاتى ياندم بو كيجه
جور دلدار ايله جانمدن اوصاندم بو كيجه
شو قدر هجرك ايله آقدى كوزمدن خوناب
باشدن آياغه دكين قانه بوياندم بو كيجه
خواب ايچنده كوروب او ماهى اولنجه بيدار
شوق حسنى ايله اطرافم آراندم بو كيجه
خرج ايتدمسه نوله سيم سر شكم يولكه
سن كبى برماه نامهرى قزاندم بو كيجه
شويله مست ايتدى بنى جام مى محنت عشق
بيلمدم يارمى بيگانه يى صاندم بو كيجه
شب فرقت اوزادى درد محبت كبى آه!
گاه خوابيده اولوب، خواه اوياندم بو كيجه
آه وزاريمه باقوب، قيلدى ترحم بگا يار
اى «فريده!» هله بن آندن اوتاندم بو كيجه

اصلى قسطمونيلى اولديغى حالده، استانبوله كلمشيدى. كچن عصر اورتالرنده ياشامشدر. راشد افندى نامنده برينك قزى، ويازوچيلردن رائف افندى اسمنده برينك خاتونى ايدى.

فضل

عباسيلردن متوكل خليفه‌نك جاريه سيدر. شاعره، اديبه، حسن وجمال ايله حسن خطه مالك بر قز ايدى. عصرينك مشهور شاعرلرى على بن الجهم، ابو دلف عجلى، سعيد بن حميد، كبيلر ايله مشاعره سى

واردر. بداهة محير عقول جوابلر سويلر [١] شيعه‌لری حمايه ايتمك طوغروسنك، خليفه وباشقه اكابر حضورنك جمله نفوذنی استعمال ايدر ايدی. سويلمش اشعاری کوب اولوب، بوجمله‌دن بونلردر:

الصبر ينقص والسقام تزيد
والدار دانية وانت بعيد
اشكوك ام اشكواليك فانه
لا يستطيع سواهما المجهود

(٢٦٠) تاريخنك وفات اولدی. سويلرکه غايتك فصيح اولديغی کبی، مجلس وصحبت ادابنی بيلمكك هم عديلی اولنماز ايدی.

فطنت

شيخ الاسلام و «لهجة اللغات» نام مشهور لغت كتابی صاحبی اولان محمد اسعد بن اسماعيل ابی اسحق افنديك قزی، وشيخ الاسلام محمد شريف افنديك همشيره‌سی (زبيده) در. روم ايلی قاضيعسكری ونقيب الاشراف اولان درويش افنديك حليله‌سی ايدی. عثمانلی شاعره‌لرينك اك مشهورلرندن اولوب، ظرافت طبعه مالك وارتجالا شعر سويلر ايدی. صدر اعظم راغب پاشا [١] ايله مشاعره‌لری واردر. برادری اولان محمد شريف افندی ايله هر ايكيسی (١١٩٤) تاريخنك ذوالقعده‌ده وفات اولمغله ابو ايوب خالد الانصاری قبرينه ياقن اورنده دفن اولنديلر. قران شريفی اوقوديغی صوكنك، فنونله اشتغال

[١] بوبابده اولان بربيتی (بنان) ترجمه‌سنده مذكور اولمشيدی.

[٢] محمد قوجه راغب پاشادر. تركيانك الوع اديب وعالملرندن اولديغی حالده صدر اعظم اولمشيدی. عربی، فارسی، تركی لسانده شعر سويلمشدر. (سفينة الراغب) نام عربی اثری آوروپاده طبع اولنمشدر. «شجاعت عرض ايدركن مرد قبطی سرقتن سويلر» قطعه‌سی بونكدر. قاموس الاعلام وعثمانلی ادبياتی نمونه‌لری (ص ٥١٦).

ایدرك ، فقه ، لغت ، وباشقه ادبیاتده مهارت کسب ایلمشیدی . فارسی ، ترکی لساننده شعرلر سویلیب ، ادیبلر دقتنی جلب ایلمش ووقتنده اولان سلطانلری مدح ایتمشدر . دیوانی ، آتاسی وبرادری دیوانلری ایله برلکده بر جلدده ترتیب ایدلمشدر . مؤرخ ابوالفضل سید محمد خلیل افندی المرادی ، سلك الدرر نام تاریخنده (جلد ٢ ص ١١٧) بونك ترجمه سنی سویلدکی یرده : «استانبوله واردیغمده کندی آثارمه درج ایلمك قصدیله شعرلرنی صورمش ایدم ، بوکا قارشو مشارالیها دیوانتی ارسال بیوردی . دیواننددن بعض شیلر نسخه ایدوب آلدم . شعری ایسه بلیغدر ، بو زمانه شاعرلرندن بونك مرتبه سنده شعر سویلیان نادر اولور ، شعرلرنده هر تورلی لطیف معنالر موجوددر» دیمشدر . بو بیتلر بونکدر :

بیلمدك ذوق وصالك چکمینچه فرقتك
اولماینچه خسته‌ٔ قدرین بیلماز آدم صحتك
طبع نا اهله موافقدر سپهرك گردشی
عقربه وابسته‌در سیر ایله چرخی ساعتك

کللر قزارر شرم ایله اول غنچه کولنچه
سنبل خم اولور رشك ایله کاکل بوکولنچه
عنقا دخی اولورسه دوشر پنچه‌ٔ عشقه
صید دله شهباز نکاهك سوزولنچه
اول غنچه نشکفته اولور گل کبی خندان
شبنم کبی اشك دل شید دوکولنچه
هر تاری برر مار اولور کنج حسنده
رخسارکه زلف سیاهك شانه بولنچه

جان ویرمك ایسه قصدك اكر عشق ایله «فطنت»
خاكدر دلداردن آیرلمه اولنجه

زوجی اولان درویش افندی هنر ومعارف بابنده مشارالیهادن کوب مرتبه توبان اولدیغی روایت ایدلنور.

فطنت خانم

احمد پاشا قزیدر. (١٢٥٨) تاریخنده طربزون شهرنده دنیایه کلمش ایدی، صوکره استانبوله کلمکله، قرآن کریم اوقوب خط ثلث ورقعه اوگرندی. پك یاشلغنده تزوج ایلمش ایسه‌ده، تحصیل ایلمش مبادیلری سایه‌سنده، غیرت ایله اجتهاد ایدوب، علمنی آرتدردی. منظوم ومنثور اوله‌رق بر چوق آثار ادبیه‌لری واردر. اوشبو شعرلر بونگدر:

ایلسون تأثیر دردك جانه الله عشقنه
کیرمسون غمخانه‌مه بیکانه الله عشقنه
کم بیلور درد اهلینك حالینه یاری بیلور
قیل ترحم دیدهٔ کریانه الله عشقنه
بزم جانانم اوزاق بو سوزش حسرت ایله
کل سنکله یانه‌لم پروانه! الله عشقنه
زخم فرقت پك بتوردی قالمدی بنده مجال
سویلیك بو حالی جانانه الله عشقنه
دل خراب آباد عشقگدر اونوتمه رحم ایدوب
«فطنت» ی کل ایلمه دیوانه الله عشقنه

شاعران ، صحیفه ۲۲۰

شخی

ایتمه رغبت دشمن بدکاره الله عشقنه
ویرمه فرصت اویله هر مکاره الله عشقنه
اولمسون محرم رقیب اسراره الله عشقنه
سن ایدرسه‌ك راضیم آزاده الله عشقنه
(قیل مروت ویرمه یوز، اغیاره الله عشقنه)
قاپلادی مرأت قلبم اول قدر ژنك ملال
بستر غمده یاتوب دردگله اولدم بی مجال
حسرت دیدارك ای مه! ایلدی پك خسته حال
اویله زار اولدی تنم کلسه اجل بولمق محال
(بن شهید غمزه‌کم بر چاره الله عشقنه)
ای طبیب جان ودل رحم ایله بو بیمارگه!
منتظردر کوز کوز اولمش زخملر پیمارگه
باری بر کون مظهر ایله مهر لطف آثارگه
دست لطفگله دوا قیل خسته‌ٔ ناچارگه
(مرهم کافور ایستر یاره الله عشقنه)
هی سحر ایتدك بگا اول چشم جادولر ایله
ایلدك عقلم پریشان زلف شبولر ایله
شانه‌وش صدچاك سینه‌م فکر گیسولر ایله
پاره پاره ایلمه مژگان وابرولر ایله
(بند زخمی آچمه‌یك پیماره الله عشقنه)
قالمدی دلده تحمل غیری درد فرقته
ایله محرم سودیکم برکره بزم وصلته
صون لب جانبخشکی بو مبتلای محنته!

لعل نابك ایله جان ویر ! نا امید صحته
(صوك نفسده برمدد ناچاره الله عشقنه)
سر وقدك صورتی آیرلماز اصلا دیده دن
رخلرك کتماز خیالی خاطر رنجیده دن
نونهالم قاچمه لطف ایت ! عاشق غم دیده دن
صاقلامه گل روینی بو بلبل شوریده دن
(عرض دیدار ایله ای ماهپاره الله عشقنه)
غمزه‌لر کم تاب میدن گاه خون آلود اولور
لحظه‌ده بیك عاشق آشفته دل نابود اولور
نظرهء خشمك دخی احساندن معدود اولور
هر نگاهك آفت جان دل ینه خشنود اولور
(نه بلایه دوشمش اول اواره الله عشقنه)
ژنك غمدن صاف ایله سودکم آیینه‌گی !
قیل چراغ بزم وصلك عاجز بی کینه‌گی !
شویله دلسوز ایلدی بو بندهء دیرینه‌گی
سینه سینه یاندی سینه‌م کورملیدن سینه‌گی
(مرحمت قیل! ـ فطنت ـ غمخواره الله عشقنه)

ترکی وفارسی شعرلری جمع اولنمش ایکی عدد دیوانی واردر . اول حالنده ادیبلردن بریله تزوج ایدوب کوزل ترکلك ایتدی . ار وقز بالالری اولدی. صوکره زوجی وفات اولمغله تمام یاش حالنچه طول قالمشیدی . بر مدت بعدنده محمد علی بك نام ذات ایله ازدواج ایلدی . استاذلری : حافظ افندی ، خواجه لطیف افندی ، خواجه شاکرافندی ، ارضروملي عثمان افندی ، علی شکری افندی ، وغیرلردر .

« ق »

قادینجق آنا

صالحه وزاهده بر خاتوندر. اتباعلرینك خبر واعتقادلرینه كوره، حاجی بكتاشی نام شیخك بورنندن آقان قانی ایچمكله حامل قالمش، ودنیایه بالا طوغدروب نسلی منتشر اولمش ایمش. لكن بو كبی سوزلره [١] انابت ایدر درجه‌ده ساده دل اولمق درست دكلدر. اسلام دینی، خوارق وكرامتلر دینی اولمای، بلكه تحسین اخلاق ونشر فضیلت تعلیم ایدن، فنی وعلمی بر دیندر. جناب اللهك قادر مطلق ایدكنه، وحكمیلرك هم مسببلرك سببلره مربوط اولدیغی حالده، بعض بر خلاف طبیعت شیلرك ظاهر اولمه‌سنی انكار ایتمادكلرنی سبب ایدرك، طوغری كلن بر سوزه اشانمق كار عاقل اولماز. منبعی تكیه‌لر اولان خبرلرك حتی عادی اولانلرنه بر قدر احتیاط اوزرنه اولنمق لازم ایكن، بو كبیلرنه دخی زیاده احتیاطلی اولنمق الزمدر. شریعت مطهره، دوستلق دعواسی ایدن كیمسه‌لردن كورمش قدر ضرری، هیچ بر دشمنندن كورمامشدر. دنیانك بتون اقوامی، حتی عصرمزده اولان چرمیش وچواش هم موردۋالره قدر ایكی ال ایله علم ومعرفته سارلدقلری حالده، بزلر كرامت وخوارق سویلب بتون بتون محروم قالدق. بو خاتون حكایه‌سینك طوغروسی‌ده شیخك، نكاحلی خاتونی اولمغله، بالا طوغدرمش اولسه كرك.

[١] بكتاشیلر احوالی ایله آشنا اولمق ایچون محمدعارف بكك «بیڭ برحدیث شریف شرحی» نام اثرینه مراجعت اولنه. (ص ٤٠٠ ـ ٤١٥).

قبيحه

عباسيلردن متوكل خليفه‌نك جاريه‌سی، واوغلی المعتز باللهك آناسيدر. فوق العاده حسنی وگوزل اولديغندن متوكل طرفندن (قبيحه) ديه تسميه ايدلدی. اصلی بر روم قزی ايدی. عقلی وذكاسی كامل اولديغندن متوكل نظرنده اعتباری بيوك ايدی. آره‌لرنده بر چوق مطايبه ولطيفه‌لر اولمشدر. بی نهايه آقچه‌سی وبايلغی اولديغی حالده، اوغلی معتزباللهه قرض طريقيله اولسون ويرمامی، اوغلينك هلاكنه سبب اولمشدر. بو حالی ايسه لئيم بر ذات ايدكنه دليل اولور. (٢٥٥) تاريخنده معتزی قتل ايدن كيمسه‌لردن قاچوب قوتلمشيدی. بوندن صوك مكه‌يه كيدوب بر آز طوردی، واخيرنده «سامرا»يه قايتوب (٢٦٤) تاريخنده وفات ايتدی. گوزل اشعاری واردر. اوغلی اسماعيله دوا ايدن ابراهيم بن ايوب الابرش نام طبيبه بيوك احسان ايتدكی مرويدر.

قتيله بنت النضر [١]

نضر بن الحارث بن علقمه بن كلدة بن عبد مناف بن عبد الدار بن قصی القرشيه قزيدر. آتاسی عربلرك طبيبی اولوب، بوندن

---

[١] عيون الانباءده سهو اوله‌رق نضری حارث بن كلدة نام عرب طبيبی اوغلی اولمق اوزره بيان ايدلمشدر. آنك اوغلی اولمق دكل حتی قبيله‌لری ده بردكلدر. عيون الانباء (ج ١ ص ١١٣) ابن خلدون (ج ٢ ص ٣٠٩ ـ ٣٢٧).

باشقه کوب معلوماتلی اولمقله عرب آره‌سنده ممتاز ایدی. حجاز قطعه‌سندن چقوب سیاحت ایتدی وبو سیاحتی سایه‌سنده کوب فائده‌لی شیلر استفاده ایتدی. بو سببدن استکبار نفس ایله مبتلا اوله‌رق، رسالت ظهورنده هدایت ربانیه‌دن محروم قالوب بونك اوستنه هر معترضدن زیاده دین اسلامه تعرض؛ وهر معاند جاهلدن آرتق خصومت کوسترمشیدی. بدر محاربه‌سنده اسلام النه اسیر دوشدکی وقت توبه ایلمك شویله طورسون، کندسینك عداوتنی اظهار ایدرك ادبسز سوزلرنی سویلمش وشو سببدن سیاست یوزندن قتل اولنمشیدی. بو وقتده مشار الیهانك قزی قتیله [١] اوزون وغایتده اثرلی اوله‌رق مرثیه سویلمشدرکه بوبیتلر مذکور مرثیه‌دندر:

امحمد ها انت ضن نجیبة
من قومها والفحل فحل معرق
ما کان ضرك لو مننت وربما
من الفتی وهو المغیظ المحنق
والنضر اقرب من اصبت وسیلة
واحقهم ان کان عتق یعتق

مآلی: «ای محمد! (صلی الله علیه وسلم) سن بر اصل کیمسه‌سك! اکرده احسان ومروت ایدوبده نضری آزاد ایلمش اوله ایدك نه زیان اولور ایدی. اهل فتوت ومروت اولان ذات غضب حالنده‌ده بویله احسان ایدر. نضر ایسه کندی قومك اولدیغندن شایان عفو وآزاد اولان ذاتلرك اك مستحقلرندن ایدی». بونی ایشتدکده

---

[١] قوم عربك تدقیقات ادبیه وتاریخیه‌سیله مدت مدیده اشتغال ایتمش اولان مؤرخ مشهور (سدیلو) اوشبو مرثیه‌یی فرانسزجه‌یه ترجمه ایله تاریخ عرب عنوانلی کتابنه درج ایتمش وقتیله‌یی نضرك همشیره‌سی کوستررك جزئی خطاء ایلمشدر. ومرثیه‌نك ترجمه‌سنده‌ده بعض بعض سهولره مرتکب اولمشدر. مدرسة العرب (ص ٨٨)، وتحریر ابن الهمام ایله شرحی تقریره مراجعت اولنه. ج ٣ ص ٣٣٨.

نبی محترم حضرتلری متأثر اولدیغی مرویدر. صوکره اسلامه کلوب صحابیات عدادینه لاحق اولدی. شاعره، ادیبه، عاقله، بر خاتون اولمشدر. حضرت عمر خلافتنده ارتحال ایلدی.

قرة العین

ایرانده بابی مذهبنك مؤسسی اولان سید علی بن محمد الشیرازینك خلیفه‌سی ویاخود خلیفه‌سی دعواسنده اولان (فاطمه) در. غایت حسنا وغایت عالمه وفصیحه برخاتون اولوب، ارندن آیریله‌رق، ایرانده اوزون برسیاحت ایتدی، منبرلره چقوب، مجلسلر ترتیب ایدوب، خلقلری بابی مذهبنه دعوت ایلدی. ایران دولتی بابیلری پك شدتلی عقوباتلره دوچار ایتدیکندن مجبوره ده بغداده قاچدی. بغداده کلدیکنده والی طرفندن اختیار اولندیغنه کوره سربست یاشامشدر [۱]. صوکره نیچون‌در کیرو طهران شهرینه کتدی وایران شاهی طرفندن ترك ایکن حالنده اوته صالنوب یاندرلمشدر. بوکا تابع اولانلر، کندیلرینه (قرتیه) اسمی ویرمکده‌لردر. بابی مذهبنی اصل تأسیس ایدن سید علی هم تبریز شهرنده (۱۲۶۶) تاریخنده اوته آتدرلمشیدی. شاکردلرندن اولان یحیی صبح ازل، ایراندن قاچمغله ترکیایه کلدی. ومذکور مذهبی نشره قیام ایتدی ایسه ده، قبرسه نفی اولندی. وایکنجی شاکردی بهاءالله نام [۲] ذاتی ایران شاهی قتل ایتمك قصدنده اولدیغنده روسیه سفیرینك مشورتنه بناءً عفو ایدرك بغداده

---

[۱] جلاء العینین فی محاکمة الاحمدین. (ص ۷۶).

---

[۲] الدرر البهیة فی جواب الاسئلة الهندیة نام کتابك " ونحن معاشر البهائیة " دیدکندن مرادی اوشبو بهاءالله اوله‌جقدر. (ص ۵۴).

ارسال ایتدی. بغداد ده اون ایکی سنه طوردیغندن صوك، بابی مذهبنه جهرة دعوته شروع ایتمکله ترکیا دولتی طرفندن استانبوله کتورلدی، وصوکره عکایه نفی اولندی. اوراده (١٣٠٩) تاریخنده وفاتدر. باب ایشك معناسنده اولمغله بونلر اصطلاحنده حقائق الهیه‌یی بیلمه‌نك ایشکی دیمك، ایمش. باب مذهبی، تصوف ایله فلسفه‌دن امتزاج ایدلن برمذهبدن عبارت ایدکی مرویدر. وبعضیلر دیدکینه کوره اسلامه نسبتله خرستیانلغه یاقین برمسلك ایمش. بونلرك مذهبلرینه مخصوص اولان کتابلری مطالعه ایتمیه بوکونه قدر یتشه آلمادیغمز ایچون، اوز طرفمزدن قوشه‌جق برسوزمز یوقدر. مقدم زمانده تألیف ایدلن کلام کتابلرینك، ومقالات عالملرینك، کندی رائیلری ایله امت اسلامیه‌یی فرقه واحزابلره بولدکلرینك ضررنی کوردکمز، وهیچ برسندلرنی بیان ایتمای، فلان کیمسه بویله آیته، وفلان مذهب شویله دیه، وفلانك اتباعلرینك اعتقادلری بوندن عبارت، دیه کتابلرینه یازمش شیلرنك زهرلرنی ییدکمز ایچون، بابیلرك ده اعتقادلرنی، کندیلرندن طوغری ایشتمازدن مقدم، مجرد روایت فلانلره اعتماد ایدرك سوز سویلمیه جسارتمز یتشمامکده‌در. (العلم عند الله).

قطامِ

کوفه خوارجندن شحنه بن عدی اسمنده برینك قزیدر. حسن جمال، هم ذکاوت ایله شهرت بولمشیدی. آتاسیله برادری نهروانده امام محترم علی المرتضی رضی الله عنه عسکری طرفندن مقتول اولمغله، ایچنده عداوت گیزلب فرصت کوتمکده ایدی. شو وقتده امام مشار

الیمی تلفی ایتمك قصدیله کوفه یه کلن عبدالرحمن بن ملجم المرادی مزبوره یی کوروب عاشق اولمغله ازدواجنی طلب ایتدی. (قطام) ایسه خلیفه حضرتلرنی قتل ایتمك شرطیله کندینی ابن ملجمه نکاح ایلدی. ابن ملجم ده بو شرطی کندی مرادینه موافق اولدیغندن ممنونا قبول ایتدی وخلیفه حضرتلرنی ده قلج ایله مجروح ایلدی. بو فاجعه (٤٠) تاریخنده (١٥) شهر رمضانده اولمشدر. (٦٦١م جمعه کون ١٣ ینوار) . (١٧) نجی یکشنبه کون، اوشبو جراحت سببندن ارتحال ایلدی. (قطام) نك بوندن صوك اولان احوالی حقنده معلومات کورلمادی.

قطر الندی

مصر والیسی ابو الجیش خمارویه بن احمد بن طولونك قزی وعباسیلردن معتضد بالله خلیفه‌نك خاتونی (اسماء) دره حسن وجماله، عقل وذکاده، تربیه وادبده، فریدة العصر برخاتون اولوب، کوزل اشعاری واردر. قاهره دن اونبش فرسخ مسافه ده اولان (عباسه) نام قریه، مشار الیهایی اوزاتدیغی وقت، وداع اورنی اولمق اوزره عمه‌سی (عباسه) بنت احمد طرفندن بناء ایدلمشیدی. بغداده کرمه‌سی (٢٨١) تاریخنده ذوالحجه آینده در. بو وقت کندینی تبریك ایدرك اشعار سویلنمشدر [١] .

قطورا

یاکه (قنطورا) حضرت ابراهیم پیغمبرك (هاجر) و (ساره)

---

[١] مروج الذهب . (ج ١٠ ص ٩٦) .

صوكنده نكاح ايلمش خاتونيدر. كنعانليلردن يقطان اسمنده برينك قزى اولوب، ابراهيم عليه السلامدن آلتى عدد بالاسى اولديغى مرويدر. بونك صوكنده (حجون) اسمنده دخى برخاتون آلدى، دييورلر.

قلم الاندلسية

مغنيه، اديبه، شاعره، برقزدر. اصلى اسپانيه دن اولوب، بغداده نقل اولنه‌رق تربيه آلمش؛ وعلوم عربيه تحصيلندن صوك حجازه يوللانمش ايدى. مدينهٔ منوره ده موسيقى اوكرنوب، اندلسه اعاده اولندى. وعبدالرحمن اوچونجى سراينده عمر سوردى. كوزل يازار، اخبار واشعار عربيه يى عنعنه سيله روايت ايدر ايدى. (تمام بزده اولان پيش قدم شاگردلر كبى ايمش!...).

قلم الصالحية

عباسيلردن واثق بالله جاريه سى (اغتباط) در. امرادن صالح بن عبدالوهاب جاريه سى اولوب، مذكور خليفه يه اونبيك ديناره صاتلمشدر. مشهور مغنيه واديبه‌لردن ايدى.

قلئو پاتره

ميلاددن (٣٢٣) سنه مقدم ابتداء ايدلنوب، مصرده حكومت

سورن بطلمیوسلرك اخیری اولان پادشاهدر. میلاددن (٦٩) ییل مقدم، اسکندریه شهرنده، مصر پادشاهی بطلمیوس اولیتوس صلبندن دنیایه کلوب، آتاسی وفات اولدیغنده، آتاسینك وصیتنه موافق برادری (بطلمیوس دنیس) ه واروب، زوجی اولان برادریله شریك اولەرق مصر تختنه چقدی. بو وقتده قلئو پاتره (١٧) وبرادری (٩) یاشنده ایدیلر. بوندن صوك کوب ماجرالر اولوب، قلئوپاتره پادشاهلقدن چقاریلوب، برادری یالکز قالدی، وقلئو پاترەده سوریایه سورلدی. مزبوره ایسه سوریاده عسکر جمع ایدوب، مصر پادشاهلغنی کیرو قایتارمق ایچون برادریله محاربەیه کتدی، وبو کونده (پورت سعید) اورننده اولان (بلوز) شهرنده ایکی عسکر اوچراشوب محاربه باشلاندی. پادشاهلری اسیر ایدەچك جمالنەعاشق اولان قیصر اعانتیله، قلئو پاتره تکرار مصر تختنه چقدی. اوشبو وقتده بطلمیوس عسکری اسکندریەیەکلمش قیصری، محاصره وتضییق ایدوب، بطلمیوس ایله قیصر عسکری آرەسنده بیوك بر محاربه واقع اولمغله، قرق بیك عدد کتابی مشتمل اولان «اسکندریه کتبخانەسی» یانوب ضایع اولدی [١]. سوریادن، قیصر یاردمنه کلمکده اولان عسکردن خوف ایدرك بطلمیوس نیل دریاسنه کندیسنی آتوب تلف ایتدی. قیصر قتل اولندیغنده (میلاددن ٤٤ ییل مقدم)، روما دولتنك شرق طرفنه حاکم اولان آنطوان، جواب وحساب ایچون، قلئو پاترەیی طرسوس شهرینه چاقردی. مزبوره ایسه، طرسوسه فوق العاده بر سلطنت ودبدبه ایلەکردکندن، وکندیسی هم خاتونلرك اك گوزل وجاذبه لولرندن اولدیغندن، کوردکی ساعتله آنطوان هم

[١] کرچه انطوان، قلئوپاترەیه پرغمه قرالی کتبخانەسنی هدیه ایدرك، تکرار بر کتبخانه تأسیس ایلدی ایسەده، بت پرستلر آثارنی محوایلمك عرضنه مبنی اولەرق نصارا پاپاسلری طرفندن تکراراحراق ایدلمشدر. میلاددن ١٢٨٦ تاریخنده دنیایه کلن قارون ابوالفرج الملطی نام خرستیان مؤرخینك، اوشبو کتبخانه احراقی واقعەسنی حضرت عمرالفاروق رضی الله عنه جنابلرینه اسنادی صرف برافترا اولدیغی کبی، آڭا تقلید ایدن اسلام مؤرخلری هم ظاهر خطاء ایتمشلردر.

عشقنه اسیر اولدی . محکوم صورتنده کلن قلئو پاتره ، حاکم صورتنده
اوله‌رق حرمتله مصره کوندرلدی و انطوان هم برلـکده سفر ایتدی .
بوندن صوك رومایه قایتوب ، تکرار قلئو پاتره‌یی زیارت ایلدی ،
وبر روایتده نکاحلی خاتونی اولان (اوقتاویه) یی طلاق ایدوب ،
قلئو پاتره‌یی نکاحلندی ، ومزبوره‌یه (ملکة الملوك) طیطولنی ویردی .
بو واقعه‌لره روماللر زیاده آچولانوب ، قلئوپاتره‌یه اعلان حرب
ایتدیلر (میلاددن ۳۲ سنه مقدم) . قلئو پاتره ایله انطوان براتفاقده
اوله‌رق روما عسکریله اوچراشدیلر . روما عسکرینك قوماندانی ،
انطوانك اولـکی خاتونینك برادری اوقتاو نام ذات ایدی . روما
عسکری غالب اولدیغنده قلئو پاتره مصره قاچدی وانطوان‌ده آنك
آردندن یوروب ، اوزون ماجرالر بعدنده کندیسنی خنجرله تلف
ایتدی . بو آره‌ده روما عسکری هم اسکندریه‌یه کردی . قلئو پاتره
هم اوقتاوی کندیسنك عشق توزاغینه دوشرمك نیتیله حیله طریقلرینه
سلوك ایتدی‌ایسه‌ده نه ایچوندر موفق اوله آلمادی . بالاخیره اوقتاو
طرفندن قتل اولنه‌جغی خوفندن ایچگینی ییلانه چاقدروب (۳۹)
یاشنده اولدیغی حالده کندی نفسنی تلف ایتدی . بو واقعه میلاددن
(۳۰) سنه مقدم اونبشنجی کون آب (اغسطس) ده اولمشدر . مدت
حکومتی (۲۲) سنه اولوب ، بونکله مصرده بطالسه حکومتی منقرض
اوله‌رق ، روما حکومتی باشلاندی . قلئو پاتره حسن وآنیله شهرت
بولدیغی کبی فوق العاده مسرف وارلر کوکلی ایله اویناوچی وبو ،
تاولری اورنلرندن کوچرمکده اولان همتلی مخلوقلری ، کندیسنه بنده
واسیر ایدوچی ایدی . عقل وذکاسی هم کمالنده اوله‌رق ، حکیمه ،
متفلسفه بر خاتون اولوب ، علم طبده ید طولاسی وآلتی لسانله هیچ
مشقتسز سویلشمیه اقتداری وارایدی . مختلف فنلرده تألیفلری واردر .
موزه خانه‌لرده صورتی هم کورلور . (دنیاسی پکده ایرکن اولمادیغی

حالنده زوجنك احترامنه، واولادلرينك محبت واكراملرينه مظهر اوله‌رق، حسرت وشادلقلری اری وبالالری آره‌سنده اشتراك ایتمك اوزرنده معیشت ایدن خاتون ترکلکیمی یوقسه قلئو پاتره ترکلکیمی کوزلدر ؟ ! . . . . . بو سوألم ایسه اوشبو کتابی مطالعه ایدن حرمتلو مسلمه‌لره‌در ! . . .) .

قمر

اندلس ادیبه ومغنیه‌لرندندر . بغدادده تربیه ایدلمش بر جاریه اولوب، اندلسه نقل اولنمش واوراده اشبیلیه صاحبی اولان ابراهیم بن حجاج اللخمی طرفندن صاتون آلنمشدر. فصاحت وبلاغته مالك هنرمند بر جاریه اولوب شعر سویلر ایدی. اوشبو : « آه بغداد ! آه عراق ! آه اویرلرك کوزل کوزلی آهولری (کیوکلری) ! اورالره جانم فدا اولسون ! دنیانك اوراسی کبی دخی بر یر وارمیدر ؟ . . . » مضموننده اولان :

آهـا علی بغدادها وعراقها
وظبائها والسحر فی احداقها
ومجالهـا عند الفرات بـاوجه
تبدو اهلتهـا علـی اطواقها
متبخرات فی النعیـم کأنمـا
خلق الهوی العذری من اخلاقها
نفسی الفداء لها فای محاسن
فی الدهر تشرق من سنی اشراقها

شعرلرنی وطنی اولان بغداد واورایه تحسر حقنده سویلمشدر. مولاسی اولان ابراهیم مدحنده هم بعض اشعاری وار .

« ك »

كبك خاتون

سرای پادشاهلرندن اوزبك خان بن طغرل خانك خاتونی ، وامیر نغطی‌نك قزیدر . عرب سیاحلرینك مشهورلرندن اولان ابن بطوطه سرای شهرینه کلدکنده بونك حضورینه قبول اولنمشیدی . بو وقتده مشارالیها قرآن شریفی اوقوب اوطورمقده ویاننده اولان یکرمی قدر قزلر چیکش ونقش ایله مشغول اولمقده‌لر ایمش . (آفرین ، سوز یورتوچی خاتونلر جیوب‌ده آنلرك بیك تورلی یالانلرنی وغیبتلرنی دکلاب اوطورمقده ، ویاننده اولان قزلرده صاغز چایناب بورنلرنی قازوب طورمقده‌لر دکل ایمش ! . .) . ابن بطوطه کردکی صوکنده کزب شیلر صورمش ، و قمز کتوردوب ، کندی قولیله قمز ویرمشدر . (بونلر عادتنده پادشاه خاتونلری قولندن آلوب قمز ایچمك اك بیوك واك نادر کیمسه‌لره‌کنه میسر اولور ایمش !) . ابن بطوطه‌یه ، الوغ هدیه‌لرهم احسان ایلمشدر . فقیرلره مرحمتلی ، مسکینلره شفقتلی ، غریبلره اعانتلی ، متقی وعفیفی هم تواضعلی ، هنرلی ، اش سیوچان بر خاتون اولمش ایمش . توره اولدیغی حالده ، چاباطه‌سنی دگل کفشنی‌ده (کاوشنی) تورگه قویمامشدر . زوجی اولان اوزبك خان (٧٤١) تاریخنده سرای شهرنده وفات اولدی . (شمدی نه سرای وار ونه اوزبك ، نه ابن بطوطه وار ونه کبك ! . . . . . سزلر نره‌یه کتدکز ؟ ! . . بزاره جواب ویره بیلورسزمی ؟ . . . .) .

کریمه

محمد بن خاتم قزیدر . مشهور محدثه‌لردن اولوب ، امام بخاری رضی الله عنه صحیحنی کشمیهنیدن روایتله اوقودر ایدی . هر فنك ید طولا صاحبه‌سی اولمش ایسه‌ده ، اکثر رغبتی حدیث علمنك ایدی . بعض تألیفلری هم واردر . فهم وذکاوت ایله شهرتی شائع اولدیغندن حلقهٔ درسنه عصرینك افاضلی جمع اولنور ایدی . مکهٔ مکرمه‌ده مجاور اولوب ، یوز یاشنك وفات اولدی . عمرنك اصلا تزوج ایتمامشدر . بو خاتون ، محدثه‌لردن اولان (کریمه ام الحسن بنت احمد الاصبهانیه) ایله (کریمه بنت عبدالوهاب) ه باشقه‌در .

کلثم

بو اسمده اوشبو ایکی محدثه مشهوردر . بری (کلثم بنت محمد بن محمود البعلبکیه) روایتی حجاردن اولوب ، ابن بردوس وباشقه‌لره استاذ اولمشیدی . (٧٧٧) تاریخنك وفاتدر .

ایکنچیسی (کلثم ام عمر بنت الحافظ السلامی) محدث عبدالرحیم بن ابی الیسر وباشقه‌لردن استماع حدیث ایندی . ابن حجر حضرتلری مزبوره‌دن اجازت آلمشدر . (٨٠٥) تاریخنده وفات اولدی .

کلثوم

قاسم بن محمد بن جعفر الصادق بن محمدالباقر بن علی بن

زين العابدين بن الحسين بن علي المرتضى قزيدر . عمزاده‌سى موسى بن اسماعيل بن موسى الكاظم بن جعفر الصادق ايله نكاحلندى واوغلى جعفر دنيايه كلدى . زهد وتقواسيله مشهور بر خاتون ايدى . مصرده وفات اولمغله قريشيلر مقابرينه دفن اولندى . جناب الله كنديسندن ، آبا واجداد كراملرندن راضى اولسون ! .

كلرخ

ياكه (كلچهره) . بابر نامه [١] اسملو كتابك مؤلفى اولان بابر ظهير الدين محمد بن ميرزا عمر شيخ بن سلطان ابي سعيدك قزيدر . آتاسى (٩٣٧) تاريخنده وفات اولديغى وقت بو قزده اون ايكى ياشلرنده قالمشيدى . حسن وجماليله ، علم وادبيله معروف بر شاعره ايدى . فارسى لسانيله سويلمش اولان شعرلرى كوزلدر .

كماليه

مصرده بر شاعره در . بونك عصرنده شعر نظم ايلمكده بونك نظيرى اولمامش ايمش . بر وقتده عصرينك ادباسندن اولان فتح الدين البكرى يه : « بر شعركى ايشتدم كه اوقولدقچه سحر كبى كوكله اثر ويرر ، ايسرتكچ مثالنده عقللرى غائب ايلر » مألنده اولان :

سمعت من شعرك سحرا غدا

[١] قزانده مطبوع اولان بر نسخه‌سى منظورمز اولوب ، تمام مطالعه ايتمش ايدك . فارسى وانكليزى لسانلره ترجمه اولنديغى مرويدر .

يخامر الالباب اذ ينفث
اصبحت كالخمرة فى فعلها
فهو بألباب الورى يعبث

بيتلرنى يازوب ارسال ايتدكى مرويدر.

«ل»

لاله خاتون

محمد قطب الدين كرمانى قزيدر. ايرانك اك بيوك شاعره لرندن اولوب، فضل وعقليله، ادب ودرايتيله معروف برخاتون ايدى. كرمان حاكملرى نسلنه منسوب اولمغله، مملكت مذكوره ده برمدت هم حكم سورمش؛ وارباب علم وهنرى حمايه ايلمشدر.

لبابه

عبدالله بن جعفر الطيار قزيدر. امويلردن عبدالملك بن مروانه وارمش ايسه ده، جزئى برشىء سببندن تطليق اولنوب، هاشميلردن على بن عبدالله بن عباسه واردى. خليفه خاتوننى نكاح ايتدكنه عارلنوب، وليد بن عبدالملك عليى قامچى ايله صوقدرمشيدى [١].

[١] امام محترم على رضى الله عنه حضرتلرى، على اسميله تسميه ايدوب ابو الحسن ايله كنيه ايلمش ذات اوشبو عليدر. الكامل (ج ١ ص ٣٦٧).

لبنى

حباب الكعبى قزى (ام معمر) در. قيس بن ذريح اسمنده اولان راست وصادق برعاشقك محبوبه‌سى ايدى. برزمانده امام محترم حضرت حسن رضى‌الله عنه لطفى سايه سنده اوشبو معشوقه‌سى اولان لبنى‌نك نعمت ازدواجنه نائل اولمش ايسه‌ده، آتا وآناسينك امرينه مجبور اوله‌رق مزبوره‌يى تطليق ايلدى. مفارقت وقتلرنك ايكيسى قوچاقلاشوب، دريالر مثالنك كوز ياشلرنى توكوب آغلاشملر ايمش. بوندن صوڭ لبنى قيس حسرتيله عمرنى كچرمش وكوب شعرلر سويلمشدر [١]. لبنى‌نك وفاتنى ايشتدكندن صوڭ اوچ كون طوروب، قيس بن ذريح هم وفات اولدى. بو واقعه (٧٠) تاريخلرنده در.

لبنى

اندلس اديبه لرندن بر قزدر. علم صرف وحسابده، شعر وادبياتك، يد طولاسى وار ايدى. حسن وجمالك، يازوى كوزللكك نظيرى اولماز ايدى. اوچونچى عبدالرحمن اوغلى حكم حضورنده كاتبلك ايلمشدر. «خط وكتابتك عبد الحميدك عديل وابن العميده مثيل ايدى» ديبورلر.

[١] بو بيت هم بونك شعرلرندندر:
الى الله اشكو فقد لبنى كما شكى * الى الله فقد الوالدين يتيم.
اغانى (جزء ٨ ص ١٢٢).

لطيفة الحدانيه

واصی اسمنده یاش بر یکتك خاتونی وعمزاده سی ایدی. بر برینه محبت ایدوب، یاشادقلرنده زوجی وفات اولدی. زوجنك محبتنی کوکلندن چقارا آلمادیغندن، قبرینه ملازمت ایلمشیدی. ترك حالنده ایسه زوجی' مزبوره نك هر وقتده کینوب وزینتلنوب یوردکنی سودکندن، وفاتی صوکنده قبری یاننه حاضر اولدیغنده هم اك قیمتلی کیوملرنی کیوب، زینت اوزرنده واروب آغلار اولمشدر. بر آره لق امام اصمعی حضرتلری' بوخاتونی بویله روشده کوردکنده «شادلق کیوملری ایچنده قایغو !... بوحسرتك صوکی یوقمی؟...» دیمشیدی. بوکا جواب اوله رق مزبوره ده: «بن بو قبر اوزرینه رهن اولمشم، ترك حالنده آنك کوزینه کورنورکه لائق اولمادیغی بر قیافت اوزرنده تربه سنه حاضر اولمغله هم استحیا ایتمکده یم» معناسنده اولان:

فان تسألانی فیم حزنی فاننی
رهینة هذا القبر یا فتیان
وانی لأستحییه والترب بیننا
کما کانت استحییه حین یرانی

شعرلرنی اوقومشدر. بوخاتون حکایه سی سویلندکده هر وقتده هارون رشید خلیفه نك کوزی یاشلنر ایمش. مدائن ده وفات اولدیغی مرویدر.

ليلى الأَخْيَلية

عبدالله بن الرحال بن شداد بن كعب بن معاويه قزيدر. برنجی عصرده اولان اسلام شاعره‌لرندن اولوب، بنو الاخیل قبیله سنه منسوبدر. اوزون بویلی، گوزل یورشلی اولوب، حسن وجمالی دخی شعر وفصاحتی ایله متناسب ایدی. کندی قبیله سنده فتوت وعفت ایله شهرت بولمش توبة بن الحمیر بن الحزم ایله معاشقه‌لری وبر بری حقنده سویلمش اشعارلری کوبدر. بنو عوف طرفندن توبه مقتول دوشدکنده نظم ایلمش اولان مرثیه‌لری ادبا آره سنده فوق العاده شهرت اولمشدر. توبه، هرنه قدر، لیلی ایله ازدواج ایتمکی عزم ایدرك، آتاسندن صورمش ایسه‌ده، عرب آره سنده قزنك اسمنی چقارمیه سبب اولان کیمسه یه قز ویرمك عادت اولمادیغندن بونعمته نائل اولممش ایدی. دنیانك مرحمتسزلکی سببندن حجاج ظالمی هم مدح ایدرك قصیده سویلمیه مجبور ایلمشیدی. (٨٨) تاریخنده وفات اولدی. توبه عفیفی برذات اولدیغندن خلق آره سنده (فتی الفتیان) دیمکله مشهور ایدی. ولیلی حقنده: «اکرده لیلی ایله بر کناه شیء ایلمش ایسم اوستمه دوه‌لر قربان چالمق لازم اولسون! فقط لیلی یی زیارت ایدوب‌ده سلامت اول دیمك عادتمدر، بویله ـ سلامت اول ـ دیمکده ضرر وارمی؟..» معناسنده اولان:

علی دماء البدن ان کان بعلها
یری لی ذنبا غیر انی ازورها
وانی اذا مازرت قلت لها اسلمی
فهل کان فی قولی اسلمی ما یضیرها

بیتنی سویلمشدر. حجاج حضورینه کردکنده، لیلی‌یه: «ای لیلی، طوغری سویله! یاش وقتکزده توبه‌ایله شبهه‌لی بر ماجرا کز اولمادیمی؟» دیدکنده، لیلی‌ده: «یالکز قالدیغمز بر کیجه‌ده توبه‌نك بر سوزندن شبهه‌لندم، وکندیسنه شو قطعه‌یی سویلدم:

وذی حاجة قلنا له لاتبح بها
فلیس الیها ما حییت سبیل
لنا صاحب لانبتغی ان نخونه
وانت لاخری فارغ وحلیل

مضمونی: — اوکبی شبهه‌لی سوزی سویلمه! ترك اولدیغم‌دتده آکا یول یوقدر. بزم بر ایبدشمز واردرکه آکا خیانت ایلمك فکرمزه ده کلمیور، سزده ایکنجی بر خاتونك ایبدشیسز — بونك صوکنده کندیسندن شبهه‌لی بر سوز اشتمادم» دیمشدر. (بدوی عرب خاتونلرنده اولان عفت وشهامتدن عبرت آلکز!).

لیلی العامریه

مهدی بن سعد العامری قزی ومشهور مجنونك محبوبه‌سی (ام‌مالك) در. عاشقی اولان مجنون، هم بنو عامر قبیله‌سندن، قیس بن ملوح اولوب، (لیلا) نك عشقی سببندن، کسب ایتمش هیئتی اوزره مجنون دیه تلقیب اولندی. بونلر اسلام عصرنده واموی خلیفه‌لر کوننده اولمشلر ایدی. صباوتلرندن باشلاب بربرینی کوروب، محبت ایتمشلر وتزوج نصیب اولمادیغندن عمرلری آه وتحسر ایله کیچوب تلف اولمشلردر. بربری حقنده سویلمش شعرلری کوبدر. بو جمله دن: «اکرده نفسمی مالك اولور ایسه‌م نفسم سکا فدا اولسون،

سندن غیری کیمسه نفسمی رضا ایده آلماز، الله تعالی حکمنه صبر ایلرم، یاشرون اولان صبر آچیلرینه» مألنده اولان:

نفسی فداؤك لو نفسی ملکت اذا
ما کان غیرك یجزیها ویرضیها
صبرا علی ما قضاه الله فیك علی
مرارة فی اصطباری عنك اخفیها

شعرلری بو جمله‌دندر. بعض کیمسه‌لر، بونلرك موهوم شخصلردن ایدکنی ظن ایتمشلردر. بونلر فکرینه کوره قائلی معلوم اولمیان عشق و محبت ابیاتلری ایچون مجنون ایله لیلی اسملری استعاره‌یه آلنمشدر.

لیلی الغفاریه

صحابیه بر خاتون اولوب، غزالرده سید الثقلین شفیع روز جزا ایله برلکده اولنور، و مجروحلرك یاره (جراحت) لرنی باغلار و خسته‌لری تربیه ایدر ایدی.

لیلی بنت طریف

خوارج طائفه‌سندن ولید بن طریفك همشیره‌سیدر. شاعره و بهادر بر خاتون ایدی. (١٧٩) تاریخنده هارون الرشید عسکری طرفندن برادری ولید مقتول اولدیغنده، قورالذنوب آت اوستنه بنوب محاربه‌یه کرمش ایدی، لکن آتی جراحتلندکی سببلی محاربه‌ده دوام

ایده آلمادی . برادرینك مرثیه سنده مؤثر قصیده لر نظم ایتمشدر [١] . بونك اسمی بعض اورنلرده (فارعه) وبعضیلرنده (فاطمه) صورتنده یازلمشدر .

لیلی بنت مهلهل

عرب شریفلرندن مهلهل بن ربیعه قزیدر . جاهلیتده اولان شاعرلردن ومعلقة سبعه صاحبلرندن عمرو بن کلثومك آناسی ایدی . حیره امیری اولان عمرو بن هند ایله لیلی واوغلی عمرو بر مجلسده جیولدقلرنده (هند) «یا لیلی شوطبغی بکا ویر !» دیمشیدی . لیلی ایسه بوکا امتثـال ایتمادکندن باشقه «هر کیم اوز حاجتنی اوزی کورسون !» دیدی . هند تکرار مذکور خدمتی تکلیفی ایتدکنده لیلی ده ، کندی قومنه خطابله : «ای تغلب ! بزه مسخره لك !» دیه چاغردی . بونك اوزرینه اوغلی عمرو سیکروب طوروب عمرو بن هندك باشنی قلچ ایله چابوب کیسدی [٢] «الاهبی بصحنك فاصبحینا» مطلعنده اولان قصیده سنی ده اوشبو وقتده سویلدی .

لیلی ترکیه

حامد افندی قزی اولوب ، استانبوللی برادیبه در . (١١٨)

[١] فیا شجر الخابور مالك مورقا
کانك لم تجزن علی ابن طریف
فتی لا یحب الزاد الا من التقی
ولا المـال الا من قنا وسـیوف
شعرلری بعض مرثیه‌لری آره‌سنده واردر .

[٢] تاریخ دول العرب والاسلام (ج ١ ص ١٥٥ و ١٥٦) .

صفحه اوزرنده مطبوع بر دیوانی واردر [١]. تزوج ایتمش ایسه‌ده زوجیله امتزاج ایده‌میوب چوق کیچمه‌دن مفارقت وقوعبولمش، وبوندن صوك اولان عمرنی ده مطالعه وشعرله کیچرمشدر. (١٢٦٤) تاریخنده وفاتدر. بو بیتلر مشار الیهانکدر:

قیل مجلسی اماده نه دیرلرسه دیسونلر
ایچ دلبر ایله باده نه دیرلرسه دیسونلر
عالمده نه در فرقی بکا مدح ایله ذمك؟
صاغ اولسون احباده نه دیرلرسه دیسونلر

دخی

اینجتمه‌سن احبابکی اینجنمیه‌سندن
بو عالم فانیده ظرافت بودر اشته

بعض لطیفه وماجرالری هم منقولدر [٢]. بونی ایسه معلم ناجی «اشعار جیده‌سی پك آزدر» دیه ثناء ایده‌در!...

لیلی خانم

اسماعیل پاشا قزیدر. استانبولك نادر شاعره‌لرندن برخاتون اولوب، ترکیدن ماعدا روم، فرانسز دیللریله سویلرکه ویازارغه مقتدر ایمش. بو شعرلر مزبوره‌نکدر:

عکس حسن یار اشك چشم بیفردن کچر

[١] مذکور دیوانك بعض اورنلرنی (١٣١٩) سنه غرة محرم الحرامده حرمتلو دیبیردی اوغللرینك کتبخانه‌لرنده مطالعه ایلمشیدم.

[٢] مشاهیر النساء. (ج ٢ ص ١٩٥).

فلك كوهردر اوكويا بحر احمردن كچر
يكتن اولمق استين اول كلبدنله اى كوكل
پيرهن وش سينه سن چاك ايليوب سردن كچر
باق بولعبتگاه دهرك روز شب مهر ومهى
ايكى طفل نازنيند رصانكه چنبردن كچر
قامتن سير ايلين طوبايه ايلرمى نكاه
لعل جانبخشن امن البته كوثردن كچر
صانمه تأثير ايلمز (ليلا) اوسنكين طينته
ناوك آه درون پولاد ومرمردن كچر

«م»

ماء السماء

حيره حكمدارلرندن اوچونجى منذرك آناسى (ماويه) در. غايت حسنى ودلبر اولديغندن «كوك صوى» معناسنده اولان (ماء السماء) ديه‌كله تلقيب ايدلمشيدى. اعتبارى بيوك اولوب، حتى‌كه كسرى خاتونلرى، بوكا قيمتلى هديه‌لر ارسال ايدرلر ايدى. آتاسى عوف بن جشم بن هلال بن ربيعه بن زيد مناة، در. [١].

مارية القبطيه

اسكندريه ده روما دولتى طرفندن والى اولان مقوقس [٢]

[١] كتاب تاريخ سنى ملوك الارض والانبياء (ص ١٠٥

[٢] مقوقس، يونانلى بر ذات اولوب، اصل اسمى حنا بن قرقب ايدى. حضرت عمر زماننده مصر مملكتى بونك قولندن آلنمشدر.

طرفندن افندمز سید الثقلین صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه هدیه ایدلمش جاریه در. اصلی حضن اهلندن شمعون نام کیمسه‌نك قزی ایدی. فخر الانبیاء افندمز حضرتلرینك مخدوم عزیزلری جناب ابراهیم بوندن متولد ایدی. هجرتك (٨) تاریخنده مدینه یه واصل اوله‌رق، (١٦) تاریخنده ارتحال ایلدی. قبر شریفلری بقیعده در. همشیره سی (سیرین) حسان بن ثابت نکاحنده ایدی.

مال خاتون

ترکیاده برنجی سلطان عثمان غازینك خاتونی وشیخ اده بالی نام برذاتك قزیدر. (٧٢٥) تاریخنده، آتاسندن بر آی صوك، وزوجندن اوچ آی مقدم وفات اولدی. مزبوره‌نك شهرتی سلطانلرك الك الك جمله‌لری اولمق سببندندر.

ماویه

حاتم طائی نام مشهور سخی‌نك خاتونی واصحاب کرامدن عدی بن حاتم [١] رضی الله عنه‌نك آناسیدر. جاهلیت عصرنده شریف وحرمتلو بر خاتون اولوب، حاتمه ارزوسیله وارمشیدی واسندکی وقتده زوجنی

[١] عدی بن حاتم رضی الله عنه طوقزنجی ویاکه اونچی سنه‌ده اسلامه کله‌رك یوز یکرمی یاشنده (٦٧) تاریخنده کوفه‌ده وفات اولدی. پدری کبی سخی وقومی آره‌سنده حرمتلی ایدی. جمل وصفین واقعه‌لرنده جناب مرتضی رضی الله عنه طرفنده اولنمشدر. شایان تأسفدرکه مبتدی حالمزده جامی درسی اثناسنده «جزی ربه عنی عدی بن حاتم * جزاء الکلاب العاویات وقد فعل» دیه اوقودیغمز وباوز دعاء ایتدکمز ذاتك نه کبی عالی ومحترم بر ذات ایدکنی پك صوك آکلادق. الله تعالی قصورمزی عفو بیورسون!.

تطليق ايلمك مقينه‌ده مالك ايدی . زوجی حاتم بعثت نبويدن مقدم وفات اولديغی معلوم اولدی ايسه‌ده ، مزبوره‌نك تاريخ وفاتی بيلنمادی .

ماه ملك خاتون

ايران پادشاهلرندن سلطان سنجر قزيدر . وفات اولديغنده مرثيه سويلتمك ايچون سلطان سنجر طرفندن بخاراده اولان عمعق [١] بخاری نام شاعر ، دعوت اولنمش ايسه‌ده ، خسته واختيار حالنده ايدكنی بيانله شاعر مذكور اعتذار ايلمشدر .

متيم الهاشميه

عباسی خليفه‌لر عصرنده مشهور بر مغنيه‌در . علی بن هشام جاريه‌سی اولوب ، بصره‌ده تربيه‌لنمش ايدی . موسيقيده ماهر ، فصاحتله شعر سويلمكه مقتدر بر خاتون اولوب ، مأمون ومعتصم خليفه‌لر ايله ماجرالری واردر . موسيقی وغناده اولان استاذلری ، اسحاق وآنك آتاسی ابراهيم ، و (بذل) هم بونلر طبقه‌سنده اولان ذاتلر ايدی . ابراهيم بن المهدی وبذل ايله بر كونده وفات اولديغی مرويدر .

محبوبه

عباسی خليفه‌لردن متوكلك جاريه‌سيدر . اديبه ، شاعره ، وحسن

[١] ايرانلی مشهور بر شاعردركه ايكی بحر اوزرينه اوقلميه لائق صورتده (يوسف زليخا) منظومه‌سی واردر . يوز ياشلرينه ايرشوب (٥٤٠) تاريخنده وفاتدر .

جمالده بی نظیر اولدیغندن حقیقة بر محبوبهٔ بدیعه‌در . بر آره‌لق متوکلك غضبنه طوغری کلمکله سرایك بر بولمه‌سنده متروك قالمشیدی . ناکاه مذکور بولمه یانندن متوکل کچه‌چك بر دقیقه‌ده ، مزبوره‌ده :

ادور فی القصر لا اری احدا
اشکو الیه ولا یکلمنی
کاننی قد اتیت معصیة
لیس لها توبة تخلصنی
فهل شفیع لنا الی ملك
قد زارنی فی الکری وصالحنی
حتی اذا ما الصباح لاح لنا
عاد الی هجره وصارمنی

شعرلرینی اوقومشیدی . ماٰلی : « پادشاه سراینده یورمکده یم ، حالمدن شکایت ایده‌جك بر کیمسه کوره‌آلمیورم ، هیچ کیمسه بنم ایله مکالمه ایتماز . کویاکه بن توبه‌سی مقبول اولمایه‌جق بر کناهلی بنده یم . پادشاه جنابلرینه بنم ایچون بر شفاعتچی یوقمیدرکه ، کندیسی دوشومده کله‌رك بنم ایله مصالحه ایتدکی حالده ، صباح اولدیغنده همشیه اولکی عادتی اوزرینه ثابت اولمقده‌در » . متوکل بو شعرلری ایشتدکنده اختیارسز اوله‌رق ، محبوبه‌نك بولمه‌سنه کروب مصالحه ایلمشدر .

مراجل

هارون الرشید جاریه‌سیدر . چرکین ویامسزلکندن باشقه هیچ بر کمالتی یوق ایدی . « استاد سیس » اسمنده بر مجوسی قزی اولوب ،

مأمون خلیفه یی طوغدردی [١] . بونك شهرتی ده بردن افراط درجه یامسزلکی وایکنچیدن مأمون آناسی اولمه سندندر .

مرحب

قزان ناحیه سنده ابراهیم بن یارمحمد بن اشتراك القورصاوی قزیدر . مچکره قریه سنده عبدالله بن عبدالسلام بن اوده میش نکاحنده اوله رق (١٢٤٣) تاریخنده وفات ایتدی . مز بوره نك فرعلرندن مملکتمزده شهرتلی مدرس وسوداکرلر اوله کلمشدر . علامة ابوالنصر القورصاوی [٢] رحمه الله حضرتلرینك همشیره سی ایدی .

مریم

حضرت عیسی علیه السلامك والدهٔ محترمه لریدر . حضرت داود پیغمبر نسلندن عمران اسمنده بر کیمسه ایله (حنه) قزی ایدی . بونلر ، بالالری اولمادیغی سببندن ، اکرده الله تعالی حضرتی بر بالا هبه ایدر ایسه بیت المقدس خدمتنه ویرچك اولوب نذر آیتمشلر ایدی . حضرت (مریم) دنیایه کلدکنده ، بیت المقدس امامی اولان زکریاء پیغمبره تسلیم ایتدیلر . اونبش یاشنه باصدیغنده الله تعالی نك حکمتیله حامل قالوب حضرت عیسایی دنیایه کتوردی . قرآن شریفده

---

[١] مائمون کبی عالم وعالی فکرلی بر ذاتك مجوسی قزندن طوغمش اولهچغی کملرك خاطرینه کلور ! . . . یخرج الحی من المیت ویخرج المیت من الحی .

---

[٢] ترجمه سی «آثار» ده مذکوردر . (ص ٩٥ — ١٣٠) .

صراحت اوزرنده هیچ خاتونك اسمی ذکر ایدلمادکی حالده مریم رضی الله عنهانك اسم شریفلری اوتوز اورنده ذکر ایدلمشدر.

مریم بنت ابی یعقوب

بشنجی قرن هجریده اندلسده الك مشهور ادیبه‌لردن اولوب، اشبیلیه ده شعر وادبیات تدریس ایلمکله عالی فکرلی شاکردلر یتشدرمشدر. شعر وانشاده خنسایه؛ زهد وتقواده حضرت مریمه تشبیه ایدلنور ایدی. چوق زمان معمر اولمغله دیانت وفضیلتی؛ ادبیات ومهارتی سببندن، اقران وامثالندن زیاده حرمت کورر اولمشدر. یتمش یدی یاشلرنده اولندیغنی مشعر بیتلری وار.

مریم بنت احمد

احمد بن ابی بکر محمد بن ابراهیم الدمشقی قزی، وشیخ محمد بن ابی العطارك خاتونیدر. علم وفضیلتی بیوك، وحنفیه مذهبنده معروف برشیخه ایدی. عصرینك فقیه‌لرندن اولان محمد بن عبدالملك بن عثمان المقدسی مجلسنه ملازمت ایتمشدر. امام کاشغری وابن القبیطی کبی معتبر ذاتلردن اجازت آلمشیدی. صلاح الدین الصفدی استاذی اولان علم الدین البرزالی «فوائد ابی عروبة الحرانی» نام کتابی مشار الیهادن اوقومشدر. (٨٦) یاشنده اوله‌رق (٨٠٥) تاریخنده جمادی الاولی (١٣) ده ارتحال ایتمشدر.

مصابیح

اندلسده ابوحفص عمربن قلهیل نام کاتبك جاریه‌سیدر. حسن وآن، خوب الحانله باشقه‌لردن ممتاز اولوب، موسیقی‌یی مشهور مغنی زریابدن اخذ ایلمشیدی. افندیسی، مزبوره‌یی شوقدر صیانت ایدر ایدی‌که حتی داوشنی کیمسه‌یه ایشتدرمیه راضی اولمازایدی. اوشبو حالنی تعریض ایدرك (عقدالفرید) نام کتاب صاحبی اولان (ابن عبد ربه) شعرلر سویلمشدر. مصابیح، دوردنجی قرن هجری ابتداسنده سلامت ایدی.

مُعاذه

ام المؤمنین (عائشه) رضی الله عنهادن روایت حدیث ایدن تابعیه بر خاتوندر. عفیفه، زاهده، اولوب، زوجی صلة بن اشیم ابوالصهباء العدوی، یزید بن زیاد معیتنده اولدیغی حالده سجستان فتنه‌سنده مقتول اولدیغندن صوك، مزبوره باشنی یصدقه قویمامشدر. یکرمی دورت ساعت ایچنده التیوز رکعت نماز اوقوب، تام قرق سنه مدت باشنی کوتاروب کوك طرفنه باقمادیغی مرویدر.

معدن الجمال

مینزله ناحیه‌سنده شیخ فضل اللهك قزی ویعقوب نام الوغ بر

مدرسك خاتونيدر. والد ماجدلرندن كتابت اوكرنمكله، كوزل رسم اوزرنده طريقهٔ محمديه ومشكات المصابيح، نسخه‌لرى يازوب، صوكره تصحيح هم ايلمشدر. لغت عربيه وفارسيه بيلمكده يد طولاسى اولوب بار عمرنى كندى جنسد شارينه تعليم وتربيه ويرمكله كچره‌كده ديبورلر.

ملكه بنت الشرف

عبدالله بن العز ابراهيم بن عبدالله المقدسى قزيدر. مشهور محدثه‌لرك بريسى اولوب، محدث حجار، محمد بن الفخر البخارى، (زينب بنت الكمال)، ابوبكر الرضى، مجلسلرينه احضار اولنمش؛ وصوكره كنديسى ابن شيرازى، ابن عساكر، ابن سعيد، اسحق آلامدى، كبى اكابر علمادن اجازت آلمشدر. علم حديثدن چوق وقت درس آيتوب و(٨٠) ياشندن كچوب، (٨٠٢) تاريخنده وفات اولدى. بوخاتون ابن حجر العسقلانى نك شيخه‌سيدر.

منفوسه

زيد بن ابى الفوارس اسمنده بر كيمسه قزيدر. صبرلى اولمق ايله معروف ايدى. اوغلى وفات اولديغنده، اوغلينك باشنى قولنه آلوب يوزينه باقه‌رق: «والله سنك بندن اول وفات اولمقك، بندن صوكره يه قالمقدن خيرليدر. وبنمده سنك ايچون صبر ايتمكلكم جزع وفزع ايتمكدن اولى در. هرنه قدر سنك فراقك بنم ايچون حسرت

اولسه ده، بونك برابرینه اجر امید ایتمکلکم فضیلتدر» دیه الله تعالانك قضاسنه رضالق کوسترمشدر. وبوندن صوك عمرو بن معدی کرب حضرتلرینك: «بز، بر قومزکه آره مزدن وفات ایدن کیمسه مز ایچون هر نه قدر بیلمز بوکلسه ده، کوزمز آغلامز» معناسنده اولان:

وانا لقوم لاتفیض دموعنا
علی هالك منا وان قصم الظهر

بیتنی اوقور اولمشدر.

مهر ماه سلطان

قانونی سلطان سلیمانك قزی و رستم پاشانك خاتونیدر. عاقله برخاتون اولوب، برجامع شریف بناء ایتدی، ومکه شهرنده اولان «عین زبیده» یی شهرك ایچنه ایصال ایتدردی. (۹۶۴) تاریخنده وفات اولمشدر.

مهری

عثمانلی شاعره‌لرینك اسکیلرندن واك مشهورلرندندر. حسنی، ادیبه، عفیفه برخاتون اولوب، اسکندر اسملو بریکت حقنده سویلمش شعرلری سؤظنی موجب اولمش ایسه‌ده، کندیسی تبرئة ذمه ایلمشدر. بو شعرلر مزبوره نکدر:

خوابدن آچدم کوزم ناکاه قالدردم سری
قارشومده کوردم طورر بر ماه‌چهره دلبری

طالعم سعد اولدی یاخود قدره ایردم غالبا
کیم محلم ایچره کوردم کیچه طوغمش مشتری
نور آثار کوردم جمالنده اکرچه ظاهرا
کندیسی بکزر مسلمانه لباسی کافری
کوزیمی آچوب یومنجه اولدی چشممدن نهان
شویله تشخیص ایدرم که یاملکدر یا پری
ایردی چون آب حیاته (مهری) اولمز حشره دك
کوردی چون شب ظلمتده اول عیان (سکندر) ی [١]

زماننده اولان ادبا وظرفا ایله انست ایدر، وعصردشی اولان (زینب خاتون) ایله مطایبه‌لری اولور ایمش. بونك مقنده «شعری شهرتیله متناسب دکلدر» دییورلر.

مهستی

ایرانك مشهور شاعره‌لرندن «بیوك خانم» در. کنجه یاکه نیشابور شهرندن و سلطان سنجر سلجوقی مصاحبه‌لرندن اولوب، عبدالله خان هراتی تسخیر ایتدکی اثناده وفات ایتمشدر. فارسی لسانیله شعرلری واردر.

[١] بویله تعبیر، جهانکیر اولان وحتی ظلماته قدر کیدن بر بیوك پادشاهك اسمی (اسکندر) اولماسنه مبنی‌در. ماکیدونیالی اسکندرك هندك شمال غربی قطعه‌سنه قدر کیدوب، آنك وراسنه کچه‌مدکی وظلماته کره‌چك قدر قطب شمالی‌یه تقرب ایده آلمادیغی، کندی زماننده یازلمش تاریخلرله مثبت اولدیغندن، قرآن شریفده مذکور اولان ذوالقرنین دینلن ذاتك کیم اولدیغی ونه وقت نرده ظهور ایتدکی حقنده طوغری برفکر حاصل ایتمك پك مشکلدر: قاموس الاعلام (ص ٢٢٢٦—٢٢٢٨).

میسون

بحدل الکلبی نام کیمسه‌نك قزی وحضرت معاویه‌نك خاتونیدر. پادشاه سرایلرندن، لذتلی نعمتلردن، اوین داوشلرندن، یفاك کولمکلرندن، حتی‌که حضرت معاویه‌نك ذاتندن خوشلنمای، صحراده اولان چادرلرنی، ایت داوشلرنی واولاولرنی، کیندر کولمکلرنی، قبیله سنده اولان یاش یکتلرنی ترجیح ایدوب وصاغنوب، شعرلر سویلر ایدی. بوکبی شعرلرندن بعضیلرنی ایشتدکنده آچوی کلمکله، معاویه ده طلاق ایدوب، کندی قبیله سنه وصحرا عالمنه قایتاروب یباردی (مال ایله قز صاتولنوب آلنسه ده، کوکل آلنماز ایمش!..). (میسون) هجرتدن (٢٦) تاریخنده، اسلام عالمنده اك اثرلی واك حسرتلی واقعه‌لره سبب اولان یزید پلیدی دنیایه کتورمکله، طلاق ایدلدکی وقتده یزید هنوز صبی ویاش اولدیغندن، (میسون) ایله برابر صحرا عالمنه کتمشیدی. بر قدر عمری ایسه آناسیله برلکده کچمشدر. یزیدده اولان فصاحت وسوز سویلرکه استادلق، اوشبو روشچه قر عربلری آره سنده وصحرا عالمنده ترکلك ایتدکی سببندن حاصل اولدی، دیورلر. (میسون) زیرك وفراستلی بر خاتون اولوب، کوندشلرینك بری حقنده: «ارینك باشی کیسلوب بونك ایتاگنه قویلنسه کرك!...» دیه سویلمش ایمش. مذکور خاتون ایسه معاویه دن وآنك صوکنده حبیب ابن مسلمه دن طلاق اولنمغله نعمان بن بشیره وارمشیدی. مشارالیه (٦٤) تاریخنده مقتول اولنه‌رق[١] کیسلمش اولان باشی‌ده اوشبو خاتون آلدینه قویلدیغی مرویدر.

---

[١] تاریخ الکامل. (ج ٣ ص ٥٩). بوخاتونده (نائله) بنت عمارة الکلبیة اولمه‌لیدر.

میمونه

الحارث بن حزن الهلالی‌نك قزی وازواج طاهراتدن بریدر. سید الأنبیاء وفخر المرسلین افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك اك صوك نكاح ایلمش خاتونی اوله‌رق ازدواجلری‌ده (۷) تاریخنك ذوالقعده آینده، جناب رسول اللهك (عمرة القضاء) سفرنده، مكهء مكرمه‌ده اولمشیدی. سیر وتاریخ كتابلرنده مذكور اولان سببه بناءً زفافلری، مكهء مكرمه‌ده اولمای، بلكه مدینه‌یه قایتورده، مكه‌دن آلتی میل مسافه‌ده اولان «سرف» نام اورنده اولمشدر. وفاتی ده (۵۱) تاریخنده كینه اوشبو «سرف»ده اوله‌رق تهنئه‌ایله تعزیه‌لری، اتفاقات عجیبه‌دن اوله‌رق بر یرده اولمشدر. رسول اكرمدن مقدم ابو رهم بن عبدالعزی بن عبدود بن مالك بن حسل بن عامر بن لوئی نكاحنده ایدی. عبدالله بن عباس ایله خالد ابن الولیدلرك خاله‌لریدر. ام المؤمنین (زینب بنت خزیمه) ایله آنا بر، و(ام الفضل لبابه) ایله آتا و آنا بر طوغمه قارنداشدر. نكاح وقتلرنده رسول اكرم ایله میمونه، حلال‌می ایدیلر، یوقسه محرم‌می ایدیلر؟.. بونك بحثی ایسه محدثلر آره‌سنده اوزون وبیوكدر [۱]. كبار تابعیندن و عطاء بن یسارك [۲] قارنداشی اولان سلیمان بن یسار حضرتلری بونك آزادلیسی ایدی. «المسمار» اسمنده ایتی خسته‌لندكنده: «وا رحمتا المسمار!..» دیدكی

[۱] زادالمعاد فی هدی خیرالعباد. (ج ۱ ص ۴۰۲). نیل‌الاوطار. (ج ۴ ص ۲۴۲). فتح‌القدیر (ج ۲ ص ۳۷۵). المجتبی سن الامام النسائی. (ج ۲ ص ۲۷ — ۲۸).

[۲] عطأ بن یسار هم آزادلیسی اولسه كرك. تذكرة الحفاظ. (ج ۱ ص ۷۹).

مرویدر [١] . کندیسندن (٧٦) حدیث شریف مرویدر . جنازه نمازنی عبدالله بن عباس حضرتلری اوقومشیدی .

« ن »

نائله

بنوکلب الوغلرندن فرافصه بن الاحوص بن عمرو بن ثعلبه قزی ، وامیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه نك خاتونیدر . حضرت عثمان ، مزبوره‌یی خلیفه اولدقلری صوکده (٢٨) تاریخنده [٢] نکاح ایلمشلر ایدی . (مریم) اسمنده اولان کریمهء محترمه لرینك آناسی بودر . فطنت و فصاحت صاحبی بر خاتون اولوب ، حضرت عثمان محاصره ایدلدکنده غایت فداکارلق ایلمشیدی . شو وقتده شام والیسی اولان معاویه بن ابی سفیانه یازمش اولان فصیح واثرلی مکتوبی (٣٦) تاریخنده ظهور ایدن « صفین » محاربه‌سنه سبب اولمشدر . حضرت عثمانه نکاح ایدلدکی صوك مدینه‌یه کوچرلوب واردیغنده ، طوغمه‌سی ضب بن فرافصه‌یه خطاب ایدرك : « ای ضب ! بنی کورمیورمیسن که مدینه طرفنه قافله ایله برابر کیدییورم . تاغلری کچدکلری ایله دوه‌لری شو قدر سرعتله سورییورلرکه روزکارك قامشلری سلکتدکی روشده ، دوه‌لری حرکتلندررلر (اکرده بووقتك تیمور یول آربه‌لری ایله کتمش اوله‌ایدی ، عجبانه دییور ایدی ؟ . . .) حصن ابن ضمضم اوغللرنده (کندی قومنك زادکاننی مراد ایدیدر)

---

[١] قاموس . (ج ٣ ص ٢٧٨) .

[٢] تاریخ الکامل . (ج ٣ ص ٣٧) .

بزی باشقه‌لردن مستغنی ایدجك شیء یعنی بایلق ایله زوج موجود ایدی؛ بویله کلفت اختیاره نه حاجت وار ایدی؟» معناسنده اولان:

الست تری یا ضب بالله اننی
مصاحبة نحو المدینة أرکبا
اذا قطعوا حزنا تحت رکابهم
کما زعزعت ریح یراعا مثقبا
لقد کان فی ابناء حصن بن ضمضم
لك الویل ما یغنی الخباء المطنبا

بیتلرنی، آتا وآنا و وطندن مفارقت المی، وغربت حسرتلرینه صبر ایده آلمای سویلمشدر. زوج محترملری شهید اولدیغنده هم سویلمش شعرلری واردر.

نزهون

اندلسده کندی عصرنده زیاده شهرت بولان (بنت القلاعی) در. بشنجی قرن هجریده غرناطه ده یاشامش بر ادیبه ایدی. ادیب وغرناطه ده وزیر اولان ابوبکر بن سعید ایله چوق مطایبه ونوادری واردر. وزیر مذکور، بر کون نزهونه: «سنك احباب ویارانك چوقدر، بز خاطره کلمیورز» مضموننده اولان:

«یا من له الفی خل ✻ من عاشق وصدیق»
«اراك خلیت للنا ✻ س منزلا فی الطریق»

قطعه‌سنی یازوب یوللادیغنده، نزهون ده آکا اوشبو:

«حللت ابابکر محلا منعته ✻ سواك وهل غیر الحبیب له صدری»
«وان کان لی کم من حبیب فانما ✻ یقدم اهل الحق حب ابی بکر»

قطعه‌سنی یازوب جواب ویرمشدر. مآلی : « سن محبتم دائره سندن بر یرده درسنکه، اوراسنه سندن باشقه کیمسه مستحق دکلدر. بنم هر نه قدر دوستم کوب اولسه‌ده، سنك محبتك باشقه‌در. زیرا حق اهلی، ابو بکرك محبتنی غیرلره ترجیح ایدرلـر » دیمکدر. شعرده مخاطب اولان کیمسه هم ابوبکر اولدیغندن لطافتلی دوشمشدر. مذکور وزیرخانه سنده، مشهورعالملردن ابن قزمان ایله ملاقت ایتدکلرنده، ابن قزمان اوستونده ساری کیوم کورمکله، ملاقت دقیقه سیله : «احسنت یا بقرة بنی اسرائیل الا انك لاتسر الناظرین» دیه خطاب ایلدی. بونکله قرأن شریفده حکایت ایدلمش ساری اوکزه اوخشاتوب، لـکن قرأن شریفده مذکور اولان اوکز، کورنلری شادلندرر ایدی، اما سنك یوزکا باقان کیمسه شادلانمیور، دیمك استمش ایدی. بوکا جواب اوله‌رق ابن قزمان‌ده : «بن هر نه قدر یوزمه باقانلری ممنون ایده‌مز ایسه‌مده دکلایانلری ممنون ایده بیلورم» دیمش، وبونکله «یوزه باقانلری ممنون ایتمك سنچه مطلوب برشیدر» دیمکی قصد ایدوب کوزل مقابله واسکات ایلدی [١].

نسب خاتون[١]

ایوبیه‌دن ملك جواد مظفرالدین یونس بن شمس الدین محمود بن الملك العادل ابی بکر قزیدر. خطیب مراد ایله ابن عبدالدائم‌دن حدیث تحصیـل ایدوب، مشهـور محدثه‌لردن اولدی. علم‌الدین البرزالی، «کتاب ابی مسهر»ی بوندن اوقومشدر. (٩٠) یاشندن کچوب (٦٩٧) تاریخنده وفات اولمشدر.

[١] بوندن باشقه دخی بر چوق لطیفه‌لری واردر. نفح‌الطیب. (ج ١ ص ٨٩).

نسیبه بنت كعب

صحابیاتدن واهل مدینه‌دن (ام عماره) در. احد محاربه‌سنده اوغللری، حبیب وعبدالله، زوجی زید بن عاصم ایله برلكده حاضر اولوب، اظهار غیرت وشجاعت ایتمش؛ وبر قاچ یرندن جراحتلی اولمشیدی. شو سببدن فخر الانبیاء افندمز حضرتلرینك خیر دعالرینه مظهر اولمشدر. هجرتدن مقدم مكه‌یه كیدوب رسول اكرم صلی الله علیه وسلم ایله عقبه‌ده ملاقت ایدوب بیعت ایلمشیدی.

نُضار [۱]

بزم تركی دیلینك اك الك صرف ونحونی یازان ابو حیان النحوی قزیدر. اندلس ادیبه‌لرندن ایدی. ذكاسی سببندن، آتاسی ابو حیان، بونی حیان آدلو اوغلندن زیاده سور ودائما مدح وثنا ایدر اولمشدر. (نضار) آتاسندن تحصیل علم ایدوب. هجه وارمقله ابن زبیدی اصحابندن حدیث استماع ایتدی ویكرمی سكز یاشنده اولدیغی حالده (۷۳۰) تاریخنده ارتحال ایلدی. بونك وفاتیله، ابو حیان قرارسز مغموم اولوب، حتی‌كه تمام بر سنه مدت قبرینه ملازمت ایتدی، چوق مرثیه‌لر اوقوب، حتی كوكلنی تسلیه ایتمك قصدیله «النضار فی المسلات عن نضار» اسمنده بر كتاب یازدی. وفاتنی ایشتدكنده صلاح الدین صفدی هم مرثیه اوله‌رق بر قصیده سویلیب،

[۱] نضارك توجمه‌سی نفح الطیب‌ده (ج ۱ ص ٦٠٣) ده‌در، اورایه مراجعت اولنه.

نُعم

صحابیاتدن اولوب ، حضرت حسان بن ثابت قزیدر . همشیره سی (لیلی) کبی طبیعت شعریه وفصاحت فطریه ده والد مبارکلرینه مماثل ایدی . زوجی شماس بن عثمان المخزومی ، احد غزاسنده شهید اولدیغنده منظوم اوله رق مرثیه سویلمشیدی .

نفیسه

ابو محمد الحسن بن زید بن الحسن بن علی حضرتلرینك (کریمة الدارین) و (طاهره) دیمکله تلقیب ایدلمش قزی (ست نفیسه) در . زهد وتقواسیله ، کرم وسخاوتیله مشهور اولوب ، (٦٢) یاشنده شهر رمضان روزه سی اوزرنده اولدیغی حالده (٢٠٨) تاریخنده وفات اولمغله مصرده دفن اولندی . اسحاق المؤتمن بن جعفر الصادق حضرتلرندن قاسم و (ام کلثوم) اسمنده بالالری وار ایدی . مکهٔ مکرمه ده دنیایه کلوب ، زوجی واولادی ایله مصره هجرت ایتمشلر ایدی . وفاتی صوکنده بدن مبارکلری ، زوجی طرفندن مدینه یه نقل ایلمك قصد ایدلدکنده ، مصر اهالیسنك التماسلرینه بناءً مصرده ترك ایدلنوب ، زیارتکاه اولدی . صالحه ، زاهده ، فقیر وعاجزلره ، غریب وخسته لره ، زیاده مرحمتلی اولمغله هر وقت یاردملرینه یتشور ایدی . امام شافعی حضرتلری بونك مبارك مجلسلرینه حاضر اولوب ، حدیث شریف استماع ایدر ایدی . امام مزبور وفات اولدیغنده ، مشار الیها (سیدهٔ نفیسه) حضرتلری

هم جنازه نمازنی اوقودیغی مرویدر. اوتوز دفعه حج ایتمش وا کثرنده یایان اوله‌رق یورمشدر. عادتی ده اوچ کیچه‌ده (اوچ تاولـکده) بر کره طعام ییمك اولوب، جاننی تسلیم ایتدکی وقتنده یاننده اولانلر، روزه سنی بوزمیه خیلی اصرار ایتدکلرنده: «سبحان الله! اوتوز سنه‌در، جناب حقدن صوم حالیله ارتحالی صورمقده‌یم، بوحالده روزه‌می بوزمق اوله‌ماز!» بیورمشلردر. بوندن صوڭ قرآن شریفدن انعام سوره‌سنی اوقومیه شروع ایدوب (لهم دارالسلام عند ربهم) آیت جلیله سنده، اجل موعودی ایرشمشدر. زوجیله برابر مصره کلمه‌سی (١٩٣) یاخود (١٩٦) تاریخنده شهر رمضانده ایدی. کلدکنی خبر آلدقلری ایله مصر خاتونلری شهردن طشرویه چقوب قارشو آلمشلر وبرابرنده مصره کرمشلردر. مصرده اولان عباسی خلیفه‌لرڭ برنجیسی اولان ابو العباس احمد (٧٠١) تاریخنده وفات اولدیغی وقت، (سیده نفیسه) یاقیننه دفن ایتمکری حقنده وصیت ایلمش، ووصیتی هم یرینه کتورلمشیدی. کندی دفن ایدلمش قبرنی، (نفیسه) حضرتلری، ترك ایکن حالنده کندی الیله قازمشیدی، دیبورلر [١].

نکار خانم

مجارلی عثمان پاشا مهاجر قزیدر. (١٨٦٥م) تاریخنده استانبول شهرنده وجوده کله‌رك، والده‌سی شعر ملی یه هوسلی وشعر جمع ایدن برخانم اولدیغندن (نکار خانم) ده تا صباوت زماننده ادبیات ایله اشتغال ایتمش وشعره محبت باغلامشدر. ایرته ازدواج ایدرك، بر وقت صوکره فرقت ایدلدی وقالان عمرنی ده شعر وادبیاته فدا

[١] تحفة الاحباب وبغیة الطلاب للسخاوی. (ص ١٠٧).

ایلدی . فرانسز ونمسه دیللرنی مکمل بیلدکی ، واوروپا عالملرینك مشهور اثرلرینه آشنا اولدیغی ، برخیلی رساله لر ترجمه ایدرك ، وکندیلکندن هم خیلی اثرلر یازدیغی مرویدر . بعض شعرلری فرانسز و مجار لسانلرینه ترجمه ایدلدکندن فرنك عالملری آره سنده ومطبوعات عالمنده شهرتنه سبب اولمشدر . استانبولك معتبر غزته لرنده ، وادبی مجموعه لرنده ، نشر اولنان بعض بندلری منظورمز اولدی . بوشعرلر مزبوره نکدر :

تازه تازه درد تولید ایلیور دوران همان
نو بنو ظلم ایتمه ده ایجاد بخت بی امان
چکدکم محنتله تنده قالمیوب تاب و توان
اضطرا بمدن اولورکن دائما پرلرزه جان
ربط قلب ایتدم خدایه صبر ایدوب پك چوق زمان
بر کون ایلر خاطر مأیوسم البت کامران

§

قالمادی بر حالدن دنیاده ممنون مشربم
اولمادی امکان پزیر افسوس هیچ بر مطلبم
طالعم منحوس ومظلم منخسفدر کوکبم
اول سببدن کچمده ماتمله هر روزوشبم
ربط قلب ایتدم خدایه صبر ایدوب پك چوق زمان
بر کون ایلر خاطر مأیوسم البت کامران

§

اك معزز شیلرمدن آیرلوب ده بن غریب
نار هجران ایلدکچه قلبکاهم پرلهیب

شعر اوقور، نغمه ایلر آغاردم مثل عندلیب
درد درمان ناپزیرمدن اوصانمشکن طبیب
ربط قلب ایتدم خدا یه صبر ایدوب پك چوق زمان
بر کون ایلر خاطر مأیوسم البت کامران

§

بی وفا دوران دکلدر لایق عطف نکاه
عمر فانی یی عبثدر ایلمك غمله تباه
حال بویله ایکن ینه بندن کدر اکسیلماز آه
تازه بر محنت کلور صانکه بکا هر صبحگاه
ربط قلب ایتدم خدا یه صبر ایدوب پك چوق زمان
بر کون ایلر خاطر مأیوسم البت کامران

§

رنك رویم بر نمونه بندهگی اکداردن
بلکه بر برك خزان محکم دل پیماردن
هیئتم – غمله صارمش روی حزن آثاردن –
بر حزین تمثالدر کویا «نکار» زاردن
ربط قلب ایتدم خدا یه صبر ایدوب پك چوق زمان
بر کون ایلر خاطر مأیوسم البت کامران

دخی

فریادکه فریادمه امداد ایدهجك یوق
افسوس‌که غمدن بنی ازاد ایدهجك یوق

تأثیر محبتله یقلمش کوزل اما
ویرانه دلی بردها آباد ایده‌چك یوق
کس وارسه علاقه‌ك بکا ای طالع دونم
سن وار ایکن عالمده بنی یاد ایده‌چك یوق
حقیله بیلور زار کوکل حالت عشقی
ماهردر اوفنده آنی استاد ایده‌چك یوق
یارب ! نه ایچون زار «نگاری» شو جهانده
ناشاد ایده‌چك چوقسه ده، بر شاد ایده‌چك یوق

دخی

رقیبه جور وظلم ایت التفاتك هب بکا اولسون !
کوزك چشمله، قلبکده دلمله آشنا اولسون !
بکا حصر ایله عمرك ارتباطك کس بو عالمدن
سکا عالمده هر نه وار ایسه جمعا فدا اولسون !
سنکله وار اولور ذوقم، حیاتم، وارلغم، ای ماه !
تعلم ایت بو فنی سن‌ده، عشقم مقتدا اولسون !
فراقکله کچن وقتم بنم اوقات ضایعدر
روامی عمر محدودم تحسرله هبا اولسون !
کول! اکلن سن! «نگاری» خنده‌ناك ایت التفاتکله
کوزم کوکلم افندم رأفتکله روشنا اولسون !

دخی

میل ایدندن زار کوکلم طرهٔ شب فامنه
بکزه‌دی اول مرغه کیم ایلر تحسر دامنه

استه‌مزدم كرچه بار اولمق سكا ای ماه ! بن
كلمیور اماكه طاقت قلبمك ابرامنه
خرم وشادان ایمش دوران نه سودی واربكا
بكزه‌در هجرك صباح عیدی ماتم شامنه
صورمدی بر كره یارم خاطـر محزونمی
آه لایقمی كورلمام یوقسه بر پیغامنه
حسرت بزمكله بار اولدی «نكار»ه جان دخی
وعدهٔ عمرم نیچون ایرمز انجـامنه ! . . .

(٦١) بیت اوزرنده (١٣٠٨) تاریخنده استانبولده باصلمش اولان (افسوس)، و (٦٨) بیت اوزرنده (١٣١٢) تاریخنده استانبولده باصلمش اولان (نیران) نام اثرلرندن آلندی .

نوار

اعین بن صعصعه‌نك قزی ومشهور شاعر فرزدقك خاتونیدر . عفت واستقامتك نهایه‌سنده، حسن وجمالك غایه‌سنده اولدیغی حالده، وفاسز دنیانك جفاسی سببندن فرزدق كبی چركین ومبالاتسز [١] بر كیمسه‌نك عقـد ازدواجنه اسیـر اولمشیدی . بیش عدد بالاسـی اولدیغی صوكنده فرزدقدن طلاق ایدلنوب، كویا تموغدن چقوب جنته كرمش بر كیمسه مثالنده سوندكی مرویدر . فرزدق، مزبوره‌یی طلاق ایتدكی صوكنده نادم اولوب، اوشبو شعرلری سویلمشدر :

[١] ابو فراس همام بن صعصعه التمیمی‌در . عرب شاعرلرینك بیوكلرندن اولوب، اوشبو خاتوننی حیله ایله آلدیغی حكایت ایدلنور . هرنه قدر مبالاتسز بركس ایدی ایسه ده، خاندان نبوت واهل بیت حقنده فوق‌العاده ادبلی واحترام اوزرنده ایدی . بوكوزل خلقی سایه‌سنده مظهر عفو وغفران اولسون ! . (١١٠) تاریخنده كوفه ده وفاتدر . فرزدقك خلافنچه اوله‌رق، صاحبی اولان شاعر جریر، غایتده عفیف ایدی .

نَدِمْتُ نَدَامَةَ الكُسَعِيِّ [١] لَمَّا
غَدَتْ مِنِّی مُطَلَّقَةً نَوارُ
وكانَتْ جَنَّتِی فَخَرَجْتُ مِنها
كَآدَمَ حِینَ أَخْرَجَهُ الضِّرارُ
وكُنْتُ كَفاقِئٍ عَیْنَیْهِ جَهْلاً
فَأَصْبَحَ لا یُضِیءُ لَهُ النَّهارُ
ولو أَنِّی مَلَكْتُ یَدِی وقَلْبِی
لَكانَ عَلَیَّ لِلْقَدَرِ الخِیارُ
وما فارَقْتُها شِبَعاً ولكِنْ
رَأَیْتُ الدَّهْرَ یَأْخُذُ ما أَعارُ

ماءلی: «نوار، بندن فرقت اولندیغیله، بن كسعی كبی پشیمان اولدم. نوار بنم اجماخم ایدی. بن حضرت آدم علیه السلام كبی اجماخدن چقمش اولدم. بیلمیه‌رك (ـ عمدا ـ نسخه‌سنه كوره بیله‌رك) ایكی كوزنی بردن چقاروبده كوز نورندن محروم قالان كیمسه كبی اولدم. اكرده اختیارمه مالك اوله ایدم، البته صبر ایلمش اولوردم، نواری سومادكمدن آیرمادم، بلكه بكا عاریة ویرمش شیئنی زهدلك بندن كیرو قایتاروب آلدی» دیمكدر. جنازه‌سنی حسن بصری حضرتلری، الوغ بر جماعت ایله اوقودیغی مرویدر.

[١] كسع قبیله‌سنه منسوب محارب بن قس نامنده بركیمسه اولوب، ندامتی عرب آره‌سنده ضرب مثل ایدلمشدر. مجمع الامثاله مراجعت اولنه (ج ٢ ص ٢٠٤).

نورجهان بیکم

هندستان پادشاهلرندن جهانگیر میرزا سلیم نورالدین محمدك خاتونی، ووزیر اعتماد الدولەنك قزیدر. زوجی زماننده حائز اولدیغی اقتدار ونفوذی یرینه صرف ایده بیلدکندن بر چوق خیرات قالدرمشدر. جهانگیرك وفاتندن صوك هم نفوذ واعتبارنی محافظه ایتدکی مرویدر. شاعرات مشهوراتدن اولوب؛ فارسی لساننده شعرلری واردر. (بیبی دولتشاه) بونك بی آناسی و (آرام بانو بیکم) ده زوجینك طوغمەسی ایدی. زوجندن (١٨) سنه صوك اولەرق (٧٢) یاشنده و (١٠٥٥) تاریخنده لاهور شهرنده وفات ایدوب، زوجی جنبنده وغایتده مکمل اولان تربەده دفن اولنمشدر.

نورسلطان

قزان خانلرندن ابراهیم بن محمود بن محمد خانك خاتونی، وعبداللطیف ایله محمد امین خانلرك آناسیدر. تیمور اسمنده بر ذات قزی ایدی. ابراهیم خان وفاتی صوکنده قریم خانلرندن میکلی کری بن نوردولت خان ایله نکاحلنوب، صفا کری خان دنیایه کلدی. زمانه سنده معلوماتلی وعقللی برخاتون اولوب، حتی دولت اشلرینه وسیاست طوغرولرینه فکر یوردر ایدی. بویله خصوصلرده مسقوا پادشاهلری اوچونچی ایوان واوچونچی واسیلی ایله مخابرەلر ایلمش؛ و (٩١٨) تاریخلرنده ایکی اوغلی عبداللطیف ومحمد امین ایله برابر

مسقوا شهرینه وارمشدر. اری ابراهیم (۸۷۲) تاریخنده قزان تختنه چقمش ایدی.

«و»

وزیر النساء

هند ستانده شاهجهان آباد شهرنده برخاتوندر. شاعره، ادیبه اولدیغی کبی، خاتونلره تدریس ایدر؛ ولطیف شعرلر سویلر ایدی.

ولاده

اندلس پادشاهلرندن مستکفی بالله محمد بن المستظهرك قزیدر. آتاسی وفات اولوب، دولتی‌ده زائل اولدیغندن صوك، ادبا وظرفا ایله صحبت ایتمکه باشلامشدر. ادیبه، شاعره، عفیفه، فاضله، کاتبه، اولوب، حسن مقالی وجمالی عقللری حیران ایدر؛ مجلسنه کرمش اولان قارت کیمسه‌لر، یاشلك حاللرینه قایتمش کبی بولنورلر ایدی. زمانه سنده اولان اکابر، کندیسنه محبت ایدوب، مشاهیردن ابو الولید بن زیدون ایله ابو عامر بن عبدوس، بونك محبتی حقنده بر برینه رقیب اولمشلردر. «رسالة ابن زیدون» نام کتاب [۱] اوشبو ایکی فاضلك رقابتی سببندن تألیفی ایدلمشدر. اندلسك مشهور خاتونلرندن اولان (مهجة القرطبیة) بونك شاکردی ایدی [۲]. (ولاده) اوزون

[۱] نظم ونثر اوزرنده فنون ادب ایله مشحون بر رساله‌در. الك مرتبه (۱۸۳۳) و (۱۸۴۲) تاریخلرنده اوروپاده (لیدن) شهرنده، وصوکره مصرالقاهره ده طبع اولنمشدر.

[۲] بونك هم کوزل اشعاری واردر. نفح الطیب (ج ۲ ص ۴۹۴).

عمر یاشادیغی حالده، اصلا اره وارمامشیدی. غایت عفت اوزرنده عمر سوروب، (٤٨٠) یاخود (٤٨٤) تاریخنده [١] ارتحال ایتدی. نوادر وحکایتلریله ادب ومحاظرات کتابلری طولودر.

«هـ»

هاجر

حضرت ابراهیم خلیل علیه السلامك خاتونیدر. اصلنده (ساره) رضی الله عنهانك جاریه سی اولوب، کندیسندن اولاد اولمادیغی سببندن حضرت ابراهیمه هبه ایتمشیدی. (هاجر) رضی الله عنهادن حضرت اسماعیل طوغدیغنده حضرت (ساره) مرادینه موافقت ایتمکله، اسماعیل ایله (هاجر) ی، ابراهیم علیه السلام ارض حجازه نقل ایتدی؛ ومکهٔ مکرمه اورنده اولان جرهم قبیله سی آره سنده اسکان ایلدی. حضرت (هاجر) حضرت (ساره) دن مقدم وفات ایتمکله؛ اسماعیل حجازده قالدی وعرب مستعربه نك باباسی اولدی. (هاجر) اصلی مصردن اولوب، کوزل هیئتلی برجاریه ایدی. روایتلره کوره هاجر ایله اسماعیل ابتداء کتورلدکلرنده مکه یرنده هیچ بر کیمسه اولمامش، حتی بونلری قویوب ابراهیم پیغمبر قایتوب کیتدکنده، (هاجر) ده: «یا ابراهیم! بزی بویله برایکنسز، صوسز، آزوقسز؛ ایبدشسز، یرده نیچون ترك ایتمکده سن؟. بونکله کیم بیوردی؟..» دیه آردندن نداء ایتمشدر. بوکا جواب اوله رق ابراهیم پیغمبرده: «جناب الله شویله امر ایتدی!» دیمشدر. (هاجر) ده «اویله ایسه الله تعالی بزلری

---

[١] نزهة الابصار والاسماع کتابنده (ولاده) نك وفاتنده «ثمانین واربعمائة» دیه جك یرده یاکلش اوله رق «ثمان واربعمائة» دینلمشدر. (ص ١٢). بوندن غفلت اولنمایه.

ضائع ایتماز » دیه صبر وتدبیر الهی یه بوی صونمشدر. ایچه‌چك صولری بتدکندن وهر ایکیسی‌ده صوصامش اولدیغندن، بر ر آدمی کورلمازمی؟ دیه صفا ومروه تاغلرینه بنوب، دوشوب (هاجر) رضی الله عنها سعی ایدوب یورمشدر. شو اثناده زمزم ظاهر اولدیغنده صوحسرتندن خلاص وراحت اولمشلر وبو ساعتده جرهم قبیله‌سی بونلره اوچراب وبونلرك رخصتلریله اوشبو اورنده مقام طوتمشلردر.

هاجر

بو اسمده ایکی محدثه مشهور اولوب، بری ابن خطیب دیه معروف اولان قاضی علاء الدین علی بن محمد قزی (ام الخیر) در. (عائشة بنت محمد بن عبد الهادی) وباشقه محدثلردن اجازت آلمشیدی.

ایکنچیسی (عزیزة المقدسیه) دیه معروف ایدی. هر ایکیسی امام سیوطینك شیخه‌لرندندر. (عزیزة المقدسیة)، (٧٩٠) تاریخنده دنیایه کلمشیدی.

هدیه

علی بن عسکر قزی (ام محمد) در. محدث ابن الزبیدی، جعفر الهمذانی، کبی محترم ذاتلردن تحصیل حدیث ایتمشدر. علم الدین البرزالی، امام دارمی مسندنی اوشبو ذاتدن اوقومشدر. بغداد محدثه‌لرندن وخاتونلرك صالحه وزاهده‌لرندن اولوب، (٧١٢) تاریخنده وفات ایتدی. شام دیارینه سیاحت هم ایلمشیدی.

هُزَيْلَه

جاهلیت زماننده جدیس قبیله‌سندن بر خاتوندر. طسم قبیله‌سندن اولان ماشق اسمنده برینه نکاح ایدلمشیدی. ماشق مزبوره‌یی طلاق ایدرك (هزیله) دن اولان بالاسنی کندینه آلمق استدی. مزبوره بو خصوصده، حکمدارلری اولان عملوق نام ظالم حضورینه کیدوب شکایت ایتدی. حکمدار ایسه ماشقدن جواب صوردی ایسه‌ده، دعوایه اصلا مناسبتی اولمادیغی روشچه‘ خاتون ایله ار هر ایکیسی بازاره چقارلوب صاتلنه‌رق، خاتون قیمتنك سکزدنبری اره؛ وار حقندن اوندنبری خاتونه ویرلمك اوزره حکم اعلان ایتدی. (هزیله) ایسه حاکمك بویله محض ظلم ایله حکم ایتدکندن هم تظلم هم هجو ایدرك عملوق حقنده بر قاچ ابیات انشاد ایتدی. اوزمانده عربلرك شعرلری بو زمانك غزته وتلغراملرندن زیاده نشر وسبب شهرت اولندیغندن، مذکور بیتلر آغزدن آغزه کوچرلوب، اخیرنده عملوقه ایرشدی. عملوق ایسه بوکا زیاده آچوی کلوب‘ بوندن صوك جدیس قبیله‌سندن اره واراچق قزلرك، طسم قبیله‌سی رئیسی اوزرینه تقدیم ایدلمازدن مقدم، ارلریله زفاف ایدلمك ممنوع اولماغی کبی شنیع بر فرمان اعلان ایتدی. جدیس قبیله‌سی ایسه بو ذلتی تا (شموس) نام قز حادثه‌سنه قدر چیکه‌شدر.

هند

صحابیاتدن بو اسمده اوشبو خاتونلر مشهوردر:

١) (هند بنت اثاثه بن عباد بن المطلب بن عبدمناف القرشية)
مسطح بن اثاثه‌نك بر طوغمه‌سی ایدی. احد محاربه‌سنده (هند بنت ربیعه) نك تفاخر ایدرك سویلمش شعرلرینه، شو ساعتده قارشو چقوب شعر سویلیه‌رك جواب ویرمشدر [١]. هجرتدن مقدم مکه مکرمه‌ده اسلامه کلن خاتونلردن ایدی.

٢) (هند بنت عتبه بن ربیعه بن عبد شمس بن عبدمناف القرشية)
ابوسفیان صخر بن حرب بن امیه بن عبد شمس بن عبد مناف خاتونی اولوب، معاویه نك آناسیدر. الك حالنده اسلامه غایتده دشمن اولمغله احد واقعه سنده شعرلر سویلیه‌رك قریش مشرکلرنی تشجیع وتهییج ایتمشیدی. زیرا صنادید قریشدن عکرمه بن ابی جهلك خاتونی وحارث بن هشامك قزی اولان (ام حکیم)؛ حارث بن هشامك خاتونی ومسعود الثقفی‌نك قزی (برزه)؛ عمرو بن عاصك خاتونی ومنبه سهمینك قزی (ریطه)؛ کبی خاتونلرله برلکده زوجلریله برابر احد غزاسنه حاضر اولمشلر ایدی. جبیر بن مطعم‌قلی اولان حبشلی وحشی ابودسمه بن حرب [٢] حضرت حمزه رضی الله عنه‌یی شهید ایتدکده، مکافات اوله‌رق اوستونده اولان جمله جهازنی وحشی‌یه ویرمشیدی. (٨) تاریخنده، مکه شهرنی فتح ایتمك ایچون حرکت ایدن اسلام عسکری احوالندن خبردار اولمق نیتیله، ابوسفیان «مرالظهران» نام چوقره کلدکده ناکاه حضرت عباس ایله ملاقات اولوب، وحضرت عباسك دلالت وتحریضیله قبول اسلام ایدرك مکه‌یه قایتدی. وجناب رسول اللهك بی حساب عسکرله کلدکنی مکه اهلنه خبر ویررك: «ای قریش مسلمان اولك سلامتلکه ایرشورسز!...» دیه خطاب ایتدککده (هند) ده ابو

---

[١] اسدالغابه. (ج ٥ ص ٥٥٩).

[٢] اسلامه کلدکنده یمامه وقعه‌سنده مسیلمة الکذابی هم قتل ایتدی. حمص شهرنده وفات اولسه کرك.

سفیانك صقالندن طوته رق : « ای آل غالب ، بو احمق قارتی اولدركز !. »
دیه باغرمشیدی. اسلام ضررینه اولان صوك دشمنلغی اوشبو اولوب ،
مكه فتح ایدلدكنده اسلامه كلدی. مكه فتح ایدلدكی كونك رسول اكرم
افندمز، مشركلردن سكز ار ودورت خاتونی قتل ایلمك خصوصنده ،
اصحابلره امر ایتمشیدی. دورت خاتونك بری مزبوره (هند) ایدی.
لكن خاتونلر آره سنده بوركانوب كلمكله (هند) مسلمان اولدی
وشو سببدن سلامت قالدی. اوینه كلهرك جمله صنمنی واتوب، كوب
وقت سزلره آلدانوب طوردق ، دیمشدر. اوشبو كونلرده رسول اكرمه
كلوب ایكی قوی هدیه ایتدی وقویلری اورچیمادكندن هم شكایت
ایلدی. رسول اكرم جنابلری بركات ایله دعاء ایتمكله صوك وقتلرده
غایتده كوبایمشدر. فخر الانبیاء افندمز حضرتلرینه بیعت ایتدكی
صوك اسلامه زیاده محبت ایتمشدر ، وبونك ایچون هر وقت حمد وثنا
ایدر اولمشدر. برموك غزاسنه اری ابو سفیانله برابر حاضر اولهرق ،
رومله قارشو اهل اسلامی تشجیع وتحریض ایدر ایدی. حضرت عمر
خلیفه اولدیغی صوك ، بیت المالدن قرض طریقیله مال آلهرق بر
آرهلق سوده ایدوب، یوردكی مرویدر [١]. مذكور عمر الفاروق
خلافتی زماننده حضرت ابوبكر الصدیق آتاسی ابو قحافه عثمان بن
عامر القرشی ایله بر كونده ، هجرتك (١٤) تاریخی محرمنده وفات
اولدی. عقل ، رائی ، تدبیر ، صاحبهسی برخاتون اولوب ، غایتده
جسارتلی وفصیح سوزلی شاعره ، ایدی. اولكی زوجی قریش قبیله سندن
فاكهه بن مغیرة اولوب ، مسافر بن ابی عمرو اسمنده برسیله اسمی
چقمشیدی. بو سببدن (هند) ایله فاكهه آره سنده دشمنلق ظاهر اولمغله،
بونك اثری هر ایكی طرفك یاقینلرینه هتی قوم قبیله لرینه قدر سرایت
ایتدی. فاكهه طرفی (هند) ی عیبلی كوستردكلری حالده ، (هند)

[١] تاریخ الكامل. (ج ٣ ص ٢٤).

کندینك عیبسز ایدکنی دعوا ایدر ایدی. صوکره ایکی طرفك مصلحتی ایله آره‌لرنده‌اولان دعوالرنی کاهنلردن حل‌ایتدرمك اولدیلر، وبونك ایچون ده (هند) کندی آتاسی عتبه ایله، وفاکهه‌ده بنو مخزومدن بر جماعت وهر ایکی طرفه منسوب برفرقه خاتونلر برلکده‌اولدقلری حالده یمن ولایتنده اولان بر کاهن حضورینه سفر ایتدیلر. کاهن ده دعوالرنی فاکهه‌نك ضررینه اوله‌رق، یعنی (هند) ك کناهی یوق ایدکنی بیان ایتدی وبونکله برابر (هند) دن برپادشاه دنیایه کله‌چکنی خبر ویردی. بونك اوزرینه فاکهه (هند) حضورینه کلمکله اندن طوتدی واعتذار ایتمیه باشلادی ایسه ده، مزبوره‌ده: «یراق طور!.. او پادشاهی سندن غیردن طوغدرسه‌م کرك!..» دیمشدر [۱]. بونك اوزرینه ابوسفیان بن حرب‌له نکاحلنوب، اسلام پادشاهلرندن اولان معاویه‌یی دنیایه کتوردی. (هند) اسمنده برده ابوسفیانك کندیسنك بر قزی هم وار ایدی. مزبوره، ام‌المؤمنین (ام حبیبه بنت ابی سفیان) ایله بر طوغمه اوله‌رق، ابن الزبیر وقتنده بصره والیسی اولان عبدالله بن الحارثك آناسی ایدی.

هند بنت زید الانصاریه [۲]

امام محترم علی المرتضی رضی الله عنه طرفداری بر خاتون اولوب، جمله محاربه‌لرنده برلکده اولمشدر. حسنی وعقللی، شجیعه و بلیغ سوزلی ایدی. زیاد بن ابیه طرفندن ایدلان مجرد بر افترا، اوزرینه صلحای اصحابدن اولان حجر بن عدی الکندی رضی الله

[۱] المستطرف. (ج ۲ ص ۱۰۱).

[۲] مشاهیرالنساء ده (ج ۲ ص ۳۰۱) صحابیه اولمق اوزره کوسترلمش ایسه‌ده، اسدالغابه ده کورلمادکی جهتله، صحابیه‌لر آره‌سنده کوسترلمادی.

عنه ، دمشق یاقیننده « عذراء » اسملو قریه ده (٥١) تاریخنده [١]
قتل اولندیغنده سویلمش مرثیه سندن اوشبو بیتلر واردر :

ترفع ایها القمر المنیر
تبصر هل تری حجرا یسیر
یسیر الی معاویة بن حرب
لیقتله کما زعم الامیر
فان تهلك فكل زعیم قوم
من الدنیا الی هلك یصیر

امام محترم علی کرم الله وجهه طرفنده شهید اولان ذاتلر حقنده هم اثرلی مرثیه لری واردر .

هند ابنة الخُسّ

خس [٢] بن حابس الأیادی قزیدر . فصیح سوزلی ، بلیغ جوابلی ، برخاتون اولوب ، استدکی حرف اوزرنك سجع ایله اوزون جمله لر ترتیب ایده بیلور ایدی [٣] . بو خصوصده ذکی وظریفی

[١] حضرت علی جنابلرینه لعن ایلمك شرطیله کندیسنه تکلیف ایدلن عفوی قبول ایتمیوب ، مظلوما شهادتی اختیار ایتمش ؛ وقبریله کفنی کوز اوکنده طوردیغی حالده اصلا فتور کوسترمای اوتروچیلردن رخصت آلوب ایکی رکعت نماز اوقومشدر . وبرنکله برابر : « قانمی یومه‌کز ، کوفه دنبرو آیاقلرمده المنی تارتوب کلدکم بغاولری وزنجیرلری آلمه‌کز ، بلکه شو حالم اوزره کومکز ، جناب الله حضورینه مذکور حال اوزرنده یولقه چغم ! . » دیه ، کوزلردن قان آغزه چق صورتده وصیت سویلمشدر . « عذراء » نام یرده معاویه بن ابی سفیان ، حجر بن عدیی قتل ایتدی دیه چك یرده قاموسده : « عذراء موضع قتل به معاویه بن حجر » صورتنده یازلمشدر . بوندن ایسه معاویه حجر ابن عدیی اوراده قتل ایتدکنی دکل ، بلکه معاویه بن حجر اسمنده بر ذات اوراده قتل اولنمش بولندیغی آکلاشلنور . بو خصوصه سید مرتضی ایله عاصم افندی‌ده دقت ایتمامشلر . تاج العروس (ج ٣ ص ٣٨٨) ، اوقیانوس (ج ٢ ص ٥٢٨) ، مشاهیرالنساء (ج ٢ ص ٣٠٢) ، قاموس‌الاعلام (ص ١٩٣٢) .

[٢] کتاب‌البیان والتبیین‌ده سهو مرتب اوله‌رق بنت‌الحسن یازلمشدر . (ج ١ ص ٢٤) .

[٣] کتاب المزهر للسیوطی (ج ٢ ص ٢٦٨—٢٧٠) .

ارلری امتحان ایدر اولمشدر. لکن ادبادن بریسی سجع اوزرنه کندیسنی الزام ایتدکندن صوك بوعادتی ترك ایتدکی مرویدر [۱].
مزبوره جاهلیت عصری خاتونلرندن اولوب، برده (جمعه) نامنده برهمشیره سی وار ایدی.

هند بنت ظالم

دیار بکرده کنده پادشاهلرینك برنچیلرندن و مشهور شاعر امرءالقیس جدینك جدی اولان (آکل المرار) حجر بن عمروك (هند الهنود) دیه معروف اولان خاتونیدر. حجر بن عمروك اصل مسکنندن یراق کیدوب محاربه ایله شغللندکی بر وقتده، غسانیلردن شام طرفنده اولان زیاد بن هبوله اسمنده بر متغلب کیمسه، کنده ولایتنه عسکریله کلوب غارت ایتدی، ونه قدر مال اولسه جمله سنی، حتی که نه قدر خاتون وقز اولمش ایسه همه سنی برابر آلوب کتدی. حجرك خاتونی هند هم بونلر آره سنده ایدی. بوخبر حجره ایرشدکنده عجله اوله رق اشنی تمام ایتمکله عسکرنی جیوب، ابن هبوله نك آردینه دوشدی. ابن هبوله ایسه کیچه لمك واستراحت ایلمك اوزره برا ورنده توقف ایدوب، چادرلر قوردروب، الوغ اودلر یاندرمشیدی. حجرده حال آکلاب کلور ایچون ابن هبوله عسکری آره سنه جاسوس کوندردی. جاسوس، ابن هبوله عسکرندن اوطون جیوب یوروچی عسکرلر آره سنه کروب آرالاشدی، وآنلر ایله برابر اوطون جیوب کتوردی. (عسکرك نظامسز وکیوملری قاعده سز اولمقك ثمره سی بویله اولور)

---

[۱] مزبوره دن آتك یخشیسی نیچوك اولور دیدکلرنده (ذوالمیعة الصنیع. السلیط التلیع. آلاید الضلیع. المهلب السریع) دیمشدر. یغمورك فائده لیسی قانغسی دیدکلرنده: ذوالهیدب المنبعق. الاضخم المؤتلق. الضحب المنبثق دیمشدر.

اخیرنده ابن هبوله‌نك چادری یاننه واروب، چادر ایچنده هند ایله سویلشدکلرینه قدر دکلادی. هند ایسه ابن هبوله‌یه بویله سویلر ایمش :
« ظن دکل یقینا بیلورم‌که حجر، سنی قومقدن کیرو طورماز، بلکه
« شامه قدر کلور، دشمنك قوتلیدر، باشکك چاره‌سنه باق! . والله
« حجر قدر سومادکم کیمسه یوقدر، ایرنلری قالون کندیسی خبیث
« وحریصدر، لکن بونك قدر احتیاطلی وحسلی بر کیمسه کورمش
« دکلم، اویقویه یاتدیغنده یاننه بر صاوت سوت قویدروب،
« طوردیغندن آنی بندن صوروب ایچمك عادتی ایدی. بر کون
« بواویودیغنده برقاره ییلان کلوب سوتدن ایچدی وبرمقدارنی تکرار
« آغزندن سوته قوسدی بوحالی کوروب طوردیغمده — طوردیغی وقت
« بوسوتنی ایچرده اولر، بن‌ده قورتیلورم — دیدم، اویاندیغنده سوتی
« ویردکمده ایسناب قارادی ده، قاره ییلان نره‌یه کندی دیه بندن
« صوردی، — کورمادم — دیدم ایسه ده اینانمادی یالان سویلیورسك —
دیدی » . جاسوس بونلری ایشدوب، خلق آره‌سندن چقوب یوق اولدی. وحجر حضورینه کله‌رك ماجرایی سویلدی. حجر بونی ایشتدکنده آچوی دخی اون مرتبه آرتدی وجمله عسکریله ابن هبوله‌یی واروب باصدی عسکرنی تارومار ایتمکله ابن هبوله‌یی، وکندی خاتونی (هندی) قتل ایتدی. بووقتده هند دن شکایت ایدوب، : « خاتونلره آلدانمق احمقلقدر، آنلرك اظهار ایتدکلری محبتك اصلی اولماز » مضموننده برقاچ ابیات سویلدی. برروایتده کوره « خذه ولو بقرطی ماریه » مثلینك سببی اولان (ماریه) اوشبو هندك همشیره‌سی اولوب، آتالری ده ظالم بن وهب ایمش [١] .

---

[١] مجمع‌الامثال. (ج ١ ص ١٥٦).

هند بنت عوف

عوف الكنانينك قزى واصحاب كرامدن عميس بن معدك خاتونيدر . طقوز وبر روايتده اون عدد قز بالاسى اولوب، بونلر عرب آره سنده «الاخوات المؤمنات» ديه معروفلر ايدى . بوقزلر اسلام ايله مشرف اولدقلرى كبى اك محترم ذاتلر تحت نكاحلرنده اولمقله بختيار اولمشلردر . بوجمله دن حضرت (ميمونه) ام المؤمنين، سلطان الانبيا وشفيع يوم الجزا افندمز صلى الله عليه وسلم نكاحنده؛ (لبابهٔ كبرى) حضرت عباس بن عبدالمطلب نكاحنده؛ (سلمى) حضرت حمزه بن عبدالمطلب نكاحنده؛ (اسماء) حضرت جعفر طيار بن طالب نكاحنده؛ ايدى . كياولر جهتندن بختلو اولمقله بو خاتونك نظيرى اولمامشدر؛ بوندن صوك هم اولماز .

هند بنت نعمان

اصحاب كرامدن نعمان ابو عبدالله بن بشير بن ثعلبة الانصارى الخزرجى حضرتلرينك قزى و (هميده بنت نعمان) ك همشيره سيدر . حسن وجمالده؛ ادب وفصاحتده زمانه سنك فريده سى ايدى . بويله فضل وكمالى حائز اولديغنى ايشتمكله، كوب بايلق صرف ايدوب، حجاج ظالم نكاح ايلمشيدى . بر آره لق حجاج بر اورندن ياشرلوب، مزبوره يى قاراب طورمقده ايكن، مزبوره ده قارشوسنده اولان كوزكى يه قاراب : «بوهند، آتا وبابادن، آت اولوب كلمش — شرينى وحرمتلى هم مبارك «ديمكى قصد ايده در — نسلدن مؤنث بر طايدر . فقط آره يه بر قاچر

« — حجاج ظالمی اراده قیلەدر — کردی . ایمدی ، اکرده آت طوغدرر
« ایسه پك خوش ! . . . لـکن قاچر طوغدرر ایسه ده عجب دگل ؛ چونکه
« قاچردن — آتاسی حجاج — البته قاچر طوغار » مضموننده اولان :

ومـا هند الامهرة عـربية
سليلة أفراس تحللها بغـل
فان ولدت فحلا فلله درهـا
وان ولدت بغلا فجاء به ألبغل

شعرلرنی اوقور ایدی . حجاج ، بونی ایشدوب ، آردی ایله یاواش یاواش باصوب کتدی وآچوندن هندی طلاق ایلدی . طلاق خبرنی اعلام ایدر ایچون عبدالله بن طاهرنام ذاتی یباردی . مزبور ایسه هند حضورینه واروب ، : « ای هند ! حجاجك خاتونی ایدك آیرلدك ! وبو ایکیوزدرهم ، حجاجدن آلەچقکدر ، قبول ایله ! . . . . » دیدی . بوکا قارشو اولەرق هندده : « والله بز زوجان اولدق شادلنمادق ؛ آیرلدق ایسه قایغورمادق ، کتوردکك ایکیوز درهم ، ثقیفی قبیلەسنك ایتندن خلاص اولدیغمك شکرانەسی ایچون سکا هدیه وسیونچی اولسون ! . . . » دیدی ؛ واصل وطنی اولان معره شهرینه قایتوب کتدی . بونلرك بویله روشده مفارقتلرنی ، زمانەنك سلطانی عبدالملك بن مروان خبر آلوب ؛ عدتی تمام اولدیغی صوکنده کندیسی ایچون طلب ایدوب ، خبر ارسال ایتدی . هندده : « ای امیر المؤمنین ! معرەدن بنی یوکلاب وارەچق دوەنك تزکنندن طوتەرق یالان آیاقی اولدیغی حالده حجاج ، دوچی صفتیله ییاولب طرف ملوکانکزه یتشدرمك شرطیله سوزکزی قبول ایتدم » دیه جواب ویردی . عبدالملك طرفندن اولان امره کوره حجاج ، هندی عبدالملك حضورینه آلوب وارمشدر . هند ایسه کندی جاریەلری ایله برلکده دائم حجاجدن مسخره ایدوب کولشورلر و « ای دوچی ! . . . » دیه یوق یومشلرنی بارایتوب اش

بیوررلر ایمش . (ای حجاج ! عظمت وجبروتك نرهده ! . . . .) .
حجاجك بوندن باشقه (هند) بنت اسماء بن خارجة الغزاریه ایله
(هند) بنت المهلب بن ابی صفرة العتکیه نام ایکی خاتونی وارایدی.
بر کون دوشنده ایکی کوزینك بردن چقدیغنی کورمکله اوشبو ایکی
هندی بر یولی طلاق ایلمشیدی . (بوندن ایسه حجاجك وسوسه‌لی ،
هم ده قارچقار فکرنده اولدیغی آڭلاشلنور) . صوکره بو ایکی خاتونی
ایچون آه ایدوب عمر کچرمشدر .

هند بنت نعمان

عراق یعنی حیره حاکمی وکسرالر حمایه‌سنده اولان نعمان بن
منذرك قزی (حرقه) در . حسن وجمالده ممتاز اولوب ، عدی بن
زید اسملو شاعر کندیسنه عاشق اولمش ؛ ادب وظرافتی سببندن
(هند) هم عدی یه محبت باغلامشیدی . هندك (ماریه) اسمنده اولان
مکاره بر جاریه‌سی ، بونلر آره‌سنده خبر یورتمکله اخیرنده بر برینه
کلیساده ملاقت ایتدروب کورشدردی . بونلر کوکللرنده اولان سرلرنی
بربرینه بیان ایتدکندن صوکره ازدواج هم ایتدیلر . عدی بن زید ،
نعمان بن منذر طرفندن قتل اولندیغنده هند ده کوفه یاننده «دیر هند»
دیه مشهور اولان مناسترنی [١] بناء ایتدردی ، وایچنه کروب تارك
دنیا اولدی . شوکت اسلامیه ظهور ایتدکنده ، بو مملکتی خالد بن
ولید حضرتلری اداره‌سنده اولان اسلام عسکری فتح ایتدکنده ،
حرقه ده مناسترده ایدی . سعد بن وقاص حضرتلری « قادسیه » ده ایکن
حرقه ، جاریه‌لریله برابر راهبه‌لر قیافتنده کله‌رك ، تحیه وسلام ایلدی .

[١] دیرهند الصغری . معجم البلدان .

اوّلده اولان سلطنت وشوکتنی بیلنلر بونك بو حالنه تعجب ایتدکلرنده، حرقه‌ده، اوشبو جمله‌لری سویلمشدر: «دنیانك شأنی بویله، حالدن حاله منقب اولمقدر. بز، بر وقت بو یرلرك حرمتلو پادشاهی ایدك؛ لکن دولتمزك مدتی ختامه، وشوکتمزك قویاشی غروبه ایرشدکنده، خلقمز آره‌سنه اتفاقسزلق دوشوب، سیاست، حکم وریاست منصبلرندن، بو حاله دوشدك. دولتسز قالوب یاردمه محتاج اولدق. اف! بو دنیایه‌که نعمت ولذتنده دوام، ومرتبه‌سنده ثبات یوق. دوران دهر، بزی حالدن حاله تحویل ایدر؛ پادشاهلری قل، بایلری فقیر، مرتبه اهللرنی خوار وحقیر قیلور. بونلر، بزم بیلدکمز شیلردن ایدی، شونکچون باشمزه کلدکنه تعجب ایتمادك! . . . .». سعد بن وقاص حضرتلری، مشار الیهانك نه ایچون کلدکنی اوکرنوب، حاجتنی اداء ایدرك ممنون ایلمشدر. کندیسندن، سعددن نه کبی معامله کوردك؟ دیه سؤال ایدنلره: «قدریمی بیلدی، کوزل معامله ایلدی، کریمی حرمت ایتمکی آنچق کریم بیلور» مآلنده اولان:

صان لی ذمتی واکرم وجهی
انما یکرم الکریم الکریم

بیتنی اوقومشدر. عربلرك عقل وفکر ایله ممتازلرندن، واصحاب کرامك معتبرلرندن اولان مغیره بن شعبه حضرتلری، امیر المؤمنین عمر الفاروق طرفندن کوفه والیسی بولندقلری زماننده اوشبو هند ایله نکاحلنمك ارزوسیله حضورینه کروب، مقصودنی اظهار ایتمشیدی. بو وقتده مزبوره طقسان یاشنده اولوب، کوزلری هم کورماز اولمشیدی. هندده: «صوکار کوزلی قارتك ایکی کوزسز قارتچقده نه قدر رغبتی اوله بیلور؟ . . . والله، اکرده وقتنده اولان کوزللکم ایچون کلمش اولیدك، البته سنکله تزوج ایتمش اولوردم، لکن بنی آلمقدن سنك مرادك، عرب خلقی آره‌سنده ــ نعمان بن منذر قزنی آلدم ــ

دیه تفاخر ایدوب یورمك اولسه كرك . نعمان بن منذر ملكنده استدككبی تصرف ایدوب اوطورمق شرفی سكا كافی دكلمیدر؟!...» دیه جواب ویردی . مغیره ده : «ای هند یالكز نفسمه معلوم اولان سری بیلدك ! پادشاهلر بویله روشده صاف ذهنلی اوله‌لر . راست سویلدك ! راست سوز ، انسان ایچون خیرلی بر شرفدر» معناسنده اولان:

ادركت ما منيت نفسی خاليا
لله درك يـا ابنة النعمان
فلقد رددت علی المغيرة ذهنه
ان الملوك نقية الأذهـان
ياهند حسبك قد صدقت فامسكی
فالصدق خير مقالة الأنسان

شعرلرنی اوقوب ، حضورندن چقوب كتمشدر . بعض كیمسه‌لر (هند) ایله (حرقه) بی ایكی كیمسه ظن ایدوب بربرینه همشیره‌لر دیه سویلمشلر ایسه‌ده ، درست سوزه كوره ایكیسی ده برذات اوله‌رق ، (هند) اسمی و (حرقه) ده لقبیدر [۱] . بونلرك فامیلیه‌لری «ملوك حیره» دیمكله معروف اولوب ، مدت حكومتلری میلادی ایله (۲۱۰) دن (۶۳۴) تاریخنه قدردر .

«ی»

یاسمینه

سعد بن محمد السیرا وندی قزیدر . خاتونلره وعظ سویلر وقرآن

[۱] معجم البلدان (ج ۲ ص ۷۰۷ و ص ۷۰۸ و ص ۷۰۹) . رواية الاغانی (ج ۲ ص ص ۱۷۶) .

شریفی هم تفسیر ایلر ایدی. حسن سیرت، علم وفضیلت، ادب وانصاف صاحبی اولوب، رسم خطی کوزل ایدی. همدان شیخلرندن تحصیل ایلمشیدی. صوکره حج ایدوب، خلقدن عزلت ایتدی و(٥٠٢) تاریخنده مکهٔ مکرمه ده ارتحال ایلدی. راست سوزلی، علمی انابتلی برخاتون اولمشدر. اصلی همدانه تابع سیراوند قریه سندندر.

یسره

فحول شعرادن واصحاب کرامدن اولان لبید بن ربیعه قزیدر. شاعرهٔ فصیحه، برقز اولوب، سویلمش شعرلری آتاسی طرفندن تحسین ایدلنور اولمشدر. بونک برده (اسماء) اسمنده همشیره سی اولوب، هر ایکیسی ده آتالرینک اوزون عمرلی اولماسنی استرلر ایدی. (خیر الخلق اولان بالالردن ایمشلر!) شو سببدن، بودنیاده هیچ کیم ایچون منکو اولمادیغنی بیان ایدرك، لبید ده، بونلره شعر ایله وعظ وبرقدر وصیتلر سویلمشیدی.

الی الحول ثم اسم السلام علیکما ❋ ومن یبك حولا کاملا فقد اعتذر

بیتی بونلردندر [١].

یلقطلو

آبقا خان بن هلاکو خانك قزیدر. مغول خلقی آره سنده حرمتلو

[١] مذکور بیت تفسیر بیضاویده مذکوردر. (ج ١ ص ٢).

بر خاتون اولوب، آته بینمگه مهارتیله مشهور ایدی. بر محاربه ده زوجی مقتول اولمغله، بوخاتون آت اوزرنده غزا صفنه کروب، زوجنی قتل ایدن کیمسه‌یی قتل ایلمشیدی. (۷۲۳) تاریخنده حجه کیدوب، اوتوز بیك آلتون خیر و تصدق ایلمشدر. دمشق الشامه کلدکنده امیر سیف الدین تنکز قارشو چقوب آلمشدر. حرمتلی و جومرد بر خاتون ایدی.

یهب الله

حافظ تقی الدین بن فهدك آناسیدر. اصلی حبش مملکتندن اولوب، اون یاشنده وقتنده (۸۱۶) تاریخنده مکهء مکرمه‌یه کلمش؛ واورادہ ادب وتربیه تحصیل ایتمشدر. شمس الدین بن الجزریدن امام احمد حضرتلرینك « المسند » نی وباشقه معتبر کتابلری هم اوقومشدر. متعدد ذاتلردن اجازت آلمش بر محدثهء فاضله‌در. بو خاتون، امام سیوطی حضرتلری اجازت آلمش اولان ذاتلرك طقسان طقوزنجیسی؛ وبزم مقصود اوله‌رق بو کتابده ترجمه‌لرنی ذکر ایتدکمز خاتونلرك بشیوز قرق طقوزنجیسیدر.

خاتمه

تراجم کتابلرنده عالی فکرلی، واسع معلوماتلی، ذاتلر یازلدیغی کبی، زبون وبوزوق آدملرده یازلمق عادتدر. لکن اولکیلرینه متابعت ایتمك تیوش، واخلاقلری ایله خلقلنمق لازم ایدکنی، اوقوچیلر ذهننه صالمق نیتیله یازلدیغی حالده، صوکلرندن نفرت ایتدرمك قصدیله یازلنور. وایکنچی عبارتله: بخشیلرندن ده، یمانلرندن ده عبرت آلدرمق ایچون سویلنور. تراجم کتابلرنی اوقوچیلرده، اوشبو قاعده ایله آشنا اوله‌رق، یازوچیلرك قصدلری آرندن یورمك دستور اولنه‌چقدر. زیرا بوکبی اثرلر، اکرده مجرد وقت اولدرمك ایچون یازلان برحکایه کتابی قبیلندن اوقولنور ایسه برفائده کورلماز. بو تقدیرچه اوقومغه نسبتله اوقومامق مناسبدر.

جناب اللهك رحمتی بعض قوم، بعض طائفه وبعض اورن ایله بعض زمانلره خاص اولمادیغندن، اکرده لازم درجه ده سعی ایدلسه، خاتون اولسون، ارا اولسون، فضیلت کسب ایتمك بیلور.

خاتونلر حرمتلی طوتولسه وقاعده سیله تربیه اولنسه‌لر، هرتورلی کمالت وعلملری اوکرنرلر. خاتونلری تربیه‌لی اولان ملتك بالالری معلوماتلی، حسن خلقلی، فضیلت سووچی، ترقی ارزو ایدوچی، اتحاد وعموم خدمتی ایچون جمله راحتنی فدا ایتمکله برابر محب ملت، خادم علم، وهر اشلرنده نشاط اوزرنده شجیع، غیور اولورلر. بو شیلر ملتك روحیدر.

اسلاملر آره سنده بوکونلرده فارابی، ابن سینا، محمد ابن اسماعیل البخاری، ابن خلدون، ابن الاثیر، اوزاعی، مالك، ابو یوسف،

محمد بن الحسن الشيبانی ، احمد بن محمد بن حنبل ، شافعی ، ابوحنیفه ، عبد الله ابن المبارك ، سیبویه ، خلیل ، ابن رشد ، وغیر بو کبی ذاتلر نیچون ظهور ایتمیور؟ . . . بونك جوابنده مذکور ذاتلر کبی بیوك ادملری یتشدرمیه بو صوك زمان مساعد دگل ، دینلماز . زیرا زمانده هیچ تغییر فلان بولنمادیغندن ، وبنی آدمده کوندن کون کسب بصیرت ایدوب ترقی طرفنه یول طوتدیغندن ، مذکور جوابك حاصلی ده : «جناب الله ، الك زمانده کندی خزینه سنی صرف ایدوب بتوردی ده ایمدی بیوك ذاتلر یتشدرمك ایچون خزینه ده مساعده یوقدر !» دیمك کبی معاذ الله اك بیوك یالان واك آغر بر افترا وبهتان صرفه راجع اولور.

بلکه اسلاملر آره سنده بیوك ذاتلرك الك زمانده ظهور ایدوب ده صوك زمانلرده ظهور ایتمادکینك سببی ، الك زمانده ، بالالری بیوك آدم ایده چك صورتده تربیه ایلیان آنالر مبذول اولوب ، بونك عکسی اوله رق ، بوزمانده اویله آنالرك اسلاملر آره سنده منقرض اولمه‌سیدر. اکرده بوزمانده هم بیوك آدم ایده چك روشده تربیه علمنه تطبیق ایدرك بالالری تربیه ایدن آنالر اوله ایدی ، اسلاملر آره سنده هم عالی فکرلی ، همتلی ، پاك کوکللی ، کوزل خلقلی عالملر ، انسانلق عالمنه خدمت کوسترن مجدد ومخترعلر ظهور ایده بیلور ایدی.

ملتلری خوار وذلیل ایدن شیء کوچسزلك دکل ، فقیرلك دخی دگل بلکه «کله چکلر ، کچنلر درجه سنه ایرشمیه چکلر» اعتقادی تامرلنمه سیدر. معاذ الله اکرده برملت ، بالالرینه بویله بر اعتقادی اورناشدرر ایسه ، اوملته ، دوا قابل دکل روشده برخسته‌لکه مبتلا اولمش دیه حکم ایدلنور. اکرده : «کله چکلر ، کچنلر درجه سنه ایرشمیه چکلر» قاعده سی درست اولور ایسه ، بزدن صوکلر بزه نسبتله دخی آشاغی اوله چقلر دیه بر نتیجه ویرر. لکن بزلر یکرمی بیش

اوتوز ییللرده قطع ایدن مسافه‌لری. خلفلرمز بیش و آلتی ییلده قطع ایده‌چکلر، دیه ایلمش اعتقادلرمز، اك لذتلی وهر حسرتلرمزی اونوتدررن امیدلرمزدر.

اوشبو امیدمزك سوق ایتمه‌سیله بزلرده اوشبو «مشهور خاتونلر» نام کتابی یازدق. مشهور خاتونلردن برنی ذکر ایدوب ده، باشقه‌لرنی یازمای قالدرمق مناسب اولمادیغندن، اون اونبش صحیفه‌لك بر رساله یازمق فکریله ترتیب ایدلن بو اثر خیلی بیوك اولدی. حالبوکه اسلاملر آره‌سنده واسلام اثرلرنده شهرتلری اولان خاتونلر، بونلره منحصر دکلدر. بز ایسه آنجق کندیمزه معلوم اولانلرندن اك مشهورلرنی یازه بیلدك. یازه بیلدك، لکن لازم درجه‌ده تعریف ایده آلمادق. لازم درجه‌ده تعریف ایلمك کتابك اوزون اولمه‌سنی اقتضا ایدر. حالبوکه بزم حالمز واوقوچیلرمزك ده طبیعتلری کتابك قسقه اولمه‌سنی لازم ایتمکده‌در. بناء علیه اك قسقه روشده یازدق، حتی‌که بر بیت یازه‌چق یرلرده: «شیخه، مسنده، محدثه، ادیبه، فقیهه، خطیبه، واعظه، زاهده» دیمك کبی یالکز بربر کلمه‌لی سوزلر ایله اکتفاء ایلدك.

واقعا بویله لقبلر، غایت بیوك کمالتلری جامع اولانلره مخصوص اولدیغندن؛ وبوفاخر لقبلری، بونلره عصرلرنده اولان، علملری اعتمادلی وحکملری انابتلی افاضل کرام لائق کوروب، اطلاق ایتدکلرندن اطلاق ایدلمش ذاتلر حقنده اوزون سویلمك ضرور دکلدر.

«محدثه» سوزینك نه قدر شیلره شامل اولدیغنی، سنت علمی ایله مشغول اولان اربابی کوزل تقدیر ایده بیلورلر. شریعتمزك برركنی اولان حدیث علمنی، ناسخ ومنسوخلریله؛ حدیث شریفلرك صادر اولدیغی اورون، زمان، اسبابلریله؛ روایت ایدوچیلرك اسم، لقب،

کنیه، شهر، قبیله، نسب، خلق، فعل، شیخ، استاذ، عصرلرنی تاریخ وفاتلریله؛ جرح وتعدیل قاعدهلرنی مجروحلرک طبقهلریله، بیلن؛ بوندن اوستون یوزلر وبیکلر ایله حدیثلری اسنادلریله حفظ ایدن کیمسه ـ اگرده علوم عربیهده کمالتی لازم درجهده اولور ایسه ـ محدث اولور. بویله کیمسه خاتون ایسه (محدثه) اولور. مسنده، شیخه لقبلری محدثهیه نسبتله دهی خاص وبیوکدر. برخاتونی تعریف ایتدکمزده (محدثه) ایدی، دینلور ایسه ذکر ایتدکمز علملرده کمالت صاحبهسی ایدی، دیمک اولور.

اوشندق فقیه، ادیب، کلمهلری فقه وادبیاتک ملکهسی اولانلره مخصوص صفتلردر. هر عصرک ادیب وفقیهارلری، قول بارماقلری حسابندن آزاولوب کلدکندن، فقیهه، ادیبهلرک نه کبی فضیلت صاحبهلری اولنهچغی اوزلکندن آڭلاشلنور.

ابن حجر وسیوطی حضرتلرینک ـ هر نه قدر کندی عصرلرنک نظیرلری یوق ایدی دیه دعوا ایدلماز ایسهده، نظیرلری آزایدکی شبهه سزدر. آنلره استاذ وشیخ اولمق، بیوک فخر اولور. شونک ایچون نیچه سطرلر ایله مناقبنی یازهچق یرلرده، ابن حجرک استاذی وسیوطینک شیخهسی ایدی دیمکله اکتفاء ایتدک. واقعا بونکله اکتفا ایدلمک مناسبدر. قویاش نورلیلغی وآی وارلغی حقنده دلیل یازلنور ایسه، هیچ کیم طرفندن موافق کورلماز.

اوقوچیلر حالنی ملاحظه ایدوب، بو کتابی غایت قسقه یازدق، دیمشیدک. بزلرده علما منصبنه اوطورمش ذاتلرک کوبسی طرفندن قزلری مکتبه یبارمک، قزلره یاز و بیلدرمک تیوش دکلدیه شریعت اسمندن نداء ایدلدکی بر وقتده بویله کتابی هیچ اوقوچی اولورمی ؟! . . . . شبهه یوقدرکه، بویله وقتده، اوقوچی اولماز. لکن بویله وقتلک دائم اولهچغندن کیم امین اوله بیلور ؟. احتمالکه بر وقت اولور

علما منبرنده اولانلر، جناب اللهدن باشقه هیچ کیمدن خوف ایتمادکلری، وهیچ کیمه مداهنه ایلمادکلری حالده: «ملت ترقیسنی استر واسلام باقتیلغنی هنی یر آستونده اولان کچکنه خانه‌لره قدر دوشرمکی امید ایلر ایسه‌کز، قزبالالرکزی اوقودکز! قزلرکزی مکتبلره دوام ایتدرکز! ملت آنالری یتشدرکز! آنالر اولدیغندن صوك بالالر اولور!...» دیه نداء ایدرلر.

احتمال‌که آش، صو، کولمك اینجو، قوناق، قالپاق، سوزندن باشقه شیدن بحث ایده بیلمکان خاتونلر یرینه، اصلاح عائله، ترتیب اداره، تربیهٔ اولاد، ادارهٔ منزل، کبی مقدس وظیفه‌لردن بحث ایتمکده اولان خاتونلر اوطوررلر.

احتمال‌که طاهر زهره، دوش تعبیری، ملیکه، کبی رساله‌لر اوقوب، تضییع عمر ایتمکده اولان قزلر اورننه اصول تعلیم، نظام تربیه، حسن اخلاق، اصول معامله، آداب معاشرت، تصفیهٔ اذهان، یوللو یازلمش کتابلری مطالعه ایتمکدن لذت آلان قزلر یتشورلر.

کیم بیلور؟ بلکه عائله‌لرك خصوصی مجلسلرنك وعمومی ضیافتلرده بو کونکی غیبت وسفسطه‌لر یرنك، ادیبلر ماجرالرندن، ظریفلر لطیفه‌لرندن، عالملر ترجمه‌لرندن، عصرلر تاریخندن، وتاریخلر فلسفه‌لرندن بحث ایدلنه‌جك بر وقت کلور.

بویله بر وقتده مجلسلره کرمیه کسب لیاقت ایتمك ایچون هر کیم تحصیل کمالت ایلمیه مجبور اولور. وخزینه‌لرنده اولان کمالتلرنی عرض ایتمیه، اك قابلیتلی ومستعد مخاطبلری کوزأوکلرنك صف صف اوله‌رق تزلمش کوررلر.

اوشبو وقتده بزم بو کتابمز، اوقوچیلردن و اللرینه آله‌رق کوز صالوچیلردن، انشاء الله محروم قالماز. خصوصا کتاب یازمق واوقومق هم اوقودونی سویلمك، بیوك بر عیب اعتقادنده اولان قوم آره‌سنده

اوطوروب یازدیغمزه حرمت ایدرك اثرمزی مهجور بیورمزلر. (کل آت قریب).

شعر

اذا رضیت عنی کرام عشیرتی * فـلا زال غضبان علی لئامهـا

رضاء الدین بن فخر الدین

ابن حجر عسقلانی ترجمه‌سی

ابوالفضل شهاب الدین احمد بن علی. حدیث علمینك بیوك عالملرندن وشافعی مذهبنك اولانلرك اك مشهورلرندندر. (۷۷۳) تاریخنك شعبان آینك مصرده دنیایه کلمشیدی. یتیم اوله‌رق تربیه‌لنوب، قرآن شریفی، حاوی، مختصر ابن حاجبی حفظ ایتدی. حدیث علمنی عراقیدن؛ فقه علمنی بلقینی‌دن؛ اصول فقه وعلم توحید وصفاتی عز بن جماعه‌دن؛ لغتی قاموس صاحبی فیروزآبادیدن؛ عربیه‌نی غماریدن؛ ادبی بدر بشتکی‌دن؛ کتابت علمنی کوب کیمسه‌دن، اخذ ایتدی. مصرده تحصیل ایتدکی صوکنك شام وحجازه کیدرك، مدت مدیده علم حدیث ایله اشتغال ایلمشدر. صوکره مصر مملکتنه قاضی نصب اولنمغله، بو منصبنده یکرمی برسنه طوردیغی مرویدر. کوب اورنلرده تدریس ایله اشتغال ایتدکی کبی، حضرت عمرو جامعی ایله ازهرده هم خطیب ایدی. شهرتی بر مرتبه‌یه واصل اولدی که، دنیانك اك یراق یرلرندن مجلسنی قصد ایدرك، اك بیوك عالملر سفر ایدرلر ایدی. کندیسی لطیفه سویلاوچی، نادره‌لره میل ایدوچی بر ذات ایدی ایسه‌ده علم اهلی ایله فوق العاده ادبلی معامله‌ده اولنور ایدی. هیچ کیمی تحقیر وتزییف ایلمك عادتی اولمادیغی کبی کندی نفسنی‌ده

تزکیه ایلمازایدی . (٨٥٢) تاریخنده مصرده وفات ایتمشدر . اکثری علم حدیثدن اولمق اوزره یوز ایللیدن زیاده کتاب تألیفی ایتمشدر . بو کونه قدر طبع اولنان اثرلری بونلردر :

١ — (فتح الباری فی شرح صحیح البخاری) مصرده (١٦) جلد اوزرنده باصلمشدر . بونك حقنده : «صحیح البخاری‌یه لائق مرتبه‌ده بر شرح یازمق اسلام امتنه بورج اولدیغی حالده بو بورجك همیشه اداء ایدلدکی یوق» دییان ابن خلدون حضرتلری ، اکرده فتح الباری کتابنی کورمش اوله ایدی ، امت اوستوندن بورج ساقط اولدیغنی البته اعتراف ایتمش اولور ایدی ، دییورلر .

٢ — (الاصابة فی تمییز الصحابة) مولوی عبد الحی تصحیحیله کلکته‌ده (١٢٨٠) تاریخنده (٦) بیوك جلد اوزرنده طبع ایدلمشدر . بونك حقنده قاموس الاعلامده : «بو اثر قیمتدار ، ابن اثیرك اسد الغابه سندن دخی مکملدر» دینلمشدر .

٣ — (تقریب التهذیب) تاش باصمه اوله‌رق دهلیده باصلمشدر .

٤ — (نزهة النظر فی توضیح نخبة الفکر) دهلیده (١٢٩٥)ده باصلمشدر .

٥ — (المنبهات) دهلیده (١٢٨٨) ده باصلمشدر .

بوندن باشقه ، (بلوغ المرام من ادلة الاحکام) ، (بذل الماعون فی فوائد الطاعون) ، (لسان المیزان) ، (تخریج احادیث الکشاف) ، (زهر الفردوس) ، (مسند البزار) ، (نصب الرایة لاحادیث الهدایة) ، (توالی التأنیس فی معالی ابن ادریس) نام اثرلری ومرتب دیوان اشعاری وبعض بلیغ خطبه‌لری واردر . (٩٠٢) ده مدینهء منوره‌ده وفات ایدن الحافظ العلامة محمد بن عبد الرحمن السخاوی نام شاگردی ، بونك ترجمه سی حقنده بیوك بر جلد کتاب یازدیغی مرویدر .

سیوطی ترجمه‌سی

جلال الدین ابو الفضل عبد الرحمن بن محمد . اسلام عالملرینك اك مرمتلولرندندر . (٨٤٩) تاریخنده ، رجب آینك صعید مصرك سیوط شهرنك دنیایه کلوب ؛ یتیم اوله‌رق مصرده نشأت ایتمشدر . (٨) یاشنك ایکن قرآن شریف وصوکره عمده ، منهاج ، الفیه ، کتابلرنی حفظ ایلدی . شیخ الاسلام علم الدین البلقینی ؛ شیخ الاسلام شرف الدین المناوی ، علامه تقی الدین الشبلی ، محی الدین الکافیه‌جی ، سیف الدین الحنفی ؛ کبی اکابر حضورنده تحصیل ایدرك ؛ شام ، حجاز ، یمن ، هند ، مغرب ، مملکتلرینه سیاحت ایتمشدر . اوائل حالنك علم منطق ایله اشتغال ایلمش ایسه‌ده ، صوکره بوندن فوق العاده نفرت اوزرنده اولدیغی مرویدر . تفسیر ، حدیث ، فقه ، تاریخ ، تراجم احوال ، ادبیات وسائر علومه متعلق یوزدن زیاده اثری اوله‌رق ، جمله‌سنك تحقیق اوزرنده قلم یورتدکی اربابنه معلومدر . هنوز (٢٢) یاشنده ایکن جلال الدین محمد بن احمد المحلی نك ناتمام براقمش اولان تفسیرنی اکمال ایتمشدرکه ، هر ایکیسی برلکده (تفسیر جلالین) دینمکله معروفدر . مطبوع اثرلری بونلردر :

١ — (تاریخ الخلفاء) مختصر لکن مفید بر اثر اولوب ؛ (١٨٥٧) ده کلکته‌ده ، و (١٣٠٥) ده قاهره‌ده باصلمشدر .

٢ — (لب اللباب فی تحریر الانساب) بطرس یوحنا فات نام مستشرق اعتناسیله (١٨٤٠ — ١٨٥١) ده لیدن شهرنده باصلمشدر .

٣ — (مفحمات الاقران فی مبهمات القرآن) موجز لکن مفید

بر تألیف اولوب، (١٨٣٩) ده لیدنده، و (١٢٨٤) ده قاهره ده باصلمشدر.

٤ — (تفسیر الجلالین) ذکر ایتدکمز تفسیریدر. (١٢٩٣)، و (١٣٠٨) ده قاهره ده، (١٢٥٦) ده کلکته ده، (١٢٨٢) ده بومبایده باصلمشدر.

٥ — (الاتقان فی علوم القرآن) (١٨٤٩ م) و (١٨٥٦ م) ده کلکته ده، و (١٣٠٦) ده قاهره ده باصلمشدر.

٦ — (الجامع الصغیر فی الحدیث) (١٢٨٦) ده قاهره ده باصلمشدر.

٧ — (مقامات) (١٢٩٨) ده استانبولده باصلمشدر.

٨ — (المزهر) (١٢٨٢) ده مصرده باصلمشدر.

٩ — (عقود الجمان فی المعانی والبیان) (١٢٩٣) ده و (١٣٠٣) ده، و (١٣٠٥) ده قاهره ده باصلمشدر.

١٠ — (الشماریخ فی علم التاریخ) مستشرقلردن سایبولد اسملی ذات اعتناسیله (١٨٩٤ م) ده لیدنده باصلمشدر.

١١ — (طبقات المفسرین) لاتینچه ترجمه سیله برابر (١٨٣٩ م) ده لیدنده باصلمشدر.

١٢ — (مراصد الاطلاع) جوینبول نام فرنك عالمی اجتهادی سایه سنده (٦) جلد اوزرنده (١٨٦٤ م) تاریخنده لیدنده باصلمشدر.

١٣ — (حسن المحاضرة فی اخبار مصر والقاهرة) (١٢٩٩) ده قاهره ده باصلمشدر.

بوندن باشقه (الدلائل فی معرفة الاوائل) عنوانیله مصرك آثار عتقیه سنه متعلق بر تاریخ، وسودان هم حبش مملکتلری حقنده تاریخ، خراسانك (مرو) شهرنده شهرت اولمش مشهور عالملرك تراجم احوالی حقنده (اخبار المراوزة) نام کتاب، ومصر عالملرینك ترجمه لری ورسول اکرم سیری حقنده ایکی کتاب، علوم وفنونك

منافعی حقنده بر اثر یازمشدر. اوشنداق صرف، نحو، ادبیاته دائر بر قاچ کتابی واردر. امام غزالینك احیاسنی اختصار ایتمشدر. المحرر، انوار السعادة، اسباب الحدیث، اذكار الاذكار، الاربعین، اداب القاضی، الاساس فی فضل العباس، آداب الملوك، اسباب السكسا فی النساء، در التاج فی مشكل المنهاج، بغیة الوعاة فی طبقات النحاة، لب اللباب فی تحریر الأنساب، الحاوی، المستظرف، الجامع، الدر المنثور، الفلك المشحون، التنقیح، المصابیح، الینبوع، المسلسلات الكبری، الجمع والتفریق، جمائل الزهر، جنی الجنان، نام اثرلری واردر. (٩١١) تاریخنده وفات اولدی.

فخر المرسلین افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك حرمتلو قزلری:

ام كلثوم. رقیه. زینب. فاطمه.

زوجات طاهره لری:

ام حبیبه. ام سلمه. جویریه. حفصه. خدیجة الكبری. زینب. سوده. صفیه. عائشه.

عمه لری:

اروی. ام حكیم بیضاء. امیمه. بره. صفیه. عاتكه.

محدثه لر :

آسيه . آمنه بنت الدهوجى . آمنه بنت على . آى ملك .
الف بنت الجمال . الف بنت حسام الدين . ام الخير ـ بغداديه .
ام الخير ـ ضوء الصباح . امة العزيز بنت صلاح الدين . امة العزيز ـ
مسندة الشام . امة العزيز بنت محمد . امة العزيز ذهبيه .
بنت سعيد . بيبى . حبيبه بنت عبد الرحمن . حنيفه بنت القمنى .
خديجه بنت بدران . خديجه بنت الحسن . خديجه بنت زين الدين .
خديجه بنت الغبيرى . رجب . رقيه ـ قشيريه . رقيه بنت عفيف .
زينب بنت احمد . زينب بنت احمد كمال الدين . زينب بنت
اسماعيل . زينب بنت السعدى . زينب بنت سليمان . زينب ـ
حره . زينب ام الخير . زينب ـ ام حبيبه . زينب بنت عبد الرحمن .
زينب بنت عمرو . زينب بنت القاضى . زينب بنت يحى .
زينب ـ دمشقيه . ساره بنت الربعى . ساره بنت عبد الرحمن .
ست الامناء . ست الأهل . ست العرب . ست الفقهاء .
ست القضاة ـ ام محمد . ست القضاة بنت عبد الوهاب . ست الكل .
ست الوزراء ـ ام عبد الله . ست الوزراء ـ ام محمد . ست قريش .
سفرى . شهدة الكاتبه . شهدة الحلبيه . عابدة المدنيه .
عائشه بنت على . عائشه ـ ام الحسن . عائشة المسنده . عائشه
بنت محمد . عائشه بنت محمد الجزريه . عمايم . فاطمه ـ ام عبد الله .
فاطمة المسنده . فاطمه ـ ام الحسن . فاطمه بنت احمد . فاطمه
بنت احمد الرضى . فاطمه بنت شهاب . فاطمه ـ جعبريه .
فاطمه بنت علم الدين . فاطمه ام يوسف . فاطمه سنيته . فاطمه
بنت ابراهيم . كريمه . كلثم ـ بعلبكيه . كلثم بنت الحافظ .

ملكه . نسب خاتون . هاجر ـ ام الخير . هاجر ـ مقدسيه .
هديه . يهب الله .

مسنده لر :

زينب بنت سليمان . ست الفقهاء . عائشه بنت محمد .
فاطمه بنت ابراهيم .

شيخه لر :

بلقيس . زين العرب . فاطمه بنت عباس . مريم بنت احمد .

فقيهه لر :

اخت المزنى . ام عيسى . امة الخالق . امة الواحد .
بنت البغداديه . خديجه بنت محمد . خديجه بنت الملقن .
زينب ـ دمشقيه . ست الوزراء . عمره بنت عبد الرحمن .
عائشه ـ باعونيه . فاطمه ـ فقيهه . فاطمه بنت عباس . مريم
بنت احمد .

مؤلفه ومحرره لر :

آمنه ـ سميه . آنى فاطمه . امة الله . ام الهناء . بنت
عائشه . بيبى . تقيه ـ ارمنازيه . حبى خاتون . حسناء .
حفصه ـ ركونيه . زيب النساء بيكم . زينب فواز . شرف خانم .
شهدة الكاتبه . ظفر خانم . عائشه ـ باعونيه . عائشه بنت يوسف .
عائشه ـ صديقه . عائشه عصمت . فاطمه عليه خانم . فطنت .
فطنت خانم . ليلى تركيه . نكار خانم .

ادیبه لر :

آمنه ـ سمیه . آنی فاطمه . اسماء عامریه . ام العلاء .
ام الکرام . امة العزیز ـ بغدادیه . امة العزیز ـ شریفه .
ام الهناء . بثینه بنت الحیاء . بثینه بنت معتمد . بنت عائشه .
تقیه ـ ارمنازیه . حبی خاتون . حبیبه خانم . حسانه . حفصه ـ
رکونیه . حفصه بنت حمدون . حمدونه . حمیده ـ صحابیه .
خدیجه بنت جعفر . خنساء . دفاق . ذات الخال . ذلفاء ـ
مدنیه . ذلفاء جاریة ابن طرخان . رباب . رباب . رمیکیه .
ریا . ریا بنت مسعود . ریحانه . زبیده زیب النساء بیکم .
زینب بنت العوام . زینب خاتون . زینت النساء بیکم .
سری خانم . شرف خانم . صفوت خانم . طرفة القینة . طوطی .
عائشه ـ باعونیه . عائشه بنت العدل . عائشه بنت المعتصم .
عائشه ـ قرطبیه . عبادیه . عروضیه . عزه . عزة المیلاء .
عفراء . علم المدنیه . عنان . غسانیه . فاطمه بنت الخشاب .
فاطمه بنت عبدالملك . فاطمه علیه خانم . فریده . فضل .
فطنت . فطنت خانم . قطر الندی . قلم الاندلسیه . قمر .
کمالیه . لاله خاتون . لبنی . لیلی ـ اخیلیه . لیلی بنت طریف .
لیلی ترکیه . لیلی خانم . محبوبه . مریم بنت ابی یعقوب . مهری .
مهستی . میسون . نزهون . نظار . نکارخانم . نورجهان بیکم .
وزیر النساء . ولاده . هند ابنة الخس . هند بنت نعمان .

مُدَرِّسه لر :

امة الخالق . امة العزیز ـ بغدادیه . خدیجه بنت زین الدین .

خديجه بنت العبيرى . زين العرب . زينب بنت أحمد . زينب بنت عمرو . ست العرب . ست القضاة . ست الكل . ست الوزراء . شهده . صفيه . ططران . عائشه بنت محمد . عائشه بنت محمد ـ جزريه . عائشه صديقه . عروضيه . فاطمة ـ المسنده . فاطمه ام يوسف . مريم بنت ابى يعقوب . نسب ـ خاتون . هديه .

زاهده وواعظه لر:

آمنهٔ ـ رمليه . بديعه . بريره . بابل . بنت البغداديه . بنت الدوامى . جهان آرابيكم . حبيبه . حمده . خديجه ـ شاهجهانيه . ذوأبه . رابعه ـ شاميه . رابعه ـ عدويه . ست الشام ـ صفيه . شعوانه . صفيه ـ زاهده . عائشه ـ نبويه . عبيده . فاطمه بنت عباس . فاطمه ـ نيسابوريه . فخريه . مريم بنت ابى يعقوب . هديه . ياسمينه .

خطيبه لر:

اسماء بنت يزيد . ام الخير . ام علقمه . رضيه . زرقاء . زينب ـ ست . شعوانه . عكرشه . قرة العين . هند بنت زيد الأنصاريه . هند ابنة الخس .

يازى يازان صحابيه لر:

ام كلثوم بنت عقبه . حفصه بنت عمر بن الخطاب . شفاء بنت عبدالله [*] .

---

[*] بونلردن باشقه عائشه بنت سعد ، كريمه بنت المقداد ، نام صحابيه لر هم يازى بيلورلر ايدى . فتوح البلدان للبلاذرى ص ٤٧٨

یازی هنرنده ماهره‌لر:

اسماء عبرت . بنت خدا ویردی . حفصه ـ رکونیه . حلیمه بنت محمد صادق . زیب النساء بیکم . ست الوزراء . شفاء ـ صحابیه . عائشه ـ قرطبیه . عبادیه . فاطمه بنت علم الدین . فاطمه ـ اندلسیه . فاطمه بنت احمد . فاطمه ـ فقهیه . قلم الاندلسیه . لبنی . معدن الجمال . ولاده . یاسمینه .

آیاق ایله یازوجیلر:

بنت خدا ویردی .

پادشاهلق ایدنلر:

آزرمی دخت . آلانقوا . بوران دخت . پادشاه خاتون . دولت خاتون . رضیه . زبا . ست الملك . سیده . شاهجهان بیکم . شجرة الدر . شمرام . صبیحه . ضیفه . غازیه خاتون . قلئوپاتره .

بلغار ـ سرای ـ قزان ـ ده اولان مسلمه لر:

اردوجا . بیلون . حبیب جمال . حنیفه خانم . خورشید بانو . زبیده . زلیخا . زهرا خانم . سیون بیکه . صوفیه . طوی بیکه . طیطغلی . عالمة البنات . عالیه . فاطمه سلطان . کبك . مرحب . نور سلطان .

بهادرلر:

شریفه خانم . غزاله . لیلی بنت طریف . هند بنت زید .
یلقطلو .

طبیبه لر :

رضیه خانم . زینب ـ طبیبه .

سیاحت وحج ایدوجیلر:

ساره . ست الوزراء ـ ام عبدالله . ست الوزراء ـ ام محمد .
فاطمه بنت علم الدین . فاطمه ـ نیسابوریه . فرحه . نظار .
یاسمینه .

کوزسزلر:

ست الخطباء .

کوب بالالیلر:

بهیه . رعله .

نبوت دعواسی ایدوجیلر:

سجاح .

عروض علمنه ماهره لر:

عروضیه . غسانیه .

فراشلق ایدوچی صحابیه لر:

خرقاء .

یراقدن کوروچیلر:

زرقاء .

وفادارلر:

جماعه . جمیله بنت وائل .

احمقلر:

جهیزه . جهیزه . خرقاء . دغه .

اسلام ملتی ایچون بیوك فائده لی اش اشلاوچیلر:

تذکار پای خاتون . مهر ماه سلطان .

صحابیاتدن مرحمتلی مُرَبِّیه لر:

ام‌عطیه . امیمه . ربیع . لیلی ـ غفاریه . هند ـ انصاریه .

فهرست

مقصود اولنه‌رق ذکر ایدلمش خاتونلر:

[اخطار: اسملرك آخرلرنده‌کی رقملر، شول اسملرك بالذات مقصود اولمیه‌رق دخی قائغی صحیفه‌لرده ذکر ایدلدکلرینی‌کوستریر.]

بيت	فهرست
	آ
١١	آرام بانو بیکم
	آرزمی دخت (آزرمی دخت)
١٢	آرسلان خاتون
١٣	آزاد ١٠١
١٤	آزرمی دخت ١٠٨
١٥	آسیه امرأة فرعون
١٧	آسیه بنت جار الله ٢٧٧
١٧	آلانقوا
١٨	آمنه بنت وهب ٤٦-٩٤
٢٦	آمنه امرأة ابن دمینه
٢٧	آمنه بنت ابان
٢٨	آمنه بنت العلی
٢٨	آمنه بنت علی
٢٨	آمنة الرملیة
٢٨	آمنه سمیه
	آمنه (ست سکینه)
٢٩	آنی فاطمه
٣٠	آی ملك
	ا
٣٠	اخت المزنی
	اخت ربیعه (ام عمرو)
٣٠	ارجمند بانو بیکم ١٢٦
٣٢	ارجوان
٣٢	اردوجا
٣٣	اروی بنت الحارث
٣٣	اروی بنت عبد المطلب ٥١ ٨٤-٢٨٥
	ازرمی دخت (آزرمی دخت)
	اسماء (قطر الندی)
٣٤	اسماء بنت ابی بکر ٢٩٤
	اسماء بنت صصرا ٢٨-٣٣٤
٣٨	اسماء بنت عمیس ٧١-٢٥٠
	اسماء بنت محمد (اسماء بنت صصرا)

بيت	فهرست
٣٩	اسماء بنت يزيد انصاريه
٤٠	اسماء بنت يزيد
٤٠	اسماء عامريه —
٤١	اسماء عبرت
	اعتماد (رميكيه)
	اغتباط (قلم الصالحه)
٤١	الف بنت حسام الدين ٣٢٣–٣٣٣
٤٢	الف بنت الجمال ٨٠
٤٢	امامة بنت ابي العاص
٤٢	امامة بنت الحارث ٤٤
٤٣	امامة بنت خزرج
	ام الاسود (سوده بنت زمعه)
٤٤	ام اناس ٤٢
٤٥	ام انوك
٤٥	ام ايمن ٢١
	ام بكر (زينب)
٤٦	ام البنين بنت عبد العزيز
٤٨	ام البنين بنت حزام.
	ام البهاء (ست قريش)
٤٨	ام جعفر
	ام جعفر (زبيده)
	ام جعفر (عتابه)
٤٨	ام جميل – حمالة الخطب
	ام جميل (فاطمه بنت الخطاب)
٤٩	ام حبيبه بنت ابي سفيان
	ام الحسن (عائشه – ام الحسن)
	ام الحكم (زينب)
٥١	ام حكيم بيضاء ٨٤–٢٧٥
٥١	ام حكيم خارجيه
٢٥	ام حكيم – مخزوميه
٥٣	ام حكيم – واصله
	ام الخير (رابعة العدويه)
٥٣	ام الخير – بغداديه
٥٣	ام الخير – ضوء الصباح
٥٤	ام الخير بنت الحريش
٥٤	ام الخير بنت صخر
	ام الخير (هاجر)
٥٥	ام رعلة القشيريه
٥٥	ام الدرداء
٥٦	ام زرع
	ام زينب (فاطمه بنت عباس)
	ام سلطان (بركه)
	ام سعد (سعدونه)
٥٨	ام سلمه ٥٤–٩٤–٢١٧–٣٢٤

بيت	فهرست
٦٠	ام سلمه
	ام سلمه (اسماء بنت يزيد)
	ام سلمه (خديجه بنت بدران)
٦٣	ام سليم
	ام سليمان (شفاء)
	ام صادر (سجاح)
٦٥	ام عاصم
	ام عبدالرحمن (حبيبه بنت عبدالرحمن)
	ام عبدالله (عائشه)
	ام عبدالله (اسماء بنت ابي بكر)
	ام عبدالله (ست الوزراء)
	ام عبدالله (فاطمه ـ دمشقيه)
	ام عبد الملك (بثينه)
	ام عبدالوهاب (عائشة الباعونيه)
	ام عزالدين (ست الامناء)
٦٦	ام عطيه ٢١٤ - ٢٧٩
	ام عقيل (فاطمه بنت اسد)
٦٦	ام عقبه
٦٧	ام العلاء
٦٨	ام علقمة خارجيه
٦٩	ام عمرو ـ اخت ربيعه
٧٠	ام عمرو بنت وقدان
	ام عمرو (خنساء)
	ام عمرو (عزه)
٧٠	ام عيسى
	ام على (تقيه ـ ارمنازيه)
٧١	ام الفتح
٧١	ام الفضل ٣٩ - ٣٨٢
	ام كجه (ام كحه)
٧٢	ام كحه
٧٣	ام الكرام
٧٣	ام كلثوم ١٣٨-١٥٥-١٩٠
٧٤	ام كلثوم بنت على ٢٢٩
٧٤	ام كلثوم بنت عقبه
	ام مالك (ليلى ـ عامريه)
	ام محمد (اسماء بنت صصرا)
	ام محمد (ست القضاة)
	ام محمد (ست الوزراء)
	ام محمد (عائشه بنت العدل)
	ام محمد (هديه)
	ام المساكين (زينب)
٧٥	ام معبد
	ام معمر (لبنى)
٧٦	ام موسى
٧٦	ام نحيف

بيت	فهرست
٧٧	ام هاشم ـ انصارية
٧٨	ام هانیء ٣٣١
٧٩	ام هانیء بنت ابي الفوارس
٧٩	ام هانیء بنت فهد ٢٣٦
٧٩	ام هانیء بنت مريم
٨٠	امة الخالق ٣٠٠
	امة الرحيم (امة العزيز)
٨٠	امة العزيز بنت صلاح الدين
٨٠	امة العزيز ـ مسندة الشام
٨١	امة العزيز بنت محمد
٨١	امة العزيز الذهبية
٨١	امة العزيز ـ بغداديه
٨٢	امة العزيز ـ شريفه
	ام العزيز (زبيده)
٨٢	امة الله
٨٣	امة الواحد
	ام الهناء (صالحه)
٨٣	ام الهناء
	ام هشام (ام هاشم ـ انصارية)
٨٤	اميمه بنت عبد شمس
٨٤	اميمه بنت عبد المطلب ـ ١٤٦ ـ ٢١٥ ـ ٢٧٥
٨٥	اميمه ـ غفاريه

بيت	فهرست
	اميمه (آمنه)
	امينه (سكينه ـ سمت)
	اميه (اميمه غفاريه)
	ام يونس (فخريه)
	ب
٨٦	باديه بنت غيلان
٨٦	بافو
٨٧	بثينه بنت الحياء
٨٩	بثينه بنت المعتمد
٩٠	بحية ـ المدنيه
٩١	بدويه
٩٢	بديعه ـ رفاعيه
٩٣	بذل ١٧٦ ـ ٣٧٣
٩٣	بركه
	بركه بنت ثعلبه (ام ايمن)
٩٤	بره بنت عبد المطلب ٢١٧ ـ ٢٧٥
٩٤	بره بنت مر ٢٠
	بره (زينب بنت ام سلمه)
٩٦	بريره
٩٧	بريكه

بیت	فهرست
۹۷	بزم عالم
۹۸	بسوس
۹۸	بصبص
۹۹	بغداد خاتون ۱۷۵
۱۰۰	بلبل
۱۰۰	بلقیس
۱۰۲	بلقیس ـ شیخه
۱۰۲	بنان
۱۰۳	بنت
۱۰۳	بنت البغدادیه ۱۱۴
۱۰۴	بنت الجودی
	بنت الجویرانی (زین العرب)
۱۰۵	بنت خدا ویردی
۱۰۵	بنت الدوامی ۲۵۹
۱۰۶	بنت دهین اللوز
۱۰۶	بنت سعید
	بنت السلام (ام الفتح)
	بنت العبیری (خدیجه)
	بنت غیلان (بادیه)
	بنت وقدان (ام عمرو)
۱۰۷	بنت عائشه
۱۰۷	بوران
۱۰۸	بوران دخت

بیت	فهرست
	به آفرید (به آفرین)
۱۰۹	به آفرین
۱۰۹	بهروزه خاتون
۱۱۰	بهیة البکریة
۱۱۰	بیبی
	بیضاء (ام حکیم بیضاء)
۱۱۰	بیلون
	پ
111	پادشاه خاتون
۱۱۲	پرتوپیال
	ت
۱۱۲	تاجلی خانم
۱۱۳	تاجه بنت ذی شفره
۱۱۳	تحفه
۱۱۴	تذکار پای خاتون ۱۰۴
۱۱۵	ترخان خدیجه سلطان
۱۱۵	ترکان خاتون
۱۱۶	تقیه ـ ارمنازیه

بیت	فهرست
	تماضر (خنساء)
	ث
۱۱۷	ثبیته بنت ضحاك
۱۱۸	ثبیته بنت یعار
۱۱۸	ثریا
۱۱۹	ثویبه ۲۱۷
	ج
۱۲۰	جانفدا خاتون
	جثامه (حسانه)
	جدامه (شیماء)
۱۲۰	جرباء بنت قسامه
۱۲۱	جعده بنت الاشعث
	جعرانه (خرقاء)
۱۲۱	جلیلهٔ سلطانیه
۱۲۲	جماعه
	جمال النساء (ام الخیر - بغدادیه)
۱۲۲	جمعه
۱۲۲	جمیلة - مغنیه ۱۲۹
۱۲۳	جمیله بنت وائل

بیت	فهرست
	جمیله (ام عاصم)
۱۲۳	جنان
۱۲۴	جنوب
	جوهره (بنت الدوامی)
۱۲۵	جویریه
۱۲۶	جویریه بنت ابی جهل
۱۲۶	جهان آرا بیگم
	جهان (سلطان بخت)
۱۲۶	جهیزه
۱۲۷	جهیزه
	ح
۱۲۷	حبابه ۱۲۳ - ۲۴۷
۱۳۰	حبی
۱۳۰	حبی خاتون
۱۳۲	حبیب جمال
۱۳۲	حبیبه بنت عبد الرحمن
۱۳۲	حبیبه خانم
۱۳۳	حبیشه
۱۳۴	حجناء
	حذافه (شیماء)
۱۳۵	حذام

بيت	فهرست
	حرقه (هند بنت نعمان)
١٣٦	حسانه
١٣٦	حسانة التميمة
١٣٧	حسناء
١٣٧	حفصه ام المؤمنين ٢١٦- ٢٦٦
١٣٩	حفصة الركونية
١٤٠	حفصه بنت حمدون
	حمالة الحطب (ام جميل)
	حليمة بنت ابي ذؤيب ١٤١- ٢٥٠
١٤٢	حليمه بنت الحارث ٢٧١
١٤٣	حليمه بنت محمد صادق
١٤٣	حمامة
١٤٤	حمدونه
١٤٥	حمده
١٤٦	حمنه بنت جحش
	حمنة المعذبة (حمامه)
١٤٦	حميده بانو بيكم
١٤٧	حميده بنت نعمان ٣٢٤
	حميراء (عائشة ام المؤمنين)
١٤٩	حنه ٣٧٥
١٤٩	حنيفة بنت القمنى

بيت	فهرست
١٤٩	حنيفه خانم
١٥٠	حواء ام البشر
١٥٢	حيات
	خ
١٥٢	خاتون
١٥٣	خاتون
	خديجة (امة العزيز بغداديه)
١٥٣	خديجة الكبرى ٤٦-٧١- ١٣٦-١٩٠-٢١٣-٢١٥ ٢١٦-٢٥٦-٢٧٥-٢٩١ ٣٢٨-٣٤٣
	خديجة (ام الخير)
١٥٧	خديجة بنت بدران
١٥٧	خديجة بنت جعفر
١٥٨	خديجة بنت الحسن
١٥٨	خديجة بنت زين الدين
١٥٨	خديجة بنت العبيرى
١٥٩	خديجة بنت محمد
١٥٩	خديجة بنت الملقن
١٥٩	خديجة بنت الملك
١٦٠	خديجة بنت النويرى

بيت	فهرست
١٦٠	خديجه ـ ست
	خديجه (آرسلان خاتون)
	خديجه سلطان (ترخان خديجه)
١٦١	خديجه ـ شاهجهانيه
١٦١	خرقاء ـ صحابيه
١٦١	خرقاء
١٦٣	خرقاء
١٦٤	خرم .
	خماعه (جماعه)
	خنث (ذات الخال)
١٦٤	خنساء
١٦٨	خورشيد بانو
١٦٩	خوله ـ صحابيه
١٧٠	خوله بنت عبد الله
	خوند طغاى (ام انوك)
١٧١	خيزران
	د
١٧٣	دختنوس
١٧٤	دغه
١٧٤	دفاق
١٧٥	دلارام چنكى
١٧٥	دلشاد خاتون
١٧٦	دليله
١٧٦	دنانير
١٧٦	دنانير جارية ابن مكناسه
١٧٧	دنيا
١٧٨	دولت خاتون
	ذ
١٧٩	ذات الخال
	ذات النطاقين (اسماء)
١٧٩	ذلفاء
١٨٠	ذلفاء جارية ابن طرخان
١٨٠	ذوأبه
	ر
١٨١	رابعة ـ شاميه
١٨١	رابعة ـ عدويه
١٨٢	رابعة ـ عسقلانيه
١٨٢	راحل ـ راحيل
١٨٣	رباب

بيت	فهرست
١٨٣	رباب
١٨٤	رباب زوج الحسين ٢٤٥
١٨٥	ربيع صحابيه
١٨٥	رجب
١٨٦	رحمت زوج ايوب
١٨٦	رضيه سلطان
١٨٧	رضيه اندلسيه
١٨٧	رضيه خانم
١٨٧	رعله
١٨٨	رقاش
١٨٩	رقيقه
١٩٠	رقيه ٧٣ - ١٥٥
١٩١	رقيه قشيريه
١٩١	رقيه بنت عفيف
	رمله (ام حبيبه)
	رمله (ام سلمه)
١٩٢	رمله بنت زبير
	رميصاء (ام سليم)
١٩٣	رميكيه
١٩٣	ريا
١٩٤	ريا بنت مسعود
١٩٥	ريحانه
١٩٥	ريحانه - شاعره

بيت	فهرست
١٩٦	ريطه
١٩٦	ريطه - شاعره
	ريطه بنت سعد (خرقاء)
	ز
١٩٧	زاهده
١٩٧	زباء
٢٠٠	زباء بنت علقمه
٢٠١	زبيده - قزانيه
٢٠٢	زبيده - ام جعفر ٣٣١
	زبيده (فطنت)
٢٠٤	زرقاء ١٣٥
٢٠٥	زرقاء بنت عدى
٢٠٦	زرقاء جاريه
٢٠٦	زليخا ٢٥٦
٢٠٨	زليخا - سيبيريه
٢٠٨	زمرد
	زمرد خاتون (ست الشام)
٢٠٩	زنبره
٢٠٩	زهراء خانم
٢١٢	زيب النساء بيكم ٢٢٩
٢١٢	زين العرب

بیت	فهرست
۲۱۳	زینب ۴۲ – ۱۵۵
	زینب ام المؤمنین ۸۵ – ۱۴۶–۲۱۵
۲۱۶	زینب ام المؤمنین ۳۸۲
۲۱۶	زینب – ست ۳۲۹
۲۱۷	زینب بنت ابی سلمه
۲۱۸	زینب ام المساکین
	زینب بنت ابی البرکات (بنت البغدادیه)
۲۱۸	زینب بنت احمد
۲۱۹	زینب بنت کمال الدین ۲۸۱–۳۷۸
۲۱۹	زینب بنت اسماعیل
۲۱۹	زینب بنت السعدی
۲۱۹	زینب بنت سلیمان الاسعردیه ۲۰۹
۲۱۹	زینب – حره ۲۲۰
۲۲۰	زینب – ام الخیر
۲۲۰	زینب – ام حبیبه
۲۲۰	زینب بنت عبد الرحمن
۲۲۰	زینب بنت عمرو
۲۲۱	زینب بنت القاضی
۲۲۱	زینب بنت یحی

بیت	فهرست
۲۲۱	زینب – دمشقیه
۲۲۱	زینب – ام بکر
۲۲۲	زینب – طبیبه
۲۲۲	زینب بنت الطثریه
۲۲۳	زینب بنت العوام
۲۲۴	زینب خاتون ۱۳۱–۳۸۰
۲۲۵	زینب خانم
۲۲۶	زینب زوج شریح
۲۲۷	زینب فواز
۲۲۸	زینب المریه
۲۲۸	زین خاتون
۲۲۹	زینت النساء بیکم
	س
۲۲۹	ساره زوج ابراهیم ۳۵۵–۳۹۶
۲۳۰	ساره
۲۳۰	ساره بنت الربعی
۲۳۰	ساره بنت عبد الرحمن
۲۳۱	ست الامناء ۲۳۵
۲۳۱	ست الاهل
۲۳۱	ست الخطباء

بيت	فهرست
٢٣٢	ست الشام ـ محدثه
٢٣٢	ست الشام ـ زمرد خاتون
٢٣٢	ست العرب
	ست العلماء (بلبل)
٢٣٣	ست الفقهاء ٢٣٥
٢٣٣	ست القضاة ـ ام محمد
٢٣٤	ست القضاة بنت عبد الوهاب
٢٣٤	ست الكل
٢٣٤	ست الملك
٢٣٥	ست الوزراء ـ ام عبد الله
٢٣٥	ست الوزراء ـ ام محمد
٢٣٦	ست الوزراء ـ فقيهه
٢٣٦	ست قريش
٢٣٧	سجاح
٢٣٩	سرى خانم
٢٤١	سعاد
٢٤٢	سعدونه
٢٤٢	سعدى
	سعيده (خديجه بنت النويرى)
٢٤٣	سفانه
٢٤٤	سفرى
٢٤٤	سكن
٢٤٥	سكينه ١٨٤ - ٣٩٦ - ٣١٨ - ٣٤٠

بيت	فهرست
	سلافه (شهربانو)
	سلامه (شهربانو)
٢٤٦	سلامة ـ زرقاء
٢٤٦	سلامة ـ صحابيه
٢٤٧	سلامة القس ١٢٣ - ١٢٧ - ١٣٠
٢٤٨	سلطان بخت
٢٤٩	سلكه
	سلمى (ام الخير بنت صخر)
٢٤٩	سلمى
٢٥٠	سلمى بنت ابى ذؤيب
	سلمى بنت عميس ٣٩ - ٢٥٠
٢٥١	سلمى ـ بغداديه
٢٥١	سلمى ـ مدنيه
٢٥٢	سلمى يمانيه
	سميراميس (شمرام)
٢٥٢	سميه
٢٥٥	سوادبه
٢٥٦	سوده ـ ام المؤمنين
٢٥٧	سوسن
٢٥٩	سيده بنت القائم
٢٥٩	سيده والده مجد الدوله
٢٥٩	سيده بنت عبد الرحيم

بيت	فهرست
٢٥٩	سيرين ٣٧٢
٢٦٠	سيون بيكه
	ش
	شاعرة الأندلس (حفصة ـ ركونيه)
٢٦٢	شاهجهان بيكم
٢٦٣	شجرة الدر
٢٦٤	شرف خانم
٢٦٥	شرفيه خانم
٢٦٥	شريفه خانم
٢٦٥	شعانين
٢٦٦	شعوانه
٢٦٦	شفاء ـ صحابيه
٢٦٧	شلبيه
٢٦٧	شمرام
٢٦٨	شموس ٣٩٨
٢٦٩	شهدة الكاتبة
٢٧٠	شهدة الحلبية
٢٧٠	شهربانو
٢٧١	شيرين
٢٧١	شيماء
	ص
٢٧٢	صبيكه
	صدقى (امة الله)
٢٧٢	صديقه
٢٧٣	صفوت خانم
٢٧٤	صفوراء زوج موسى
٢٧٤	صفيه ام المؤمنين
٢٧٥	صفيه بنت عبد المطلب ٣٧
٢٧٧	صفيه بنت شرف الدين
٢٧٧	صفيه بنت ياقوت
٢٧٨	صفيهٔ زاهده
	صفيه (ست الشام)
٢٧٨	صوفيه
	ض
٢٧٩	ضباعة ـ انصاريه
٢٧٩	ضباعه بنت عامر
٢٧٩	ضعف ـ مغنيه
	ضوء الصباح (ام الخير)
٢٨٠	ضيفه

بيت	فهرست
	ط
	طاهره (نفيسه ست)
٢٨٠	طبقه
٢٨١	طرفة القينه
٢٨١	لطران
٢٨٢	طوطى
٢٨٢	طوى بيكه ـ باغاريه
٢٨٥	طيطغلى
	ظ
٢٨٥	ظفر خانم
	ع
٢٨٦	عابدة المدنيه
	عاتكه (ام زرع)
	عاتكه (ام معبد)
	عاتكه (ام هانىء)
٢٨٦	عاتكه بنت زيد
٢٨٩	عاتكه بنت عبد المطلب
٢٨٩	عاتكه بنت معاويه
	عاصيه (ام عاصم)

بيت	فهرست
٢٨٩	عالمة البنات ـ كرمانيه
٢٩٠	عاليه ـ قزانيه
	عاليه (حبابه)
٢٩٠	عاليه بنت ظبيان
٢٩١	عاليه بنت هارون
	عائشه ام المؤمنين ٣٤ـ ٥٦ـ٩٦ـ١٤٦ـ١٥٦ـ ٢١٥ ـ ٢٩١ ـ ٢٩٦ ـ ٣٢٤ـ٣٣٠ـ٣٧٧
٢٩٥	عائشه ـ باعونيه
٢٩٦	عائشه بنت طلحه
٢٩٨	عائشه بنت عبد الله
٢٩٩	عائشه بنت العدل
٢٩٩	عائشه بنت على
٣٠٠	عائشه ـ ام الحسن
٣٠٠	عائشه المسندة الكبيرة
٣٠١	عائشه بنت محمد
٣٠١	عائشه بنت محمد الجزريه
٣٠١	عائشه بنت المعتصم
٣٠٢	عائشه بنت النسيفى
٣٠٢	عائشه بنت يوسف
٣٠٢	عائشه ـ اندلسيه
٣٠٣	عائشه ـ تركيه

بیت	فهرست
	عائشه (حبی خاتون)
۳۰۳	عائشه ـ ست العیش
۳۰۴	عائشه صدیقه
۳۰۵	عائشه ـ قرطبیه
۳۰۶	عائشة النبویه
۳۰۷	عائشه عصمت
۳۰۹	عبادیه
۳۱۰	عباسه
۳۱۱	عباسه بنت الفضل
۳۱۲	عبده
۳۱۲	عبله
۳۱۳	عبیده
۳۱۳	عبیده ـ طنبوریه
۳۱۴	عتابه ـ ام جعفر
۳۱۵	عتبه
۳۱۵	عروضیه
۳۱۶	عریب
۳۱۶	عریب جاریة المأمون
۳۱۷	عزه
۳۱۷	عزة المیلاء ۱۰۹
۳۱۸	عفراء
۳۱۹	عفراء بنت احمر
	عفیره (شموس)

بیت	فهرست
۳۲۰	عقیله
۳۲۰	عکرشه
۳۲۱	علم المدنیه
۳۲۲	علمشاه بیگم
۳۲۲	علیه
۳۲۳	علیه ـ مغنیه
۳۲۳	عمایم ـ محدثه
۳۲۴	عمره بنت عبدالرحمن
۳۲۴	عمره بنت نعمان
۳۲۵	عنان
	غ
۳۲۵	غازیه خاتون
۳۲۶	غزاله
	غزاله (شهر بانو)
۳۲۷	غسانیه
	ف
	فاخته (ام هانیء)
۳۲۷	فارعه بنت ابی الصلت
۳۲۸	فارعه بنت همام
	فارعه (لیلی)

بيت	فهرست
	فارعه (زباء)
٣٢٨	فاطمة الزهراء ٤٢ – ٤٨ – ٧٤ – ١٥٥ – ٢١٦ – ٣٣١ – ٣٤٠
٣٣١	فاطمه بنت اسد
٣٣٢	فاطمه ـ ام جميل
	فاطمه (ام هانىٔ)
٣٣٢	فاطمه بنت قيس
٣٣٢	فاطمه ام عبدالله
٣٣٣	فاطمه بنت ابراهيم
٣٣٣	فاطمة المسندة
٣٣٣	فاطمه ـ ام الحسن
٣٣٣	فاطمه بنت احمد
٣٣٣	فاطمه بنت الشهاب
٣٣٣	فاطمة الجعبريه
٣٣٤	فاطمه بنت علم الدين
٣٣٤	فاطمه ـ ام يوسف
٣٣٤	فاطمه ستيته
	فاطمه (ليلى بنت طريف)
٣٣٤	فاطمه ـ اندلسيه
٣٣٥	فاطمه ـ بعلبكيه
٣٣٥	فاطمه بنت الخشاب
٣٣٦	فاطمه بنت عباس
٣٣٧	فاطمه بنت عبدالملك
٣٣٨	فاطمه بنت المثنى
٣٣٨	فاطمه سلطان ـ كرمانيه
٣٣٩	فاطمه ـ فقيهه
٣٤٠	فاطمة النبويه
٣٤٠	فاطمه ـ نيسابوريه
٣٤٠	فاطمه عليه خانم ٢٨
	فاطمه (قرة العين)
٣٤٢	فتنه
	فاضلة الزمان (عائشة باعونيه)
٣٤٣	فخريه ـ ام يوسف
	فخرالنساء (خديجه بنت العبيرى)
٣٤٣	فرده
٣٤٣	فريده ـ شاعره
٣٤٤	فضل ١٠٢
٣٤٥	فطنت
٣٤٧	فطنت خانم
	ق
٣٥٠	قادينجق آنا
٣٥١	قبيحه
٣٥١	قتيله بنت النضر

بيت	فهرست
٣٥٣	قرة العين
	قرة العين (ارجوان)
٣٥٤	قطام
٣٥٥	قطر الندى
٣٥٥	قطورا ـ قنطورا
٣٥٦	قلم الاندلسيه
٣٥٦	قلم الصالحيه
٣٥٦	قلئوپاتره
٣٥٩	قمر
	قهرمانه (ام موسى)
	ك
٣٦٠	كبك خاتون
٣٦١	كريمه ٨١-٢١٣-٢١٩
	كريمة الدارين (نفيسه ست)
٣٦١	كلثم ـ بعلبكيه
٣٦١	كلثم بنت الحافظ
٣٦١	كلثوم ـ ست
	كلچهره (كلرخ)
٣٦٢	كلرخ
٣٦٢	كماليه
	ل
٣٦٣	لاله خاتون

بيت	فهرست
	لبابة الكبرى (ام الفضل)
٣٦٣	لبابة بنت عبدالله
٣٦٤	لبنى ام معمر ٩٧
٣٦٤	لبنى ـ اندلسيه
٣٦٥	لطيفه
	ليا (رحمت)
٣٦٦	ليلى ـ اخيليه
٣٦٧	ليلى ـ عامريه
٣٦٨	ليلى ـ غفاريه
	ليلى ـ عدويه (شفاء)
٣٦٨	ليلى بنت طريف
٣٦٩	ليلى بنت مهلهل
٣٦٩	ليلى ـ تركيه
٣٧٠	ليلى ـ خانم
	م
٣٧١	ماء السماء
٣٧١	مارية القبطيه ٢٥٩
	ماريه (دغه)
٣٧٢	مال خاتون
	ماويه (ماء السماء)
٣٧٢	ماويه
٣٧٣	ماه ملك خاتون

بيت	فهرست
٣٧٣	متيم الهاشميه
٣٧٣	محبوبه
	مخفى بيكم (زيب النساء)
٣٧٤	مراجل
٣٧٥	مرحب ـ قزانيه
٣٧٥	مريم بنت عمران
٣٧٦	مريم اندلسيه
٣٧٦	مريم بنت احمد
	مسندة دمشقيه (زينب)
	مسندة الشام (امة العزيز)
	المسندة الكبيرة (عائشه)
٣٧٧	مصابيح
٣٧٧	معاذه
٣٧٧	معدن الجمال ـ اوفاويه
٣٧٨	ملكه بنت الشرف
٣٧٨	منفوسه
	مونسه (جليلهٔ سلطانيه)
٣٧٩	مهرماه سلطان
٣٧٩	مهرى ٢٢٤
٣٨٠	مهستى ـ بيوك خانم ١٣١
٣٨١	ميسون
	ميسون (زباء)
٣٨٢	ميمونه ام المؤمنين ٣٩-٧١
	ميه (خرقاء)
	ن
٣٨٣	نائله
	نائله (زباء)
٣٨٤	نزهون
٣٨٥	نسب خاتون
٣٨٦	نسيبه ـ ام عماره
	نسيبه (ام عطيه)
	نسيبه (صفوت خانم)
	نشوى (سكن)
٣٨٦	نضار ٢٠٨
٣٨٧	نعم
٣٧٧	نفيسه ـ ست
٣٨٨	نكار خانم
٣٩٢	نوار
٣٩٤	نور جهان بيكم
٣٩٤	نور سلطان ـ قزانيه
	و
٣٩٥	وزير النساء
٣٩٥	ولاده

بیت	فهرست
	ھ
۳۹۶	هاجر ۳۵۵
۳۹۷	هاجر ام الخیر
۳۹۷	هاجر المقدسیة
۳۹۷	هدیه ـ ام محمد
۳۹۸	هزیله
	هند (ام هانیٔ)
	هند (ام سلمه)
۳۹۹	هند بنت اثاثه
۳۹۹	هند بنت عتبه
٤۰۱	هند بنت زید
٤۰۲	هند ابنة الخس
٤۰	هند ببت ظالم
٤۰۵	هند بنت عوف
٤۰۵	هند بنت نعمان
٤۰۷	هند بنت نعمان
	ی
٤۰۹	یاشمینه
٤۱۰	یسره
٤۱۰	یلقطلو
٤۱۱	یهب الله

بيت	يول	خطاء	صواب	بيت	يول	خطاء	صواب
٣	١٨	السطان	السلطان	١٦٢	٢٣	تجرج	تجرح
١٥	٢١	آعزوب،	آغزوب،	١٧١	٢٠	حيزران	خيزران
١٥	٢١	فرغون	فرعون	١٧٢	١	الحيزران	الخيزران
٢١	٢	سوده	سودا	١٧٤	١٣	آدرنچه	آردنچه
٣٢	١٤	طغر	طغرل	١٨٥	١٢	عضراء	عفراء
٤٥	١٤	ام اليمن	ام ايمن	١٨٨	٣	مضامنه	مضاضه
٥٠	٩	تبليع	تبليغ	٢٠٤	٤	حلسم	طسم
٥٩	٢٥	الشيخ	للشيخ	٢٠٥	٢٠	صكيدر	صوڭيدر
٦٢	١	كلمى	دگلمى	٢٠٩	٨	محزومدن	مخزومدن
٦٩	٢٠	اودنى	اودى	٢١٥	٢١	قوله	قول
٧٢	١٤	الهايه	اليهايه	٢١٩	١٥	احمد	احمد الاسعرديه
٧٣	٣	حمادح	صمادح	٢١٩	١٧	الشام	دمشقيه
٧٨	١٩	وضلى	وصلى	٢٣٨	١٦	عسكرى	عسكرنى
٧٨	٢٠	باللاس	بالناس	٢٤٢	٢	متم	متيّم
١٠٤	١٢	مسرو	مسرور	٢٥١	١٠	بخار	نجار
١٠٥	٨	تونيس	تونيسن	٢٥١	١٢	اصحيحه	اصحيه
١١٩	١٠	ثرياده	ثرياده شام طرفنه كورلمكله اولان	٢٥٢	١٩	سعادتد	سعادتده
				٢٦٢	٢١	شاهجهات	شاهجهان
				٢٦٤	٢	كيمسه	خاتون
				٢٦٦	١٠	حشمه	حيثمه
١١٩	١٣	قزيدر	اوغليدر	٢٧٦	٨	جناب	جنات
١٤٥	١١	تدوال	تداول	٢٧٦	١٩	خندقى	خندق
١٤٨	٣	واشياءهم	واشياعهم	٣٠٢	١٠	الساءمرين	السائرين
١٦١	١٧	ايدكندن	ايتدكندن	٣٣٣	٢١	ايل	ايله

بيت	يول	خطاء	صواب	بيت	يول	خطاء	صواب
٣٣٥	١٩	لفقه‌ده	الفقه‌ده	٣٨٦	١٨	سويلب ،	سويلدى
٣٦٢	٦	كلرح	كلرخ	٣٨٩	١٧	كچمل‌ه	كچمه‌ده
٣٧٣	١٧	اوقلميه	اوقولميه	٣٩٩	٣	ربيعه	عتبه

ŞEMSEDDİN GÜNALTAY'IN
TÜRK TARİH KURUMU'NA
ARMAĞANIDIR

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

مؤلفنك آثار مطبوعه‌سی :

١ — تربیه‌لی بالا . . . .
٢ — آداب تعلیم . . . .
٣ — تربیه‌لی آنا . . . .
٤ — تربیه‌لی خاتون . . . . . .
٥ — عائله . . . .
٦ — نصیحت برنچی جزء . . . . . .
٧ — نصیحت ایکنچی جزء . . . . . .
٨ — نصیحت اوچنچی جزء . . . . . .
٩ — شاکردلك آدابی . . . . . .
١٠ — آثار ١، ٢، ٣، ٤نچی جزءلر . . . .
١١ - مشهور خاتونلر [اشبو کتاب] . . . .